

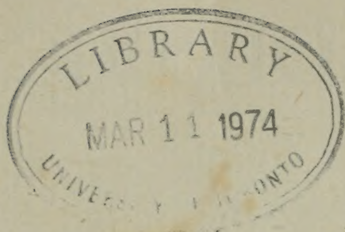
JOSEF HOLEČEK:

SOKOLOVIČ.

EPOS.

V PRAZE 1922.
NÁKLADEM HUSOVA DĚDICTVÍ.

Tiskem »Československého Kompasu«, Akc. Spol.
na Smíchově.

Počátkem prosince 1917 požádala mne sl. Miloslava Sísová, redaktorka »Ženského Světa«, abych do tohoto časopisu napsal stať o Černohorkách. Já se vždycky vyhýbám tuze všeobecným thematům, ale žádosť sl. Sísové mne potěšila jako důkaz, že Černá Hora je Čechům drahá i po neštěstí, které ji za světové války postihlo. I napadlo mi, že bych Ž. Sv. mohl posloužiti jiným způsobem. Míval jsem v úmyslu napsati pendant ke svým »Junáckým kresbám černohorským«, v němž by nakresleno bylo několik junáckých typů černohorských žen. Nabídl jsem sl. S. zpracování těchto látek a ona souhlasila. Ano vyšla mi jmenem redakčního kruhu dam Ž. Sv. vstříc tak, že mi dala volnosť uveřejňovati v Ž. Sv. »Junácké kresby černohorské ženské« třeba několik let za sebou, až budu se všemi hotov.

Před Vánocemi odejel jsem s rodinou do Potštýna nad Orlicí na třínedělní pobyt. Vzal jsem s sebou staré zápisky o Černé Hoře a některé knihy pomůcky, abych snáze před svým duševním zrakem vyvolal postavy a děje, které jsem hodlal vylíčit. Již byly posuty prachem zapomenutí, neboť uplynulo víc než třicet let, co jsem se jimi nezabýval.

V kraji pod horami bylo tehdy nejšerednější počasí, jaké může býti v zimě, když prší. U Potštýna bylo utuhlo, ale bez sněhu. Jedva jsme se usadili v po-

hostinné ville dra Jana Kvíčaly, spustilo se sněhu jako z peřiny. Za dne padal sníh, zvečera se vyjasňovalo. Měsíc se zaokrouhloval. Na zemi se snesla krása, která každému lidskému tvoru vykouzlovala na tvář šťastný úsměv. Šťastně se usmívalo i dítě, i děd, i žebrák, i řezník. Plny poetického štěstí nabídly se mi mé dospívající dcery, Darienka a Jelenka, že mne budou vozit na sáňkách. Svolil jsem a jezdili jsme večer co večer až k Sopotnici. Když všechen sníh se vysypal, nastali i dnové jasní. Za poledne jsem chodíval procházkou k Vamberku. Lehké mrazíky nebránily slunci příjemně hřát. Slunce hřálo, ale sníh netál a byl stkvěle bílý, netknutý, neposkvrněný. Často jsem se obracel tváří k horám, do nichž je vklíněn Potštýn. Viděl jsem krásu, které nikdy nezapomenu, ale kterou se nepokusím popsat. I perem, i štětcem byla by zprofanována. Tušení té krásy měl jsem dávno. Dávno jsem si přával jíti v zimě za ní do hor, tam se jí kochat a užívat, ale přání se mi nikdy nesplnilo. Teprve nyní.

Když slunce dostoupilo na poledne, Potštýn byl ještě paprsky jeho neosvícen a bělavá mlha zavíjela jeho zasněžené střechy. Ale lesnaté hory s obou stran byly ozářeny a třpytily se v bílém rouše sněhovém. Třpytila i mlha, vystupující nad střechami vzhůru a postupně řídnoucí a mizející, až jí úplně nebylo. Ta řídnoucí mlha, k níž už slunce mohlo, byla jemnější pavučiny, a do výše pořád jemnější, až jí nestalo. Každá její částečka, menší než rosinka, se třpytila perličkou, a každá ta perlička sama o sobě byla by neviditelna, ale když jich bylo na myriardy, když jich byl plný vzduch od hory k hoře, od lesa k lesu, byl z nich nejnádhernější závoj, a ten závoj se nad městýskem znenáhla odhrnoval. Zatím rovné lány k Vamberku všecky byly sluncem zality a

sněhové hvězdičky, které zůstaly na povrchu, hrály proti němu duhovými barvami.

Za těch překrásných večerů, nocí a polední, když jsem myslil na junácké typy Černohorek a čekal, která postava se mi vynoří před zrakem duše nejurčitěji, zjevily se mi, mohu říci, osoby, děje a obrazy, kupící se kolem historické postavy slavného srbského renegáta, Mehmeda paše Sokoloviče. Zjevily se mi nejprve matně, ale potom každou chvíli jasněji a plastičtěji. Spatřil jsem celou řadu postav, dějů a výjevů, dějinami dosud jen nepatrně osvětlených, všecko hotové, jen to přenésti na papír. Tím bylo rozhodnuto, že začnu s Mehmedem pašou Sokolovičem, při kterémžto hrdinovi hrdinka musela poněkud poodstoupiti.

Po Třech Králích vrátili jsme se z Potštýna domů. Rozložil jsem před sebou na psacím stole papír a namočil pero, abych začal kresliti. Něco mi šeptalo: Piš to veršem! Já se, pravda, po desítky let chystal, že budu psát velké epické básně, ale pro jiné práce jsem se k tomu nedostal. Ne, nebudu psáti veršem, už je pozdě! Ale zase ten šepot: Piš to veršem! Ještě se rozhodnouti nemoha, hrál jsem si perem, a na papíře se jaksi bezděky, bez mého chtění a účastenství, objevily verše:

Ve Stambole na dně Sedmi věží
Mehmed paša Sokolovič leží.

Bylo rozhodnuto pro verš. Ale rychleji se pohádka povídá, nežli se dílo koná. Čtyři leta bez dvou měsíců uběhla, než Sokolovič dokončen. Kdybych to byl tušil, sotva bych byl pero i k oněm počátečným veršům namočil. Když už jsem byl v proudu, hnalo mne vpřed nejen tvůrčí puzení, nýbrž i trpělivosť dam okolo Ženského Světa, jenž při malém rozsahu svém po celou tu

dobu tento epos uveřejňoval, začež jim tuto díky vzdávám. Ale dokončen je Sokolovič teprve knihou.

Posvěcuji Sokoloviče svým dcerám Darience a Jelence, které, nevědouce o tom, za našeho zimního pobytu v Potštýně přispěly k tomu, že jsem, obklopen krásou a poesií, uviděl obrazy, tuto vykreslené.

Na Smíchově, 20. října 1921.

Josef Holeček.

1918—1921.

Ve Stambole na dně Sedmi věží
Mehmed paša Sokolovič leží.
Pod něj vlhká sláma podestlána,
k noze jeho koule přikována.
Včera ještě mocným velvezírem,
dnes tu bydlí s ropuchou a štírem.
Včera skvěl se pyšně ve nádheře,
dnes tu hyne v žalářovém šeře.
Včera ještě slavný vojevůdce,
zavržen tu jako zemský škůdce.
Včera ještě carský druh a rádce,
dnes tu vízne šíjí na oprátce.
Včera ještě blesk byl, který s výše
hromil trůny, rozmetával říše,
dnes tu válí se, červ ušlápnutý.
Na osud však nenaříká krutý,
a jen myslí, jak je proměnlivé
lidské štěstí, vrtkavé a lživé.
Kniha života se náhle celá
před očima jeho rozevřela,
noří se v ni, smysl její stíhá.
Ejhle, co mu vypravuje kniha!

———

I.

ZETA.

Sokoloviči; vv. 23—85. Srbové marně se pokoušejí o povstání proti Turkům; vv. 86—158. Sultan dobývá, ale nedobude Zety; vv. 159—280.

Narodil se v Zetě na Grachově,
jež přiléhá k zemi Hercegově.
Otec jeho pastýř byl a lovec,
četná stáda skotu měl i ovec.
Otce ctil a rád měl dobrou matku;
nebývalo u nich nedostatku.
On sám nejmladší byl z bratrů pěti,
nejmladší však sestra byla z dětí.
Let jí bylo dvanáct, Jela slula,
napolo se v pannu rozvinula;
jeho z bratrů měla nejraději,
že byl jeho nejblíže věk její.
Krásu její miloval i něhu,
s ní si hrával, závodíval v běhu,
řeči její libé byly zpěvy,
v kole všecky nadzpívala děvy.
Nejedna již matka přišla k matce,
prosila a přimlouvala sladce:
»Dochovej tu chloubu mateřinu,
aby zlatem byla mému synu!«

Tiše se jen usmívala máti,
snila snad už, komu dcerku dáti.
Nejstarší brat nazýval se Žarko,
a dál: Milan, Miloš, Lázo, Marko.
Marko on byl: nejmladšímu synku
otec dal to jméno v připomínku
na junáka Marka Kraleviče,
na siláka, Turků pohubiče.

Druzí bratři také byli statní,
on však chytřejší byl nad ostatní.
Zajíc rychlý v běhu byl, rys v skoku,
lstí kočičí rány dával soku.
Ve bratrském tužili se boji;
jeden skončili, již druhý strojí.
Otec učil, matka dívala se,
kterak prospívají ve zápase.
Který vyhrál, matka objímala,
otec chválil, sestra celovala.
Vítězem byl často Marko malý,
nejméně byl Žarko boje znalý.
Za to Žarko bystrým umem slynul,
a když mluvil, med mu z úst se linul.
Z rodu všichni, mnozí ze sousedů
přicházeli k němu na besedu,
slyšet chtěli moudré jeho řeči,
přesvědčit se, zdali nad ně předčí.
Žarko vážný byl; ač velmi mladý,
již měl mužnou okrasu své brady;
lépe nežli mečem vládl perem;
pro to všechno zván byl kaluděrem.
Rod jich četný byl a rozvětvený;
v míru žili s okolními kmeny.
Kdo se otce ptal, proč učí děti
handžárem se ostrým oháněti,

když mír a mír je každé jeho slovo,
odpovídal: »K boji za Kosovo«.

Za nedlcuho jde to celou zemí,
jde to od úst k ústům kraji všemi.
od řeky jde Sávy do Bojany,
požárem se šíří na vše strany:
»Na Kosovo! Za Kosovo vstanem!
Všichni stojme mužně v slově daném!«
Chystali se, ale nepovstali.

Zatím se již od východu valí
sultanova vojska nesčíslná.
Stále roste kalná jejich vlna,
všecko zaplavuje, všecko bere,
od Asie k Adrii se dere,
vsi i města s tváři země smítá.
Před povodní pěších jízda lítá,
loupí, vraždí, střechy zapaluje,
vojům zadním cestu připravuje.
Lid utíká zevšad vyděšený,
utíkají starci, děti, ženy,
skrovné svoje majetečky nesou,
jako v prudké zimnici se třesou,
jedva ústa říci stačí bledá:
»Utíkejte! Běda, třikrát běda,
kvačí vojsko cara Mohameda!
Spas se, spas se, komu život milý!«

Lidé v tajných jeskyních se kryli,
jako krti do země se ryli,
s medvědy se drali o brlohy;
mnohý padl i tu, ale mnohý
zachráněn, když s ním se medvědisko
rozdělilo skalné o bydlisko.

Hor nejvyšších nedostupné stěny
byly tehdy náhle obydleny.
Jen ty, hrdá, volná, chrabrá Zeto,
zůstala jsi klidna v ono leto!
Kdo se nebál a, než ve porobu,
volil doma sejít v temno hrobu,
k Zetě chvátal, do volnosti sídla,
pod ochranná stuliti se křídla,
se Zeťany nepříteli čelit,
o svobodu se i slávu dělit.

Ani Markův otec nemřel strachy.
Zastavoval v útěku lid plachý,
domlouval jim, moudře rozkládaje:
»Proč jste rodné opustili kraje?
Myslíte liž hanbu svou a hoře
utopiti na dně sina moře,
ženouce se k němu o překoty?
Tím se hořké nezhostíte psoty!
Zastavte se, ke mně postavte se!
Proč se třásti? Ať se Turčín třese!
Změříme své síly se sultanem!
Usmyslil si, jediným být pánem
nad našimi vlastmi, nad Balkánem,
všechny sklonit pod své jarmo šíje
od Asie břehů do Adrie.
Já vám nedím: Jistě zvítězíme,
pevnou li se hradbou postavíme,
ale pravím: lépe ve cti mříti,
nežli v hanbě do otroctví jíti!
Lépe rybě strhat oka síti,
než v ní zbýt a na rožni se péci.
Ke mně, muži! Ke mně, muži reci!
Krev turecká také bude téci,

když jí žíly otevřeme noži!
Ke mně, bratři, a s pomocí boží!«

Postavili se, však byli zbiti.
Když vlk lítý do jámy se chytí,
marna jeho statečnosť i síla,
holí přesila ho porazila;
co jsou vlku platny ostré zuby,
v jámu padnuv, padl do záhuby.
Otec, matka, sestra, Marko jati,
jako robi do řetězů spjati,
tři pak bratři zabiti a sťati.

Různo ještě na hranici Zety
udály se také s Turky střety.
Všude poraženi domorodci,
ne líp se jim vedlo, nežli otci.
Nedobitky v Zetu ustoupily,
v skalných Zety doupatech se skryly.

Od Grachova Turci do Bojany
s trojí Zetu obstoupili strany.
Touha vznikla v Mohamedu Druhém
železným ji zardousiti kruhem.
Mohamedu již jen Zetské hory
junáckými překážely vzdory,
aby sen svůj dávný uskutečnil,
jak car Balkánu se vnukům zvěčnil.

Obstaviv ji svými voji husto,
sultan vzhůru k Zetě patří. Pusto
na ní, mrtvo, ticho, mlčelivo,
jakoby tam nic nebylo živo.
Ani ptače letět netroufá si
přes široké vojsk tureckých pásy,

neřku provléci se soumar spíže.
Turci blíž se sunou, blíž a blíže.
Odolá li Zeta nedobyta,
zhynout musí nedostatkem žita;
nebo jinak: nejprv hlady zkřehne,
potom zbraní doražena lehne.
Ale marně turecká se čela
o kamenné stěny rozrážela.
Marně snaží strminy se slézti,
v klance vrazit nedává jim štěstí.
Ani orlí oko neuvidí
na těch šedých skalách stínů lidí.
Vniknou li však Turci do průsmyku
nebo na hor patu: v okamžiku
vysypou se, nezříš odkud, střely,
rázem pade mrtev oddíl celý.

Zase Turci do klance se tisknou;
nic jim v cestě; náhle nože blýsknou
na jedné i druhé klance stráni, —
za chvíli jsou Turci porubáni.
Někdy Turci projdou bez překážky,
bez nejmenší se Zeťany srážky
v nitro země; radují se, myslí:
zalezli jste do děr, skalní sysli! —
tu však vidí, že se octli v pasti:
na dno samé sešli do propasti.
Jako raci v kotlu, než se vaří,
úzkostlivě rejdí, po kuchaři,
jenž smrť jim dá, obracejí očka.
a on dí si: Však se ráček dočká!
a jen zvolna oheň rozdělává,
zvolna rozfukuje, prohrabává,
— ne kuchaře račí bolí hlava —
tak je nyní Turkům, o nic lépe,

v té ulici bezvýchodné, slepé.
Cesty ani vpřed, ni nazad není.
Uděšeni hledí na kamení,
jež nad nimi jako s oblak visí.
Ticho jako v hrobě. Náhle čísi
hlas se ozve. Vytí li to vlčí?
»Ó ó Jovo! Ó ó!« A zas mlčí,
mlčí propasť i ty nad ní stěny.
Turci v strachu patří na kamenný
hrad, jejž ruka vystavěla boží.
Úžas jejich se i úzkosť množí.
Chrabří jsou a hned se nezachvějí,
ale vidět nepřítele chtějí,
chtějí mu stát hrudí proti hrudi,
nezřený v nich bledou bázeň budí.
Prve, než se Turek vzpamatoval,
Zefan, jenž se za kamení schoval,
tvrdou skálu ode skály trhá,
balvany jí do propasti vrhá,
skály dolů letí rachotíce,
zavalují Turků na tisíce.
Ticho, mrtvo. Leda ještě sténá
koho těžká nedobila stěna.
Staré ticho, mrtvo vládne znova,
nikdo nevolá již Iva, Jova,
a byť volal, Turci neuslyší:
mrtvi jsou již, nad ty hory tišší.

Mohamed se hněvá. Přísně káže
bdělé kolem postaviti stráže:
»Pozorujte pilně každé hnutí
Zefanů a oznamte, co kutí!«
Stráže stojí jako sloupy žuly.
Za dne Zefané se nepohnuli,
nastojte však! — druhého dne zrána

stráž nezbyla, aby nezrubána!
Kým a kdy? A beze všeho boje?
Nikdo nepoví to, neznámo je,
známo jen, že stráže povražděny,
povražděným hlavy odneseny.

Mohamedův hněv den ze dne vzrůstá,
hruď mu vře a pění se mu ústa,
jak se pění běsnivému oři,
zatíná se pěsť a oči hoří.
Obrací se k Zetě a k ní zdola
jataganem křivým hroze, volá:
»Hoj ty Zeto nezdolná a hrdá!
Kdybys byla stokráte tak tvrdá,
rozdrtím já na prach tvoje skály,
nezřít bude poutník, kde dřív stály,
jako soli krušec tebe roztru
při tomto svém jataganu ostru!«

Žene vojska nových do útoků,
stejně marných; jak by do potoků
vlastní krve utonout je vrhal,
životů jich na tisíce zmrhal.

Posléz prudce mrštil jataganem:
»Nebiju se s ďáblem, se šejtanem,
nebudu já válčit se Zeťanem!
Na východ se vrátím, kde mne Mekka
Prorokova vyvolená čeká,
na jeho tam pomodlím se hrobu.
Prodám jatých na tisíce robů
na mešitu novou Allahovi,
aby zbrani mé dal úspěch nový.«

Zbožnosť jeho byla neskutečná.
byla to jen hrůza pověrečná,
která od té jímala ho chvíle,
co si myslil, proti jeho síle
že sám šejtan svoje staví vzdory,
že sám ďábel zetské chrání hory.

Povelel, a vojska od Západu
na pochod se dala k Cařihradu.
Sultán zadní. Ještě hrozí: »Zeto,
pro toto se rozstáváme leto!
Nehříme li hněv můj na tě, dříme!
Na rok, Allah dá, se uvidíme!«

II.

TURECKÉ LEŽENÍ U PAZARU.

Srbští zajatci; vv. 281—452. Janičaři; vv. 453—602. Válečný tanec janičarů; vv. 603—875. Noc v táboře; v chlapci Markovi vzniká opovržení k svým, že jsou poraženi, a rodí se v něm záliba v Turcích, že jsou silní a vítězi; vv. 876—1016.

Zatím všecka kořisť naloupená
ku Pazaru byla dopravena.
Sehnáni též jatci ku Pazaru,
zavřeni jak ovce do košárů.
Ku hlavě se tulí sirá hlava,
ústa šepcí: »Zeta odolává!
Chvála bohu, Zeta naše nedá
zarobit nás vojskům Mohameda!«
Naděje však brzy mizí parou,
beznadějí rája hyne starou.
Doba míjí. Zeta nevítězí.

Turci náhle tu! Hned ve řetězy
svíráni jsou županové, knězi,
vojvodové, popi, robotězi,
biskupové, mniši, kaluděři,
každý, kdo jest muž a v Krista věří.
Ze čtyř a čtyr řady sestaveny,
šíje pevné v kruhy uzamčeny,

kruhy k sobě řetěz pojí kutý.
železnými spojeny jsou pruty;
zakovaným ruce uvolňují,
aniž volné k sobě dosahují.
Tomu pozdě zatínati pěsti,
komu okov na zápěstí chřestí.

Markův otec, obr šíje býčí,
nad jiné se chmurným čelem tyčí;
nechce krk si dáti sevřít poutem,
vzpouzí se mu jak kůň před chomoutem.
který dosud vždy jen jezdce nosil.
K přemožení jeho třeba posil.
Na otce se čtyři vrhnou chlapi,
ruce chytí, ramena mu lapí.
uši drží, hlavu přidržují,
do osidla šíji vestrkují,
smějí se mu, boha jemu psují.
Šíje zamčena a — ruce volny.
Otcových se očí pohled bolný,
zoufalý a smutný rozehlíží,
potom klesá, do sebe se hříží.
Jeden chlap dí: »Tvrdošijný býku.
viz, vůl krotký z tebe v okamžiku!
Taký div se děje pod železem:
z býka vůl se stává jedním řezem.«
Druhý chlap se do očí mu rouhá:
»Vím, kam nese tvých se očí touha:
synka hledáš, zdaž by tobě lásku
neprokázal a dal hlavu v sázku
a tě zabil. Hle, tam na provázku
s jinými je psíky svázán v smečku,
také jemu dají kruhu léčku!«

Vedle otce také takou horu
postavili. Dávali mu svoru,
jemu však se nechtělo ji nésti,
mladý byl a mrštný; holou pěstí
rozmáchnuv se, chlapů dvoje srazil,
třetí uhnuv, po zemi se plazil;
avšak čtvrtý jako dravec skočil,
v junákových prsou handžár zmočil.
junák padá, klne umíraje;
vrah nůž otírá a jemu laje.

Biskupa aj! ctihodného vedou!
Šíji zehnutou má a tvář bledou.
na plece mu stříbro splývá vlasů,
bílá brada dosahuje k pasu.
Bázně prost je, pod jarmo jde klidně,
mučednicky; usmívá se vlídně,
když mu chlapi bílou bradu rují,
sám naklání šíji, aby mu ji,
vyschlou, zamkli ve železné pouto,
a se modlí: »Pane, vím, že touto
nejblíž k Tobě cestou, kterou kráčím.
po které já k Tobě kříž svůj vláčím.
Za sebe já nemodlím se nyní:
Odpusť jim, neb nevědí co činí!«
Náhle mrtev na zemi se kácí.
Usnadnit chtěl mučitelům práci,
a chtěl bůh, že uspořil ji zcela.
Chlapi tupá pochýlili čela,
chvilku stáli jako ochromeni,
až děl jeden, starší jich: »Zde není,
braši milí, času k přemýšlení,
zde čas k práci! Chutě do ní, chutě!«
Sám však váhá, druhé do ní nutě.

Houfec okovaných pohoniči
odhánějí, pobízejí biči.

Hledícího také na obrazy
Marka jímá vztek i stud, a mrazí
hrůzou. Krví prolitou vzduch razí.
Ten se jatec v těsném kruhu škrtí,
onen pod ním úzkostí se vrtí,
třetí náhlou uniká mu smrtí.
Jeden volá: »Chor jsem, nepostačím!«
A chlap: »Já ti zdraví zaonačím!
Co tě bolí? — »Hlava.« — »Já tě kratším
o ni učiním!« A všichni rabi
zdrávi hned a silni, žádný slabý.

Hotová již pouta nestačuji;
ciganové stále nová kují
v kovárnách; jsou zpola obnaženi.
rozléhá se pustý smích a klení,
kladiva jim buší o kovadla:
pouta ukutá, by rychle zchladla,
ponořují vody do studené;
železo se vzpouzí rozvzteklené,
jako zmije, nežli uštkne, sičí;
nemohouc se dovolati niči
pomoci, nuž tichne, smiřuje se,
odevzdaně svoji muku nese,
ne však na dlouho; již zas je berou,
muku dějíce mu tisícerou
pilníkem, a zlostí ono skřípe;
z výhní se dešť hustý jisker sype.

Nedaleko hlídány jsou ženy,
které vojskem mužům uloupeny;
od nejmladších jsou tam po stařeny.

Všechny sedí na zemi a líce
na kolena tisknou kukajíce;
nechti viděť mužů milých jatky.
Děti drobné k sobě vinou matky,
polibky jim ústa zavírají
po otci li, bratru li se ptají.
Žádnou nepoutá z nich ani nitka;
poutem matce pevným život dítka.
Dívky spoutány jsou, ne však ztuha,
vazbou rukou bílých jest jim stuha,
která hebké kůže neporaní,
ale nedá dívce, aby dlaní
vlastní z poroby se vyprostila,
anebo si líčko zohavila,
učinila škodu pánu svému,
nehodila se mu do harému.
Každá hlídána jest od staruchy,
která bystře všecky stíhá ruchy
těla, oka krasavice mladé,
sladké krmě v ústečka jí klade,
nazývá ji holubičkou sladkou,
slibuje, že bude její matkou,
táže se, proč pěknou hlavu věší,
skvělou líčí budoucnosť a těší
růžovými pannu nadějemi,
chválu pěje švarné na moslemy,
na rozkoše jejich. na haremy.
Staruchy i děvy eunuši
hlídajíce napínají uši,
zdaliž mluví spolu co se sluší,
co rabině staré děvám šepcí,
co jim na to děví rtové hebcí.

Před záborem sedli Arbanasi,
hráli na dairy. talambasy,

zpívali jim svoje písně nyvé,
tklivé, snivé, divě zádumčivé,
bujně vášnivé i skotačivé.
Marko díval na zbor žen se pestrý,
matky li tam neuvidí, sestry.
Matky nezřel, ale sestra Jela
jako jasná hvězdička se skvěla.

Zcela blízko odtud muzské děti
chovány jsou mírném ve zajetí,
věk jim do čtrnácti ode pěti.
Povázaní hoši přivedeni,
nyní volni po dobu jsou denní,
večer však, když spánek tíží víčka.
zase poutá provazu je klička;
v noci neuprchne hoše žádné,
nezdařil li útěk se mu za dne.
Čiperní a chytří jako vrabci,
švitořiví. hraví jsou ti chlapci.
V záboře jich třicet vězí tisíc.
třicet tisíc čilých, mrštných lisic,
třicet tisíc mladých rysů dravých.
ostrovídků boje nedočkavých.

Před očima chlapců janičaři
po dni celé krmě sobě vaří.
Do řad dlouhých kotly postaveny:
v kotlech rýže bublá nad plameny.
V kotel kuchař — všichni po pas nazí —
zbitých skopců hrubé kusy hází.
které jiný handžárem mu rube.
Muži hrubí. také řeči hrubé.
Druzí kolem nedočkavě civí.
Ale krásní jsou ti braši diví!
Vysokého, štíhlého jsou vzrůstu,

vystrojení jako v masopustu:
po kotníky rudé šaryváry,
s dolam zelených jim visí cáry —
zelená je barva Prorokova —
málokterá dolama je nová,
avšak sukno jejich velmi jemné:
na hruď dosahují kňáry temné;
široký pás sklad je na bambitky,
nad ně handžár vypíná se břitký:
na hlavě jsou strmé točenice,
na ní zpředu zastrčena lžice:
ona značí, že se dobře mají
u sultana, sytě najídají;
lžice ta je nepříteli hrozná,
po ní z dálky janičar se pozná:
perčin rozcuchaný, nečesaný
na plece jim splývá pod turbany;
na cárech jim drahokamy hojné:
oči mají veselé a zbojné.

Mezi janičary hordagové —
hordaga se hlava hordy zove —
na krásných se prohánějí koních,
čabraky se drahé selou po nich,
vyšívané zlatem na purpuře.
Tu se směje, tu zas čelo chmuře,
hordaga se u svých zastavuje,
pozdravuje a se dotazuje,
dobrá li je rýž, a ochutnává,
rozvaděné druhy porovnává.

»Dobrá rýže!« libuje si cháska,
v důkaz toho jedním mlaskem mlaská.
Jeden ukazuje, že mu přazka
nestačuje, tak je sytý rýže.

druhý s chutí beraní kosť hryže,
z ryžné kaše rukou vytaženou;
třetí přesycený, na kamennou
uléhá si půdu, rozpálenou
sluncem; blažen plný břich si hladí:
tak se sytí vyhřívají hadi:
o kořisť se bijou bojem litým,
klidně se chce trávit hadům sytým.
Jiní rádi tráví v libém stíně,
v něm své údy roztahují líně,
pasy povolují, rozpásaní
sytému se oddávají spaní.
Jiní, že jsou sytě spokojeni,
ukazují na junáckém pění.
Zpívají, jak v zašlé době staří
bívali se chrabří janičáři;
kterak za sultána Amurata
byla doba janičarů zlatá,
kterak pod ním statně bojovali,
slávy si a rýže dobývali.
Kol se pěvců posluchači kupí,
poslouchají, kterak píseň úpí,
popatřují jako chmurní supi,
písní temné nadšení se budí
v jejich surové a pusté hrudi.
Zvolal bysi, vzdálen odtud v poli:
Vlk li vyje, šakal li to skolí?

Ještě muzstvo po kvasu si hoví,
kuchaři zas chystají mu nový:
zase rýži pode kotly topí,
zase nové přivádějí skopy,
handžáry je rubají a kolí,
do kotlů je házejí a solí.

Zarachoce rázná rána hromu,
zatřáslo to korunami stromů.
Vyskakují ležáci a spáči,
ve táboru ženském děti pláčí:
»Pán bůh s námi!« křižují se ženy,
zírajíce jako vyjeveny,
tak ta rána prochvěla jich tělem.
Co to bylo? Znamení li dělem,
že je nová bitva s nepřítelem?
Hrom li to je, kde jsou jeho blesky?
Hrozné jakés rozlehly se třesky.
Dělová snad koule v nebe třeskla
a báň jeho, všecka li je ze skla,
řítí se a rozpadává, drobí?
Kdo se spasí, koho nepohrobí?
Běda, již i země kůra puká!
Z pekel jakás hrozná halabuka
zní, snad kráva pekelná to bučí,
vodopád snad černé řeky hučí,
která černou pekel zemí teče!
Co to zase? Aj to černé meče,
které zlostně dorážejí na se!
Tisíc mečů! A zvuk nový zase!
Cosi, až to ohlušuje, chřestí.
Dojista, že vzpírají se nésti
pekelníci řetězy, a pěstí
mohutnou je drtí, rozrážejí,
šejtanů se šiky probíjejí,
puklými se derou pekel spáry,
by se dali mezi janičary!
Do zmatené všech těch zvuků vřavy
pískot vskočil drzý, pronikavý,
v uši píchá, hlava z něho bolí.
Spaste, lidé, aspoň život holý!
Již se plní věčná světa sudba!

Není světa konec to! To hudba
janičarská hrá, jak nejlíp umí,
a snad ještě zvuky svoje tlumí!
Ano, ano, janičarští hudci
neurvalí, násilní a prudcí,
nešetříce svalův ani dechu,
k veselí si hudou, pro potěchu!

Hudbou ptáčník na vějičku láká
svobodného na větvici ptáka.
Janičarské hudbě chlapci jatí
nemohou již déle odolati.
Vycházejí různo ze záboru,
zvědavi se kradou ku táboru,
aniž jim v tom janičaři brání,
nikdo nekáře jich, nezahání.
Myslí, že jdou cestou zakázanou,
loudají se, postávají stranou,
zapuzení svého čekajíce.
Tak se zvolna blíží víc a více
k těm, kdo dosud postrachem jim byli.
Za ruce je muži uchopili,
jazykem je rodným oslovili,
slýchávaným při domácím krbu,
lahodnou a sladkou řečí Srbů.
Marko ptá se: »Jsi li Srbín, strýče?«
Janičar dí: »Chlapče nešťastníče!
Co jsi řekl? Havran tebe černý!
Turčín jsem já, Turčín pravověrný,
Turčín jsem, a ono kleté jmeno
nesmí zde být nikým vysloveno,
neboť tak se zovou nevěřící!
Hleď to jmeno nikdy nevyřici,
hleď se ho jak jmena ďábla stříci!
Jiný z janičarů na mém místě

za to slovo ztrestal by tě jistě,
dal by tobě drzou za urážku!
Já však jen tě poučuji, brášku,
a buď rád, že pravdy jsem ti nalil.
Se mnou pojď a mlč! Mé jmeno Halil.«

Vedl Marka do tábora dále.
Jeden z janičarů nenadále
obnaživ se, přede druhy stanul.
Zrak mu hudby rozjařením planul,
prsa vypjal, ohmatal si svaly,
jež se tvarem myší rýsovaly,
náhle vzhůru vyskočil jak jelen,
když je střelen, ale nedostřelen,
nade hlavou jataganem točil,
divě křičel, opět vzhůru skočil,
dopadnuv pak na zem, povykročil,
druhy svoje měřil vyzývavě,
potupně se zasmál, pohrdavě.
Druhům hněvem zbrunátněly líce,
každý narovnal se jako svíce,
v oko pevně hledí vyzývači;
všichni k němu dokola se tlačí,
uvažují, mohou li si věřit,
v tanci válečném si zasoupeřit
s nejslavnějším jeho tanečníkem,
s osvědčeným vždycky soubojníkem.
Halil Marku šeptá: »To je Selim.«
»Selim tančí!« táborem jde celým.
Se všech stran se janičaři valí,
by se podívali, užívali,
kochali se v umění a tanci;
netroufají si však obervanci
závoditi slavným se Selimem,
ačkoli jim sláva není dýmem.

Selim vyzývá je důtklivěji,
potupněji, ano rouhavěji,
dlaň si plochou pode bradu klada.
Co je dlaní podložená brada!
Výzva, po níž ten, koho se týká,
stejně ozývá se, neutíká.
Každému a všem ta výzva platí,
žádný však se nechce odhodlati
se Selimem tance krvavého,
svým uměním zastíniti jeho.
O život tu nejde, hra to pouhá,
ale prohraj, kde kdo se ti rouhá;
za tím mužů nenese se touha,
každý chce být vážen mezi druhy;
není jaré do tance tu vzpruhy.
Muži v kolo usedají; sedí
na zemi a rozpačitě hledí
ten na toho, onen na onoho:
koho dají Selimovi, koho?
Někdo vstoupit do kola s ním musí!
Ať to Osman, ať to Nuri skusí!
Nechce jim se, mají kůži husí.

Aj, mladého vizte Ibrahima!
Mladíka si nikdo nepovšímá,
že by on si troufal na Selima;
v Ibrovi se našel sok mu právě,
soupeř jeho umění a slávě.
Jak byl krásný jinoch obnažený!
Svaly jeho mírně napřaženy,
slabší se než Selimovy zdály.
Oblé byly, na nich tepny hrály,
pletí jemnou modraly se žíly,
pletí bílou, hodnou horské víly.
Hruď široká do boků se ouží.

Handžár, jak on nahý, již mu krouží
nade hlavou; nad ní mu se zmítá
perčin jako černá zmije lítá,
s ramena se na rameno hází;
z hrudi cestu divný vzkřek si razí,
nevíš, zdaž to zahřehtání oře,
nebo výkřik zoufalství a hoře
divokého, že až v kostech mrazí.
Proti sobě tanečníci nazí
poskakují, vzhůru vyskakují,
k sobě přiskakují, odskakují,
hrozí sobě handžáry i křikem,
vzduch se chvěje neslýchaným rykem,
zdá se věru každým okamžikem,
že si oba dají rány smrtné,
že hra tance ve vraždu se zvrtne.
Divákům to zábava i škola.
Podle taktu tleskají a z kola
zborové jich hrdlo hlasno volá:
»Umění své ukažte nám, bratři!
Bre, junáci muži! Jeden, dva, tři!
Tak, tak, hoši, tak, tak se to patří!
Bre Selime! Bre bre, Ibrahime!
Ochabuješ? Dřímota tě jíme?
Musíš sobě přivstat na Selima!
Ej, ej, Selim! Také Selim dřímá!
Ibro, kůži Selimovi natři!
Bre, Selime, drž se! Jeden, dva, tři!
Bre aferim, mladý pehliváne!
Bre aferim, silný kalibáne!«

Janičaři takovými křiky
povzbuzují oba tanečníky,
kteří jako řemeny jsou pružní,
oba stejně urostlí a mužní.

Kohouti dva spolu závodí li,
ukazují nejen svoje síly,
než i obratnosť a krásu svoji:
síla, krása, umění se pojí,
by se v lítém osvědčily boji.
Hledíš li však zápas na kohoutí.
nesnadno ti není rozhodnouti,
který z obou hrdina je větší,
který z obou nad druhého předčí,
neboť známky jisté o tom svědčí:
ten jest vítěz, který méně peří
ozdobného nechá na soupeři;
často vítěz protivníka skolí.
Zde však oba kohouti jsou holí.
holí jako dva na rukou palce.
Co poučí v kole hry té znalce,
na čí stranu vítězství se chýlí?
Selim vyhrá! zdá se jednu chvíli,
a zas: Lepší Ibrahim je bílý!
Koho posléz vítězem zbor uzná,
když jsou jeho mínění tak různá?

Zatím tanečníci vytrvale
válečný svůj tanec vedou dále.
jen se prohýbají, ohýbají,
uhýbají, ráně vyhýbají,
potřásají, vrtí, v bocích kroutí,
jako vrby u potoka proutí.
Někdy na se tanečníků těla
hrudí nebo svalem narážela,
ale navzájem se odrážela.
Ibrahimovo se kmentem bělá.
Selimovo jest jak vykované,
jako z čisté mědi utepané.
Dotud žádný ze hry nevybočil.

handzárem jen nade hlavou točil:
handžárů jich ocel jenom zřídka
potkala se nabroušená, břitká:
zřídka jenom plekna nožů lesklá
nad hlavami jejich o se třeskla.
Těla obou byla oznojena,
jak by právě z vody vytažena:
perčíny se na biče jim spekly
a z nich crěky potu na zem tekly.

Některý se z mužů ozval z kola,
jeden z mužů ozval se a volá:
»Ohně více, ohně více, hola!
Muži li jste, Eviny li dcery?
Nejste liž vy štíhlé bajadery,
které nám tu tanec hrají břišní
a svou krásou před námi se pyšní?
Za ten tanec můžete se stydět!
Krev junáckou, krev se nám chce vidět!
Chceme vidět barvu krve vaší!
Škrábněte se trochu noži, braši!«

Zaševelilo to kolem celým,
trhli sebou Ibrahim i Selim.
Selimovi zvraštilo se čelo,
zuby stiskl, až to zaskřípělo.
Nešlo o to, soku vzíti hlavu,
o hru jen šlo, milou o zábavu.
jakou mají janičaři rádi,
jakou v bujném provozují mládí.
Zde se nesmí jako na mejdanu
smrtně dáti protivníku ránu.
ale lehké carapiny kůže,
to smí handžár, to jatagan může.
Kdo nabije druhu neublíže.

tomu chvála; kdo ho raní tíže,
nebo ve hře vezme život mladý,
hana mu, sok li se nevylíže,
na tom spáchán zločin černé zrady,
na tom přítel dopustil se vraždy
zákeřné, a na něm z mužů každý
smí si hněv a žádosť pomsty zchladit,
smí ho zrubnout, probůst, slovem zhladit.

Handžár Ibrahimův z obou prvý
Selimovou obarvil se krví.
Tvrdé byly Selimovy svaly,
krví bujnou všecky nabobtnaly.
Hluboko se handžár nezahryzl,
jen tak trochu v paži levou řízl,
to však stačilo, by krve rudý
mok se dobyl roztékaje tudy,
oblévaje Selimovy údy.
Beranímu tak se měchu stává,
v němž je vinná uzavřena šťáva,
do něho li píchne ostré šídlo:
hned je vína otevřeno zřídlo,
bujné pak se víno prýští koží.
Machem také Selimovu noži
zdařilo se škrábnout Ibrahima
v bílé čelo, zrovna nad očima.
Červená mu krev se z ranky leje,
do sličného stéká obličeje,
na obličeji se maskou lepí.
Selim, vida krev, jest jako slepý,
zří jen krev a krve prahne žízní.
Kolo volá: »Ibro, jen ho lízni!
Sper ho! Selim měj se na pozoru,
že je ve hře s Ibrem, a ne v sporu!«
Marny hlasy varovné a kárné!

Ibrahima tělo lepotvárné
víc a víc se vlastní krví brotí,
ba již o jeho jde bezživotí!
Selim vyskočil a zakokrhal,
a již pádným rozmachem se vrhal
na mladého svého protivníka.
Krev, jež uchází, se na něm spíká,
černé brně obkládá jej pláty.
Strašný muž! Již není jemu svatý
zákon boží, ani zákon lidí.
Krev jen čpí mu, krev jen chce a vidí,
více krve chce mít z Ibrahima,
chce, by handžár, který v ruce třímá,
zničil ho a rozpoltil mu hlavu.
Za ni rád dá umění a slávu,
po starém co dobrém mu je mravu!

Ibrahima oko obezřetné
nečeká, až handžár se mu vetne
do té lebky, z které bděle zírá.
Obratně se protivníku vzpírá,
pevně handžár ve pravici svírá,
výpad za výpadem odrážeje.
Přes to kolu zdá se slabším. »Zle je,«
muž dí muži. »Selim vztekem zuří,
viz, jak hrozně čelo mu se chmuří!
Okřikněme Selima, ať ví to,
ať mu pozdě slávy není líto!«
Okřikli, však opět bez úspěchu.
Dívají se, nemajíce dechu,
do taktu již tleskat zapomněli,
co dál bude sami nevěděli.
Selim handžár k nové ráně vzpřahl,
ale Ibrahima nedosahl:
za to Ibro šťastným nože rázem

vyrazil mu handžár z ruky na zem.
Selim nyní měl se za ztracena;
ruka zůstala mu napřažena,
však jen na okamžik. Co mu zdíti?
Rozhodl se pro smrť sobě jíti
pod nůž ostrý šťastnějšího soka.
Zloba sklamaného krvoloka
příšerně mu zasvítila z oka,
skrčil se a s pěstma zaťatýma
skočiti chtěl pod nůž Ibrahima,
jak zvěr poraněný divě ječe.
Ale Ibrahim už nic byl kleče,
handžár vypustil a ruce skřížil,
hluboko své čelo před ním snížil
jako před vítězem, prose: »Aman!«
Selim tupě stál tu jako sklamán,
živ li nebo mrtev nechápaje,
zda to sen či pravda, boj či hra je.
Ale janičaři pochopili,
všichni jak muž jeden vyskočili,
volajíce: »Sláva Ibrahimu!
Tak se chová mladší ke staršímu,
jemu všude ve cti ustupuje,
život nebere, a zachraňuje!«
Ibrahima zdvihli, do náruče
Selimovi položili. Bruče
poddával se Selim proudu tomu.
Ještě nechápe a nejasno mu,
co Ibrahim mladý jemu spískal,
zdali hlavu prohrál nebo získal.
Smyslové mu teprve se křísí
pocitem, že s krví mu se mísí
teplá krev, jež prýští z Ibrahima.
Selim jásá: »Ajta, pobratima
Allah poslal mi!« a obejímá

mladíka a horoucně ho líbá,
v myšlenkách se více nekolíbá.
Také janičaři zajásali,
nové pobratimy omývali,
balzámu jim do ran nakanuli,
čistým plátnem údy ovinuli.

Mezitím zas rýže uvařena.
Rána, v prázdný kotel udeřená,
janičary k nové rýži volá —
žádný janičar jí neodolá.
A když ztichli po večeři hojné,
a když všechno rušné, nepokojné
mírnilo se, zvolna umlkalo,
a když slunce žárné zapadalo,
a když rostly obrovitě stíny,
slyšet bylo s věží muezziny,
ani zpěvem ohlašují lidu,
že je doba večerního klidu.
»Achšam,« říkají si moslemové.
Co kdo dělá, nechá nehotové,
z ruky pouští, jak mu káže víra.
Chlap na šíjích jatců nezavírá
jarmo železného nášijníku,
cigán na zem lehá ku perlíku,
ve kovárnách ohně zhasínají,
ohně strážné na noc rozžehají.
Již i noci závojové černí
zaměňují šero podvečerní.
Voje turecké tu spí a leží
jako padlí po smrtelné řeži.
Kdo je moslem, ve spánku si hoví,
jatému jest jinak křesťanovi,
k němu nejde spánek blahodárný,
přivolat jej, každý pokus marný.

Komu za dne ústa uzamčena
strachem, že si ani nezastená,
nyní v noci mu se pod oblohu
hrozné kletby donášejí k bohu;
ženy úpějí, pláč drobných dětí
za kletbami mužů k nebi letí.
Nikdo nekáře jich aniž brání,
netrestá jich, strachu nenahání.

Ty jsi právo nešťastníků, noci!
úleva jsi rabů bez pomoci,
svoboda jsi mužův uvězněných,
útěcha jsi sirých, opuštěných,
rouška milosrdná zahanbených,
poslední jsi lhůta odsouzených,
honěným jsi bezpečnosti týnem,
sirotám jsi mateřiným klínem,
na kterém si poplakati volno,
postěžovat na to, co je bolno,
důvěra jsi těch, kdož zavrženi,
naděje jsi těch, kdož ponořeni
s hořem svým jsou v propasť zoufalosti,
odvádíš je nepřátelské zlosti;
příprava jsi ku poslední metě,
k nížto člověk spěje v tomto světě,
ve tvé temnosti má připomínku
hrobu, posledního odpočinku.

Dlouho Marko nezamhouřil oka:
k báni nebes hledě do vysoka,
uváděl si na mysl a vážil,
co tu mezi Turky zřel a zažil.
Přivolával sobě do paměti,
kterak otec jeho svoje děti
vychovával rodu na mstitele.

na junáky, bojovníky smělé.
a jak on měl na Turky být bičem,
novým na ně Markem Kralevičem;
připomínal si, jak tyto plány
byly větrem vojny rozfoukány,
běsným ořem války zadeptány.
Otázku si dával, Zeta malá,
proč jen ona Turkům odolala?
Otce vzpomínal, jak na něj padli,
kruh železný na krk jemu kladli,
matky dobré, jež ho mazlívala,
sestry milé, jež ho milovala,
jež jsou nyní v robství odvlečeny,
aby hanbou byly poskvrněny,
všecku sobě připomínal bídu
nešťastného křesťanského lidu,
hněv ho pojímal a pomsty žádosť,
přísahal, že učiní jí zadost,
obětuje život svůj i mladosť,
ujařmené jařma osvobodí,
jařmo na šíj jařmitelům hodí.
Ruka nezdvihla se ku přísaze,
bylať na noc opět na provaze.

Myšlenek se pásmo dále vine,
obrazy se představují jiné:
janičarů tábor, rýže, vřesky,
divá hudba, jataganů blesky,
drahé cáry; vidí krásné koně,
rostlé jako panny bezúhonné:
bělouše a ryzáky i vrance,
posléze hru válečného tance.
Krve ruměn dosud sladce čpí mu,
vzaté Selimu i Ibrahimu,
opájí ho, smysly omamuje.

kouzlem nepoznaným uchvacuje.
Žasne, obdiv jeho nemá hranic,
že dávají život pro nic za nic,
na krvi ni hlavě nezáleží,
div si ve hře hlavy neuřeží.
Ten muž junák, ten jest junák pravý,
který nikdy nešetří své hlavy
a ji směle dává do zábavy!
Ten muž junák, který bez rozvahy,
z bujnosti se vrhá pod meč nahý,
kterému je rozkoš umírání,
poctivou li spůsobeno zbraní,
vlastní krev mu libou růží voní,
oči jeho těší, když se roní.
Ale ten jest junák nad junáky,
ten jest orel nad sokoly ptáky,
který česť i život obětuje,
druhu česť i život zachraňuje.
Vše to zdá se Marku na div krásné,
udivením trne jen a žasne.

Všeho Marku zpěv byl nejdivnější
muezzinův s minaretu svejší,
když se pozdě večer po táboře
šerem nesl od roviny k hoře.
Velebně se nesla do vesmíru
píseň bojovná i píseň míru,
píseň, zvěstující pevnou víru,
víru pevnou, ale bez naděje;
víře naděj pouto zbytečné je.
Víra požár, naděj ohříváček,
víra hora, naděj vedle máček,
víra vichr, naděj slabý vánek,
víra nese v ráj tě radovánek
věčných, ale naděj zdržuje tě

ve perutém za jistotou letě:
víra vítězný tah bohatýrů,
naděj pouze doprovází víru
jako zbrojnoš poddaný a chudý,
jemuž mrznou polonahé údy,
jenž pomahá pánu svému, víře,
ve brnění zlaté, do pancíře,
za nímž cape hladový a pěšky,
nesa pánu štít a palcát těžký.
Takou zvučí zpěv ten vznešeností,
že sám není vznešený si dosti,
a je z toho plný tesklivosti.

III.

LEŽENÍ U DRINOPOLU.

Před trhem na otroky; vv. 1017—1189. Pocity Markovy, když vidí nadrancované církevní poklady, připravené k prodeji; 1190—1303. Janičar Halil pravým učitelem, jenž obeznamuje Marka s věrou Mohamedovou; 1304 až 1462. Kef u brány drinopolské; 1463—1640.

Šest tak bylo neděl ze dne na den,
poslední než kruh byl rabu kladen.
Tehdy Turci vyrazili stany.
Tahly hordy, tahly karavany
ku východu od západní strany,
před městem až slavným Drinopolem
opětně se položili polem.
Tu již na sta zhromážděno kupců,
čekajících Turků hlavorubců,
aby od nich kořisť kupovali,
roucha jim a zbraně prodávali:
Turci, Židé, Arméni a Řeci,
Anatolci, Arabové — všeci
národové východu, jimž věci
cennější jsou, nežli lidské duše.
Vidouce to, smutné ve předtuše
nešťastníci šeptají si jatí:
»Zde nás budou trhem prodávati!«

Nešťastníci byli truchlivější.
ale Turci za to veselejší,
těšíce se dobré na užitky,
které handžár vydělal jim břitký.
S jatci nyní lépe nakládali:
najísti jim do sytosti dali,
aby jako lidé vypadali,
až se kupec u nich pozastaví.
skoumat bude sílu jich a zdraví.
Co tě stojí toto nasycení,
vyplatí se, vyhozeno není.
Žádný z jatců sousta neodmítl:
ten se mezi nimi nevyskytl,
spíše každý dychtivě je chytl
a je hlodal jako lačné psisko;
ne div, bylť už mnohý smrti blízko.
Také těžký okov jatcům sňali.
by jim zvadlé pookřály svaly:
že jsou volny nohy jim a paže,
dvojité k nim postaveny stráže.
Marka skropil studu pocit chladný.
bylť on sytý, ale otec hladný.

Marko spatřil otce: hlodal lačně
kosť a v sebe ponořen byl mračně.
Rozběhl se k němu, ale Halil
zadržev ho rychle nepochválil.
Halil Marka vodil po ležení,
dávaje mu mnohé poučení,
proč co tak, a proč to jinak není.
»To můj otec,« hoch dí, »pusť mě k němu!«
»Co?« dí Halil, »k rozbojníku zlému.
který proti sultanu se vzbouřil?
Ještě jsem ti z hlavy nevykouřil.
co se ti v ní před tím usadilo?

Ne, ne, chlapče, to mi není milo!
Všeho se již odhodlaně zhosti,
co tě víže k černé minulosti!
K budoucnosti hleď jen, ona krásná
vychází ti jako zora jasná.«
Málo Marko chápal, co se děje;
Halil odváděl ho rozuměje.

Marně Marko pátral, kde mu matka,
kde mu Jely sestry líčka hladká.
Z jatých žen jen stařeny tu zbyly.
Kde jsou mladší? Turkům li se skryly?
Halil vece: »Ty patrně slídíš,
někoho li ze svých neuvidíš?«

»Mateře a sestry pohřešuji.««

Halil smál se: »Jako Halil sluji,
hezké li jsou, není se ti báti
o ně, chlapče; věř mi, že se vrátí
a že sudba nemine jich blahá.
Co však dále, to jest u Allaha.«

»»Halile, můj strýko drahý, rci mi,
kde že jsou a co se děje s nimi? —
Nevězí li za železnou mříží?
Řekni, že jim nikdo neublíží!««

»Zvědavý věz hochu: v Drinopolu
dívky jsou a ženy mladé spolu.
Tam je v lázních, ať chtí nebo nechtí,
k carskému dni velikému šlechtí.«
Málo Marko chápal, co se děje;
Halil usmíval se rozuměje.

Halil Marka vedl mezi řady.
kde své kupci vyložili sklady.
Kupec sedě nepohnutě střeží
zboží své, jež u nohou mu leží.
Velkolepá na ně podívaná!
Sedla jsou zde krásně prošívaná.
handžáry i břitké jatagany,
dlouhé pušky, zvané džeferdany.
ostruhy i křivé damascenky,
vedle toho hedbávný pás tenký.
chochol s perem. středen pozlacený,
boty vysoké, jež obarveny
na červeno, na zeleno, žluto.
krásnějších bot nikdy neobuto:
po holinkách šňůrky rozvěšeny.
korálky jsou na nich navlečeny.
jež se třpytí jako drahokamy:
jemného tu sukna na dolamy.
hedbáví i plátna na chaláty.
na odění pozlacené pláty,
pásy vinuté i zdobně bité,
ještě mnohé věci rozmanité.

Toho všeho Marku nediv bylo.
Mnohem více chlapce překvapilo,
že tu síla zboží nakupena,
jímž se ráda těší marná žena:
drahokamů vzácných na opálky
sneseno sem z ciziny a dálky.
tenké kašmíry a mušelíny,
tamburiny. loutny, mandolíny,
bubínky a drobné zlaté zvonky,
náušnice, jehlice a sponky,
náprstečky stříbrné a skřínky,
křišťálové na voňavky sklínky,

jak ořechy drobné škatulinky,
schránky na šperky a na prsteny,
mnohý různý klenot drahocenný,
perlové a korálové šňůry,
vyřezané slonovinné stvůry,
pozlacené útlé pantoflíčky,
mastičky a vonné olejíčky,
ze strakatých hadrů šité loutky,
mlsky, rozdělené na kornoutky,
jantarové vyšívací rámy,
a kdo zná ty všecky ženské krámy!

Marko obrátil se k Halilovi:
»Pravdu li mi strýko Halil poví,
co s tím babským smetím janičaři,
co s ním dělat budou lvové staří?«

Halil na to: »Jaký's nedovtipa!
Zvědavý jsi, ale bez filipa.
Pojďme dále! Jsi li bez závisti
dovedu tě naší ke kořisti.«

Kořisť naházena na hromady,
které v dlouhé sestaveny řady.
Kořisť mnohá byla, ale chudá:
skury různé, na kterých krev rudá
byla uschla nebo usychala
podle toho, kdy ji ruka sňala
dobytčeti, které uloupeno,
potom na pochodu pojedeno.
Kraviny tam byly, osloviny,
rouna nestříhaná, kozloviny,
šeré vlčury i medvěděny.
Zbraní rozmanitých bylo dosti:
památky to vesměs minulosti,

doby svobody a blahobytu;
zlatého dost na nich bylo třpytu,
ale zlato jejich pošpiněno,
jako srbské po Kosovu jméno.
Marko, když ty staré zbraně viděl,
v taji srdce Turkům pozáviděl,
že nadbytek dobrých zbraní mají,
kořisti a slávy dobývají.

Marka dále prováděje Halil,
trochu se s ním v širé pole vzdálil.
Tam se kořisť pásla čtvermonohá,
koní, krav a ovcí stáda mnohá,
ano možno říci bezpočetná.
Pohled pastevecký na ně metna,
Marko pomyslil si: Tolik vzali
dobytka, že ani nenechali
děcku krapet na kašičku mlíčka,
na krupičku hrstku obilíčka —
všecko vzali! Vzali, vzali, vzali!
A co toho na tažení sklали!
Ale ne, ne! Vepřového bravu
jedinou bys marně hledal hlavu.

Jakoby se Halil dovtipoval,
co v té chvíli Marko v mysli choval,
vece: »Nyní přesvědčím já tebe,
že jsme Srbům vzali samo nebe!«

Vedl Marka na místo, kde v kupy
nametány válečné jsou lupy,
které daly chrámy, monastýry,
svatostany pravoslavné víry.
Poklad drahý tu byl na pokladu
na hranici bez ladu a skladu,

ale rozbité a zpřerážené,
naschvál pokažené, znesvěcené:
mitry biskupské a na nich perly,
stříbrné a pozlacené berly,
nesčíslné množství křížů zlatých,
skřínek drahých na ostatky svatých,
obrazy, jimž poplivány tváře,
zulámané sochám svatozáře,
tlusté knihy církevní, jichž desky
drahý kamen sám a zlato přezky,
zvony stříbrné a zlaté číše.
Marko žasne, trne, jedva dýše.
Od útlého dětství zbožný býval,
chrámy jako sídla boží ctíval,
svaté vroucně modlitbami vzýval,
a tu aj! je vidí porouhané,
poplivané, oči vypíchané!
Proč pak, proč se svatí nebránili,
svoje poprznění dopustili?
Proč Ilija svatý, hromovládný,
nevzal hromu šestoperec pádný,
proč se šípy neozbrojil blesků,
proč se nerozkročil po nebesku,
nerozdrtil ranou hromotřesku
nevěřící, drzé svatokrádce,
nezahnal jich od božího stádce,
nezahnal jich božích od svatyní,
jež jsou plenem neznabohů nyní?
Ilija li slabý na Turčína,
proč ty, živý meči Hospodina,
proč ty, svatý Míšo archanděle,
na božího nejdeš nepřítele
a jej z chrámů nevypouzíš Páně?
Kdyby vaše, světci, chrabré dlaně
vzaly meč a třeskly odhodlaně,

jistě vaše nesčíslné kury
turecké by rozptýlily chmury,
jako mlhy žene záblesk slunný,
ráno padna horám na koruny.
Vzhůru, vzhůru vstaňte, muži svatí,
nenechte si tváře poplivati,
nenechte si oči vypíchati!
Dosti bude, světci, vstanete li,
již to hrozno bude nepříteli
a on, padna strachem na kolena,
vzývat počne vaše svatá jmena!
Pusťte děs a hrůzu na rouhače,
učiňte z nich sobě vyznavače!
Není možná, aby vaše síla
na tureckou sílu nestačila!
Obořte se na černavy mraků
tureckých, a prchnou bez zázraku!
Třeba li však zázrak učiniti,
učiňte! Vy, kteříž mnohé žití
zázračnou jste mocí zachránili,
nemocným jste zdraví navrátili,
poraněným rány zacelili,
zmrzačeným údy napravili,
nemůžete padnout do rozpaků
a svou muku nechat bez zázraku!
Vy přec nemůžete, boží světci,
lhostejni být jako mrtvé věci,
uvrženi li jste do potupy!
Vymaňte se z této nectné kupy,
zázrak učiňte! A na nebesa
každý z vás se k Hospodinu nesa,
sám na Turky dolů plivni na zem!
Ať se Turčín svíjí zeměplazem,
a vy, svatí, jeden jako druhý
sestavte se v krásnou řadu duhy

na obloze ve vítězné slávě,
vysmějte se Turkům pohrdavě!
Vzhůru z hanby, divotvorci, vstaňte!
Ohněm hněvu, ohněm pomsty vzplaňte!
Vzhůru, svatí, k junáckému činu,
sobě ku cti, k slávě Hospodinu!

Tak vyzývá potupené svaté
Marko, tak se v mysli mu to mate,
Halilu však nezrazují slova,
Markova co mysl v sobě chová.
Halil praví Marku: »Pojďme dále!«
ale Marko váhá, čeká stále,
že se svatí na odvetu zmohou,
na junáckých poskočí si nohou,
Turky zbijou, osvobodí jaté.
Ale mrtvo na hromadě klaté!
Svatí leží jako haraburdí,
žádný z nich se hněvem nezadurdí,
neřku aby činem bohatýrů
skočil za svou česť a svatou víru.
Ještě Marko užaslými zraky
čeká na divy a na zázraky,
ale marně; vidí jen ty trosky,
v něž se rozsul mnohý oltář bozský.

Halil pozoruje a snad tuší,
co se děje ve chlapcově duši.
»Neměl li jsem pravdu?« jemu pravil,
»zdaliž turecký meč nepřipravil
o víru vás, o nebe i boha?
Zajisté by každý svatý, moha,
osudu se neslavnému vzpříčil
a nás silou, jak my jeho ničil.
Mívali snad sílu; dnes jí není,

dnes jsou zdoláni a přemoženi
vaši Ivani a Mikuláši
lepší věrou, větší silou naší,
naším Allahem i Mohamedem,
v jejichž jmeno boje s vámi vedem.«

Ještě Marko plane a se táže,
jak mu víra pravoslavná káže:
»Která že je lepší víra, která?
Má je lepší, než li jiná sterá,
zvláště v Allaha a Pejgambera!«

Takto zvolal a hlas mu se třásl:
zastyděl se, sám nad sebou žasl,
poznalť, že má v mysli pochybnosti.
»Aspoň těch mne, Pane bože, sprosti!«
Nestalo se. Marko hlavu sklopil.
Halil pak se ruky jeho chopil
a šli dále. Halil pochybnosti
nemaje a plný bezpečnosti,
zajatému dával poučení:
»Více bohů kromě boha není.
Bůh jest jeden a Mohamed jeho
prorok. Boha máme jediného
všichni, kdo jsme z lůna lidské matky.
To jest pravda, a vše jiné zmatky,
podvod a lež hloupá, nevědomá.
Allah jest bůh. Člověk boha rtoma
chválí, mluvě modlitbu či pěje,
ale zvláště dobré skutky děje.
Lev Allaha chválí řva, kůň řiče,
medvěd bruče, vyje vlk, vůl myče.
Bůh jediný pán je všehomíra,
jediná je pravá jeho víra.
Boha pravého kdo vyznávají,

zaručené místo v ráji mají,
rozkoší a slastí užívají,
kterých nikdy nepřestane doba.
Prostřed ráje věčné dřevo Tooba
v nedohledno větve rozvěšuje.
Věřící se národ zhromažďuje
do libého stromu toho stínu.
Jedni věčných do sladkého klínu
děv se tulí, hurije ty slovou,
jež milují láskou věčně novou
a se stkvějí krásou věčně mladou,
věčnou, nikdy nevadnoucí vnadou.
Na komoních věčných věční muži
obratnosť a sílu svoji tuží,
také ostrosť broušeného meče,
do líté se vrhajíce seče.
Padlému krev ze žil nevyteče,
ale živ a cel zas na kůň skáče
a zas bije se a nejináče,
dokud vyšší slávy, po níž prahne,
poražením druha nedosahne.
Nebijou se boží vyznavači
z nepřátelství, ale že se ráčí.
Selima jsi zřel a Ibrahima.
Pobratimská láska mezi nima
nastala, když krev se pomísila.
Tak i v ráji vítězství a síla
lásku množí po vítězném boji.
věrnou láskou protivníky pojí,
láskou rány poraženým hojí.
Měl bys, chlapče, měl bys vidět, pane,
jak jsou krásní naši nebešťané,
jací jsou to silní bojovníci,
obratní a mrštní zápasníci,
postavami velcí, převelicí,

všichni lidé jsou jen trpaslíci!
Tváře mají zdravé, nevyzáblé,
svaly plné, tvrdé, neosláblé,
nejsou jako vaši bledí choře,
mají meče pádné, dobré oře,
čelo chýlí pouze před Allahem,
jenž je daří věčným ráje blahem.
Allah veliký jest neskonale,
všecko lidské neskonale malé,
však v té malosti je dobrodiní:
mezi lidmi ona rovnosť činí.
Rovnosť úplná je mezi carem
a mnou, jeho pěším janičarem.
Žebrák, má li Prorokovu víru
pravou, tím se rovná velvezíru.
Sláva bohu, že jsme nekřesťané!
Do nebe se křesťan nedostane
dle své víry leda po žebříku,
jemuž sedí každém na příčníku
po nějakém svatém prostředníku:
jen ten, kdo si přízeň jeho koupí,
na hořejší příčel zdola vstoupí.
Na žebříku sedí spousta králů,
spousta papežů a kardinálů,
patriarchů, vladyk, igumenů,
že si všechněch ani nevzpomenu,
a ty všecky získati si musíš,
jinak slastí nebes neokusíš,
jinak po žebříku nevylezeš,
sám pak leza, vždy se dolů svezeš.«

Nebe Turků Marku líbilo se.
Všecky řády jejich na té ose,
poznával, se jako kolo točí.
Od své osy kolo nevyboČí.

dokud celé drží pohromadě
a část každá pevna v jeho skladě.

Marko ptal se svého provodiče:
»Co mi dělat, poraď, drahý strýče,
abych vidět mohl aspoň s prahu,
kterak Turci tonou v rajském blahu?
Ach, kéž mohu aspoň ode dveří
zříti ráj těch, kteří jak ty věří!
Jak se dostat aspoň do pitvoru
Allahova nebeského dvoru?«

Tak se tázal, ale za otázku
Marko málem ucho své dal v sázku.
Halilovo líce hněvu zápal
polil, a hned na Marka se sápal:
»Co ti, štěně, nevstoupilo v mysl?
Pozor, bych ti jednu neučísl!
Dost už jsem ti pravdy rozekřísl,
ale když chceš, povím ještě více,
nechať zví to tvoje makovice!
Do svého my ráje, do dženetu,
nepouštíme každou psovskou sketu,
nám on patří, moslemskému světu,
lidem božím, kteří pravě věří!
Nevěřící musí ode dveří
ráje jako pomatený běžet:
na prahu mu nesmí ani ležet
jako pes, jenž domu na zápraží
hospodáři oddanou je stráží.
Jenom ať se křesťan opováží
oko ke skulině přiložiti
v bráně rajské, kterou boží světlo
prozařuje! Hned by ho to smetlo,
hned by letěl bleskem zasažený,

do propasti pekel, do džehenny!
Ráj náš není pro psy nevěřící,
jen my Turci k Allahově líci
volně smíme přistoupiti blízko.
Tak, už víš to, ledajaké psisko!«

Umírniv se, Marku řekl Halil:
»Div že jsem se, chlapče, nedopálil
za nápady tvoje za všetečné,
za starosti tvoje za zbytečné
o radosti v našem ráji věčné!
Nyní, chlapče Marko, o čems jiném.
O místě vím lahodném a stinném,
se mnou pojď, tam sobě odpočinem.«

Vedl Marka k bráně města Přední.
Doba byla časná odpolední.
Mile hřeje slunko podjesenní.
Ve vzduchu se pozoruje chvění
a znatelné jedva rozvlnění,
jímž se tato vyznačuje doba:
v náladě té tichne lidská zloba,
ducha zmocňuje se klid a mdloba.

Přede branou prodavači dřepí
ovoce a žebří starci slepí.
Markovi tam Halil koupil fíků:
»Čepici dej, Marko sokolíku!«
Čepice jich byla za dvě pary
pro miláčky Turků, janičary.
Zachutnaly sladké fíky Marku,
jenž se těšil Halilovu dárku.

U té Přední brány s pravé strany
zavedl jej Halil pod platany,

v hájek nasázené nerozsáhlý.
V očích mu se tmělo, když stín náhlý
rozložitých korun na něj padl,
jimiž sem tam slunečný se kradl
paprsek a kusy zlata házel
jak by velké medžidije sázel.
Hned, jak vešli háje do lahody,
uslyšeli romonění vody;
hudba je to sladká, přelíbezná,
líbeznější ucho lidské nezná.
V háji skála nevysoká skryta,
které z hrudi voda pramenitá
vytéká a v krůpěje se tříští,
které zlatem se i stříbrem blyští,
krůpěje se tříští zas a zase
a vše barvy na duhovém pase
jimi hrají v tiché, slavné kráse,
dotkne li se paprsek jich slunný,
pronikaje stromům pod koruny;
posléz kapky jako mlžné pršky
zapadají mělké do nádržky,
která pode skalou vyhloubena;
z nádržky je voda rozvedena
všemi směry; roztéká se plytká
v žlábky omšené a ve korýtka,
z nich se ve dni parném vypařuje,
půdu háje i vzduch ovlažuje.
U nádržky sedátka jsou zděná,
proti nim je vlahorodá stěna
jako skvělý oltář vyzdvižena.
Agové sem chodí z Drinopolu
posedět a pohovořit spolu,
v zákoutí se osvěžiti stinném.
Halil pozdravuje ruky kynem
a dí: »Salem!« Také oni: »Salem!«

Uctiví jsou, mírní, plaši málem,
nemluvní jsou, snad že domluvili,
za to v očích jest jim život čilý,
v očích agům jiskry jen jen hrají.
Přišlým místo činí, odsedají,
Halila se po turecku ptají
na Marka, jim Halil cosi praví,
načež pohled vlídný, usmívavý
Marka do jich společnosti vítá.
Jeden z agů koláče mu skýtá,
který z pasu vyňal nenačatý.
Chutě bere hoch a na oplaty
nabízí mu z čapky sladkých fíků,
srbsky pronášeje slova díků.
Aga náhle pohnul sebou prudce.
odmítavě vztahl obě ruce,
naklonil se nazad, vyjeveně
hocha změřil, ano vyděšeně.
Ostatním se stejný výraz kmitl
obličeji. Marko fíky chytl
a si myslil: Nechte, neubude!...
Ticho, všetichounko. Voda hude,
agové se k skále obracejí,
kde se honí krůpěj za krůpějí,
kde se krůpěj za krůpějí honí,
jako perly sypané se roní,
jako kapky ve bohatém dešti.
který v letě o kamení pleští.
Hudba jasná, přece však ji tlumí
platany, jež korunami šumí.
Agů zrak i sluch jsou upoutány.
snad by neslyšeli z děla rány,
vší se duší v hudbu vody noří,
oči ohněm nezemským jim hoří.
myšlenky se kamsi unášejí.

kamsi ulétají od krůpějí,
které v let jim měkce vyzváněji.
Marko se jim velkým divem diví:
živi jsou, však nezdají se živi,
sice bdí, však smyslů vytržení
uvedlo je v jakés bdělé snění.
Kdo by s nimi v stavu tom se střetl,
vášnivý hněv rázem by ho smetl,
že je s letu vysokého srazil,
že jim zálet v nadpozemsko zkazil.

Hudoucí však voda na Halila
jinak účinkuje. Jeho síla
janičarská jest jí přemožena,
hlava klesla, jako opojena,
Halil zlehka zachrápal a zasnul;
Marko mněl by, že mu náhle zhasnul
plamen života, by zachrápání
nejevilo, že jen padl v spaní.
Brzy také vzácní muži jiní
poznali to spánku dobrodiní:
hlava za hlavou jim poklesala,
všecka společnosť už libě spala,
jak ji hudba vody skolébala.

Protrhnuv se jeden, oči mne si,
duch mu nepřítomný bloudí kdesi,
neví kdo je, neví kde je, čí je,
mrtev li je neví, nebo žije.
Druhý také vzbudil se. Je čilý,
zdravý spánek osvěžil mu síly.
Znenáhla se celá probudila
agů společnosť až na Halila,
o čem se jí zdálo hovořila.
Marko nerozuměl, ale Halil

pověděl mu, když se odtud vzdálil:
»Duše agův odletěly z háje,
doletěly Allahova ráje,
Allaha i Mohameda zřely.
Co dál, o to agové se přeli.
Zvláštní je, že druhých neviděli.
Každý z agů v blaženosti nebe
sám se kochal, viděl jenom sebe
a svých tváře znamenitých předků.
Žel, že žádný toho nemá svědků,
aby jimi se to potvrdilo,
kterak v ráji Allahově bylo.«

»Strýko dobrý«, Marko se ho tázal,
»poctivý kdo tobě jazyk svázal,
že on zpráv těch nepotvrdil pánů,
jak je v rajském Allahově stanu?«
Halil vece: »Kydám na se hanu,
pravdoucí li pravdu tobě povím:
když já chlapče, ve spánku si hovím,
k dvorům nezalétám Allahovým,
nic ti nevím a spím jako špalek.
Já jsem, chlapče, ještě ráje dalek,
ještě hlavu nevěřící mnohou
srazit bude s podstavce mi nohou,
bych si nazhromáždil zásluh dosti
ku spatření rajské blaženosti
aspoň ve snách, aspoň v limbu spaní.
Duše má se Allahovi klaní
pobožně, však ve snu nezalétá
k Allahovi do onoho světa.«

A zas Marko: »Strýko drahý, rci mi,
proč agové pohledy se zlými
obrátili ke mně v okamžiku.

když jsem chutných nabízel jim fíků?«
Halil ruku Marka chopil živě
a děl srdečně a chlácholivě:
»Toho chlapče, neposuzuj křivě.
Ty, můj Marko, nečistý jsi ještě,
dosud drží nevěry tě kleště.
Ale budeš jako všichni čistí,
až vytržen budeš ze čelistí
nevěry, jež kalem tebe třísní.
Na to jsme my moslemové přísní.«

»Proč mi tedy aga koláče dal,
když jsme přišli a já k němu sedal?
Proč mi koláče dal, když se štítil?
Věděti to, sám bych se byl zpítil!
A kterak jste, moslemové, čistí,
když vám srdce kypí nenávistí?«

Halil odpověděl: »V tom se mýlíš,
mladý jsi a nevědomý příliš.
Kdo je Turčín, jest i blahosklonný,
přízní daří lidí milliony;
proto aga koláče ti dával,
usmíval se, když jsi přisedával.
Ale, chlapče milý, to věc jiná!
Poučím tě jako otec syna.
Pes li věren svému hospodáři,
hospodář je hodný k němé tváři,
koláč nesní sám, psa kouskem daří.
Tak to, hochu, bylo, jest i bude
po širokém světě bílém všude.
Ty však, chlapče Marko, nabízíš li
Turčínovi, jako když jsme přišli,
to je dobře myšleno a krásně,
je však na to ještě tuze časně.

Toho dosud nikdy nebývalo,
nikomu se dosud nezdávalo,
aby pánu pes dal ze své kosti,
vděčností jat nebo zdvořilostí;
dostalo by se mu karabáče,
kňuče zalezl by bez koláče.«

Marko se již neptal. Ztichl, zbledl,
do večera očí nepozvedl;
Halil zpět ho do ležení vedl.

IV.

Ohlašuje se, co sultan hodlá; vv. 1643—1690. Příprava zajatců ke prodeji; vv. 1691—1812. Markův otec; 1813 až 1884. Poturčenci přemlouvají Markova otce, aby odpadl od víry: vv. 1885—2172. Po slibech hrozby: 2173 až 2299.

Třetího dne na to časně zrána
hromovitá rozlehla se rána,
rozlehla se děla rána třeskná,
polnice v to ozvala se břeskná,
rozjeli se jízdní hlasatelé,
ležení se dovídalo celé:
»Hazurala, zajatci i kupci!
Hazurala, Turci dušehubci!
Hazurala, chrabří bojovníci!
Hazurala, smělí harcovníci!
Hazurala, zlostní drancovníci!
Hazurala, draci janičarští,
carské děti, potěšníci carští!
Zítra z poručení velvezíra
prodávat se bude rája sirá,
přivedená z různých Srbska krajů.
Kdo chceš získat pracovitou ráju,
ráju zdatnou, robotící těžce,
chutě sahej do zlatého měšce!
Sultan náš, car Mohamed si přeje —

kéz ho sto let žárné slunko hřeje —
vybudovat Allahovi novou
džamiji, tož bílou, mramorovou,
aby dal mu pokořiti kletou
zemičku, jež nazývá se Zetou.
Vždy buď větší Allahovi sláva!
Proto car se svého práva vzdává
na desátek summy, jež se strží,
ani pary z ní si nepodrží,
na džamiji dána bude celá,
aby byla nádherná a skvělá.
Z vůle carské zítra všichni rabi
prodají se, silní jako slabí,
muži, ženy, jako stádo běží;
z desátku jich, jenž mu přináleží,
dvé jen sobě car vybere kusů
podle svého vznešeného vkusu
na tažení toto na památku.
Vši ostatní kořisť bez desátku
rozdělte si chrabré carské voje
rovným dílem svorně, bez rozbroje,
starší, mladší, po zděděném zvyku.
otomanských smělých kořistníků.
Hazurala, již se připravujte!
Hazurala, vzhůru, nelenujte!«

Jako stádo ovcí přede střiží
pastýřové v čistou vodu hříží,
aby se v ní bíle vyplavilo,
aby si v ní rouno vybílilo,
tak to s raby zajatými bylo.
Sehnali je řeky do Marice.
Na ně se břehu se dívajíce
kupci otroků si vyhlížejí
z věcí živých, které nejraději

za lakomý peníz získali by.
buď že se jim hodí nebo líbí.
Vojáci se posadivše dřepí
na břehu a bdělé oči lepí
na těla svých jatců v proudě vody,
by jim žádný neučinil škody
a se neutopil, zlomyslný.
Při tom oceňují sval jim plný,
pěkně očištěný v bystré řece,
prsou klenbu i široké plece,
stehna skalopevná i chrup zdravý,
jenž lahodou lázně usmívavý
z tváře smutné prokmitává maně.
Z janičarů jeden mne si dlaně,
snad ho svrbí, zvěsť mu dávajíce,
že brát bude zlato. »Dávej více!«
volá rozzlobeně: »Více, kupče!
Což pak ukradl jsem zboží to, ty hlupče?
Můj tovar je tovar nad tovary!
Nesmlouvám, a neslevím ni pary!«
Druhů smích ho pamatuje jarý:
»Předešel jsi události o den!«
Ten se mračí, smíchu ostnem boden.
a těm sirým pode břehem dole
smích vesele pustý srdce kole,
a již ani úsměv nepřekmitá
líci, jež jsou černým hořem zryta.

Na povely dané rája nahá
vystupuje z vody; každý sahá
po svém rouše, chtě se přioděti.
Tu však rozkaz řadami jich letí:
»Počkat, počkat a se neoblíkat!
Ráju třeba učiti a zvykat
na to, co ji očekává zítra!

Rája hloupá, a že není chytrá,
nutno jest ji všemu naučovat.
Kdyby chytrá byla, nevzdorovat
musela by víře Prorokově,
poddati se moci Allahově.
V řady dlouhé rája seřaděna
zítra postaví se obnažena.
Soused chopí ruku sousedovu,
obě ruce budou bez okovu,
ale provaz k ruce sváže ruku
pro jistotu plnou, pro záruku,
že se žádná vztekle nepozdvihne,
až car silný do tábora stihne,
v den veliký trhu na otroky.
Pannám jen a ženám halte boky
hustým pláštěm rozpuštěné vlasy;
aby lépe vystoupily krásy
statí jich a ňader, bude svázat
nutno bílé ruce jejich nazad.
Až uzříte cara Mohameda,
an se blíží na komoni jeda,
níc padněte muži na tvář machem,
jati jeho velebnosti strachem,
mrtvě ležte, ani nehněte se,
dokud cara komoň neodnese.
Ženy, panny stůjte jako svíce,
do úsměvu nastrojte si líce,
aby ještě spanilejší bylo,
silnému se caru zalíbilo.
Ač jen jednu vybrati si ráčí,
všem ostatním milosť carská stačí,
každá těšiti se může předem,
že zvolena bude Mohamedem.
Ale chlapci, příští janičaři,
také na zem polehejte tváří:

až car poručí vám: »Vstaňte z prachu,
z psí nicoty zdvihněte se vlachů,
buďte mými dětmi potěšnými!«
střelou vyskočte a pohled přímý
váš buď caru díkem za ty zvěsti,
které vaše značit budou štěstí,
neboť carským slovem v okamžení
přestanete psi být zavržení,
lidé budete a vyvolení.
Posléz vězte, kdo z vás by se pítil,
proti caru oheň vzpoury nítil,
ostrou šavlí hlava toho troupa
sňata bude nezbedná a hloupá.
Tolikéž se jatcům rada dává,
by je bujná nezavedla hlava,
až při trhu kupci svého práva
užijí a budou prohlížeti
těla jejich, nebo poroučeti
jako koni nebo dobytčeti,
aby zuby, nohy ukázali,
ohmatati sobě dali svaly,
osudu se rabů nevzpírali.
Který kůň jest jankovitý, vzdorný,
který rab je vzpurný, nepokorný,
tomu nejlépe je bez caviků
hlavu srazit v prvém okamžiku.
Za řadami budou státi kati:
nepoddajní machem budou sťati.
Nežli rája vzpurná, raděj žádná!«

Víc než Maričina voda chladná
zvěsti tyto ochladily raby.
Váhavě se odívají v háby
haderné a mračni jsou a smutni,
ale žádný nevolá: »Hoj utni,

utni, kate, rusou hlavu moji!«
Mnohému z nich v oku slza stojí,
mnohému se zoufanlivý zvrací
k nebesům zrak: nemnozí jsou tací,
kteří hledí posupně a vzdorně:
víc jich, kteří chovají se vzorně —
ti již rája hodná jsou — a šepcí
jen své klětby, ale nezarepcí;
rty svírají, zatínají zuby,
ale slova vězní za jich sruby.

Marko pozoroval pozdálečí
otce svého: jak by neměl řeči
všecko dělá, co mu poručili;
šíje mu se nepatrně chýlí,
ohnutá sic, ale nezlomená,
skoro se s ním neudála změna,
od paty jest junák do temena,
ramenatý, statný, širočelý,
z podelbí mu zrak vyzírá smělý,
pěsť mu zatíná se perlíková;
Marku známky to, že v hlavě snová
otcově se jakés rozhodnutí:
k otroctví ho Turci nepřinutí,
zajatý jest, ale nyní volný,
nezkrocený, duchem neodolný.

Hrdosť Marku naplňuje prsa.
Hoj, junácké plémě nezakrsá,
neztratí se v davu trpaslíků!
Pokyň, otče, a v tom okamžiku
uzříš po svém boku Marka syna!
Vzhůru, veď nás, otče! Nehostinná
země tato. Otče, veď nás domů!
Kdo nás tuto zdržuje, aj tomu

smrť svou srbskou pěstí, smrť mu dáme!
Otevři se, domoviny chráme,
vracíme se, ztracené tvé děti,
muka naše přijmi za oběti!...
Nevíš o mně, otče? Otče, nevíš,
spasitelem li se neobjevíš,
že mne dají v pluky janičarů,
a já, jejž jsi Turkům pěstil k zmaru,
že se stanu Srbů zabiječem?
Zbaběle my odtud neutečem,
probijem se pěstí, když ne mečem:
souzeno li však nám zahynouti,
smrť junácká Srba nezarmoutí.
Nezotročí nás ni nepoturčí!
Co však dělat? Otče, přikaž, urči!
Vůdce, vůdce nám je zapotřebí!
Buď jím, otče! A osudu hřebí
nechť rozhodne našem o osudu!
A já, otče, věrný syn ti budu,
ať vítězem s tebou, či ať zhynu!
Vztahni, otče, ruku k svému synu!

Výkřiky však uvázly mu v duši,
nepustilo hrdlo jich. Snad tuší
otec to? Aj, právě čelo zdvihl,
úsměv se mu smutnou tváří mihl,
zraky jejich potkaly se maně.
Otec náhle zamračil se, dlaně
obě vzpřahl k nebesům a vzkřikl:
»Nebudu rab, svobodě jsem zvykl!«
»»Ni já, otče!«« Marko odpovídá.
Halil janičar, jenž chlapce hlídá
a jest osobním mu drábem,
dobrácky mu praví: »Ne, ty rabem

nebudeš, ty strachy, Marko, marný,
volný budeš janičar a švarný.«

A hned větší pro útěchu dodal:
»Podívej se, Marko, tamo podál
hodža přichází, jda k rabům jatým
zákonům je učit víry svatým.
Poslední to bude k jatcům slovo:
učení kdo přijme Prorokovo,
zachrání si svobodu a získá
statky pozemské. Pojď, hochu, zblízka
poslechnout a patřit na divadlo!
Myslím, že již otci tvému padlo
s očí bělmo; slepého prost bělma
po svobodě volá, lítá šelma!«

K odpovědi Marka jazyk svědí,
ale mlčí, myslí, slova nedí.

Hodža dlouhé ruce rozpřahuje,
křičí, ječí, oči vyvaluje,
k obloze je obrací a hledá
Allaha tam a s ním Mohameda,
ku pomoci li mu nepřispějí,
dušemi li ráje nezachvějí.
Marná práce, marně hodža hlásá,
rája tvrdá, jí to neotřásá,
ba je tvrdá jako půda humna,
nechápavá jest a nerozumná.
Úzkostlivě hodža obzírá se,
nejistota chvěje se mu v hlase:
kdyby byla, sám by rád byl spáse.

A jak hodža ohlíží se kolem,
aj, tu k němu drinopolským polem

houfec jezdců pádí v letmém trysku!
Mraky prachu zdvíhají se z písku,
rejtary i koně zahalují,
věru zdá se, v oblaku že plují,
který bloudil na dně ráje kdesi
a se nyní snesl s podnebesí.

Jak jsou krásní, jaká roucha drahá!
Poslové to jistě od Allaha,
jenž je poslal siré jatce spasit,
tureckou jim víru v duše nasít!
Jak jsi šťastno, drinopolské pole,
že tě depcí tací apoštolé!
Pláště jim se nachem červenají,
turbany se travou zelenají,
křivé šavle po boku jim zvoní,
podkovičky přizvukují koní,
přikované útlá na kopyta;
jen se míhá tenká noha hbitá.
Šarlatem jsou pochvy obloženy,
drahokamy hustě posázeny,
ryzí zlato šavlí rukojetí
nedá na se pro třpyt pohleděti.
Zarazili koně, seskákali,
po tom onom zajatci se ptali,
ale nejvíc po Markovu otci.
Jeden dí mu: »Chceš li mermomocí
zhubit sebe, ženu svou i děti?
Žal nám, když tak vidíme tě spěti
v hanbu robství, jež je horší smrti!
Junácká ti sláva do padrti
rozdrcena, není ti jí líto?
Když ne ty, tož já a páni tito
pro ni plačeme a žalujeme.
Tebe, bratře, zachrániti chceme!

Chceme, bys byl zase, co jsi býval,
bys měl slávu, jmění, jak jsi míval;
ba víc budeš, na dobrou dej radu,
zachovej se našem po příkladu.
Říkáte nám, že jsme poturčenci —
my jsme Allahovi vyvolenci;
říkáte nám, že jsme odrodilci —
my jsme drazí sultánovi milci.
Od sultana hojnost máme darů,
velmožní jsme, šťastní, díky caru.
Podívej se naše na teřichy!
Porovnej je s hladovými břichy
vašimi. Hlad vysouší vás, vidno.
Zdravý muž a silný — hlad — aj, stydno!
Stydno je nám vaši za nahotu,
za všelikou trampotu a psotu,
kterou zakoušíte zbohadarma —
leda, že jste lačni jha a jarma.
Krušno li vám bylo poraženým,
stokrát hůře bude zotročeným.
Psy budete pánům svým a skotem,
živiti je budete svým potem,
odměnou vám bude biče rána;
nechtěje být pánem, poznáš pána!
Počkejte, vy nepoddajní Srbi,
záda se vám pod důtkami zhrbí,
páteř hrdá v klubíčko se stočí,
hrdý plamen vyhasne vám z očí!
Zkazili vás bohaprázdní popi.
Pop ať křestem kameny si kropí,
vy si pojďte svatou pro obřízku,
uzříte, co z toho bude zisku!
Svobodni zas budete, ne rabi,
vsadíme vás štíhlé na araby,
dostanete nepřehledné statky,

břich vám bude sytý vždy a hladký.
Rozmyslete se již, hlupci hloupí!
Ku svým věrným Allah není skoupý,
chytrý si ho za obřízku koupí,
a on za ni ze svých štědrých dlaní
vysype naň darů požehnání:
krásné mu dá ženy, krásné oře,
vládu zemí širých, vládu moře,
všecko mu dá, čeho dosahnouti
může rukou na pozemské pouti,
až pak tomuto dá s bohem světu,
do ráje ho pojme, do dženetu,
kde se s Pejgamberem Mohamedem
slastí bude opájeti medem.«

Líbila se ta řeč odrodilcům:
v důkaz toho sahají si k jilcům.
Zlaté jilce obmykají pěstí,
křivé šavle na pochvalu chřestí.
Také Halilovi líbila se:
skoro něha mu se chvěla v base,
když k té řeči Marku podotýkal:
»Slyšíš, chlapče? Co jsem tobě říkal?
Všecko ti to nyní potvrzeno.
Slaveno buď Allahovo jméno!«

Z odrodilců druhý děl a pravil:
»I já boha křesťanského slavil,
ale nechal jsem ho, poznav záhy,
že v něj víra vede s pravé dráhy.
Bůh je pán, a pán má býti štědrý;
on však houžvička je. Svými bedry
věřící té neunese tíhy,
již on nakládá mu; důtek švihy
stále pobízí ho jeho ruka,

že až kůže na zádech mu puká:
žádná mzda, jen ustavičná muka
odměnou ho v tomto světě čeká,
a v svět onen cesta předaleká.
To mi víra, to mi víra spasná,
která vede mne jak hvězda jasná
k dobrobytu, štěstí pozemskému,
jež je branou k blahu nebeskému!
Tento život k onomu je mostem;
ale zhyň zde hladem nebo postem,
do rozkoše ráje nedospěješ,
u tváře se boží neohřeješ.
Také postíme se, však jen ve dne,
a jak slunce za obzor si sedne,
hodujeme, popíjíme sytě,
a půst máme zas až na úsvitě.
To mi víra, to mi víra pravá,
která méně bere, více dává.
Miluji tu novou víru svoji,
víru takou chtěl bych míti dvojí!
Hleďte, hloupí, zaslepení vlaši,
jaké blaho míti víru naši:
všecky země, všecky světa říše,
králové jich v nádheře a pýše,
velikášů hrady, selské chýše,
niv a polí nepřehledné lány,
všechny širých moří okeány,
všechny lodi na těch vodních pláních,
všechno zboží, jež se vozí na nich,
pokladové, skrytí na dně moře,
zlato, v tvrdé utajené hoře,
vše to naše, třeba jen se nahnout,
po tom, čeho libo, směle sahnout.«

Markův otec ozval se a vece:
»Sahni rukou do horoucí pece,
v ní se tobě sladký koláč peče,
honem sahni, ať ti neuteče!
Země li je vaše i vše na ní,
proč pak síly užíváte, zbraní,
abyste si lidi porobili,
statky jejich sobě osvojili?«

Odrodilec praví: »To, že svoje
bereme si teprv mocí boje,
činíme, že junáci jsme z matky.
Ač nám patří všecky světa statky,
nežli se v jich držbu uvážeme,
junácky jich sobě dobudeme.
Junáci jsme; nechceme jen baby
jímat, prostě měniti je v raby;
protivník li náš je na pěsť slabý,
sami mu ji mečem ozbrojíme,
sami mu ji tvrdě obrníme!«

Otec Markův zvolal hlasem mocným:
»Slovo s to, že dáte bezpomocným
zbraně, jež se vyrovnají vašim!
Odpustím vám muka, která snáším,
odpustím vám strádání a bídu
jménem svým i všeho svého lidu,
zbraně li nám, zbraně li nám dáte,
zbraně dobré, jako sami máte!
Hned je dejte, hned se pobijeme,
hned krev svoji rudou prolijeme!«

Odrodilec děl a pravil otci:
»Povaleni jste již naší mocí,
zbraně měli jste, a jsou vám vzaty,

volné ruce okovy jsou spjaty.
Prohráli jste zbraně své i hlavy.
S volným se jen bije junák pravý,
se svým nebije se nevolníkem.
Nevolník mu není protivníkem,
s nevolníkem varuje se půtky,
pro něj má jen rozkaz, nebo důtky.
Posledně vás slovem vyzývají,
posledně vás táží se a ptají:
Chcete od nás víru Prorokovu,
chcete míti volnosť od okovů?
Svoboda li života vám dražší,
nuže, přidržte se víry naší,
budete mít svobodu i život,
dvojí šťastný, ten i onen, život!«

Žádný z jatců hlavy neobrátil,
turecké se víry nepřichvátil,
všichni mračně v černou zemi hledí,
ani Markův otec slova nedí.

Z odrodilců druhý praví opět:
»O štědrosti chci vám píseň dopět,
jíž své Allah zahrnuje věrné,
o štědrosti píseň nedoběrné.
Vám bůh jednu dává ženu pouze,
a to mužů nepostačí touze
krásy ženské a žen milování;
srdce mužů v žárném plápolání
více nežli jednu ženu ztráví;
hoříť ono jako požár dravý,
a čím víc mu potravy se dává,
tím víc lačna tlama jeho žhavá.
Bohům našim neznámo to není,
jaké v duších mužů kypí vření

po bělostných ženských lepotvarech,
po milostných objetí jich žárech.
Považme teď oba naše bohy.
Křesťanský bůh, zamračený, strohý,
přikazuje: Žen se odříkejte,
na ženě vždy jedné dosti mějte,
trapte se s ní dlouze bez radosti,
až Smrť přijde natahnout vám kosti!
Turecký bůh, junácký a silný,
činí život mužů kratochvilný,
zaplavuje slastmi, rozkošemi,
v časný ráj jim přetvařuje zemi.
A vám země slzavým je dolem,
posázeným soužením a bolem;
věřící tu zalévají setbu
slzami a pláčem dusí kletbu.
Kterého z nich líp se přidržeti?
Jistě toho, který svoje děti
vybranými dary zahrnuje:
taký bůh mi pravým bohem sluje;
muži pak je žena nejmilejší
dar, jenž krášlí pobyt jemu zdejší.
Těch nám darů dáno jako písku;
co nám ženské krásy roste v blízku,
co jí cizí urozují kraje,
pro objetí naše všecka zraje.
Co jich získáme si láskou, kupem,
vojny kořistí, či smělým lupem,
všecky jsou nám nejvzácnější zboží,
ozdoba a radosť našich loží.
Také ženy vaše, vaše dcery
přivedeny jsou nám na výběry.
Vám to lhostejno? Vy neželíte
věčné ztráty jich, vy necítíte
lásky k nim? A nemáte k nim ani

špetky soustrasti a slitování?
Jak se ráčí! Ne, vy nejste hodni,
aby po vás vzdychala den po dni,
krasavice, žena nebo milka,
aby se v ní chvěla každá žilka,
když jí dotknete se; každá chvilka
dne i noci její vám je zasvěcena:
ne, vy nejste hodni, aby žena
vášeň lásky hluboké k vám měla,
aby denně v oběť přinášela
něhu duše, bílou vnadu těla!
Muž li po nejedné nezatouží
ženě, ani jedné nezaslouží!
Proto, Srbi, právo se vám stane,
ženy li vám, vlažně milované,
budou odňaty a Turkům dány,
aby lépe byly milovány!
Uvidíte, jak si Turek cení
bílé Srbky, jak mu líto není
za jedinou dáti celé jmění!
Přece li své ženy milujete,
dokažte to a se poturčete!
Poturčete se, a krasavice
vaše, vaše bílé holubice
vrátí se k vám na peruti ručí,
radostně vám padnou do náručí.
A co vám dá sultan za odměnu,
postačí vám pro nejednu ženu.
Zakoupíte si jich do třetice,
a dej Allah vám jich ještě více!
Nuže, pokořte se sultanovi,
vzdejte bozskou chválu Allahovi!«
Líbila se ta řeč odrodilcům:
v důkaz toho sahají si k jilcům,
zlaté jilce obmykají pěstí,

křivé šavle na pochvalu chřestí.
Jatci mlčí, žádný slova nedí,
jen vzdech teskný jest jich odpovědí.

Jako vítr praŝivec, když letí,
na potkanou zbírá prach a smetí,
hltá je a v sobě rozviřuje,
a kdo blízek mu si odplivuje,
pověrečnou bázní jat a hnusem:
právě bylo tak, když rychlým klusem
tlupa mužů přihnala se divých:
rokytí jim roste na ošklivých
tvářích; jako kliky mají nosy;
sršatí jsou jako vzteklé vosy;
z nosu čnějí štětky ukoptěné;
na široké hrudi obnažené
hustá roste mechová jim houně;
plece zabaleny v ovčím rouně,
lítě vyceněným dravčím zubem
jež je navrch obráceno rubem;
dechy vanou jako rána moru;
každá hlava černou nese horu
beranice strmé, rozcuchané,
jako čapí hnízdo podrchané,
obočí jim visí jako střechy;
supajíce zdvíhají se měchy
prsou, jež jim od ramene k boku
objata jsou oprátkou, jak v oku;
od boku pak visí jakés kleště,
nože podivné a více ještě;
sveřepé jim oči hledí z hlavy,
a co oko, v skouli zvěrek dravý,
který lačně po kořisti číhá,
nejdřív zlými pohledy ji stíhá,
aby potom skokem na ni skočil,

špičák ostrý v krvi její zmočil!
Odporno je patřit na škaredy:
zajatci se krčí pod pohledy
jejich, mnozí osikou se chvějí,
s hrůzou se a hnusem odvracejí.
Také Marko otřásl se; hněvem
naplněn byl nad ošklivým zjevem.
Za posledním odplivl si s chutí
a děl, procitaje z ustrnutí:
»Volno dáti Halilovi strýci
otázku, kdo jsou ti ohavníci,
strašidla, jež zabíladne straší?«

»»To jsou, chlapče Marko, Karavlaši.««

»Co tu chtějí? Po čem tady slídí?«

»»Abys věděl, nunváři to lidí.««
V tom již Karavlachů starešina
konopný si provaz odepíná,
točí se a v povětří jím mává
a řva spíš než mluvě, provolává:
»Páni kupci otroků, mne slyšte!
V důvěře se v umění mé bližte!
Pracujeme rychle, zdravě, levně!
Raby zručně znamenáme zevně,
dle zakázky mrzačíme těla,
cejch otrocký vpalujeme v čela,
v tváře rabské vřezáváme šrámy,
v celé říši turecké jsme známi!
Všecko panstvo hledá služby naše,
také páni vezíři a paše,
a že byli řádně obsloužení,
na to máme mnohá vysvědčení.«

Kupci otroků se kolem kupí,
mnohý z jatých Srbů hrůzou úpí,
jiný v sebe noří pohled tupý.
K zajatcům se tlačí renegáti:
»Slovo rcete, volnosť vám se vrátí,
slovo rcete, vždyť jste naši brati!«
Jatci loudají se na svá místa.
Vše již vědí, co jim zítřek chystá.
jeden otec Markův praví: »Jistá
smrť mne čeká. Důvěřuji v Krista,
že mne pojme do své do svobody.
Vaše marny, odrodilci, svody!
Pliju na vás, pliju na výhody,
které slibujete, duše zrádné!
A má hlava nechať k noze padne!«
»»A již s tebou milosrdí žádné!««
renegáti na to ryčným jekem,
vyskakují, v tváři rudnou vztekem.

Jatci zatím usedají v řady,
o kolena opírají brady,
před se hledí smutně, odevzdaně;
jeden otec Markův odhodlaně
nad řadami nešťastníků stojí:
dubu podobá se, který v boji
nepadl, když bouře zavichřela,
stromů slabých ponižujíc čela,
třtinami je z půdy vyvracela,
a on jeden zůstal mezi stromy
nepokořen, ač ne bez pohromy.

Nade vším, co viděl, Marko trne,
proud mu krve do skrání se hrne,
pudí ho to, aby skočil k otci
ukázat, že není bez pomoci,

věrného že při sobě má syna,
jenž s ním stojí vítěze i hyna.
Ale Halil děl mu chlácholivě:
Co ti oči koulejí se divě?
Všecek sebou škubeš! Věz, krev mladá
zřídka bývá užitečná rada.
O otce se bojíš? Bez naděje
nebuď, on se jistě na galeje
dostane, jeť zdravý muž a silný;
buď on nad to při robotě pilný,
hospodář ho jistě nevyskopí,
leda jestli vzpouru novou ztropí.
Síly mužné třeba galejníku,
nakladači, nebo robotníku;
netřeba je mužství zahradníku,
nebo haremskému přídveřníku,
jimžto sluší, aby byli krotcí;
ale síla tvému sluší otci,
jenž ji může na galeji lépe
udat, než když Turky tepe.
Ale — pravil Halil hlasem tizším —
slyšíš li pak, Marko, co já slyším?
Dvoje bubnů, píšťaly a zvonce.
Pojď tam se mnou! Uzříš Makedonce,
makedonské uzříš medvědáře,
kteří Turky, svoje hospodáře,
přicházejí svými se schovanci
bavit jejich mručením a tanci.
Bude tobě, chlapče, veseleji,
nežli při té řeči o galeji.
Pro medvěda, doufám, tanečníka
zapomeneš chvíli na tatíka.«

V.

MALÝ TRH NA OTROKYNĚ.

Lákaní obecenstva; vv. 2300— 2381. — Ciganský král: vv. 2381—2497. — Ciganský král hrou na housle probouzí smyslnosť; vv. 2498—2658. — Odloživ housle, cigobaša ústně doporučuje své zboží panstvu; 2659 až 2835. — Tanec otrokyň a trh; vv. 2836—3563. — Marku je smutno, že jeho matku a sestru stihne podobný osud: Halil ho svým spůsobem těší; vv. 3564—3652. — Markova poslední křesťanská modlitba; vv. 3653—3718.

Renegáti prví pospíchají,
kde jim bubny s píšťalami hrají,
kam je zvučné svolávají zvonce.
Celý tábor sebou hnul; až z konce
protivného vojínové pěší,
na pěknou se kratochvíli těší.
Přijíždí i několiko paší.
Aj, viz, koho tamo nepřináší
rychlonohý komoň, letoun myšák?
Sám to velký vezír paša Išak!

Naskytla se nová podívaná.
Nečetná tam stála karavana
odsedlaných koní, oslů, mezků,
rovnodušných k pískotu a třesku.

Více zajímala dobytčata
z ratolestí upletená chata,
jejíž ještě neuvadlé listí
vábilo je: Račte ze mne jísti,
jen si chutě račte bráti ze mne,
jsemť já listí křehounké a jemné,
jen si berte, jestli chutná, páni!
V nitro stanu nahlednouti brání
rudá opona, a před oponou,
rozdělenou v polovině sponou,
medvědi dva staří na polance
nemotorné provozují tance;
každého chlap drží na řetěze.
S jedné strany tyč, a po ní leze
papouš zelený, a s vrchu tyče
po turecku spílá, ostře křiče.
S druhé bidlo zaraženo strany:
na něm pitvoří se, připoutaný
na řetízku op a skáče sobě,
tanec medvědů tím napodobě.
Chvílemi se spouští na řetízku,
po medvědech opiče se v písku.
Z chundeláčů každý v tlapách drží
s rolničkami bubínek, a trží
kromě chvály obecenstva dary:
hrušky, jablka i drobné pary.
Medvědi jsou zřejmě spokojeni,
otroci, své hrdí na umění:
podle taktu klátíce se, capou
horlivě a pilně krátkou tlapou,
kejklají se, vyzdvihují stupku
po taktu a mručí do náhubku.
Směšni jsou ti chundelatí starci;
jak jsou směšní, tak jsou štědří dárci.
Kolem muži polonazí stojí,

každý v ruce třímá po nástroji:
jeden buben hrubý, druhý malý,
třetí, čtvrtý piští na píšťaly,
medvědáři kňourajíce pějí.
Vážní Turci hlasitě se smějí:
muže, kteří zasmějí se zřídka,
těší tato podívaná břidká,
chechtají se, až se rozsýpají,
za břicha se smíchem popadají.

Halilu smích slzou na tvář tekl.
»Strýko milý,« Marko jemu řekl,
»prosím, strýko, poučení dej mi,
bělmo nevidomé s oka sejmi:
v turecké li říši radovánek
rajských také takový je stánek,
medvědi kde tančí s opicemi,
jako tuto na vezdejší zemi?«
Halil mlčel, nedal odpovědi,
jen se chechtal, hledě na medvědí
podívanou. Vedle stáli starci
dva, a jeden pravil srbsky: »Arci,
moslima co v světě tomto těší,
v světě onom toho nepohřeší.
Medvědí tam divadlo být musí,
sice ráj by turecký byl kusý.«
Druhý dodal Turek šedobradý:
»Ale také medvěd věčně mladý
bude v ráji. Ještě veselejší
bude tam a mnohem čiperněјší.
Hlavní však je, že tam nepeleší
v houni jeho četný národ bleší.«

Vedle sedí na koníku vraném,
štíhlonohém, nízkém, nesedlaném,

snědý muž a zvláštní; těsné spodky
přecházejí v nevysoké botky;
hubený se život za koženým
ouží pasem, stříbrem vybíjeným;
život nahý jest i prsa nahá;
modrý kabát koni na zad sahá
rozepjatý; gomby na kabátě
stříbrné a velké; v majestátě
sedí si jak na královském trůně;
ba snad hlava sní mu o koruně,
tak jest ustrojena, namaštěna,
ve vrkoče tlusté zapletena,
jež mu na hruď visí ode skrání,
avšak ani čapky není na ní;
hruď jest úzká, také nos jest úzký;
výraz pěkné tváře není mužský,
ano zdá se, patříme li zblízka,
že je za ním duše podlá, nízká;
pravice mu žezlo stříbra stíská,
levou rukou s houslemi si hraje;
o stehno je sobě opíraje,
uzda volná, z ruky vypuštěná,
stříbrnými plíšky posázená,
po husté se koni hřívě vije
po černé jak zemi lesklá zmije;
ohlav stříbrný je, prostřed čela
růže červená je rozpučelá.

»Kdo je člověk ten,« se Marko táže
Halila, »že housle jeho paže
třímá, jako jiní mečem vládnou?
Kterak houslemi dá ránu pádnou?
Proč tvář jeho pěkná tak je podlá?
Co tu, strýko, chce a co tu hodlá?«

»»Dobře pozoruješ,«« Halil praví:
»»on sám králem cigánů se praví,
my ho krátce »cigobaša« zovem.
On se neuráží tímto slovem,
hanby nezná a co česť je neví,
ale hrdosť krále ve všem jeví.
Ukradené věci, zvláště děvy,
kupuje a sám se svými krade,
potom draze prodává je mladé,
říká, že jsou dcery jeho vlastní.
Velcí páni turečtí jsou šťastni,
získají li kterou do harému,
hromadami zlata platí jemu.
Nu, co pravda, výborné má zboží,
každým kusem chválu svoji množí.
Také to je pravda, pravda holá:
u něho je milování škola,
která po vší zemi slávou slyne,
hledaná je nade všecky jiné
od velmožů, kteří tonou v zlatu,
kteří mohou zlatou za záplatu
získati si krásné děví údy;
našinec je, chlapče, na to chudý,
našinec jest, achach, chudý na to:
drahý kamen chce mít k sobě zlato.
Cigobaša trhy vyhledává
otročí a zboží vyprodává
den přede dnem trhu velikého:
malým trhem slove obchod jeho.
Více nedím; bosý jsi a mladý,
ještě mléko neoschlo ti brady.
Neptej se již, více nežli uši
zrak napínej, tak se chlapcům sluší.«

Cigobaša kynul; v okamžení
medvědi jsou stranou odvedeni;
medvědáři vracejí se: drží
v rukou mísy veliké; co strží
mamonu se za prodané zboží,
do těch mis se do měděných vloží.

Zase kyne král, a před závěsu
babizna se staví; beze hlesu
směje se a bílé cení zuby,
zasazené pevně do obruby
dásní; věk jí ještě nevyrazil
jediného, ni čas nepokazil;
zuby ty se v snědé tváři svítí,
jako z černé země světlé kvítí;
úsměv nečistý jí sedí v koutku
rtů, a na každém má lokti loutku,
ze strakatých hadrů sšitou špatně;
baba šklebí se a loutky chvatně
s lokte na loket si přesazuje,
přesazuje, potom přehazuje,
že se spolu v letu dotýkají.
Turkům oči rozjiskřené hrají,
rozpustilou z toho radosť mají,
když muž loutka jako krahuj lítá,
loutku ženu jako ptače chytá,
na ni vrhá se a vztekle rdousí,
celuje ji štětinami vousy.
Markova je duše uražena.
Směšno li to, když je slabá žena
surovostí muže povalena,
rdousena a bez milosti bita
jako mlatcem na humně snop žita?
Pěknou li to podívanou skýtá!
Málo toho. Papouš na bidélci

rozchechtal se, že ti muži velcí,
ač jich zástup, rázem přehlušeni;
pro papouše smíchu slyšet není.
Pták ten krásný sprosťácky se chechtá
jako baba, někdo li ji lehtá;
zástup tomu nezbedně se řehtá.
Lidem pták se, lidé smějí ptáku.
Marko vzkřikl: »Mlčiž, darebáku!«,
neboť cosi nebylo mu milo,
cosi mu se hrubě nelíbilo,
cosi tvář mu varem polívalo,
cosi pěsť mu hněvem zatínalo,
ač sám nerozuměl tomu všemu.
Kteří z Turků rozuměli jemu,
druhým jeho pověděli slova,
a smích řevný rozlehl se znova.

Opět kynul král, a bouře smíchu
ustoupila pozornému tichu.
Baba se svým ztratila se párkem.
Král se houslí chopil, zahrál. Markem
zachvělo to. Na zástupu znáti,
že jej hudba houslí prudce chvátí.
Marko nikdy neslýchal těch zvuků.
Nedýchaje pozoruje ruku,
která z desky dřevěné je loudí.
Tu se zázrak děje, Marko soudí.
Divoce i měkce zvuky proudí:
hned širokým tokem řeky plynou,
hned se dravým vodopádem řinou,
hned se medem rozpuštěným linou;
hned se k sobě v objímaní vinou,
hned zas šumí lesem doubravinou,
hned sokolem struna zarokoce,
hned slavíkem v háji zaklokoce,

hned šelestí třtinou na potoce,
hned zas bujným ořem zařehoce;
bílou holubičkou zavrkoce,
hned zas kypí nezkrocenou vášní,
a dvě struny, sokové dva strašní,
v smrtelném se utkávají boji;
a hned rána zadaná se hojí,
nebolí už, ale bolně sládne;
smyček struny dotýká se hebce,
laškuje s ní, lichotně jí šepce;
hned zas vrní dítě na kolébce:
robě vrní, zdravě sobě brouká:
chlapec v poli širokém si houká:
jinoch srdce v horách vyzpěvuje,
s druhé hory panna odzpěvuje,
odtud on, a ztamtud ona touží,
nyje, hyne, naříká, se souží!...

V Markovi se city probouzely,
kterých neznal chlapec nedospělý.
Dosud nezná plně, ale tuší,
že má tajný poklad ve své duši.
Zdá se sobě mnohem dospělejším,
mnohem starším, mnohem rozumnějším,
mnohem běhů světa skušenějším:
ba se činí, cigobašin smyček,
že mu podal divotvorný klíček,
který všecky taje otevírá,
co jich v sobě chová země širá,
zvlášť co srdce lidské v sobě nosí,
z čeho roste jako tráva z rosy,
co je stíná jako ostří kosy,
za co boha modlitebně prosí,
čím se kojí, důvěřivě doufá,
co mu naděj loupí, až si zoufá,

za co v boj si odhodlaný troufá,
po čem hoří, po čem touhou zmírá,
co je moří, co je červem zžírá,
co mu láskou a co nenávistí,
pro co vadne žluté od závisti
jako stromům za jeseně listí,
pro co srdce k pomstě zanevírá
a chce soka zhubit jako štíra.

Hudba houslí Marka unášela,
že mu duše všeho zapomněla,
v její proud se ponořila zcela.
Když mu opět zbudily se smysly,
zřel, jak mladým Turkům hlavy svisly,
oči jako v zimnici jim hoří,
do sebe se zarývají, noří,
nejeden si jako ze sna vzdychá
do prázdnoty hlubokého ticha.
Starým Turkům také oči planou,
ale jinak: vášní rozpoutanou
touhou nezkojenou, žádostivou,
odvážlivou, bujnou, ano divou.
Hudba ostře smysly jejich dráždí,
bude div, dnes li se nepovraždí,
nebudou li rychle ukojeni
v náruživém citův unesení.
Dva jen ze všech jsou tu rovnodušni:
op a papouš. Ne, že jsou tak slušní,
nebo ve svých citech nevýbušní;
houslí však je hudba tuze mrzí.
Papoušek jí neuznává, zhrzí:
chcete li se dívat na umělce,
k němu zraky zvraťte na bidélce!
Papoušek se přetváří, že dřímá,
opice se víská za ušima.

Každý čiv se napjal vraníkovi
od vrcholu ucha do podkovy:
natažena šíje, trčí uši,
krev mu vře a v tepnách živě buší,
odvahou mu tmavé planou oči,
čekáš, že již bujně povyskočí,
on však stojí jako přikovaný,
okouzlen je hudbou koník vraný,
snad mu zkameněla noha bystrá
hudbou přeumělou krále mistra.
Tak ty housle čarokrásně hrály,
že i na něm, na cigánském králi,
udála se blahodárná změna:
jeho tvář už není zohyzděna
podlým výrazem; je zušlechtěna,
duma však ji těžká obestírá,
hluboký z ní, zdá se, smutek zírá,
jenž mu písmo necti s líce stírá.
Cigobaša hude; do hudení
vpadá nyní jemné harfy znění,
která očím oponou je skryta.
Houslí nástroj harfu plesem vítá,
harfa jemu jako v náruč lítá,
s ním se objímá a ladně splítá.
Za harfou se ozve tamburina,
za tamburou vskočí mandolína,
ba i něžná hudba na cymbále
za houslemi cigánského krále
pospíchá a všecička se chvěje
od milosti sladké, od naděje,
písenku jim milozvukou pěje.
Turci chtivě na oponu hledí,
co ta hudba značí, dobře vědí.
Oči starých plátno propichují,
mladí častěji si povzdychují.

V Halilově líci bylo čísti,
že mu srdce není bez závisti.
Ač byl chrabrý a se pilně snažil,
přece sobě málo statků nažil,
nemohl si ženu zakoupiti,
co má peněz, dává na propití.
Také on se toužebností mučí,
do dlouhých si kňárů zlostně mručí:
»Ejhle, kterak mlsným zraky visí
žádostivé na poklici mísy!
Kterak očima ji odkrývají,
vonnou páru krmě čenichají!
Až mi hanba za lid nedočkavý.
Vždy se dočká, kdo jest junák pravý.
Koho ždají, pozdě nepřichází.
Zlá je voda, která nemá hrází.
Já bych všecky ženy, býti carem,
za své prohlásil, a z nich bych darem
hrdinám svým dával po zásluze;
kupování žen je hrubé tuze.
Malý junák žil by v jednoženství,
čím však větší něčí udatenství,
tím bych více krásných žen mu dával.
By tak bylo, u mne byl by nával
takový žen, každá jako kvítí,
že bych mohl pluk z nich sestaviti.
Ke každé by ženě junák dostal
statek, jenž by jejím dětem ostal.
Jaká je to spravedlnosť?« Halil,
jehož chrabrosť dosud každý chválil,
vždycky ženských varoval se tenat,
ale dnes by přál si býti ženat!«

Netrpěliv byl už Išak paša.
Ode brady odňal cigobaša

housle zvučné; za oponou tenčí
struny dále hudou; co je zvenčí
zakryto jim, toho není pro ně!
Cigobaša jal se mluvit s koně,
o stehno si housle opřel a dí:
»Páni moslemové, staří, mladí,
hodnostové carští, velvezíři,
slavní vítězové, bohatýři,
cigánskému králi přejte sluchu!
Neúčasten válečného ruchu
staral jsem se, byste po návratu
z války mohli ulehčiti zlatu,
jehož vítězové z každé vojny
přinášejí sobě poklad hojný.
Zlato těžké jest a jeho tíha
na junáckou mysl deskou líhá
hrobovou. Ó, napněte své síly,
nedejte, by zlatem zvítězili
nad vámi, kdo vámi poraženi!
V zlatě junáckého ducha není,
a kdo moslem, a kdo Turčín čacký,
nemůže se chovat nejunácky!«

»Boží pravda,« přisvědčují Turci.
»Věčná chvála Allahovi Tvůrci!
Osmanem nám přikázáno svatým
pohrdati mrzkým kovem zlatým.«

Cigobaša: »Zlatem pohrdejte,
za lepší se statek zlata vzdejte!
Zlato cení, že rzi nemá, draze,
ale ono rez je na povaze.«

Halil bručí: »Fuj, ty bez povahy
dostatečný život máš a blahý.

Bez junáctví živí tebe krádež
a lup cizí, pěkná ženská mládež.
O junáctví mluví taká padež!«
Cigobaša zase: »Kdo pak neví,
nad zlato že junák kochá děvy?
Hrdinové! Mám liž počítati,
kteří velmožové přebohatí
zakoupili sobě krasavice,
světa divy, mnohé za tisíce?
Pravý junák rád dá všecko zlato,
panna li mu krásná bude za to.
Čím kdo junák větší, tím dráž platí,
by ji mohl svojí nazývati.
Nuže, Turci hrdinové, nuže,
ukažte zde, co z vás který může!
Ukažte mi, že jste bohatýři!«

Halil bručí: ... »že jste ke kuplíři
přišli. Honem, rozvažte své měšce,
hoďte mi je, nosí se vám těžce!
Nechodím já, kde se vojny rodí
a krev teče, ale což to škodí!;
přes to břímě válečné vám nésti
pomohu, a válečné li štěstí
tenkrát minulo vás, pod mou střechu
zavítati může pro potěchu!
Pohrdněte, Turci, zlatým kovem,
útočiště pod mým je mu krovem!«

Cigobaša dále: »Ode dávna
vítáváme vojska Turků slavná,
když se po vítězství navracejí,
ku svým krbům opuštěným spějí,
a co Turci mají nejraději,
obětavě my jim podáváme.«

Halil bručí: »Nectně prodáváme.«

Cigobaša: »Pravím: obětavě.
Co mi milo jako oko v hlavě,
co mi dražší, než vám zlata vaky
i brak drahocenný všelijaký,
to vám, vítězové, v náruč snáším,
neboť za dobré jsem s carem vaším
a jsem jeho nejvěrnějším manem.«

Halil odplivl si před ciganem,
jemuž zatím oči roztržitě
po slunečném bloudí po blankytě.
»Oni.« Halil Marku v ucho bručí,
»oni snášejí nám do náručí!
Že tě něco! Turčín hned je chudší,
jakmile se cigan o něj otře.
Jen tak! Počkej, ukážu ti, lotře!

Cigobaša mluvil k Turkům dále:
»Vše li řadou proberete krále,
co jsou cara tureckého many —
věru na ně nechci kydat hany —
přiznáte, že všichni z přinucení
poddali se jemu, ukroceni
jeho voji, mocí podmaněni.
Král ciganský ze všech králů jeden
obdivem byl k oddanosti veden,
svrchovanosť jeho uznal panskou,
věrností mu zavázal se manskou,
vstupuje pak toho do poměru,
caru dal svou nejkrásnější dceru,
krásnou jako jasná jitřní hvězda,
o krásnější nikomu se nezdá.«

Strýko Halil se již nahlas zlobí:
»Cigobašo, vymáčknu ti droby!
Ty jen caru, a on tobě pranic?«

»Janičare, zanechej těch štvanic!«
Išaka hlas kázal velvezíra.
»Všemu čas a všemu budiž míra.
A ty, cigobašo, zanech řečí!
Řečmi kramář kupce nepřesvědčí,
že má pro něj převýborné zboží,
dokud zboží na krám nevyloží.
Ukaž nám už, co je za záclonou,
co je skryto za zástorou onou!«

Cigobaša pohnul sebou živě,
k slunci vzhledl, mluvil úzkostlivě:
»Car se daru velmi zaradoval,
mana svého štědře obdaroval:
nezaplatil obyčejným platem,
kázal pannu vyvážiti zlatem.
V obyčej to změnilo se stálý:
vyrostla li cikánskému králi
dcera spanilejší nad dennici,
odvedl ji, děvu krasavici,
do carského odvedl ji dvoru,
ba šel někdy za ním do táboru
a byl vždycky přijat okázale,
jak se sluší na vasala krále.
Teprve car panující slavný
zrušil obyčej ten starodávný.
Někdo na mne u sultána sočí:
nepouští mne před své carské oči,
pohrdaje dceruškami mými,
kvítky spanilými, líbeznými!
A já přece, starým puzen zvykem,

za vítězným chodím panovníkem,
nohy kladu jeho do šlépějí,
ačkoli již tonu v beznaději,
že se carská milosť ke mně skloní.«

»Že mi carské zlato pozazvoní,«
Halil vedle Marka zlostně bručí,
a hlas mu je nežli prve prudčí.
»Ty se přízníš s tureckými cary?
Dávno tě car okřiknout měl: Vari,
vari odtud, černý ciganíne!«
Halil tichne, vezír paša kyne.

Cigobaša pokračuje: »Žel mi,
že mi lidé uškodili šelmy.
Známo býti caru Mohamedu,
že dcer sedm nejkrásnějších vedu,
jakými kdy země ozdobena,
jakové kdy porodila žena,
přiletěl by na komoni chvatem,
všech by sedm vyvážil mi zlatem.
Sedm dcer mých, sedm dcer mých krásných,
měsíců je sedm stříbrojasných.
Řekl bych, že slunci, avšak ono
jediné je krásou bezúhonno.
Nikdy luna slunci nerovná se
ani v kráse, ani v zlatojase.
Slunci, které všecko zastiňuje,
všemu svoji krásu propůjčuje,
kterým všecko žije a se daří,
vyhřívá se v zlaté jeho záři,
slunci tomu car Mohamed jméno,
věčně slavno budiž, velebeno!«

Carskému se jménu poklonili,
kynem pravé ruky pozdravili,

dotknuvše se prsty úst i čela,
strach a ústa jimi pozachvěla.
Ale již se ozval Išak paša:
»Dosti namluvil se cigobaša.
Na čase je sahnout na záponu,
popatřiti chceme za záclonu.
Kupovati nelze bez výběru
koně, ani ciganovu dceru.
O zboží nám nemluv o neznámém,
nechval nám ho před zavřeným krámem,
neošálíš planých slov nás klamem.
Zajíce již ukaž, rozvaž pytel,
necekej, sic nebudu ti přítel!«

Váhat nebylo již zapotřebí,
neboť slunce na vysokém nebi
sklonilo se, na stan zasvítilo,
oblilo jej zlatem, ozlatilo.
Na mrknutí oka cigobaše
baba skočí k oponě a plaše
poly její zplna rozehrne,
uskočí pak zase. Zástup trne,
trne od divu a od úžasu,
jakou vidí nevídanou krásu.
Hledí, div si oči nevyhledí.
Děva postoupila do popředí
štíhlá, bílá jako voskovice.
»Běda, běda, jaká krasavice!«
povzdychují Turci, hltajíce
očima jí stať, i vlasy, líce.
Klidně stojí na koberci měkkém,
jenž se bosé nohy pod dotekem
probořuje jako mechy v lese;
klidně stojí, oko nepohne se,
dívá se, však jak by nevidělo.

Mandle podobu to oko mělo,
ale bylo jako propasť černé,
jako propasť hloubky nedoběrné:
se stěny kdo padne do ní srázné,
utopí se, živý nevyvázne;
tváře dělí tenký nos a kolmý,
něžný mezník mezi dvěma polmi
kvítku něžného, tož konvalije,
z něhož vůně líbezná se lije,
lije se a muže omamuje;
spodní ret jí maličko se duje,
podobá se sladké třešni zralé;
sladkostí on sice vábí, ale
zdá se chladně s nedostupné výše
pozírati ve lhostejné pýše
na všecky ty muže, kteří žízní
po lahodě jeho, a je trýzní;
s uší malých veliké jí kruhy
zlaté visí; vlasy beze stuhy
volné, bílých do ramen ji tepou,
praménky se kadeřnými třepou
jako třapce hedbávné a černé:
stať jí zahalena ve nádherné
závoje, jež hruď jí zakrývají,
útlé boky pevně objímají,
k stehnům mramorovým přiléhají:
paže holé jsou a nohy bosé,
růžové, jak vykoupané v rose:
sama perla, lesk mdle bílý v pleti
má a jím se stkvěje od perleti.

Cigobaša oznamuje: »Dcera
tato Senia se zove; sterá
krása v její kráse obsažena;
přesvědčíte se, až obnažena

roztančí se před vašimi zraky:
krásu takou leda nad oblaky
naleznete u hurijí věčných;
kdo jí koupí, slastí nekonečných
užije již v tomto dole světa;
já i matka její čtyři leta
pěstovali jsme ji k této chvíli,
aby krásy její oblažily
toho, komu bude nejvzácnější,
komu bude poklad nejcennější.
Senia má tančí, zpívá, hude,
junáka si opěvati bude,
mistryně to bude v milování:
pohněte již váčky, milí páni!«

Halil bručí: »Však vás ocigání!«

Cigobaša zaslechl to: »Co že?
Janičare, netrestej tě bože!
Ocigánit? Já? A koho, kterak?
Janičare veliký jsi čtverák!
Dej si pozor jazyk na bezbožný!
Lesť li tu je, podvod li tu možný?
Však ty sám máš skušenosti toho;
sám jen přisvědč, že to není mnoho,
požádám li za Seniu pannu
deset váčků žlutých benátčanů.«

»Deset váčků!« šlo to po zástupu.
Deset váčků! Nenaděj se kupu!
Pět je váčků cena obyčejná,
váčků pět je cena všude stejná
za nejlepší zboží, za vybrané.
Cigobaša více nedostane!«
Někteří se také lekli summy,

že se nad ní ponořili v dumy,
zvolna se a tiše odloudali,
hmatem v kapse peníz počítali.
Arci, velký vezír paša Išak
nebyl z těch, kdož odstoupili; lišák
starý uzdy dotkl se, a myšák
postavil se před Seniu přímo.
Přidušený repot slyšen mimo,
žádný však se ze statečných pánů
nepostavil po pašovu stranu,
ačkoli jim žárlivé se oči
po děvě i po vezíru točí.

Zatím baba, klečíc na koberci,
připínala ku štíhlému bérci
děvy krásné plíšků lesklých kytku,
řemínky pak vázala je k lýtku
okrouhlému, jako tesanému;
na to klekla bérci ke druhému,
opět připínala k jeho stonku
hrozen plíšků, které ve hru zvonků
zladěny, se rozehrály libě
při dotknutí každém, při pohybě.
Vstavši baba děvě ode paty,
z kapsáře si vzala řetěz zlatý;
řetízek to dlouhý byl a drobný,
náramek mu v každém konci zdobný,
v náramky jí volné ruce spjala,
jakoby je do okovů jala.
Marko ptá se Halila: »Proč touto
babiznou je panně dáno pouto?«
Načež Halil: »Děva otrokyní
byla dosud; volna bude nyní,
až jí dostane se dobrodiní,
že ji Turčín koupí, osvobodí!«

V Markovi se pochybnosti rodí.
»Svobody«, dí, »ptáče nemá přece,
do zlaté li uzavřeno klece,
svoboda jest u otce a matky,
doma, doma lze jen míti sladký
pocit, že jsi bezpečný a volný,
pocit, že jsi bezpečný a zdolný!«
Halil ušklíbl se: »Chlapče, tedy
vrať se honem v Zetu za medvědy!
Vrať se, Marko, na svou Zetu zpátky,
nezapomeň otce zde a matky!
Což ti mluvit, chlapče nechápavý!
Srb jsi umíněný, tvrdohlavý.
Hle, ta děva chytřejší je tebe!
Ví, že zima útlé prsty zebe,
a že teplé turecké jsou krby,
a že Turčín zad svých nenahrbí
před nikým, a tenký proutek vrby
že je slabší dubového dřeva.
Proto každá, je li moudrá, děva
Turčínovy prudké lásky prahne;
arci, každá cíle nedosáhne.«
Ale hlavou smutně Marko kroutí:
»Mne to, strýko, převelice rmoutí,
že zřím otce, který tak je krutý,
že své dcery prodává jak krůty,
sám jim ruce svírá v řetěz kutý!«
Halil zasmál se, až zástup celý
až se všichni muži ohlíželi:
»Ciganu se nevěří, co žvastá!
Takých dcer už cigobaša na sta
Turkům prodal, a ba ještě prodá,
havran li mu kosti neohlodá
na vysoké dříve šibenici.
Ale pozorujme tanečnici!«

Seniiny ruce opoutány,
náramky jim za okovy dány;
opoutané beze vlády klesly
jako pode tíhou, kterou nesly;
nepohnutě stála jako socha,
života v ní, zdá se, ani trocha;
stála smutně, netečně, ba líně,
věrný obraz pravé otrokyně.
Za ní prostřen koberec byl velký,
sedm loket šířky, sedm délky,
na něm sofra postavena nízká,
měděná, jež čistotou se blýská;
za kulatým, za měděným stolem
šest děv jiných posazeno kolem;
víly nejsou krásnější; z těch děvic
každou šatí leda žlutý střevíc
na noze, jež křížem podvinuta,
ale druhá noha neobuta;
na měděnou složily si desku
závoje své; v zlatém slunce lesku,
i v odraze jeho ve měděném,
ve přísvitu stanu podzeleném
vypadaly jako rajské zjevy
hurijí, jak věčné ráje děvy;
každá držíc tamburinu v klíně
tence hraje na té tamburině.
Barvy všechněch pletí Orientu
od bělostného zde vidny kmentu
Řekyně, až po aksamit hladký
černé dcery Ethiopky matky.
Mnohý z Turků zapomíná co je,
k srdci sahá si a city svoje
roztouženě vylévaje volá:
»Moci lásky nikdo neodolá,
a já láskou šílený jsem zpola!

»Krásná hurijo, ty černá jako smola!«
(jiný naopak: »Ty bílá jako víla,
ty jsi moje smysly okouzlila!«)
»Černá labuti, tvou pod perutí
sladké bylo by mi zahynutí!«
(»Bílá labuti, tvé něžné křídlo,
napíná mi srdce na mučidlo!«)
»Černá krásko, posledního času
dočkat mi dej v noci tvojich vlasů!«
(»Bílá krásko, vrkoč tvojí hlavy,
tlustý jako lano, zlatoplavý,
budiž na mou lásku k tobě bičem,
krutým vášně mojí pohoničem!
Zlaté osidlo! Ó sladká smrti,
když se v tobě mladý junák škrtí!
Chci, by tvoje zlatá, měkká svila,
ještě noci té mě zardousila!
Rci, že blažen umřeš, tenký vaze,
její zlaté čtice na provaze!«)
»Krásko černá, černá nad džehenu,
bílé zuby tvé jsou na ebenu
slonovinná drobná vykládaní!
V moc tvou oddávám se, noci paní!
Odvážný jsem, neznám mene tekel,
za tebou se vrhnu v jícen pekel!
Milejší mi peklo, jež má tebe,
Allahova nemá li tě, nebe.
Krásko černá, na mou lásku pozři!
Peklo černé vezmi si mne, spozři!«
(»Krásko bílá, bláno bezúhonná,
jabloňová halouzečko vonná,
když tě květem osypala vesna!
Jaká radosť tančí ve mně plesná!
Dej se, bílá bláno, odhodlaně,
dej se důvěřivě v moje dlaně,

abych vypsal na tobě svou lásku,
kterak miluji svou bílou krásku!
Já svou lásku budu vypisovat,
na jabloňce ptače prozpěvovat,
květ jabloňčin štěpný vůni dávat
a ty na mé pravé ruce spávat!«)

A tak dále. Ani jednu děvu
Turci nenechali bez výlevu
horoucí své lásky; několiku
několik se líbí děv a v křiku
obecném jim lásku vyznávají,
křičí, kolik váčků za ně dají.

»Ty tam, Čerkešenko sněhobílá!
Když se sněhu vysypala síla
na tvůj Kazbek, tak se běl tvých vděků
skvěje, jako sněhy na Kazbeku.
Jako pleti tvé nic bělejšího,
vlasů tvých nic není černějšího,
leda tvoje pod obrvím oči.
Kam mi tebe cigan zašantročí?
Co se sirý Turčín naplahočí,
krve naprolévá, nakořistí,
nadrancuje, nežli může sčísti
tolik zlata ve svém váčku, aby
nebyl kupec nezdatný a slabý,
když se krásné prodávají raby!
Miluji tě, bílá Čerkešenko,
koupím si tě, lepá milostenko,
všecko za tě prodám, co je moje,
koně prodám, prodám pušek dvoje,
handžár prodám i svou šavli břitkou,
a jak nejsi oděta ni nitkou,
vezmu si tě holou, bez výbavy,

a ty budeš oko mojí hlavy.
Zapíšu se, krásná, tobě na to,
že vždy budeš jediné mi zlato,
že ti věren budu život celý,
dokud hrob nás tmavý nerozdělí.
Jediná ty po mém budeš boku,
vládkyně má budeš do sta roků!«

Jakýs aga vážný, šedobradý,
rozhorleně vzkřikl: »Pane mladý,
umírni se, poslechni mé rady:
dobuď sobě slávy na bojišti,
potom zvíš, jak dukáty se blyští.
vlastní krví v boji vyzískané.
Sultan tobě dlužen nezůstane,
pěkný ti dá statek. Mladý pane,
potom teprv mysli na ženění.
Ale ani potom radno není
ženu vzít si holou, bez výbavy.
Prostý rozum poradí ti zdravý:
ženu sobě vyber pouze z ženstva,
které z četného je příbuzenstva:
příbuzenstvo nanese ti darů,
zárukou ti všeho bude zdaru,
ochrání tě od škody a zmaru,
štítem bude ti i proti caru.
Až si budeš druhou ženu volit.
věř, nebudeš chladnou sprchou polit.
půjdeš li si na prositbu o ni
do rodu, čí jmeno slávou zvoní,
široká ti cesta bude, volná,
cesta pohodlná, bezkramolná.
Dál už vol si ženy po zálibě:
při prvé a druhé byl bys v chybě.
Třetí žena může již být chudá,

každou sobě koupíš, možný buda:
zatím čekej a buď zdrženlivý,
více slávy, nežli ženy chtivý.
A slyš nyní, co ti povím, synku,
co ti povím, synku, za novinku:
má ta bude bílá děva tenká,
má ta bude lepá Čerkešenka,
má ta bude vzácná krasavice!
Rád dám za ni peněz na tisíce,
rád dám za ni, co mám v hotovosti,
toho ještě nebude li dosti,
uvalím dluh svoje na popluží!
Hanba tomu, kdo se nezadluží
radostně, když krásku může získat!
Čestnější je, krásnou ženu stískat
ve dlaních, než váček ušpiněný,
třeba ryzím zlatem naplněný.
Má ta bude bílá děva tenká,
má ta bude lepá Čerkešenka!«

Jiný starec, pohladiv si bradu,
tak se ozval: »Já v tom vidím zradu
starých obyčejů, dobrých mravů,
poslouchá li svou jen mládež hlavu,
sebe jen ctí, ale zapomíná,
co jest otec, muž a starešina,
ač má příklad na hloupém i bravu,
kterak beran v čele chodí davu,
v čele stáda ovec blekotavých,
v čele stáda jehňat třesohlavých.
Ustupovat mají juni jaří,
junáci li objeví se staří,
v radě li to, při sytém li stole:
ale když car chrabré zbírá pole,
kde se česť i statky dobývají,

tam zas juni jaří přednosť mají.
Ďauři mají přísloví, že žena
podobá se vínu: opojena
mláď jím snadno bývá, otrávena,
ale stařeckému zdraví dává věku,
lepšího prý pro ně není léku.
Proto pacholíci: vari, vari,
o děvu li stojí junák starý!
Vězte, aby mír byl mezi námi,
(žertů neznám, tím jsem vůbec známý
starým mladým, myslím, bez výminky),
že mi chce se oné Mingrelinky,
jejíž pleť se svítí od jantaru,
jako víno zlaté ve poháru.
Za každou ji sobě koupím cenu,
potřebuji také pleti ženu:
bílou mám i černou: žena třetí
býti musí jantarové pleti.
Dobře platím, a rád zlato dávám
za krásu žen, ale očekávám,
že mne žádný moslem nepřeplatí,
sice taká zuřivosť mě zchvátí,
po šavli že křivé sahnu k boku,
hlavu srazím nevěrnému soku!
Známo činím to a všichni vězte:
Mingrelinku přebrat mi se střezte!
Spíše sami ve hrob tmavý vlezte!«

Jiný praví: »Agové a bezi
vážení, v tom jádro pravdy vězí,
co tu hovoříte o mládeži.
Na junáctví už jí nezáleží.
Jako my jsme byli, nejsou juni
nyní. Ženu pojme. Sedá u ní
v harému a šťasten je, když bzučí

píseň lásky; od ní pak se učí
ženským hovorům a vlákna nití
navléká jí, pomahaje v šití.
Nejprve se mládež otužiti,
musí v drsném žití táborovém,
nežli zplihne v klidu harémovém,
ospalém a sladkém, mdlém a snivém:
jarý jun v tom vzduchu konejšivém
chabne, jako omamným spí pivem.
Já chci, aby žena byla silná
jako muž; však nechci, aby padlý
byla sníh; a nechci, aby švadlí
byla dovedná a řemeslná
jako otrokyně; ale plná
býti musí, kyprá každým tvarem;
z takových si sestavuji harém.
Ze všech sedmi vystavených kusů
jediná je podle mého vkusu,
ta má býti musí milovanka.
Vizte, ona tam ta Moldavanka!
Ňadra bujná, pravé ňader divy,
oči velké, modré jako slívy,
žhavá výheň a v ní oheň živý.
Vlasu na ní spousta jako houně,
ztrácí se v nich jako ovce v rouně.
Silná, vidno, jako mladá lvice,
zarostlá je jako medvědice,
to je po mém srdci krasavice!
Šťavnaté rty ku polibkům vábí,
nad horním se černá knírek slabý.
Tu mi nechte Moldavanku, páni,
sice bude klání porubání!«

Jeden z agů zasmál se a pravil:
»Není, kdo by rád ti nezůstavil

na huňatou krasavici právo.
Veselo ti budiž s ní a zdrávo!
Vždyť já také, pokud mne se týče,
nároky mám, záliby a chtíče.
Tobě Moldavanku na huňatou
právo budiž, já však rudozlatou
vymiňuji sobě Škipetarku.
Jednu mám již. Ony obě v párku
harému mi budou ozdobami,
v prstenu mém budou drahokamy.
Škipetarky mnohé mají krásy:
obočí i oči černé, vlasy
rudozlaté a pleť jako klasy
zralé pšenky. Známo, komu kočka
tří je barev, že se štěstí dočká.
Škipetarky dvě, to dvoje štěstí,
na vojně i doma, jistě věstí.
Škipetarka, jako kočka divá,
horské svojí volnosti je chtivá;
ale má již tak jest ochočena,
že mi stává jako pozlacená
socha, když se z chladné krčmy vracím,
motaje se, rovnováhu ztrácím;
rukama, tak stojíc, zdviženýma
nad hlavou si jasnou lampu třímá,
vlasy se jí rudým ohněm nítí,
tak mi ona dvojnásobně svítí.
Dva si přeju také míti svícny.
Kdo by z agů tak byl nepřejícný,
že by přeplatil mi vyhlednutou
robini, tu Škipetarku žlutou?
Posléz pravím: Nekazme si ceny,
jakože jsme národ vyvolený!«

Ciganovo zboží neprodáno,
na rozchvat už bylo rozebráno.
Mládež starým radosť ustrojila,
do zadu se skromně postavila.
Do prvé se postavily řady,
na komoních dobrých šedé brady:
nezdvíhají zraků ode zboží,
na které v tu chvíli ruku vloží.
Senie už nikdo nevšímá si;
netečně se klopí její řasy,
ruchu, dechu, života v ní není.
Jenom vezír pozoruje chvění
nohou štíhlých, tance nedočkavých
a žár očí přitlumený žhavých.

Na znamení cigobašou dané
děvy prudce v struny rozehrané
zasahly. Aj, Seniin zrak plane
pochodní hned vzhůru pozdviženou!
Hnula sebou; paží obnaženou
odvinula sobě v okamžiku
jemný závoj ztepilého dříku;
dle hudby se zvolna roztáčela,
pořád rychleji se otáčela,
lící se i plecí obracela,
na špičkách se výše nadnášela,
vpravo se i vlevo kolíbala,
dopředu se zadu ohýbala,
závojem si jemným povívala,
rozpálené tělo ovívala,
jež je zřít i nezřít pod závojem
a se orosilo drobným znojem.
Když dennice hvězda ráno rojem
obláčků se kmitá prosvěcujíc,
anebo když mlha, přes ni plujíc,

odhaluje ji a zahaluje
podle toho, jak v ni vítr duje,
tak Senia, děva milovidná,
za závojem nevidna i vidna.
Nevěrné se mužů otáčejí
oči po veliké kráse její.
Pozornosť jich podivem jest jata,
jak se Seniina rychlá pata,
pozlaceným poutem obepjatá,
jak se vrtí, jak si k tomu cinká —
zapomenuta je Mingrelinka! — —
kterak břinká jako ostruženka —
zapomenuta je Čerkešenka! —
zapomněli muži všechněch šesti
krásných hudebnic, a jenom žesti
Seniiny paty naslouchají,
jenom pro Seniu smysly mají,
Senia jim poutá oči, uši,
všecka srdce pro Seniu buší,
všecky tváře pro Seniu hoří,
všecko panstvo v obdivu se koří
umění té otrokyně krásné,
všechno divem diví se a žasne.
Agové se do popředí tlačí,
ale pohled velvezíra stačí,
nevrlý, by drželi se za ním;
ukazují, že jim není lhaním
ústupnosť a úcta k starešině.
Neodtrhujíce od robině
zrakův od úžasu vyjevených,
zapomínajíce rozzevených
úst, druh ke druhu se mladší tisknou,
porůznu jim ústa pozavýsknou,
dva a dva se bratsky objímají,
do masa si nehty zatínají;

ano někteří se janičaři
vrhli na zem rozpálenou tváří,
chladili se o ni, celovali,
křečovitě prsty rozdírali.
Turci jen se modlit jako k svaté.
Markovy však smysly předpojaté
byly; šeptal Halilovi: »Vida,
ta se vystrojila, pranestyda!
Škoda toho junáckého lida!«
Halil Marku: »Mlč, však ještě přidá!«

A tak bylo. Baba s damascenkou
k boku se jí postavila tenkou.
Děva chvatně po oceli sahá
a je v mžiku jak ta šavle nahá.
Před hvězdou se mlha rozptýlila,
dennice se jasná objevila.
Odvanuta rouška závojová,
tanečnici nadchla síla nová.
Zadrněčely zvučné tamburiny,
otrokyně tančí tanec jiný;
tanec jiný, tanečnice jiná:
nejprve jí baba odepíná
řetízek, jenž bílé ruce váže;
hned se volné rozperutí paže,
k nebesům se vděčně vztahujíce,
za svobodu bohu děkujíce,
které umění jí vydobylo,
mocnému se panstvu zalíbilo.
A již tanečnice v tanec nový
roztáčí se, v tanec ve mečový,
nejlepší, co zatančiti umí.
Točí se a krouží, že to šumí,
že to vrní rychlotočnou cívkou.
Běsové to hrají štíhlou dívkou.

Bílá paže křivou šavlí mává,
ohýbá ji, hrotem k srdci dává;
ne své srdce děva probodává,
ale úpějíce, Turci mnozí
prozrazují, jim že zhouba hrozí.
Točí se a krouží bez únavy,
nerozeznati už ani hlavy,
ani rukou, nohou, ani těla;
cosi tam se neurčitě bělá
a se vrtí člunkem v moři širém,
požíraným právě dravým vírem.
Zdálo by se málem, že to cosi,
co se točí kolem svojí osy
jako vlček, hračka malých dětí:
tak se děva umí otáčeti.
Podobá se také ku nádobě
bílé, jež má víno v sobě,
a krvavá toho vína šťáva
tenkou její stěnou prokmitává.
Tak jest jemná vrstva její pleti,
že je možno za ní uviděti
krev, jak děvě v žilách proudem plyne
a z nich v žilky teninké se line.
Šíleněji děva ještě krouží,
tak, že mužům z toho dech se ouží,
dech i vzdech se těžko dere z hrudi;

Ejhle, co to? Plamínkové rudí
pod perlovou vzněcují se koží
děvinou, a množí se a množí,
slívají se, spojují se spolu
do žárného ohně, do plápolu,
kterým celá postava je vzňata,
a co srdce, výheň jiskrnatá.
Cigobaša hledí spokojeně

na Turky a volá povýšeně:
»Deset váčků jen ta tanečnice
stojí! Kdo dá z pánů více?«
Deset váčků! Totě tuze mnoho!
Halil křičí: »Pryč odtud, psí noho!«

Cigán zase: »Volám do třetice:
Deset váčků! Nikdo nedá více?«
Turci oddychují jako měchy.
Mnozí vrčí: Nač takové spěchy?
Cigan vysvětluje: »Do večera
nedaleko; každá moje dcera
umění své ukázati hodlá.«

Halil zařval: »Vari, duše podlá!«

Cigan zamračil se: »Tedy dvacet!«

»Tu je máš, a není třeba vracet«,
rozhodl se vezír; z přísedelné
torby váčky házel; potutelné
zasvítily oči ciganovy,
jenž se klaněl k zemi vezírovi
a s ní chvatně zbíral zlata míšky:
vezír, na něj pohrdavě s výšky
pozíraje, přitočil se koněm
k Senii, a ona, vztahši ruce po něm,
zasmála se vítězně a byla,
jakoby se ryba vymrštila,
skokem v sedle, skokem u vezíra:
bradu mu a ruku líbá: zírá
k němu s dětskou důvěrou; on svírá
silou ji a pláštěm pozastírá,
obrací se na koni a pannu
tryskem odváží si k svému stanu.

Cigobaša praví povstávaje:
»Ještě jiné jablíčko mi zraje
na sadě. Kdo libé sobě sčísne?
Vzhůru po něm, nevysoko visne!
Ukážu vám nyní druhou dceru,
páni Turci; na píď není, věru
za prvou, a v lecčems ještě větší
umění jest její. Marny řeči,
ona sama li vás nepřesvědčí.
Vstaň, Areto, Aretulko milá,
na tobě jest, aby zatančila!«

Na Řekyni bílé nyní řada.
Ona vstává, ztepilá a mladá,
běloplecí, běloprsá, štíhlá,
vzrůstem ušlechtilá, v bocích švihlá,
oči blankyt jasný, zlatovlasá,
brvy svila jemná, tenkopasá.
Střevíček si zbylý s nohy střásá,
závojem si tělo halí mléčné,
ovinuje tvary jeho vděčné.
Nejistota v líci se jí zračí,
však též naděje. Již děva kráčí,
aby na místo se postavila,
které prvá byla opustila.
Tamburiny hudou přitlumeně,
ale Turci hlučí rozjařeně.
Jeden ptá se: »Cigane, co za ni?«

Cigobaša do země se klaní:
»Velemožný pane, váčků dvacet.«

»Tolik peněz musel bych ti splácet,
najednou jich nemám; zlé jsou časy,
a já bez té bílé řecké krásy

nechci žíti; požár neuhasí
srdečný mi, nežli milování
této dívky. Vy jste svědci, páni,
že dva váčky dávám za ni zlata.
Vezmi!« Cigan za penězi chvátá,
ale zapřísahá naříkaje:
»Pane, ty jsi z laciného kraje!
Váčky dva jen! Pane, polovinu
dvacíti dej! Pane, nechať zhynu,
mohu li ji dáti laciněji!
Viz tu zlatou svilu hlavy její!
Hurije li rajská nádhernější
může pláštěm býti přioděta?
Aretina krása dar je světa,
a ty za ni dva jen dáváš míšky?
Ctní jsou Turci, nikoli lstné lišky,
do škody mne Turek neuvodí,
zbezceněním obchod nepoškodí!«
»Již jsem řekl,« aga na svém trvá,
»oč je děva přeplacena prvá,
o to druhá lacinější budiž.
A ty chraň se, ať mě nepopudíš!«

Cigobaša všelijak se kroutí:
»Popuditi tebe? To mne rmoutí,
že si myslíš něco takového!
Já jen zastávám se statku svého.
Deset mi dej, a já deset slevím!
Myslíš li si, ago, že já nevím,
dukáty že tobě lehkým plevím?
Areta je nejdražší má dcera.
Co dáš víc mi, nahraď sobě, zdera
o řemen víc ráji, dvojí bera
desátek a dvojí do roboty
honě ji, ať zvyká na trampoty.

Kdo však já jsem? Král jsem nad cigány.
předkové mí byli se sultany
jedna ruka, byli jejich many
věrnými a krve svojí květy
příznili se s nimi, kteří světy
pokládali vítěznou si patou;
štědří byli měrou vrchovatou.
Což pak nyní mají víru jinou
moslemové? Což pak nyní slynou
ne štědrostí ruky, ale špínou?«

Starý aga zasmál se mu hlučně:
»Do svého tak důtklivě mluv učně,
cigobašo, do agy ne starce!
Děva tato potřebuje dárce
šatů nádherných a drahých šperků.
já to vynaložím na chuděrku.«

Cigobaša k uzdě přiskakuje
koně agova, jej zadržuje:
»Ago,« škemrá, »vážený a starý!
Areta je tovar nad tovary,
nemohu ji z ruky dáti zhola.
Co ty dáváš, není ani zpola,
co já za ni platil v hotovosti!«
Podřekl se, výbuch veselosti
zaburácel v celém ve zástupu.
»Přiznáváš se tedy, lotře, k lupu?«
Janičaři, chopte loupežníka!
Cigobaša dal se do prosíka:
»Mocný ago, ušetři mne, pane!
A s mou škodou nechť se po tvém stane.«
»»Vida, cigobašo, jinou hudeš!
Spokojen snad i ty posléz budeš!
Cigobašo, oči sobě protři!

Kolik váčků tobě schází do tří?
Váček pouze. Tu však jest, na, zeber!
Kůň mi divoký je — svých dbej žeber!««

Cigobaša uskočil a v mžiku
Areta již sedí na vraníku
agově, on vlídně se k ní zhýbá,
ona ruku mu i bradu líbá.
Starý aga do pláště ji halí —
na ztepilou plášť je trochu malý,
nestačoval růžové skrýt paty,
nestačoval ani na bohatý
vlasů vodopád, jenž koně halil
sám, jak vlnou od agy se valil.

Na to Turci, jak se podělili,
každý svoji děvu uchvátili,
jedni za ni hodili co chtěli,
druzí za ni hodili co měli.

Cigobaša zůstal počítaje,
usmívaje se i naříkaje.
Ti co zbyli Turci, do nadšení
upadli, jak byli potěšeni,
že trh malý skončil po turecky:
krásné roby uneseny všecky.
Tak to býti má! Čím hezčí žena,
tím spíš musí býti unesena.
Mladí Turci starým Turkům přejí,
jejich junáctvím si srdce hřejí,
o něm sobě vypravují hlučně,
bujaře spíš, nežli mravoučně.
Oči mají plné ženské krásy —
co pak ztropí mladí Turci asi?
To co obyčejně; šavle tasí,

břity jejich dorážejí na se,
krví svou hold přinášejí kráse.

Halil s Markem konce nečekají,
do tábora zpět se ubírají.
Marko smutný jest a neveselý.
»Co se tváříš jako kohout v zelí,
že se na něj nedostalo rýže?
Proč jdeš jako z pohřbu, hlavu níže?«

Přivinuv se Marko k Halilovi,
vzdechl a se ozval těmi slovy:
»Strýko, strýko, kterak bych byl šťasten,
tohoto jsa trhu neúčasten!
Taká krása, a v ní není studu!
Dnešního dne nikdy nezabudu,
ba zdá se mi, že ho nepřebudu.
Prodávati děvy krasavice,
jako hřebice neb jalovice!
Mně je, strýko, jakoby mi rána
buzdoganem těžkým byla dána.«
Halil odpověděl: »Chlapče milý,
do té chvíle děvy věcí byly.
Studu není ve věci, již její
roušky kupec svléká ku prodeji:
perla též se ukazuje nahá
kupci, který okem po ni sahá;
teprve když perla zakoupena
v schránečku je měkkou zaklopena,
kam k ní zraky nevnikají cizí,
kde již krásy svojí nenabízí,
ale pro toho se uschovává,
kdo ji rád má, za ni statek dává.
Tak i děvy budou ve harému
na vždy uzavřeny světu všemu.

A byť potom jenom tenký nůsek
vestrčily v závojový průsek,
hůře bude pro ně, než když nyní
z nestoudnosti tvá je přísnosť viní.«

Zarmoutiv se Marko zabědoval:
»Jaký, bože, jsi mi osud skoval!
Zítra tak i sestra má i máti
nahé budou na tržišti státi,
vydány všech očím na pospasy.
prostými jen přioděny vlasy.
Ponížené mužům rukou slabou
drzé oči hanbou nevyškrabou,
budouť ruce nazad povázány,
na společný provazec jim dány.
Hrozné pomyšlení! Jak mi bude?
Aspoň ty je přikryj, ctnostný stude,
aspoň ty je do ruměnce zahal!
A stud kdyby neposlušný váhal,
ty se smiluj, bože Hospodine,
sešli mračno černé, mračno stinné,
a nechť ono v muže blesky metá,
aby bylo po nestoudných veta,
nechť ty blesky hromné trefně lučí,
a mé milé pojme do náručí
ono mračno boží, mračno černé,
zachrání ti věřící i věrné!«

Halil pravil: »Zas se zapaluješ!
Nezměníš se, dokud Marko sluješ.
Matce své i sestře, je li hezká,
otevře se přímá k blahu stezka.
Budiž tobě známo, že je žena
z blaženosti ráje vyloučena.

Tu jen, která lásku moslemína
získala si, a on za ní hyna
ani v ráji být by nechtěl bez ní,
tu jen nebešťané přelíbezní
ženu ve svém uvítají středu,
díky za to světci Mohamedu.
Proto každá šťastná dlouhovláska,
kterou stihne moslemova láska,
vydrží li zůstati mu věrná,
falešná li není, licoměrná,
postačí jí, by se za manžela
postavila a se přidržela
cípu jeho řasnatého pláště,
až v ráj půjde; pro ženu však zvláště
není v ráji Allahově místa,
ono jí jen při muži se chystá,
který lásku její sobě cení.
Doufej tedy, že se dobře změní
osud sestry tvé i milé matky.
Osud vpřed jen chodí, nikdy zpátky.
Nikdy kola Osudova vozu
nejsou rychlejší, než za lomozu
válečného; za rachotu vojny
v kostky hraje o lidi pluk zbrojný.
Jen s tvým otcem, chlapče Marko, zle je:
jistě prodán bude na galeje.«

Halil navečer se s Markem louče
pravil dobrácky: »Nuž, milé klouče,
veliký den tobě svitne zítra!
Dobře spi a ráno, oči vytra,
smysly zeber a veď sobě zchytra.
Nestyď se, až státi budeš nahý,
zrak tvůj nebuď plachý, smutkem vlahý.
Nezůstaň v té věci za dívkami,

z dnešního jez tobě trhu známy.
Nekruť se a nehrb, a hleď zpříma,
carskýma se nekrč před očima,
náhodou li na tebe se snesou.
Zločinci ať před carem se třesou,
ne však hoch, jenž bude janičarem:
janičar vždy rovně mluví s carem,
janičar mu cestu k slávě razí,
nepřátelům jeho láme vazy,
trůnu jeho úhlavním je sloupem:
proč by se ho třásl v strachu hloupém?
Nebuď blázen, Marko: blázen hledá,
kterak změnit, co se změnit nedá,
větru divému v líc plije slinou,
jež se vrací do tváře mu špínou;
moudrý stojí, blázen hrbí záda,
moudrý na ně těžké břímě vzkládá;
blázna ruce při plamenu zebou.
Nebuď blázen, Marko! Allah s tebou!«

Na zemi se v noci Marko svíjel,
dlouho spánek oči jeho míjel.
Myslil na to, co ho zítra čeká,
Halil pravil: Blázen jen se leká.
Mysl jeho neposedně těká
po všem, co zřel, co slyšel i zažil.
Mnohého se zapomenout snažil,
ono samo vracelo se zase.
Turci ze tmy stkvěli se mu v jase
bohatýrů; viděl koně bujné,
muže silné, samovolné, zbůjné,
viděl roucha drahá, zbraně stkvostné.
To mu líbilo se. Neradostné
za to bylo každé připomnění
toho podlidského ponížení

trhu děvího. Tu zuby skřípal,
na turecké hlavy kletby sypal,
ač jen v duchu. V duchu boha vzýval,
aby zítra ráno spustil příval,
v němž by Turci zahynuli všichni.
»Anebo ty, boží ohni, vzpychni,
Turky i vše, co jest jejich, zžehni.
a ty, noho turecká, se nehni
ať tě oheň v prach a popel změní!
Ale Srby nahé do odění
brněného naděj, Kriste Pane,
jako mají tvoji nebešťané,
by se prosekali do otčiny!
Srbům odpusť jejich staré viny,
netrestej jich, své v nich miluj syny!
Otci mému pěsti do železné
vtiskni meč a ku cti ku vítězné
znova dopomoz mu, Všemohoucí!
To má k tobě modlitba je vroucí.«
Domodlil se, ve spaní se hříže.
Naposledy znamení mu kříže
hrudi dotklo se i čela číše,
ten pak uvedl ho do své říše.

VI.

Zora: Turci se modlí, i zajatci se modlí: vv. 3719—3832. — Zmítaní duše Markovy: vv. 3833—4018. — Vojenská paráda; Marko jest unášen tureckým vojskem, zvláště pak, když se z pluku jízdy ozve srbský zpěv; vv. 4019 až 4390. — Halil zajaté chlapce poučuje, co jim dělat, až přijede car: vv. 4391—4431.

Ráno zora vstala, zavolala:
»Vojáci i jatci: hazurala!«
Na visuté, na dubové desky
udeřily palice, a třesky
jejich rozlehly se do tábora.
»Hazurala, svítá saba-zora!
Hazurala, Turci vítězové!
Hazurala, svitlo jitro nové!«
ohlašují polnicové vřesky,
jež se v jedno mísí s hromotřesky
prken dubových, a kuropění
doplňuje ječení a hřmění:
Hazurala, už je úsvit denní!
Kohouti to včera ukradení
zazpívali zlodějům svým v uši,
že to naposledy sotva tuší;
pějí si jak nože nedočkavi,
který dnes jim bujné zrubne hlavy,
nedočkavi ruky, která hříží

kury do kotlu a vaří s rýží.
Na dřevěné vystupují hlídky
hodžové, — to jsou jim minarýtky
ve vojenském ležení, — a pějí
jitřní modlitbu, a obracejí
k východní se straně, kde je Kaaba,
odkud vzchází nová zora, saba.

Rázem probudil se tábor celý.
Koberečky pod se podestřeli
Turci; každý dřepmo na svém sedí,
ustrnule ku východu hledí,
čelo zdvíhá a zas k zemi sklání;
jak by četl z koranu čte z dlaní,
hlavou vrtí jako divem jatý,
co v té knize píše Prorok svatý,
knihu dlaně přikládá si k čelu;
potom lokty přimykaje k tělu
dlaně rozkládá; pak obě vznesa
vodorovně, hledí na nebesa
modlitebně, aby hojně darů
nasula v ně, štědře dala zdaru;
potom palce do uší si vtýká
na znamení, že nic nedoniká
k smyslům jeho, leda slovo boží;
posléz líce do dlaní si vloží
v rozjímaní hlubokém a cosi
mumlá do sebe a huhlá; bosý
za palce se nohou štipci bere
za poklony k černé zemi steré.

Zatím slunce vzchází. Pozdvíhaje
k němu líce, jako k poslu ráje,
Turčín usmívá se důvěřivě,
naději tu pevnou v sobě živě,

že bůh jeho proseb neoslyší,
že jdou přímo k Allahově výši
nebeské, jenž nečítaně měří
synům svým, když pevně v něho věří.
Proto pevná moslemu je víra,
že hrsť boží se jim nezavírá.
Marko slyší Turka nejednoho,
jak se domodlívá: »Bože, mnoho
dal jsi mi už; ruka tvoje štědrá
dává mi, že klopotně se nedra
přece žiju v blahobytu pořád.
Turčín práce nenávidí zlořád,
krví rád si, ne však potnou prací
ruce špiní. Pane, dopusť láci
na rybáře, lovce, na rolníka,
ovcí chovatele, zahradníka,
ale dej, by v širé zemi naší
jatci byli rok od roku dražší!
Popatř na mne, Pane! Turčín zbožný
jsem a věrný. Lidokupců možný
lid, dej, ať dnes dobře platí
naše zbožíčko, a radovati
budeme se lásce Tvé, o Pane!
Jinak ať se stane, co se stane.«

Také jatci modlili se. Kleče
stouleli se, jak by tětí meče
čekaly jich šíje pochýlené,
až se prudce na ně rozežene.
Na skupiny byli rozděleni,
jako zboží byli roztříděni
podle pohlaví i podle věku,
podle síly tělesné i vděků.
Ze všech jatců jeden pouze stojí,
Markův otec. Jistě odboj strojí.

Marko myslí si a raduje se,
že dub aspoň v pokáceném lese
jeden obstál, aby mužným vzdorem
mladým doubkům příkladným byl vzorem.
»Syna Marka máš!« hoch silou volá.
Pěsť mu zatíná se dětská, holá,
chce mu dráti se, chce bít se bojem,
o nerovné síle nemá pojem,
ale živě cítí hanbu dneška,
která strašně jako těrcha těžká
kamenná se spouští, zavaluje
hrob cti jeho lidské. Zapaluje
srdce mu se hrdým ohněm reka,
chce boj! chce boj! aniž ale čeká
vítězného vavřínu svým skráním.
»My jsme s tebou, Marko!« šepcí za ním
malí druhové, již jako k vůdci
pozírají k němu a jsou prudcí
v cítění svých srdcí nezkažených,
v hnutí duší, hanbou uražených.
»Veď nás, veď nás!« opět šepcí za ním,
»veď nás, Marko, nemaním i maním,
veď nás, bratře, do záhuby jisté,
seskoč do propasti se skalisté
stěny, a my všichni do jednoho
též se odvážíme skoku toho.
Jenom nedej, Marko, aby čelo
naše čisté známku hanby mělo!«
»»Dobrá hoši, na mne spoléhejte,
co já dělám, také udělejte!««

A co Marko učiniti hodlá?
Dotud otec byl mu jako modla,
vždy se snažil otce napodobit,
po příkladě jeho všecko robit,

každou ctností otcovou se zdobit,
i se jeho chybám přispůsobit.
Pamatoval si, co otec říkal,
když ho mravu junáckému zvykal:
»Synáčkové, milovaní syni!
Víte, že bůh rohů nedal svini.
Svinský rypák dole zemi ryje,
jelení se vzhůru nese šíje.
Prase mrzké, ctný je hrdý jelen,
i když klesá, vražedlně střelen.
Pravý junák, když se bojem utká,
když ho srdce k závodění nutká
o česť, myslí na ni jen a slávu,
nemyslí a nedbá o svou hlavu.
Junáci jdou rádi do mohyly,
v zápase li čestně zvítězili,
třeba při tom život utratili.«
Otcovu tu závěť paměť syna
v osudné si chvíli připomíná.

Marko hledí nedočkavě k otci.
Všichni muži podivně jsou krotcí,
klečí nebo sedí, zarmouceni
čekajíce svého zotročení,
svého zhanobení, zkomolení.
Hledí před se ztrnule a tupě,
jen jim útěcha se krčit v kupě.
A jsou muži silní to a statní!
Jeden Markův otec nad ostatní
jak strom zbylý na polomi trčí,
nekrčí se, kde se všichni krčí,
ač i jemu smutek v očích sedí;
ale také vzdor z nich mužný hledí.
Otec otřásl se, syna slyše.
»Pozdě, synku!« vzkřikl, a zas tiše

hlavu sklonil prsa nad široká;
tiše čeká svého krvoloka.

Marko všecek zazmítal se hněvem.
Chtělo mu se pokřikem a řevem
probuditi jatce ze ztrnutí,
připomenout jim, co Turci krutí
chystají, a že jim bude lépe,
když je Turčín všechny smrtně stepe,
než když budou spásu smrti čekat
v dlouhém otroctví a řetěz vlékat.
Ale nevzkřikl, když slyšel jatce
modliti se důvěrně a sladce:
»Hospodine, zhledni na své děti,
dej jim všecka muka přetrpěti
statečně, a mysl jim dej stálou,
ve Tvé víře svaté vytrvalou!
Marně pohan nevíru nám vnuká,
za Tvou víru každá sládne muka.
Kdo má víru v Tebe, nepromění
za zisk zemský těla utrpení.
Utrpení, Pane, na nás sešli,
bychom svatí v nebe Tvoje vešli!«

Tak se jatci modlí. Při tom vidí,
kterak mrzcí nunvářové lidí,
Karavlaši, oheň na ohništi
rozdělali; od plamene blyští
se jim v rukou ostří nástrojové,
želízka a nože ocelové.
Pocit hanby hrubé Marka kruší,
zoufalství mu vypaluje v duši
hanby cejch, a jím jsa znamenaný
nadá se jen pochvaly a hany
ode svých i Turka nepřítele.

Ne, tak nelze žíti Marku déle!
Všecko vře v něm. Na mysl mu vzpadá
včerejší den. Cítí, jak mu strádá
duše ještě, jak se tuze styděl
za svaté, jež na hromadě viděl
zneuctěné, špinou znešvařené,
polámané, údy zpřerážené,
a to všecko svaté harampátí
nemělo sil ze své hanby vstáti,
ku veliké zdvihnouti se mesti,
prznitele silnou porvat pěstí!
A bůh, který ve svém bohování
hledí jen, zdaž věrný lid se klaní,
zdaž mu kadí, zdaž se před ním plazí,
a je lhostejný, když krutí vrazi
pobíjejí ho a vyhlazují,
železné jho na šíji mu kují,
ne, bůh taký není lepší o nic,
nežli svatí jeho! Kolik zvonic,
kolik chrámů jemu postavili
Srbové, by se mu zavděčili,
a on zůstal k jejich pláči hluchý,
víc mu nejsou, nežli žitné pluchy!
Rozhořčení náramné ho nutí,
k takovému pudí rozhodnutí,
ku kterému hnus a odpor cítí,
v pouhém se i pomyšlení štítí.
»Ne, ne!« brání se mu, »raděj zhynu!
Otče, otče, pomoz svému synu!
Pomoz, tatíčku, mi, zle je, zle je!«
Jiného však se již nenaděje
od otce, leč že mu příklad podá
jak se hlava srbská nejdráž prodá.

Mile hřálo slunce podjesenní

kolem třetí hodiny už denní.
Nebe čisté bylo jako moře,
jako líce, nepoznavší hoře.
Příroda se tiše veselila,
v povětří se radosť tetelila.
Nestalo se, oč se Marko včera
bohu modlil, v říši snů se bera.
Nestrhla se bouře hromovitá,
neprotrhla spousta ledovitá
nebes klenbu, nezasula hradem
nevěru i víru spolu řadem.
A tu Halil Markovi se v týle
ozval a děl: »Marko, dítě milé,
hle, jak nebe Turkům přízeň skýtá,
slavně cara Mohameda vítá!
Dobrý bude trh. I ty se raduj
a hruď sobě mladou pýchou naduj,
že dnes mezi vyvolené vstoupíš.
Pozor jen, ať ještě neprohloupíš!«

Jatci byli v řady postaveni,
šatů pozbaveni, obnaženi.
Vše se dálo, jako rozkázáno.
Bílou ruku k ruce přivázáno.
Stáli jatci jako bílé stěny
dlouhých ulic, jež dřív umeteny,
posypány čistým pískem praným,
z Maričina brodu načerpaným.
Drábi procházeli ulicemi,
dohlíželi pilně, zdali zemi
ještě hyzdí smítko nebo pírko,
vlásek, chloupek, žíně nebo chmírko,
aby nebylo té břidké hyzdy
do velebné sultanovy jízdy,
aby caru nevadilo v cestě.

Lidských ulic bylo jako v městě.
Za řadami po pás obnaženi
stáli kati, mečem podepřeni.
Pouze žen a panen vzácné zboží
místo písku stojí na rohoži,
místo katů za nimi jsou služky
stařeny, jež jako svoje bůžky
obskakují je a obsluhují,
každý prášek s těla oprašují,
aby se to mladé, bílé tělo
všemi půvaby své krásy stkvělo,
by se jedno zalíbilo caru,
by jen je si vybral na pazaru.

Markův pohled spatřil mimoletem
matku svou i sestru. Nad poupětem
tak se sklání růže před odkvětem.
Nejsou jako ony krásky bludné,
které cigan prodával. Jsou cudné,
byť i nahé, důstojné a ctnostné,
oběti té chvíle neradostné.
Ony Marka nezří. Dlouhé řasy
před zraky se klopí vilné chasy.
Stařeny jim roztřásají vlasy
po ramenech i ztepilém znaku,
v nich jsou zahaleny jako v mraku,
drzému se ukrývají zraku.

Zardělého studu pomocnice,
stinné řasy! Vámi oka svíce
zakrývá se jako závojíčkem,
když muž chlipný, zváben bílým líčkem,
vrhá po něm pohled žádostivý,
jako krahuj, když je krve chtivý
teplé krve bílé holubice.

Stinné řasy! Vámi mučednice
křesťanské se cudně zakrývaly,
když pohanské ruce všecko zdraly
s těl jim roucho, a je na pospasy
hnali šelmám — úžas nad úžasy!
Ta nahota cudná byla svatá.
Marku zdálo se, že záře zlatá
rozlévá se od matky i Jely,
a té záře bylo, že se stkvěly
od ní všecky Srbky, jejichž tvarů
krása vystavena na pazaru.
Sestro Jelo, milovaná matko,
jak by bratru, synu bylo sladko,
kdyby vás dnes mohl vysvobodit,
na kostku svůj život za vás hodit!

Zahoukala hlučně hrubá děla,
zachvěla se vystavená těla,
jedním vzdechem všecky hrudi vzdychly,
vzdychly úzkostí — a hrobem ztichly.
Na dubové zabouchaly desky
palice, a polnic břeskné vřesky
zaječely do toho, a z dáli
slyšen hukot, jakým morské valy
rozbouřené ku břehům se hrnou,
a zem zdá se hříčkou nepatrnou,
které se jen dotknou a ji zničí;
že ji zničí, vstříc jí řvou a sičí.
Na pobřeží bělají se racci,
to jsou nazí na pazaru jatci.
Tak se carské ohlašuje příští
velikého trhu k stanovišti.

Dlouhý tah se tlupou započíná,
již se »blázni« říká. Kůň se vzpíná

pod každým z nich bujný, nezkrocený;
od huby mu odletují pěny
bílé chomáče co hrsti sněhu;
koně jako tanečníci v běhu
zmitají se na pravo i levo;
málo toho jezdci; drže střevo
»sopa« zvané, pískem nadívané,
koně bije, až mu rudá kane
ze zadnice krev; kůň vyhazuje,
aby jezdce zhodil, ryče vztekem
nad ukrutným tvorem, nad člověkem,
který na hřbetě mu nesedlaném,
podpěnkou jen trojí opásaném,
klíštětem se přissál a se vpíjí
a jej mrská jedovatou zmijí.
Muži diví jsou i diví oři,
krutě oře muž, oř muže moří,
vzdoruje mu, ale miluje ho,
poddává se silné ruce jeho.
Divní jsou to koně: každý jiný,
ale nepěkný; té chamradiny
konské věru nezehnal bys v brzku
po širokém světa po okrsku:
ten má hrubé, onen drobné kosti,
všechněch barev jsou i velikostí,
tam jest obr vedle trpaslíka,
ten má hrudí krmeného býka,
tam jest obr vedle trpaslíka,
ten jest jako medvěd chundelatý,
tomu ocas ošlehává paty,
onen jest jak prase bezocasý,
ale v těle všecky chová ďasy;
ten má štětky rousy nad kopyty,
onen roh má kraví, lopatitý;
ten jest jako mezek klepouchý,

ten má jako zajíc měkké sluchy;
ten jest jako beran klabonosý,
ten má zadní nohy jako kosy;
valaši jsou mezi nimi, hřebci,
kobyly. Tak silně zemi depcí,
že se jamky vyhlubují v zemi;
ale čerti lítí hrají všemi.
Koně blázni, jako jezdci blázni.
Lotři jsou to, nepoddajní kázni,
s šibenice právě utržení;
jizvami jsou jako posázení,
jizvy kvetou modře jim i rudě;
junáci jsou strašní, ale chudě
ošacení, věru o nic lépe,
než jak vídáš při silnici slepé
žebráky, když prosí o almužny;
ale pohled prozrazuje mužný,
že ty cáry spíše rozbojníky
skrývají, než dárků prosebníky.
Dohromady vzato: všecky údy
derou se jim z hadrů; na necudy
stydno patřit, ani vystrkují,
na zajatce je a sprostě psují.
Perčíny jim všivé poletují
nad hlavami a vši se z nich roní
v zrytý písek za kopyty koní
jako zrna pšeničná neb žitná;
vrabec rychlý nejeden, v tom slítna
z povětří, je z písku vyzobává,
na junáckých vších si pochutnává,
labužnicky kývá se mu hlava.
Z bláznů vzteklých jeden celý není,
všelijak jsou všichni zmrzačeni;
tomu oko, nos či ucho schází,
tomu jazyk, nezdržován hrází

zubů, jež mu v bitvě vyraženy,
z úst vybíhá co psu vyplazený.
Jiný bez zubů i bez jazyka,
jako zvíře nezřetelně hýká,
ba řve hrozně jako tlamou býka.
Strašná je ta huba otevřená,
jako propasť černá rozzevená.
Hnusni jsou, však nevídané krásy
jatagany mají, které pásy
špinavé jim přitiskují k tělům —
postrach to i závisť nepřátelům:
rukověti jejich zlato lité,
vedle zlata niti stříbra vité:
do zlata a stříbra nasázeny
kameny jsou drahé velké ceny,
pochvy též jsou rubín na rubínu.
Jeden z bláznů třímá tamburinu
potrhaných strun a rozladěnou,
v mnohých bitvách jak on potlučenou,
na ní drnká, k tomu vřeští, ječí,
kroutí sebou jako v prudké křeči.
Jeho druhům z očí rozkoš blýská,
chroptivé jim hrdlo jásá, výská.

K čemu jsou ti blázni sultanovi?
Halil Marku pošeptal to slovy:
»To jsou velcí hrdinové z boha,
vítězství je oslavila mnohá.
Nikdy blázni nelitují hlavy,
vrhají se do bitevní vřavy
bez rozmyslu, kde je nejdivočí:
blázen do ní jako v plamen skočí,
máše, rube, kolí, depce, seče;
nepříteli před ostří se meče
směle staví, rány dává smrtné,

kam se koli na bojišti vrtne,
nepřítel v své krvi tona oupí;
často nepřítel se rozestoupí
jako v úctě, načež prchne v bázni,
když se zjeví na blízku mu blázni.
Ano často jeden blázen stačí,
že se cestou nepřítel dá račí.
Blázni ti jsou vyvolenci boží;
na co jejich pravice se vloží,
vše se ruší, vše se rozpadává,
budiž z toho Allahovi sláva!
Po čem koli ruka blázna sahá,
rozbíjí se v trosky pro Allaha.
Kamo blázen stoupne, kam se šine.
všecko bídně pro Allaha hyne.
Zlikovci jsou, pravda, drancovníci.
lupiči a žháři; nevěřící
mají proč se krutých bláznů třásti;
lépe jim, když sami do propasti
uvrhnou se a si zlomí vazy,
než když na ně padnou blázni vrazi.
Na křesťany trojpramenné důtky
jsou ti blázni, ale jejich skutky
Allahu se líbí, pročež chrání
životy jim v nejlítějším klání.
Arci, nevyváznou bez úrazu
vždycky; jsou též podrobeni kazu,
zub li ostrý křesťanského meče
kousne je; jim také z rány teče
rudá krev, a blázen z ohně seče
často vyjde hrozně pošramocen,
zalyká se vlastní krví zbrocen,
ale rány snadno se mu hojí,
a zas chvátá v lítém se bít boji.
Železo jsou naši blázni, které

o přítrž se do plamene dere,
aby bylo žhavé vytaženo,
na kovadlo v kleštích položeno,
potom bito kladivem a bito;
bitého však nebuď tobě líto:
železo, když kladivo v ně buší,
ocelí se stává, tvrdší, tužší.«

Blázni minuli, a bohatýři
následují, v každé řadě čtyři.
Panská je to sultanova jízda.
V čele jedou dva, z nich jeden hvízdá
na píšťalu, druhý statně tepe
v kotýlky dva. Nad nimi se třepe
prapor zelený a na něm slovo
vyšito je svaté Prorokovo.
Prorokovy výroky jsou svaté,
ale svatí nejsou pustosvaté,
kteří zebrali se velkým zborem
pod vojskovým carským pod praporem.
Svatí ne, však krásní jsou jak dravci.
Krasavec tu jede při krasavci:
co jich bydlí po lesích, co v poušti,
co jich střelou z povětří se spouští,
co jich hora kamenitá chová,
všechněch tu je zbírka tisícová.
Jako dravci zvěřští každý jinou,
každý svou má vlastnosť, kterou slynou,
tak i tito junáci a páni
mezi sebou na slovo jsou bráni:
vidíš ukrutníky, násilníky,
vidíš chytráky a falešníky,
vidíš muže jako lišky lstivé,
vidíš muže jako hady mstivé,
vše to vidíš v řadě nepřehledné;

ale jistě neupřeš jim jedné
vlastnosti, jež do spolku je spájí:
bohatýrskou krásu všichni mají,
a ta krása stkví se přebohatě
v drahém kamení a ryzím zlatě,
které našito je na šarlatě
pochev šavlí, nožen jataganů,
šňůrami se vine po turbanu
jezdců hedvábném, a z každé přezky,
z každé spony metá třpytné blesky.

Vida muže krásné, koně krásné,
krásná odění i zbraně krásné,
Marko divem diví se a žasne.
U nich v Zetě toho nevídati;
tam jsou v církvích kalichové zlatí,
kříže zlaté, berly episkopů;
ale prostí pastýřové skopů
horských, sice hrdinové statní,
oblekem jsou parádníci špatní;
vlnou šatí se a kožišinou,
šerou vlčurou a medvědinou;
jak ji byli ovec vrahu sňali,
pouze vyschlou, na plece si dali,
na důkaz své obratnosti lovčí,
a plášť měli; ale rouno ovčí,
bílé jako černé, nejčastěji
nosívají; v něm se zimou hřejí,
letem pak se chladí, když si byli
naruby to roucho obrátili.
Roucho prosté, ves jich život prostý;
zbraně dobré nezdobí jim skvosty,
pokud kupují je za hotové;
vzácností jsou u nich zbraně nové,
neboť ony nejsou pro pastýře;

radím tobě, kup si od zbrojíře
zbraně nové a jdi na Zeťany
nepřátelsky; jsi li bez pohany
dosud junák, Zeťané tě zbaví
junácké cti a ti nezůstaví
ani hlavy na krku, ni šatů
ozdobných, ni pozlacených plátů
na prsou, a tvé jsou zbraně pro ně
přineseny výborné, a koně
dobra proto přivedl jsi v Zetu,
aby s něho srazili tě, sketu,
zmocnili se ho i všeho statku
tvého, hanby tvojí pro památku.
V Zetě zbraně dobyté se dědí
s otce na syna; i vnuci vědí,
kterak byly nepříteli vzaty
a kde; zbraně odkaz jsou jim svatý;
nejen odkaz, také si je cení
jako předků k činům povzbuzení.

Prostý život Zeťanů a mravy
budí v Marku pocit pohrdavý.
Ubožáci! Jak se za ně stydí!
Ubožák je, komu nezávidí
nikdo ničeho; ten šťasten z lidí,
kterému se množí závistníci,
že jich je co máčků v makovici.
Nechce mu se jiným záviděti.
Pohrdavě šlape po havěti
závistníků; jich si míti žádá
jako pastýř nesčetného stáda.
Jako dub se tyčí nad lebedou,
on se popne nad závistí bledou.
Kéž mu dáno davy závistníků
deptat, jedoucímu na koníku,

neohlížet po nich se a neptat,
a jen deptat podlce a deptat!
Jaké blaho takého mít koně,
jenž je rychlý, krásný bezúhonně,
a ty s jeho vysokého hřbetu
pyšně můžeš rozkazovat světu,
jenž se koni tvému pod kopyto
stele jako pokosené žito!
Koníka mi dejte, koně, koně,
abych letěl polem vítr honě!
Dohoním li tebe, bujný větře,
pravice má chopí tě a setře!
Koníka mi kvapivého dejte,
pozlaceným sedlem osedlejte
na čabraku obarvenou nachem,
horempádem utíkejte strachem,
milá li vám vaše hlava živá,
než ji setne moje šavle křivá!
Koníka mi dejte kvapivého,
abych velel statným šikům s něho,
abych v bitvy vítězné je vodil,
s nimi krví nepřátel se brodil!
Za mnou, srbští hoši, za mnou, druzi,
vrhejte se do krvavé hrůzy,
z krve ten květ krásný pouze kvete,
ze kterého Sláva věnce plete!

Nadšením se v Marku srdce zdvíhá,
a pluk jeden jízdný druhý stíhá!
Marko vidí: švarní kopinníci
štíhlé dřevce drží ve pravici,
praporečky s kopí tenkých vlají,
větérkem se ranním třepotají.
Marko vidí: celý pluk, aj, zlatý!
V slunci hoří jako ohněm vzňatý.

Zlaté pláty prsa pokrývají
junákům i koním; muži mají
rukavice zlaté; na šišáku
zlatém sedí po zlatém jim ptáku.
Marko hledí z pluků na poslední.
O nic není horší nežli přední.
Kosmatá jim sedla jsou a nízká,
každé oko vesele se blýská,
srdce jim se ničím nezarmoutí,
rozmarně si rusé kníry kroutí,
jeden na druhého kuje vtipy,
a ten zachycuje jejich šípy
nazpět jimi na prvého střílí.
Vtipu li šíp dolučen byl k cíli,
oj, to bolí! Trefený se vrtí,
mračí, ale rána není k smrti.
Zčerstva novým vtipu šípem lučí:
trefil, směje se, a onen bručí.
Veselo jest u nich, dobrodušno,
bujaro a čilo, živo, rušno!

Aj, z nich jeden šíji natahuje
a z ní tenké hrdlo prozpěvuje:
»Vše na slávu boha jediného,
i našeho cara tureckého!«
Jmeno carské, jako boží jmeno,
bez ostrachu není vysloveno.
Ta dvě jmena mužům berou smíchy,
ba i konské podkovy jsou tichy,
když se v písek rozdupaný boří;
uctiví jsou junáci i oři.
V řady chlapců vjela jiskra živá:
»Srbín! Srbín! Junák srbsky zpívá!«
A druh druhu svěřují si děti:
»Jak jsem šťasten, slyše srbsky pěti!«

Jaké kouzlo mocné v řeči rodné!
Do dnešního malí jatci do dne
k Turkům skrytou nenávistí vřeli,
želeli, že doma nezemřeli,
a jen věk jim vadil nedospělý,
že se Turkům silným nevzepřeli.
Jaké kouzlo v tobě, písni rodná!
Dnes ta dětva sirá, nesvobodná,
porobení svého zapomíná,
vazby pevné, jež jim ruce spíná,
i té hanby, že tu stojí nahá,
kořisť vojny smutná, přeneblahá,
tu, kde ani kletba nespomahá,
ani prosba k bohu modlitebná,
kde je muži štěstím, když mu šklebná
smrť svou smyčku na tylý krk hodí,
z hanby ho a rabství vysvobodí.
Sladké kouzlo, řeči mateřina!
V cizině li člověk zapomíná,
odervaný od matčina klína,
domova i víry, jedno pouhé
tvoje slovo po době v něm dlouhé
lásku rodnou křísí v skleslé hrudi
a v ní city nejútlejší budí,
city, které děcku na kolébce
matka, něžně líbajíc je, šepce.

Jízda minula, a hordy pěší,
které následují, méně těší
srdce chlapců. Janičaři hrají,
chlapci ustrnule poslouchají,
kterak bubny, velké jako kádě,
s troubami se bijou v líté svádě,
poslouchají, ale srdce dětí
za jízdou, jež srbsky pěla, letí.

Ale ajta, čeho nevídali
doma, vidí! »Hleďte na píšťaly,«
druh dí druhu, »náramné a hrubé!«
Ruka marně na smyčce se škube,
horlivěji chce se ukázati,
čím jsou udiveni chlapci jatí.
»Píšťaly to Marka Králevice!«
Tak si dí a patří na houfnice,
jichžto koně tahnou aspoň kopu;
hlubokou si děla ryjou stopu.

Starý janičar, jenž chlapce hlídal, Halil,
bruče radosť nadšenou jim zkalil:
»O Marku zde mlčte Královiči!
Kdo byl Marko? Buřič nad buřiči!
Kde pak píšťaly! Toť nové střelby!
Na ně pískat Marko neuměl by,
na ně sultan, panečku, je houdek!
A ty, chlapče, zpozdilý jsi bloudek.
Takých píšťal ocelových hvizdy
hradů starých otřásají hnízdy
a je roztřásají do základů.
A vy všichni, hoši, slyšte radu,
ne li rozkaz, který starší dává:
komu milá na ramenou hlava,
nehýbej se, stůj jak zkamenělý,
byť kol hlavy lítaly ti střely,
bzučíce jak kolem květu včely.
Žvatlotu již dětského je dosti.
Za nedlouho carské velebnosti
v líce pozříte, a děs vás chytne.
Ve pokoře sami čelobitné
vrhněte se na zem, jak už víte.
Jestliže se který zprotivíte,
na své kůži nahé pocítíte,

že bič můj se trojpramenný hněvá;
když se hněvá, neví, co je sleva.
Kdyby ještě málo bylo biče,
handžár rozmáchne se na buřiče,
o hlavičku bujnou bude kratší.
Jste li chlapci moudří, to vám stačí.
Co vám pravím, není pro potěchu,
jistě však vám bude ku prospěchu.
Po prvé kdo patří na velebnou
carovi tvář, tomu údy zebnou,
že se v letě nejparnějším třese,
jako dřevo osikové v lese.
Aby tomu ušli, padajíce
na zem, lidé ukrývají líce,
oči, by ho neviděli, mhouří,
dokud car blesk od nich neodbouří.
Odvážlivec li je někdo drzý,
nepadne li na tvář dosti brzy,
nevyjde tři leta ze zimnice.
Proto nevzdorovat, padnout nice!«

VII.

SULTAN MOHAMED DRUHÝ.

Očekávání; vv. 4335—4547. Marko si umiňuje, že se sultanu ve prach nepokoří; ale když se nepokořil jeho otec, kat přiskočiv uťal otci hlavu; vv. 4548—4612. — Car si prohlíží zajaté děvy a vybírá si pro sebe Markovu sestru Jelu; vv. 4613—4663. — Sultan jde k řadám chlapeů a vybírá si Marka; 4664—4889.

Tak se s chlapci vadě Halil bručel,
vyhrožuje vykládal jim účel
ponížení ve prach, a zas rabi
chopili se lopat, motyk, hrabí,
cestu rozdupanou srovnávali,
uklízeli, čistě zametali,
aby na ní nebylo ni smítka,
aby ani vlásek, ani nitka
sultanovi v cestě neležely:
to vše rabi na kvap uklízeli.
Při práci se plaše ohlíželi
jako zlodějové v onu stranu,
odkud věsti chodí o sultanu,
velikém a strašném, že se blíží.
Náhle odskočivše, ruce kříží,
na prsou a hlavu chyle níží.
»Jede, jede, car padišach jede!

Žij nám věčně, care Mohamede!«
šeptají si a jsou strachem bledí.
Napjatě vše v onu stranu hledí,
a je z toho také utišení
jako v poušti široké, kde není
živého nic, a poušť tak je tichá,
že v ní není hlasu živočicha,
ani zpěvu ptáka; hmyzu bzukot,
vody romon, povětrný tlukot,
nic a pranic v poušti bludné nezní.
Tak jsou tiši Turci hrdlořezní,
že jen srdce, ano bije, slyší
a dech zdrželivý, kterým dýší.

Ale sultan nepřijíždí ještě.
Černý kurýr, bílé oči třeště
a svým během jeho příchod věště,
před ním běží nejrychlejším koněm.
Znojné potoky se řinou po něm,
jimi nahá leskne se mu kůže.
Čapka rudá, jako v květu růže,
na hlavě mu sedí kudrnaté.
Pěsti tiskne hrudi ku vypjaté,
podvázán je rouškou bělosněžnou.
Jedva země nohou rychloběžnou
dotýká se. Jiné nohy čapí,
v osmi párech za svým čelným kvapí.
Vysocí jsou, černí jako smola.
potem se jim svítí těla holá.
Od páru je k páru šedesáti
kroků mezera, jíž neukrátí
běhu rychlosť; tak jsou naučeni,
toto umění se při nich cení.

Že car nyní jako bouře nával
přižene se, Marko očekával:

nežli přivalí se bouře divá,
vítr ji a vichr předcházívá,
oznamuje slavné její příští,
porážeje jako na kolbišti
všecko, co se do cesty jí staví,
velebu tak bouře hroznou slaví
a zvěsť o ní nese do daleka.
Marně Marko cara bouři čeká,
až se diví; ale Halil za ním
praví: »Pozor, ať tě nepohaním!«
»»Kde je car?«« »Zdaž nevidíš? Tam jede!
Vítej, velký care Mohamede!
Kterak hřeje naše slunko žárné!
Svěť a hřej své, slunce, děti zdárné!
I vy, chlapci, po prvé se zhřejte
teplem slunce našeho, a dbejte,
by vám Halil nepolámal vazy!«
Zachvěli se siří chlapci nazí.
Slunce nehřeje jich, mráz je mrazí.

Houfec jezdců jede. Před skupinou
jedou volně dva. To před družinou
jistě velký car; se zdá, že plynou.
Koně volně jdou, jen tak se šinou.
Z obou jeden car být musí. Který?
Věru ne ten, který bez nádhery
na ramenou plášť má žlutošerý,
velbloudí, a sedí na ryzáku,
jakoby jel lišák na lišáku.
To car není! Cara nese brůna
sněhobílá, a on jako luna
velebná se na oblaku nese;
od veleby ani nepohne se,
oči před se patří nepohnuty;
brada pouze, prapor rozvinutý

bělostný se jízdou rozevlává:
v bílý také turban mu je hlava
zavinuta; turban bez okrasy
kryje lebku, na níž nejsou vlasy:
rovné obočí jest jako bíza
bílé; za to černá mu je říza,
zrovna taková, jak popi nosí;
popelavá tvář, jak hnízdo vosí,
ústa široká a pysky tlusté,
nade pysky vousy bílé, husté.

Halil vida, že zrak neutkvívá
Marku z jezdců na druhém, a dívá
upřeně se na bílého starce,
praví přísně jako mravokárce:
»Vojín budeš; uctivého holdu
zrakem tam se dívej, kde ti žoldu
plná kapsa kyne stříbrného,
plný tlumok chleba pšeničného,
plný kotel omaštěné rýže.
Sešiň oči o malinko níže,
to je car, ten z obou trochu menší;
u prvého chléb je mnohem tenší;
to je víry naší starešina,
šejk ul islam; on ti připomíná,
co jest u vás hodnosť patriarší,
mním, že jest i patriarchy starší.
A již dost, a více ani slova!
Družina se blíží sultanova!«

Družina se přiblížila skorem
řadám jatých mužů, a tu zborem
pohotoví kati zaveleli:
»Rabi, na tvář! Na tvář, slyšíte li?«
Rabi zavolali: »Bohpomozi!«

Některým se nechce, ale mnozí
smířeni jsou s osudem, a strachem
pospíchají políbit se s prachem,
svojí těhou ve prach strhujíce
otálivé. Jeden jako svíce
pouze stojí: tvář mu vzdorem tvrdá,
carskou velebou i hlavou zhrdá.
Otec to jest Markův. Trpělivý
dosud byl a duch zděděný mstivý
smířil se v něm: všecko trpěl klidně,
na své katy usmíval se vlídně
a i smutně; obří jeho síla
nižádnou se mukou nevzrušila.
Prohrál li jsi, pozdě na odvetu,
a kdo podset vojny na řešetu,
zadina je, kuřím ať je zobem;
byl li junák, není — ať je robem,
psem to, přivázaným na řetěze!
Sláva i česť v otroctví má meze.
Tak sám sebe soudil. Nejposléze
rozhodl se jinak a se vzpříčil,
se jhem raba by se rázem zničil.
Nechce na tvář padnout, nechce se mu
čelem bíti caru tureckému,
zvláště proto, že ne vítěznému.
Stojí jako stožár nade vrakem:
čelo mu je zachmuřeno mrakem
zoufalství a pohrdání smrtí,
kterou hledá. Ví, že nerozdrtí
pouta silou, ano nechce ani:
nechce milosť, ani slitování,
ničeho již nechce od života,
v němž je všechno trampota a psota,
a co dobrého v něm, Turků bota
do prachu a bláta zadupává;

ale vzdorem špatný příklad dává.
Mnozí na tvář padli pěkně zcela,
a hle! zase pozdvihují čela,
pokleknouti, povstati se snaží,
vyvinouti z oka sílu paží;
jiní však už leží odevzdaně
jako klády; prví padou na ně,
kde je váha, býti chce i tíha;
a zas mnohý ze prachu se zdvíhá —
běda, již i Markův otec pade,
do řady se s ostatními klade!
Položil se klidně, když mu sňata
hlava dobrá ostrým mečem kata.
Rána náhle přiletěla s týla,
ode trupu hlavu oddělila,
srazila ji jako makovici.
A kat skočil, za černou ji čtici
chopil, caru z dálky ukazoval.
Car kůň bodl a kůň poskakoval.
Za carovým koněm všichni běží,
kde v své krvi sťatý otec leží.
Tvář otcova siná jest a bledá
a krev jeho na písku se ssedá.
Když se dravci teplou krev zřít udá,
když mu začpí prolitá krev rudá,
všeho zapomíná, za ní spěší,
nepije li, očima se těší.
Tak i sultan skokem svoji tlupu
vede k bezhlavému otce trupu.
Zastavuje, slézá, hlavu bere,
prohlíží, a z hrudi se mu dere
výkřik radosti; pak hlavu dává
kopinníku, jenž ji nabodává
na dlouhé si dvousáhové kopí,
a krev na něj prší, krev mu kropí

ratiště i kane na dolamu,
koni kane na hřívu i tlamu.

Odtud sultan ubíral se pěše
k řadám robiň, očí ku potěše.
Každou oko skušeného znalce
s hlavy měří do nožního palce.
Rychle kráčí, zrakem neutkvívá,
zdá se, že se nedívá i dívá.
Před Jelou se teprv pozastavil,
blíže přistoupil, cos tiše pravil.
Stařena ji honem rozvazuje,
vezíru car cosi nakazuje,
vezír spěchá kde jsou eunuši,
Markovi pak Halil šeptá v uši:
»Šťasten jsi i sestra tvoje dneska!
Car ji zvolil! Inu, však je hezká!
Stařena ji dobře naučila:
viz, jak ruku caru políbila!
Už ji eunuši v roucho halí:
střevíčky jí pozlacené dali,
perly na šiji a s třapcem kukli.
Chyba, že ji ještě neponukli,
že má právo starého dle mravu
vybrati si služku družku z davu;
by pak sestra tvoje chytrá byla,
matku by si svoji vyvolila,
blaze by jim bylo v carském dvoře,
kde je všeho přehojně a spoře.
Aj, viz! Dobrá, Marko! Řekli jí to!
Ničeho již nebudiž ti líto!
Už i matku tvoji zakuklují
a dva osly bílé přivozují,
osly bílé s červenými sedly,
kleštěnci je za družinou vedli

pro ten carský na kořisti podíl.
Marko, chlapče, jaký se mi zrodil
v hlavě nápad! Matku si i dceru
zvolil car, a nechybil by věru,
kdyby z chlapců vybral sobě syna.
Těš se Marko! Mním, že jakás vina
usmířena smrtí tvého otce.
Mrtvého nech mrtvým. Hlavu s bodce
nesnímej mu, v mysli pomstu nekuj,
životem si novým srdce lékuj.
Kismet rány srdce zaceluje,
proti novým ranám obrňuje.
Ejhle cara! Vskutku k tobě míří,
za ním slavní carští bohatýři.
Car jde k tobě, Marko, car tě zočil!
Radostí bych sám si povyskočil!
Radami se, chlapče, spravuj mými:
přijde car, a ty se s ostatními
ve prach polož, po celé to šňuře:
zle vám bylo, nebude již hůře.
I já, synku, na sobě to skusil,
rád či nerad do prachu jsem musil,
ale když jsem povstal carským kynem,
cítil jsem se v světě lepším, jiném.«

Co tak Halil chlapci Marku radí,
Marko svoji levou ruku kradí
z oka vyvlekl a dí si: »Zeměplazi
po břiše si v prachu lezte nazí,
ale já se ve prach nepokořím!«
A nad to si myslí: Pomstou hořím!
Pravá ruka Marku svobodna je,
místo jeho s pravého je kraje.
Halil uvolnění znamenaje,
šeptá Marku: »Neposlušný kluku,

již bych měl ti useknouti ruku.
jež se vyprostila samovolně,
však rád tě mám a v srdci mi bolně.
Ale věz, že hlavička ti sletí
jako otci, jestli otáleti
budeš padnout! Jataganu ostří
mého poznáš! Tak, a již se prostři!«

Car již tu, a chlapci padli v mžiku,
jen ne Marko. Roven vyběhlíku
stromu, který obstál neporušen,
když les celý lehl, vichrem zkrušen,
hrdě stojí sám. On neuteče
hrozícího Halilova meče!
Ne a ne! On zemře za příkladem
otcovým, a již mu v žití mladém
jen ten otec drah jest, jehož siná
tvář ho s bodce kopí napomíná:
»Poturčiti, synáčku, se nedej!
Plij na Turky, vysoko svou zvedej
nad ně hlavu, jako má se zvedá
nad cara i jeho Mohameda!
Hrdý buď Srb, naplij na sultana,
nepřijímej darů od šejtana,
ani když ti dává žití darem!
Turky pohrdej i jejich carem!
Ale vím, že syn můj neochabí
a tvor ženský nesvede ho slabý
s cesty junáctví, jíž nezná babí.
Zhyň a zhyň mi, jen se hanbou nerdi!«
Tak ho napomíná hlava s žerdi,
ale Halil smrť mu dáti váhá,
stalať mu se hlava chlapce drahá
jako vlastní; ještě chce ho slovy
sklonit, by se poddal sultanovi.

Nespadne li hlava chlapci dříve,
než car dojde, Halil nepožive.
Jataganem seká do povětří,
hrozí, laje, ale hlavy šetří.

Car už blízko na několik kroků,
a tu Halil ku chlapcovu boku
přiskočiv, tak oznamuje caru:
»Tatíčku, já toho nepodaru
zabiju! Hle, on se nechce v strachu
položiti k nohám padišachu!
Už by bezhlav byl, jen ty ho chráníš,
očima ho zarubnouti bráníš.«

Halila však sultan neposlouchá.
Jako lovec, míře na koloucha,
nežli střelu trefnou pustí z luku,
napravuje k cíli ji a ruku
pod ni klade, aby mu šla přímo
za cílem a neletěla mimo,
tak car mířil v Marka zraku šipkou.
Jako luňák, který nade slípkou
na jednom se bodě ustanovil,
by ji s něho prudkým letem zlovil,
a ta slípka bezmocná a sirá,
a pták dravec pohled do ní vzpírá
jako studená a břitká dýka,
jemuž slípka letem neuniká,
ale čeká jako přikována,
až jí smrtná bude rána dána, —
tak i Marko čeká jako přibit:
vyleť, střelo, nemůžeš se chybit!
Ale jedno k otci popatření
Marka kuře v sokolíka mění.
Kuře nebyl, ale sokolíče;

rovně stoje, hrdě prsa píče,
očima šíp očí carských chytá,
myšlenkami takými ho vítá:
»Ty li jsi to, Mohamede Druhý,
strašný care, který naše luhy
podupal jsi běsným vojny ořem,
nivy naše zalil krve mořem,
země naše zavil černým hořem!
Ty li jsi to, krutý boží biči,
který hraješ zeměmi jak míči,
ty li jsi, kdo Cařihradu dobyl,
není krále, bys ho neporobil?
Jen mou Zetu rodnou nepodrobil!
Blíž pojď! Myslíš, když tu stojím nahý,
že mi není zbraně vraždit vrahy?
Blíž pojď, a já mrštným skokem rysa
skočím na tě, jako vzteklá tisa
v hrdlo se ti zahryžu a lokem
vypiju ti všecku krev, a tokem
jejím obarvím se! V nachu
podobat se budu padišachu.
Věru jsi ty caru nepodoben,
připrostý jsi, ničím neozdoben,
jak bys právě přišel ode stáda,
nic mne k úctě tvojí nenabádá!
Vezírové tvoji, bohatýři,
nádherou a pyšnou krásou hýří,
vystrojení jsou a švarní, ladní,
a tys jako jejich sluha zadní!
Všecko na tobě jest obnošené,
kromě krásné šavle zakřivené.
Bych měl, přidal bych ti na postoly,
málem ti je palec neprokolí.
Hojné vrásky žluté ryjou líce,
jež se krojí v oblouk půlměsíce.

Kdybych s oblohy sňal měsíc nový,
přikryl bych jím líce sultanovi.«
Do oblouku měsíčného krouží
uši mu se, i nos, jenž se ouží
do špičky, jak ostrý zobák ptačí,
nedím orlí, — vraní nebo stračí.
Brada mu je ryšavá a řídká
na té bradě každá vousu nitka
zatáčí se křivkou mladé luny.
Obočí mu trčí jako struny,
ono též se půlměsícem vine
a se klene jako loubí stinné
nad očima caru zelenýma.
Každé oko pleso, které dřímá
utuleno do houštiny lesa.
Hladina je klidná toho plesa,
zdá se, že je věčně nezměněná,
vždycky hladká, nikdy nezčeřená.
Popatříš li oka do štěrbiny,
zděšen honem couváš od hlubiny
propastné a tajemné a chladné,
jen kdo couvne do ní neupadne.
Zachraň se a couvni! Pouze ptače vlétá
pošetilé samo do teneta
a v něm hloupě škrtí se a hyne.

Markovo se oko vzhůru šine,
caru unikajíc vyhýbavě.
Sultanovi na šišaté hlavě
čalma sedí valně ošumělá,
na té čalmě nad vráskami čela
hvězda stkví se velká smaragdová,
světélka ji vroubí démantová,
a ta hvězda s čalmou caru spíná
zdobu vzácnou pera volavčina.

Po ničem se jiném nepoznává
carů car, než po hvězdě, jež dává
světlo zelené jak oči jeho.
To jest odznak cara tureckého,
jím jen on se od prostého liší
pastýře neb kupce ve své říši.
Podobně je s horou. Čím je vyšší,
tím má temeno prázdnější a nazší.
U paty je každá hora krašší,
u paty má lučiny a pole,
na hoře jí temeno je holé.
Krásy ubývá jí do temena,
kde se ani travka nezelená,
ale za to, vzhůru rostouc k nebi,
do nadzemské roste do veleby.
Velebno je nahoře, však zimno,
velebno, však cize, neupřímno.
Ó ty rodný dome na úpatí,
kde jsou tvého štěstí dnové zlatí?

Marko stojí. Stojí neohromen,
ale zrakem carským opitomen
zapomněl mu hrdlo prokousnouti.
Již je pozdě, pozdě! Ač se rmoutí,
nemá síly ruky pozdvihnouti,
nemá síly od země se hnouti
ani k caru přímo pohlednouti.
Halil za ním: »Čeho já se dožil!
On se jeden tváří nepoložil!
Ztracen jsem a ztracena má hlava!
Jen s ní dolů! Dobře se jí stává,
k ničemníku byla zhovívavá!«

Janičare, zticha!« Halilovi car dí,
ne li, šíje krví se ti zardí,

zlé li slovo řekneš chlapci tomu!
Jablko on vzácného je stromu,
vzácnou krev mu Allah nalil do žil,
Allah sám chtěl, by se nepodložil.
Co ten chlapec činí není vzpoura,
která zákon poráží a bourá:
totě boží vůle prozřetelná,
nevyslovená, avšak učitelná,
která se nám jeví znameními.
Chlapec obstál přede zraky mými,
čímž bůh naznačuje, že je hodný,
aby mi byl jako synek rodný.
Posyním tě, sám mi Allah vnuká.
Posynku můj Mehmede, zde ruka,
poceluj ji otci, jak se sluší.
A vy, služebníci eunuši,
šarlatem mi syna přiodějte,
bezpečného jemu koně dejte,
do sedla ho vysokého vsaďte
mezi moje nejbližší ho vřaďte!«

VIII.

Z MARKA MEHMED.

Vybrav si Marka, sultan ho prohlašuje za svého posyna a vrací se do Drinopolu; vv. 4873--5049.

Vzav si sultan na kořisti podíl.
dále řady jatců neobchodil.
Na kůň vsedl a jel k Drinopolu
nazpět, Mehmed se sultanem spolu.
Do svého jej paše jali středu,
uctivě se měli ku Mehmedu
jako k synu sultanovy krve.
Což mu jinak bylo nežli prve!
Statečně se života byl zřekl,
anděl Smrti však se nedotekl
ještě čela jeho prstem zimy.
Nermoutí se, doušky radostnými
v sebe vzduch a nové žití loká,
a sám cítí, jak mu šlehá z oka
radosť, že mu zachráněna hlava,
cítí, kterak tvář mu usměvavá
zahřává se krve bujným proudem,
a ten proud se line každým oudem,
on to činí, že se Mehmed vrtí,
střásá každé pomyšlení smrti,
pudí ho to vykřiknout a výsknout

honem hrdlo musí sobě stisknout,
aby neprozradil mužům vážným,
sultanovi a svým pašám strážným,
jak mu drahý živůtek je milý.

Ale co to? Jak by vlci vyli,
taká vřava příšerná řve za ním,
pomíšená s lkaním, naříkaním,
úpěním a pláčem, proklínaním.
Mehmedu se hrůzou ježí vlasy.
Jatci to jsou, kteří na pospasy
nyní dáni vojsku tureckému,
lidu divokému, bezuzdnému.
Žen a panen pláč je sprostým chechtem
přerýván a nestydatým řehtem.
Muži klnou, žoldáci jim hrozí.
Mehmed hlavu chýlí. Přeubozí
zdá se mu, že také jemu klnou,
po něm mecí hany míru plnou,
že měl souvěrce své osvobodit,
třeba zhynout, však se neodrodit.
Dozadu se Mehmed neohlédá,
hlavy ani očí nepozvedá,
přes to stavějí se před Mehmeda
výjevy, jak bílá těla jatců
od otrokářů jsou, od proklatců,
bičována, ohněm cejchována,
kterak potupně jsou znamenána
nosu nebo ucha ukrojením,
skomolením, mužským vykleštěním.
Vidí Mehmed před sebou, jak rabi
jako kosou poraněná žabí
havěť, nebo překosené hádě,
nebo kuře nožem tčené pištì,
válejí se v krvi tratolišti.

Mladý Mehmed jakoby jim pravil:
Jestli já se Turkům nepostavil,
bych vás rabství potupného zbavil:
já jsem dosud chlapec nedospělý:
vy jste sami nedati se měli,
dokud byly paže vaše volné,
chránily vás hory neodolné;
vy jste, muži, od svých žen a dětí
vrahy silné měli odháněti,
na dětech však není chránit muže,
aby celá na nich byla kůže!
Slabosť mužů hřích je Hospodinu,
jenom síla smyje tuto vinu;
slabosť mužů hřích je; pouze žena
při slabosti může býti ctěna.
A já čist chci toho býti hřícha!
Chci být silen; nechci honit bycha,
až mne slabosť porobí a zhubí!
Milejší mi surový a hrubý
Turčín, nežli křesťan uplakaný!
Nechci této pohany a hany!
Mužům slabým slitování není
ani na mukách a v utrpení.
Proč se dali, sami nezadali
vrahům ran a pryč jich nezahnali?
Proč se Turci pod jich nesvíjejí
patou, a proč Turci neskřípějí
zuby a jen mukám jich se smějí?
Že jsou Turci bičem na křesťany?
Otrok není, bič je bez pohany!
Lépe býti bičem nežli bitým,
zle je lačným, dobře býti sytým.
Chci být bičem viny trestajícím,
chci být Turkem slabé šlehajícím.
Chci rýt ostrým slabochům v bok ostnem,

chci je trýznit v rozhorlení zlostném,
aby posléz pozdvihli své pěsti,
vzpříčili se potupné jho nésti.
Dík, Allahu, tobě, lepší bože,
že jsi sňal mne s řeřavého lože,
na které je rája položena
tebou, k mukám těžkým odsouzena! —

Rájin pláč je každým krokem tišší,
ale mladý Mehmed z něho slyší,
zřetelně: ‚Aj takto činí Jidáš!
Na božím se soudě zodpovídáš,
odrodilče! Na své hanu kydáš,
že jsme do neštěstí uvrženi,
že jsme zotročeni, zneuctěni.
V přízni vrahů rodu svého slunit
chceš se, zrádce! Na kostech chceš trůnit
otce svého ještě zkrvavených,
ještě času deštěm nebílených.' —
Jako když se ve měsíci máji
kusy ledu z oblak vysypají,
tlukou nivu, květnou louku tlukou,
obilíčko tlukou, jež si rukou
pilnou rolník v poli vyčaroval,
z kamenité půdy vykouzloval,
na otce tak pouhá připomínka
silně udeřila do posynka
carského i do nadějí stkvělých,
do myšlenek mladé hlavy smělých.
Ač se brání, myšlenka se vtírá
v mysl jeho zas; on sílu zbírá,
svědomí se hlasu mocí vzpírá.
Drah mi otec, paměť jeho svata,
třeba jatý padl mečem kata
a ne v poli proti nepříteli;

on byl junák dobrý, junák celý
a smrť volil, nežli otročinu;
smrtí svou dal závěť svému synu.
Nebudu já rabem, pánem budu,
teně mi úděl dán jest od Osudu;
budu ráju z vůle boží trestat
pro slabosť, a slabých musí nestat
kde já budu; ztížím ráji rabství,
k mužství vzhůru pozdvihnu ji z babství.
Bičem li je pootec můj ráji,
Mehmed karabáčem umrská ji;
ruka li ji pootcova tlačí,
tiskne li ji ku kletbám a pláči,
karabáč můj narovná jí šíji,
aby mužně stála, přinutí ji:
tak to karabáč můj zaonačí.
Slávu pějte mému karabáči!

Hruď se Mehmedovi rozšířila
hrdá se v ni spokojenosť vlila,
schýlená se hlava zdvihla vzhůru,
svědomí se zabalilo v kůru,
pod korou hlas jeho neslyšeti.
A již ze zoufalé hlasů změti
ani vzdech mu k uším nedoléhá.
Plápol radosti mu v duši šlehá.
myslí sobě: »Allahovi díka,
minulosť už ke mně nedoniká,
jiný tvor jsem dneškem, jiný člověk,
a co dnes jsem, budu, přisám, pověk!«

K drinopolské bráně dojížděli.
carovy se oči obezřely:
»Kde je Mehmed, ať mi přimkne k boku,
v bránu se mnou vjede v stejném kroku!

Také bílá srbská krasavička
odestři si před národem líčka,
aby viděl vkus a kořisť cara,
jak se o potomstvo četné stará.
A ten vojevoda, nabodený
na kopí, svou krví obarvený,
hlasatelem budiž před družinou,
že mnou vrazi Prorokovi hynou.«

Vjeli v bránu města. Lidu davy
tlačily se, hlava vedle hlavy,
vítajíce cara, svého pána,
ale více, nežli na sultana,
na kopinný popatřují hrotec,
na němž nese Mehmedův se otec,
i sám Mehmed, dobře on to cítí,
nadšení a radosť v lidu nítí,
a což teprve sestra jeho Jela,
jíž se líce jasnou lunou bělá!
Tak vjel otec Sokolovič, veda
své, v hrad cara Mohameda.

IX.

ORTEL.

Kadı přinesl Mehmed-paši ortel smrti a zlatou šňuru; vv. 5050—5114; Mehmed si vyprošuje poslední milosť; vv. 5115—5172; aga nad žalářem přichází a dává se Mehmedovi poznati jako tajný křesťan a Srb; vv. 5173—5379; aga nad žalářem chce Mehmeda vysvobodit, Mehmed odmítá; vv. 5380—5711.

Mehmed-paše upomínek řada
přervala se. Vyzdvihla se kláda,
která okované zavírala
dvéře koby, stěžej zaskřípala.
Do vězení vešel starý kadi,
za ním kráčel jeho písař mladý.
Kadi držel stůčku pergamenu,
písař krásnou skřínku od ebenu,
vykládanou perletí a zlatem.
Vezír pochopil a povstal chvatem,
jak jen mohl. V štěstí vrchovatém,
zdálo se, že nade hostmi tone.
Když své dívce milý růže vonné
nese dar a v skřínce drahé stkvosty,
s tváře dívky výraz mizí prostý,
dívka stojí šťastná, usměvavá,
překvapení spatřit nedočkavá,

které uchystal jí milý její,
a co cítí, jeví v obličeji:
s takou v obličeji blažeností
Mehmed paša vítal svoje hosti.
Kadi bělpuch rozvinul a četl:
Mehmed paša urážlivé vmetl
ve tvář slovo Jeho Majestátu,
svrchované hlavě svého státu,
za to aby visel zasluhuje,
za to car ho hrdla odsuzuje.
Druhé: Mehmed s buřiči se plichtil.
po nadvládě v říši naší dychtil,
pročež jako odbojník a zrádce
zasluhuje viset na oprátce.
Třetí: Mehmed vůli naši klamem
obcházel a tajně pod Islamem
podkop kopal nevěrou a falší.
Třeba li tu ještě viny další,
aby vyvržen byl z počtu živých?
Hospodář je car, jenž stromů křivých
netrpí v svém leporostlém sadě
a v své radě místa nedá zradě.
Kdyby Mehmed paša tré měl vazů,
každý by mu patřil do provazu,
že však vaz mu toliko jest jeden,
jeden pouze provaz pro něj spředen,
a ten provaz není obyčejný,
neboť ani Mehmed není stejný,
není Mehmed stejný s muži všemi,
co jich v šiřé chodí naší zemi,
co jich s námi na divanu sedá
pod velebou cara Mohameda.
Moudrostí a udatenstvím slynul,
medový byl řeči tok, jenž plynul
jemu z úst, a krásný byl i vzhledem,

Car se dlouho těšil nad Mehmedem,
jako svého miloval ho syna;
tím je těžší Mehmedova vina,
tím je těžší: není odpuštění
pro černé jak jeho provinění.
A car přece pro starou mu lásku
milosť dává: viset na provázku,
na jakém se dosud paša žádný
nepověsil, nevěrný a zrádný,
žádný poražený vojevůdce,
žádný státu Osmanova škůdce.
A ten provaz ebenová skřínka
pro carského chová pro posynka.

Pozorlivým Mehmed paša uchem
poslouchal, a nízko nad bělpuchem
pobožně se sklonil, nad ortelem
smrti své, a dotknuv se ho čelem,
přiložil si ústa ku pečeti.
Odtud pohled zvědavý mu letí
ku skřínce, jež mu se otevřela.
Ani brva se mu nezachvěla,
pousmál se. V skřínce na purpuru
sametovém vidí zlatou šňuru,
svinula se jako lesklé hádě,
jako zlaté slepýšovo mládě.
Vzav ji Mehmed, zadrhl ji v kličku,
na šíji si vložil zlatou smyčku
a děl kadiovi tato slova:
»Přešťasten jsem, že car ke mně chová
starou přízeň, kterou vždy mne blažil.
Mnoho carských milostí jsem zažil,
i tu poslední, již od pootce
mocného mám, pokorně a krotce
přijímám a děkuju mu za ni.

Odsouzenci poslední se přání
vždycky plní, a já nepřeju si
změny toho, co se státi musí,
protože je cara carů vůle.
Ke kolenům carovým se tule
jen to prosím: budiž synu mému
Achmetovi, mému jedinému,
dovoleno viděti se se mnou
ještě naposled, a potom zemnou
skončím svoji pouť, jak car mi velí,
a vzdám duši svému stvořiteli.
Smrť má caru k slávě buď a zdraví!«

»Mehmed-pašo,« kadi jemu praví,
»vyřídím, a tobě blahopřeji
k milosti té. Kdo se v přízni hřejí
panovníků, vždycky připraveni
buďte, že se mysl carská změní.
To je právo carů, po rozmaru
udíleti dobrých i zlých darů.
A já přeju i tvým klevetníkům,
sočitelům, černým závistníkům,
aby car je obdařil tak štědře,
ano ještě štědřeji: ať zedře
za živa jim kůži, ať je spálí,
ať je do propasti morské svalí,
že nám tebe, Mehmed pašo, vzali,
jenž jsi náš meč vítězný a sláva,
nejbystřejší mezi námi hlava,
ruka ochranná, jež nad Islamem
vznášela se! A ty před achšamem
sultanův splň rozkaz. Na něm samém
není vína. Také na Mahmuda,
soka tvého, dojde. Též se udá
Mahmudovi lstivou hlavu ztratit.

A co vůle carská, nelze zvrátit.
Já jen co mi úřad káže dělám.
Šťastná tobě smrť, ó pašo! Selam!«

Dvéře za kadim a za písařem
zavřely se. Aga nad žalářem
brzy přišel k vezírovi v kobu,
ve pravici železnou měl skobu.
Pokloniv se, pravil odsouzenci:
»Dobré mysli, pašo, buď. I ženci
pod srp v letě padá klas, jsa zralý;
jen když nezralý tě nepožali.
Mnoho slavných vykonal jsi činů,
věru mnoho jest jich pro hrdinu
jednoho, a na tvém na vavřínu
pást se budou pokolení oslů
drahná. Po tvém smrtonosném poslu
přicházím já, úsluhu ti nesa
před odchodem k bohu na nebesa.
Věz, i já jsem Srb a křesťan tajný,
v duchu pevný jsem a nepoddajný
jako, Marko, ty. Já z těch jsem dětí,
které padly s tebou do zajetí.
Byl jsem ze všech nejmenší, s pět pídí;
jak se chlapci po schopnosti třídí
vojenské, já zbyl jsem nepotřebný.
Hanbou plaču — obraz nemalebný.
Proto plakal jsem, že nejsem větší,
kdybych aspoň k jilci sahal meči,
byli by mne vzali za vojáčka,
ale tak! Pěsť v oku slzu mačká,
smějí se, že na moldánky hraji,
z žalu mého potěšení mají,
slibují mi, že mi dají cumel.
Kolem mne se kupců zebral chumel.

jeden praví: »Já vám za to hoše
za píď každou půl zaplatím groše.«
»»A já celý!«« přihlásil se druhý.
Boj o moji cenu nebyl tuhý,
zůstal jsem mu. Dobře, že jsem zůstal.
Jako vrba u vody jsem vzrůstal.
Silný jsem byl, obratný a hbitý,
není divu, neboť stůl byl sytý.
A když dospěl dvanácti jsem roků,
prodali mne zas. Aj, bez úroku
nebylo těch grošů pět, jež vložil
do mne kupec! Takých změn jsem prožil
několik, a po každé má cena
byla vyšší. Posléz vyplacena
za mne hezká summa pěti tisíc
starým agou. Láskou na něm visíc
v boj ho nepustila Fata dcera.
Šel jsem za něj náhradníkem. Dera
se jak pravý junák srbské krve,
obdržel jsem hned po bitvě prvé
svobodu a stateček sic skrovný,
ale živný. Pocit nevýslovný
volné radosti a dluhu díků
k agovi mne pudil; náhradníku
svému aga přidal Fatu dceru,
a já jsem ji přijal bez výběru
a s ní odtud životem se beru
tak, jak mohu. Vidíš, ještě k stáru
užitečnou službu konám caru,
ale pověk měl jsem na paměti,
že jsme slíbily ti, jaté děti,
příkladem tvým řídit se a vzorem.
Nemnoho nás zbylo, a my skorem
všichni k tobě jako k vůdci zříme.
Křesťanství nám v srbské duši dříme

jako zrnko v půdu zadupané.
Půdu zorej, zrno živé vstane,
osením se pole zazelená.
Věřili jsme, že je vyvolena
ruka tvoje, aby tvrdou hrudu
rozbila a zkypřila tu půdu,
v které tleje drahé srbské sémě,
ty že pomstíš rodné srbské plémě
a že tebou vzkvete srbská země
k nové slávě, k nové velikosti.
V to jsme doufali, tví druzi prostí,
v dětství s tebou v rabství zavlečení,
poturčení, ne však odcizení
víře své a srbské řeči sladké.
Ach, jak lidské naděje jsou vratké!
Zřeli jsme tvůj nádherně se pnouti
do výše strom, a my jako proutí
odnožů tvých vzhlíželi jsme k tobě;
k otci silnému tak vzhlíží robě,
že mu všecko otec může, myslí.
Sladké naděje nám zhořkly, zkysly.
Osudu nás tuze skouší zloba.
Však co dělat, Marko! Lidská mdloba
od osudu závisí. Ta skoba
naděje nám navždy nevyhladí,
po nás podědí je naši mladí,
budou jimi v srdci okřávati,
budou se jim zdávat snové zlatí
o svobodě, o slávě a moci,
kterou někdy jejich měli otci.
Ó, je těžko vyhladiti Srby!
Při zemi až vytni staré vrby
kmen, a za nedlouho od kořene
celý svazek mladých prutů žene.
Kdo je sváže, aby byly metlou?

Kdo nám, Srbům poturčeným, světlou
myšlenku dá, s křesťany nás spojí,
naučí nás, že jsme všichni svoji?
Kdo nám jiskru v slepé oči křísne,
když ty padáš v oběť smrti přísné?
Víš už, Marko, proč mi tebe líto.
Umři s bohem. Skoba vydrží to,
kdybysi byl ještě dvakrát těžší.
Jen dej pozor, ať se nerozřeší
uzel smyčky; uzel musí přesně
pod ohryzek padnout, smyčka těsně
na krk holý přilehnout, a visí
se to svobodně, věř, jako bysi
v povětří se vznášel pod oblohou.
Čím se více země vzdálíš nohou,
tím ti bude kratčeji a snáze
zachovat se carském po rozkaze.
Koho však to učím o odvaze?...
Slyšíš, Marko, kterak temně sténá
žalářová stěna od kamena?
Cigani to jsou a kovadlina,
kterou válejí sem. Okov spíná
naposledy tvoje nohy čilé,
volný budeš do poslední chvíle.
To já, Marko, činím o svém umě.
Dosud jsem byl, city v sobě tlumě,
po úřadě svém ti žalářníkem;
nyní přítel jsem, jenž k tobě díkem
poután jest a úctou k tobě vzhlíží.
Dost už řečí, cigáni se blíží.«

Přivalili v kobu kovadlinu,
položili na tlo před hrdinu.
Mehmed-pašu na zem posadili,
na kovadlo nohu položili.

Aga nad žalářem k noze klekl,
kouli pouta naddržuje. Změkl,
až mu slzy v starých očích stály,
stály, ale ukanout se bály.
Kladivo a kovadlina hřímá,
Mehmed paša hledě sobě všímá,
že mu aga nohy objímá,
koleno mu dlaní lehce hladí,
ale opatrně, jako kradí:
cigan jen co neví neprozradí.

Železná jsou pouta rozražena,
železná je skoba zaražena,
cigani se odklidili z cely,
Mehmed paša s agou osaměli.
Paša chopil agu do náručí:
»Málem se mi srdce nerozpučí
nad srdečnou tvojí oddaností!
Také ctnosti člověk nevyrostí,
ona sama v srdci mu se rodí,
jako hvězda vodilka ho vodí.
Nevěděl jsem, jak mám věrné druhy.
Věrni jste mi bez mé bez zásluhy.
Vy jste lepší než já neskonale.
Myšlenku mou myslili jste dále,
myslili jste a ji domyslili.
Svoji jsouce, cizí jsme si byli.
Škoda, že jsme v čas se nepoznali,
k společnému sobě nepodali
dílu rukou, ozbrojených paží!
Však i to mne, druže ago, blaží.
Žel, že tušení jsem neměl dříve,
že i v jiných srbská duše žive!
Smělejší by moje byly činy,
těžší také mé by byly viny,

větší sázka, do hry do kostečné.
Osudu se kořím sudbě věčné.
Hynu, bratře ago, proto hynu,
že jsem pro svou myšlenku se činu
neodhodlal velkého jak ona.
Má již ruka díla nedokoná,
které moje zamyslila hlava.
Taká hlava do sázky se dává,
já ji prohrál, a kdo prohrál, platí.
Často dílo se i mistru zhatí.
Nu, což dělat, ago! Jiný po mně
bohdá bude šťastnější. Já skromně
sejdu nyní do hrobové jámy,
vy pak jednejte, jak znáte sami.
Člověk mře, však myšlenka se dědí,
za myšlenku rád muž krev svou cedí.«

Aga odvětil mu odpovědí:
»Nechoď, Marko, do hrobové jámy!
Nejlepší jsi sokol mezi námi,
slovo rci, a všichni svorným hejnem
za tebou se dáme v letu rejném!«

»Na tom místě nijak obyčejném,«
Mehmed pousmál se, »také věci
smlouvat nelze; sokol jsem já v kleci,
obě křídla jsou mi přeražena,
už i šíje bude zakroucena.
Nemožno již počítati se mnou,
odejít mne nechte v jámu temnou.
Život odměřen mi na hodiny,
ukončeny jsou již moje činy.
Řeč tvá milá je mi ku poslechu,
slova tvá jsou sladká pro potěchu,

ale cesty není pro člověka
mimo Osud. Ejhle, skoba čeká!«

»Nemudrujme, Marko,« aga vece,
»tvá li vůle, pomohu ti z klece.
Vynese tě peruť uzdravená,
zde jen zbude skoba zaražená.«

Mehmed ptá se agy žalářníka:
»Z této klece vězeň neutíká,
odtud ho jen mocí posílají,
když mu na svět onen výhost dají;
jaké mohou vynésti mě čáry?
Ovšem, jistě vynesou mě máry.«

»Nabroušenou břitvu přinesu si,«
aga dí, »tou obřiju ti úsy,
nechám ti jen, jak já nosím kňáry.
Vytratíš se lehkým dechem páry,
plášť můj žlutý maje na ramenou,
moje žluté čizmy do kolenou,
po boku mou šavli zakřivenou,
moje žluté pero na turbanu;
jako mně stráž otevře ti bránu,
a ty prchni přímo na Rhodopy.
Hory tebe skryjou před pochopy.
Nezůstaneš dlouho bez spojenců:
kupy našich srbských poturčenců
za nedlouho k tobě přispěchají;
nočně jdouce za srbskými kraji,
zastavte se teprv na Kosovu,
rozkotejte hrobku Muratovu,
korouhev tam vztyčte Lazarovu.
Srbín křesťan ctí tě i se bojí,
vidí v tobě pýchu krve svojí,

vítěze, jenž nepřemožen nikým;
veliký car byl by nevelikým,
kdyby neměl tvojí bystré vlohy;
ihned skočí na junácké nohy
každý, kdo se srbským synem zove.
Co je rybě voda, v které plove,
to je Srbu krev, když na bojišti
z nepřátel se poražených prýští.
Skoro všichni Srbi poturčení
k tobě přidají se. V nich už není
toho pro sultana zápalu, jejž dříve
měli vesměs. Stáří nedužívé,
příliš vysoké a zlobně mstivé,
nedůvěřivé a hašteřivé,
plaše bojácné a krve chtivé,
lačné kořisti a závistivé
každému, kdo mládí má a zdraví,
kdo má sílu, koho národ slaví,
odpuzuje vše mu přívržence
zvláště naše srbské poturčence.
Taký v stáří Mohamed je Druhý:
nedbá na chrabrosť, ni na zásluhy,
místo rádců chce mít raby sluhy,
a těch ani nemá: zrazují ho,
hledají si pána štědřejšího,
tomu slouží, cara prodávají,
jako maňáskem si carem hrají,
na drátku ho vodí jako loutku,
a on, v rukou jejich roven proutku,
vůle své již nemaje se točí,
popravuje, na koho mu sočí,
do žaláře sází, do vyhnanství
posílá a dané bere panství.
Dříve car slul metlou na křesťany,
nyní stejně tepe musulmany;

proto, že jsou jednou metlou biti,
jeden vztek i bolesť oba cítí,
nenávisť je oba sjednocuje,
k odboji je šeptem podněcuje.
Slibnější nám zora nezasvitne,
chvíle se tak vhodná nenaskytne,
bychom Mohameda porazili,
říši jeho velkou vyvrátili,
Dušanovo carství obnovili.
Výhost dejme, Marko, Cařihradu,
slunce naše vstává od západu,
slunce naše od západu vstává,
tam je naše vlasť a moc i sláva;
zde nám cizina je nehostinná,
zde nám všecko rabství připomíná,
do něhož jsme byli uvrženi,
od rodného krbu zavlečeni.
Navraťme se z rabství do svobody,
navraťme se ke křtu svaté vody,
ona aspoň s dětí našich smyje
hanbu a jim chylé zdvihne šíje.
Stanouce pak na ohništi starém,
tebe srbským provoláme carem.«

Dlouhý pohled vězňův agu měří,
slova slyší, ale nedůvěří.
»Co ti vadí při Islamu?« ptá se,
»snad že jísti zapovídá prase?«

Aga odpovídá: »Vepřoviny
snadno bych se vzdal, i nápoj vinný
oželel bych, to však se mi hnusí —
stydno mi je, Marko, — že jsem kusý.
Myslívám si: to je pravá víra,
která z těla chloupku neubírá.

Prorokova víra z těla bere,
pravoslavná tělo z hříchu pere:
proto víra pravoslavná pravá,
proto víra Prorokova lhavá.
Duše, v svaté vodě okoupaná,
ráj má jistý; duše muslimana
do ráje se k bohu nedostane,
nepustí tam duše obřezané:
člověku co bohem darem dáno,
musí celé býti zachováno,
celé mu být musí navráceno,
neztenčeno, ani umenšeno.
To mne, Marko, dnem i nocí žere,
až mi duše v ráj se odebere,
zpět že bude hnána od Anděla:
neníť boží, jestli není celá.
A co potom? Co si počnu sirý
po smrti, když pravé nemám víry?
Šťasten bych byl, jak mi život milý,
kdybychom se, Marko, rozturčili.«

Načež vezír: »Tobě zapomenout
nelze, milý druže, ani sklenout
klenbu takou, jaká v duši mojí
různou dvojí víru k sobě pojí.
Již se ve srdci mém neumístí
zápal tvojí svaté nenávisti.
Miluju své dětství vzpomínkami,
jež mi v mysli jako drahokamy
tkvějí, do prstenu zasazené;
života však vlna prudce žene
lodičku mou v dáli od domova.
Návratu mi není. Prorokova
víra nijak nemilá mi není.
Tebe síla, mne k ní vlastní chtění

přivedlo a příkré povržení,
které vždycky ve mně budil sketa.
Zlé to slovo, zvláště když je metá
vlastnímu syn rodu v tvář a líce:
sokol jsem, vrah každé holubice,
třeba ji má vyseděla matka.
Nenáviděl jsem ta holoubátka
křesťanská, jež přinášeli v koších
Turci na trh. Tehdy se v nás hoších
ozval pocit palčivého studu.
Proklel jsem tu svatou rodnou hrudu.
ze které se místo mužů baby
rodí chvějné, kleštěnci a rabi.
S nadšením já křesťanství se zřekl,
k Islamu mne okov nedovlekl,
ale vůle pevně rozhodnutá,
že sám budu v pouta jímat kutá,
že sám budu bičem na křesťany
a bít budu, dokud sketské hany
poskvrnu jim s čela nevydrbu.
Já jsem nenáviděl národ Srbů,
z kterého jsem vyšel; moje ruka
schválně zvětšovala srbská muka,
nad srbským jsem utrpením plesal
a je trýzně junáky jsem křesal:
radosť cítíval jsem, vida téci
stružky krve rudé ráji z plecí:
nové jsem a nové metly pletl,
aby jimi car můj národ hnětl,
zvláště pak jsem tomu neulevil,
kdo mi ženským pláčem bolesť jevil,
kdo se svíjel, slitování prosil,
kdo mi dary k oměkčení nosil.
Bitý, ago, nikdy nepochopí,
že ten, kdo mu záda krví kropí,

jeho dobro může obmýšleti.
Otcem dobře vykázněné děti
žehnat budou, až nebude otce,
metle jeho. Štěpař pro ovoce
stromu rány řeže ostřím nože,
do rány pak čerstvé stromu vlože
rovněž nožem nařezané rouby,
pláně a strom štěpný ranou snoubí.
Až krýt bude každou ránu blizna,
kterou já dal, potom rod můj přizná,
teprv potom ve své srovná hlavě,
že mnou bit byl ku své cti a slávě.
Ne vždy láska měkkým citem mrhá,
někdy vzteku dravého klem trhá,
někdy v černou nenávisť se zvrhá,
však i tu je láska ve podstatě
a cit rozkypělý vrchovatě.
Někdy láska z nenávisti šlehne,
a ta srdce dvojnásobně žehne.
Přeměna se taká ve mně stala,
po letech mi v srdci vzplápolala
stará láska ku srbskému rodu,
k jeho jazyku i ku původu.
Kdyby se mi obmýšlené dílo
v celé míře bylo podařilo,
poznal by Srb, že jsem velikosti
jeho základ dal, jejž v minulosti
v mysli měli velcí jeho caři.
Člověk myslí, Osud dílo maří.
Neprospěje plány vykládati,
když nám Osud silnější je hatí.
Poddávám se, nechci souboj směšný
vodit s Osudem a bezúspěšný.
Marno s ním se potýkati zbraní,
moudrá hlava sama se mu sklání

pod meč. Marno. Životem už stačím
leda k této skobě; přece ponaznačím
myšlenku ti, kterou měl jsem v hlavě.
Pravdu, ago, pověděl jsi, pravě:
srbské slunce na Západě vstává:
ale vstavši, na cestu se dává
k Východu a dojde na poledne
nad Cařihrad, a kde večer sedne,
nikdo neví, nikdo nedohledne.
Srbské slunce nad Cařihrad vznésti
já chtěl, ago; ale na neštěstí,
snoval jsem i jednal bez účestí
Srbů samých, a tak i sám padám.
Nechať, nechať! Naději však skládám
v lepší rozum srbské budoucnosti,
ona, bohdá, učiní mi dosti.«

Aga vece: »Pašo, v tom jest omyl,
co mi pravíš. Bys si uvědomil,
jak tě Srbi pravoslavní chápou,
jinak bysi mluvil. Jestli tápou,
toho vina, že jich hlava vůdčí
o tom, co jim dělat, nepoučí.
Tvoje útisky a rány sporé
uzdravily duše mdlobou choré.
Marko Králevič a ty jste vzorem
jejich; planou odbojem a vzdorem.
Plny jsou jich hory, plny sluje,
pomsta paže tuží, meče kuje.
Ze žaláře cara Mohameda
pospěš mezi ně a bude běda
těm, kdo srbské carství ztroskotali,
těm, kdo Srby v pouta zakovali!«

»Zůstanu zde!« Mehmed paša na to,
»neboť mi je dané slovo svato.
Kdo jest junák, slova neporuší,
nepotřísní hanbou svoji duši.
Nejsem zrádce, a car brzy pozná,
jaká křivda stala se mi hrozná.
Nejsem nevděčný, jak car mne viní,
za veliká jeho dobrodiní.
Nepůjdu tam, kde jsou odbojníci,
aby pravdu měli klevetníci.
Mé je místo tam, kde car mi velí,
na skobě, či proti nepříteli.
Není junák jen, kdo chrabrý v boji:
pravý junák věrně v slově stojí.
Kdybych sedmi životy já vládl,
na carský bych rozkaz každý kladl,
každou hlavu dal bych nečekaje,
kdybych sedm hlav měl draka-zmaje.«

Aga nad žalářem dojat zírá
s obdivem i láskou na vezíra.
»Veliký jsi, pašo,« dí, »a čestný,
chtěj však také, abys meč byl mestný,
který křivdy na svém rodě kárá;
krásná ctnosť je, poslušen být cara
i když vraždí; ale ještě vyšší
povinnosť má muž a srdci bližší.
Povinnosť já myslím ku své krvi.
Jestliže muž silnou paží zmrví
upíra, jenž ze hrudi ji střebe,
za svou li krev obětuje sebe,
to je teprv junák od junáka,
to je sláva, která muže láká.
Co jest jedle vedle kosodřeví,

tím muž taký nad muži se jeví.
Sraz tvá ruka srbské země ve stát
Dušanův, a žíti můžeš přestat;
ale hlavu dobrou vydat zmaru
všanc jen proto, že se líbí caru,
pro tebe je, Marko, sláva malá,
pro větší tě srbská vychovala
matka. Ještě vzdáliti se váhám,
ještě jednou tebe zapřísahám:
vynes odtud hlavu na ramenou,
osvoboď zem srbskou porobenou!
Jediný jsi k tomu spůsobilý,
jediný máš umu dost i síly.«

Mehmed paša jemu odpověděl:
»O slávu se nikdo s druhým neděl,
svou si buduj, jak se tobě uzdá
a jak můžeš; koně řídí uzda,
Osud řídí kroky člověkovy;
špatný je kůň, který rejtarovy
uzdy jest a ruky neposlušný,
doma vzdorný, v bitvě malodušný,
darmožrout je svého hospodáře:
proto neuteku ze žaláře.«

Ještě aga prosí, ba již úpí,
nová slova přesvědčivá kupí:
»Sluch tvůj pro mé důvody je tupý,
naposled už jediný mi zbývá.
V tobě velká myšlenka je živa;
ty li zhyneš, ona s tebou zhyne,
v které pak se srbské hlavě jiné
zrodí zase světlo její jasné?
Nezazáří, jestli jednou zhasne.«

Mehmed paša odpovídá na to:
»Světlo hasne tím, kým bylo vzňato.
Moje bylo carem rozežžato,
milosti je carské živil olej.
Světlo ruce neporučí: Dolej
oleje mi, neboť dohořívám!
Ruka řekne světlu: Nedolívám,
nechce mi se tebe, netřeba mi!
Světlo zhaslo. Konec. Klamy mamy!
Zemřel muž a zašla jeho sláva,
leda žije zelená ta tráva,
která nikne z těla, ano zetlí.
Ale mezi nebeskými světly
jeho žije myšlenka, již nosil
a již anděl Smrti nepokosil,
odňav muži z boží vůle žití —
žije mezi hvězdami a svítí.
Myšlenka je dcera duše boží.
Bůh li ráčí, sešle ji a vloží
do mužovy vyvolené hrudi,
tím své dceři bojovníka vzbudí.
Zemru dnes, a myšlenku mou křídlo
vznese nazpět v rajské boží sídlo,
kde všech dobrých myšlenek je zřídlo.
Ale ona třeba po staletech
objeví se znova v našich dětech,
vyvolí si bojovníky jiné,
lepší, — ale ona nezahyne!
Allah s tebou, ago, dobrý druže!
Provaz už chce ovinouti úže
hrdlo mi a splnit carskou vůli.«

Naposled se muži obejmuli,
jak se sešli, tak se rozstanuli.

Na slámu zas Mehmed složil oudy.
Neskoumaje tajné boží soudy,
našel niť a svázal přetrženou,
ze vzpomínek starých upředenou.

X.

MEHMEDOVO TURECKÉ VYCHOVÁNÍ.

Sultan si Mehmeda pěstí, aby mu jednou dobyl Zety; vv. 5712—5755; Mehmed i na rodnou Zetu renegátsky zanevírá; vv. 5756—5795; sultan vzkazuje Jele, že si ji obral za prvou milou s podmínkou, že se poturčí, ale Jela odpovídá, že od křesťanské víry neodpadne; vv. 5796—6689.

Carem chován Mehmed poturčený
jako z jeho krve narozený.
Hodinu zrál Mehmed od hodiny,
brzy předčil všecky carské syny.
Duše jeho lán už dříve zorán
pro zrno, jež kladl do ní Koran.
Zrno klíčí, roste, rychle bují,
Hodžové se sami podivují,
jak ten jinoch svatou knihu umí;
ale podiv před sultanem tlumí,
aby sobě zdání zachovali,
že jen oni Koranu jsou znalí.
Přísně Mehmed posty zachovával,
od achšamu až do saby spával,
ku křesťanům hnus a odpor cítil,
ne tak pro zbabělosť se jich štítil,
jako že jim chutná vepřovina:
proto byli mu co prašivina.

Slyše sultan Mehmeda se kasat,
kterak bude pojídače prasat,
jak je bude ohněm vypalovat,
jak je bude mečem vyhlazovat,
říkal: »Synku, Mehmede můj drahý,
ty mi zhubiž nejlítější vrahy,
ty mi Zetu nepokojnou poval,
potom řeknu: Dobře jsem tě choval.
Neuspokojím se dřív, až Zeta
na krupici bude rozemleta.«

Rozlila se jarosť po útrobě
Mehmedu, a zdvihna pěsti obě
zvolal: »Otče, dojde na ni řada,
až ti všecky země k nohám klada
porobím, a Zeta ku posledu
bude caru carů Mohamedu
po hostině sladký zákuseček —
dost je času taký na drobeček.«

Odpověď ta, sice pošetilá,
sultanu se velmi zalíbila:
»Buď mi,« děl, »co sokol na křepelku
na Zetu, mou hlavní nepřítelku,
mysli na ni, síly své cvič na ni,
až čas bude, pokoř mi ji zbraní,
sám se Allah bude radovati,
car ti pootec to láskou splatí.«

Mladý Mehmed, maje velký úkol,
větší, nežli každý jiný vůkol,
hrdými se rozplamenil city,
že je vážný tak a důležitý.
Když se černou mocí mračna ženou,
když jich spousty nad zemí se klenou

a z nich svítí jediná jen hvězda,
zdaž se ona spanilejší se nezdá
slunce jasného, když pod oděním
zářivým si kráčí světem denním,
krokem jarým, veselým a jistým
blankytem se předsebere čistým?
Veliké je slunce, silné, vládné,
není strachu, ono nepropadne
v černých mracích, ono přemůže je,
rozptýlí a poskvrny jich smeje
s jasné oblohy, a bez překážky
dál si půjde jejich od porážky,
zlatý chochol na hlavě mu vlaje,
usmívá se na pozemské kraje
a svým teplem srdce lidská hřeje.
Ale jak se o hvězdičku chvěje
člověk, který myslí, že jest jeho,
osudu v ní obraz vidí svého,
zvědavě a zbožně hledí k nebi,
jaký znak mu dává boží hřebí,
ale hvězdu mraky zavalují,
zraku nepronikle zahalují?
Zeto, hvězdo, jediná jsi zbyla
Mehmedovi posvátná a milá
ze všeho, co jemu bylo rodné,
obdivu a milování hodné!
Zeto, hvězdo, ty jsi nezapadla,
ale láska Mehmedova zchladla.
Svatá Zeto, hrdá tvoje stěna,
krví Turků stokrát pokropená,
vítězná a svobodná si stojí, —
přec ti Mehmed odňal lásku svoji;
lásku odňal, srdcem odcizil se,
ze vší duše síly odrodil se.

Matka Mehmedu i sestra Jela
s očí sešly úplně a zcela
v carském harému; tam za řešátky
oken ztratily se bez památky.
Mehmed předpokládal, obě ženy
že jak on jsou dobře poturčeny.
Nestaral se o ně, někdy pouze,
do vzpomínek na dětství se hrouze,
poddával se tesknotě a touze
za matkou a Jelou bělokvětou,
za drahou a za junáckou Zetou.
Halil obstárnuv, byl služebníkem
Mehmedovým; důvěrným on stykem
se sluhami dvorskými znal taje
sultanova harému, a maje
k Mehmedovi starou lásku, pásl,
ba se často zvědavostí třásl,
jaký osud obě mají ženy
od té doby, co jsou uzavřeny
do harému cara Mohameda.
Zvědavosť mu často spáti nedá.
Pouze ví, že zdrávy jsou a živy.
Toho málo Halilu; je žádostivý
lepších zpráv a z toho srdce přál by,
by ze světa úkladů a šalby
žen a milostnic i eunuchů
dostihly mu také zvěsti k uchu,
které jeho obradují pána.

Jednou přišel k Mehmedovi z rána,
vesel byl a jako vítěz zářil,
který právě úhlavního zmařil
nepřítele. Dechu popadaje
novinu mu nese ze saraje,
která této noci zrodila se:

podmaniti dav se Jely kráse,
car ji vybral za svou první milou.
Takou se v ni zamiloval silou,
jak by neměl ani dvacet roků.
Přání li jí jaké vidí v oku
již je plní; jako na otroku
věrném moc své vůle skouší ona.
Chtít li bude, na lůně jí skoná,
v blaženosti lásky zemře tiše,
zapomene národa i říše;
Rozumíš li? Celý pluk má krásek,
ale všechněch zanechal car lásek,
jedinou jen láskou nyní hoří,
jen tvé sestře Jeleně se dvoří.
Rozumíš li? Tisíc očí párů
smysly mate tatíčkovi caru,
tisíc bělostných i snědých paží
v pouto své ho strhnouti se snaží,
tisíc rtů se usmívá a prahne,
ždá, že car se v milosti k nim nahne
a ssát bude lásky med jak včela.
Tisíc očí, v každém oku střela,
a ta lučí, odvážná a smělá,
na tatíčka cara, chce ho probít,
z vládce mocného chce raba zrobit.
Rozumíš li? Tisíc nožek čile
tančí, caru délku krátí chvíle,
tisíc nožek křepčí a se míhá,
při tom každá na okamžik číhá,
až car klesna na krk si ji vloží,
podmanit se náměstek dá boží.
Pst, čelebi! To buď mezi námi,
to ti pravím, že jsme staří známí,
že sám k tobě otcovsky se hlásím
a mním, že tě leckdy radou spasím.

Já jsem protřelý a světa znalý,
a ty mladý slov mých budiž dbalý.
Povídám ti: rad mých budiž pilný,
nedá ti jich pootec, car silný.
Přízeň jeho vysoko tě nese
jako jezdce kůň; avšak jestli střese
někdy tebe, budeš v prachu ležet,
a kůň bez tebe dál bude běžet.
Dobrý však se jezdec nedá střásti
ani jankem; naučím tě vlásti
koněm nejbujnějším, carskou přízní.
Neposlechna, sám si škodu slízni.
Nyní, čelebi, můj mladý pane,
tajemství ti svěřím neslýchané.

Ty si ještě myslíš, že se stane
vše, co rozkáže car a si zmane.
Sultan car, jenž nikým nepokořen,
jenž vyvrací velké říše z kořen,
na krále a knížata lov loví
a dá králi jako medvědovi
do nosu kruh železný a hraje
do tance mu píseň na šalmaje.
Car se směje — celý svět se směje,
jako louka na slunci se hřeje;
car se mračí — celý svět se mračí
jako příroda, když bouře kvačí,
kdo má nohy prchá, jedva stačí,
vinný nevinný se strachem chvěje,
hrůza padá naň a beznaděje.
To je radosť, takého mít cara!
Nadšenou proň láskou Turčín hárá.
Takový car není jako pára,
jež se točí na pravo i levo;
turecký car dubové je dřevo.

o něž by si nejostřejší pila
ocelové zuby vylomila.
Jsou to arci věci všechněm známé,
jež tu o caru si povídáme.
Nyní však věc povím neznámou ti,
povím ti ji, ač mě srdce rmoutí.
Ty jsi v harému se nenarodil,
tebe příboj osudu sem hodil,
na svou váhu hodil tě a misku;
saraj o tě rodnou horskou vísku
připravil, ty nevíš ještě, čí jsi,
leda víš, že z carské živ jsi mísy.
Nuže, věz už tajemství to přísné!
Zradíš li mě, hlava moje svisne
na vysoké carské šibenici.
O harému chci ti slůvko říci.

V harému car veliký je malý,
ale rouška tajemství to halí,
což je štěstí; lid, kdyby to věděl,
poslušenství by mu vypověděl.
V harému je sultan v člověčenství.
Jak to, ukáže ti podobenství.
Pomysli si velkém na smetisku
zrno jediné co zrnko písku;
o to zrno hladově se pere
různých slepic hejno pestroperé,
jedna druhé z klofáče je bere.
Jedno zrno steré pro slepice!
Jeden muž, a steré krasavice!
Klepou na sebe, se pomlouvají,
zlé jsou k sobě, ač se usmívají,
srdce plné žárlivosti mají,
úklady si půdu podrývají,
často obě do té padnou jámy —

to má sultan doma — Allah s námi!
Harém les je, v lese plno zásek,
z každé po sultanu oči krásek
střílejí, a která nejtíž raní,
vítěznou je nad harémem paní,
ale paní jest i nad sultanem —
v harému svém sultan není pánem.
Do toho já nikdy neměl chvaty.
Srdce nepudí mne k ženě milé,
spíše honí krčmy do opilé,
a tam při víně a při pálence
rád se dívám v oči pěkné žence
připíkám se v jejich černém žáru,
při tom kníry smáčím ve poháru,
a jsem proto vždycky bez denáru.
Tajnosť není moje bezpenězí,
ale ona v tom, že piju, vězí;
prvé o tvou štědrotu se zlomí,
ale druhou neber na vědomí.
Onehdy dva Turci, na mol zpilí,
z krčmy vyšli; hned je oběsili.

Nebudu se zdržovati déle
a se vrátím ku tvé sestře Jele,
neboť ona je tu hlavní věcí.
Když se octla v harémové kleci,
dostavila se k ní eskihanum,
stará paní, která slouží plánům,
které sultan s krasotkou má kterou.
Odjakživa všecky honem berou
na udici, na které je vnada
carské přízně. Ne tak Jela mladá.
Eskihanum přijde, vyřizuje:
„Jeho milosť car tě pozdravuje
a se táže, proč jsi děvo sličná,

jemu udělala? Ustavičná
jsi ty jeho myšlenka a péče.
Za tebou jej mocná touha vleče.
Na tě myslí ve spaní i bdění,
bez tebe mu není utěšení.
Táže se tě také, co mu zrobit,
aby mohl tvé si lásky dobyt.
Šaty hedbávné a tafatové,
muselínové a brokátové,
šperky drahé všelikého druhu
množství zlatých řetězů a kruhů
na hrdlo a paže, na kotníky,
a co perel, každá za veliký
ořech, nasype ti na ošatky
za jediný úsměvek tvůj sladký,
lásky záblesk ve tvém laním oku,
za jedinou jen noc po tvém boku.
Avšak ty jsi ještě, krásné dítě,
věrou nečista; car očistí tě,
když tě sevře svého do objetí.
Žádná křesťanka se neposvětí
mimo silnou náruč muslimana.
Kromě víry není tobě hana.
Křesťanská li jako ty jsi panna
posvěcena bude od sultana,
to je samo také štěstí pro ni
jako pro květ, který libě voní
svému motýlu a vstříc mu kloní
kalíšek svůj; motýl z něho ssaje,
a květ pod ním ve plod plný zraje.
Carova však duše blahověrná
nechce, aby skvrna na ní černá
ulípla se s těla křesťančina;
proto vzkazuje a připomíná,
že ti je se poturčiti prve,

nežli krev svou do tvé vnese krve.
Pošle k tobě hodžu; on ti poví
zákon čisté víry Prorokovy.
Jen co budeš víře vyučena,
k milování budeš připravena
sultanovu; mnou pak přivedena
budeš k loži jeho; na kolena
padnouc před ním, bílé ruce skřížíš
a mu řekneš, že se k němu blížíš,
v lásce, důvěře a v strachu bledém
jako ovečka; já s Mohamedem
carem nechám tebe o samotě;
pečliva i potom budu o tě,
jako bych ti matka byla rodná;
jen buď ve všem poslušná a hodná!«

Moudře Jela děla: »Eskihanum
ten, jenž rozkazuje zeměpánům,
a své všecko podrobuje vůli,
tak je vysoko, že k němu zdůli
patřit mohu, roba nepatrná,
jako patří na myslivce srna,
když se polapila do tenata:
tatam její svoboda je zlatá
a ji čeká pouze jedno z dvého:
buďto rána nože krvavého
do srdce, či udeření kyje
do hlavy, neb do protahlé šíje.
Dívka slabá jsem, a sultan ubit
může mne a takou smrtí zhubit,
jakou pro mne vymyslí a zechce.
A já zemru bez vzdechu a lehce,
zemru tiše, nevydám ni hlesu,
do nebe se na perutech vznesu
duší panenskou, a za světici

budu ctěna, svatou mučednici.
Toho, pověz, od cara se nadá
otrokyně jeho, Jela mladá.
To je luzný sen mé dívčí vesny;
žádný nástroj mi dost není děsný,
který vypustí mi duši z těla,
na smrť každou půjdu Srbka smělá,
ale své se neodřeknu víry.«

Eskihanum na to: »Dobrý z míry
Mohamed je ku každému ženství,
které miluje; on poslušenství
od každého žádá neúchylné,
ale domnění by hrubě bylo mylné,
že on vine v objetí si silné
slabou ženu a ji silou kruší,
aby útlou vymáčkl z ní duši.
Od mužů on, pravda, úctu žádá
pokornou a bázeň; ale děva mladá
za něžné ho políbení koupí;
která ví to, jistě neprohloupí.
Lépe býti carskou milostnicí,
nežli nejsvětější mučednicí.
Lépe těžit ze své krásy sklizně,
než si kruté působiti trýzně,
jaké ni muž nesnese a zmírá.
Krásná li je Prorokova víra!
Učiní tě milou bohatýra
cara, který lásku štědře platí
jako nikdo, který všecko zlatí,
čeho jen se milá dotkne zrakem.
O štěstí li zdálo se ti takém?
Také štěstí jest jen nad oblakem,
ne v bludišti světa křivolakém.
Na silné co cestě leží štěrku

na tvé cestě bude zlatých šperků.
Ve vonné se vodě budeš koupat,
jako pávice si budeš stoupat
po kobercích komnat harémových
v šatech nádherných a denně nových.
Smutku nepocítíš ani žalu,
při hře na loutně a na cymbálu
hravé ptače budeš poskakovat,
sladkých mlsků do sytosti klovat.
Tam je tance, smíchu, vyprávění,
písní pění každou dobu denní!
Každá písně na milého skládá,
carského si milování žádá,
ždá a touží; přece jme ji zmatek,
večer li jí sultan pošle šátek,
šátek, plný drahocenných darů,
aby družkou lože byla caru.
To jen mysl krasavicím kalí,
jiných žalů ony nepoznaly,
že z nich každá nemůže noc každou
se sultanem spáti. Dřív i vraždou
sokyně si s cesty uklízely,
takou lítou žárlivostí vřely,
jiné zase touhou nyvou mřely.
Mnoho ženské lásky vyprchalo,
není srdce, aby umíralo
do opravdy touhou nesplněnou;
nyní často prospěch vládne ženou;
nežli lásku dá, si vypočítá,
zač ji dává, zač ji muži skýtá;
marnosti víc nežli žárlivosti
šlechetné žen srdce nyní hostí.
Za to mají více veselosti,
za to srdce bezelstné a prostné
pociťuje štěstí bezstarostné.

Tak i s tebou bude. Nyní žárlí
spíše muži. Běda každé, car li,
že mu nevěrna jest, podezírá,
opustí li v její ctnosť ho víra!
Hnedle eskihanum pytel šije,
který v sobě nevěrnici skryje,
eunuši pak ji bez hovoru
hodí mořským rybám do Bosporu.
Nevěrna ty nebuď! Varování
dobře sobě zapiš staré paní!
Caru nevěrna je pouze dura;
smrtí jest jí čela jeho chmura,
život, je li na tváři mu slunno;
proto v ctnosti chovej svoje lůno!
Tak vás všecky učím jako dcery:
zachovej vás Allah od nevěry!
Ty vždy caru věrna buď, a plesat
budeš; ženy dvě a sedmdesát
může on vzít s sebou do edenu,
více nad to ani jednu ženu,
a on arci vezme nejvěrnější;
věrným ženám jeho i svět zdejší
promění se v ráj; a tak ráj dvojí
car svým ženám nejvěrnějším strojí.«

Eskihanum svou řeč domluvila,
myslila, že dobře pořídila,
ale moudrá ozvala se Jela:
»Já bych raděj domů v Zetu chtěla,
nežli do všech rájů do sedmera.
Horalka jsem, horské vlasti dcera,
miluju ji každým srdce tepem.
Na dvoře zde carském velkolepém
žal a stesk mi mladé srdce zžírá,
s mladé tváře ruměnec mi stírá,

opuštěná uvadám a sirá.
Myšlenka, jak v duši se mi líhne,
hned mi letí, k rodné Zetě tíhne,
myšlenky však tělo nedostihne.
Tam má mysl, a zde moje tělo.
Co tě ještě čeká, děvo Jelo!
Volím býti v Zetě kozipaskou,
nežli první harémovou kráskou
velikého cara Mohameda.
Co mne ještě čeká, běda, běda!
Nemají té krásy carské dvory,
jakou oděty jsou naše hory.
Po nich často já i ve snách stoupám,
v jejich čistých bystřinách se koupám,
s kamzíky se po jich skalách honím,
nad zrcadly jezírek se kloním,
v jejich vodě černavé a chladné
zřím své líce, jak mi mladé vadne.
Co mi pravíš, eskihanum ctěná,
že jsem velkým carem vyvolena
pro svou krásu, jemu, prosím, oznam —
oznámíš li, dobrotu tvou poznám —:
Jela horský kořínek je: hyne,
přesazen li do půdy je jiné,
hyne, vadne a se nerozvine.
Jela před tvou velebností klečí,
vyznává, že za vše tobě vděčí,
za sám život jako Stvořiteli,
ty jsi dal a tvůj je život Jely.
milostiv jsi více, než jest hodna:
ale nemůže žít nesvobodna;
Jele smrtí bude nesvoboda
jako rybě, když jí chybí voda.
Jistě, eskihanum, jistě zhynu,

nevrácena ve svou domovinu.
To rci caru, eskihanum ctěná;
vím, že všecko zmůže moudrá žena.«

»Dítě zlaté«, eskihanum řekla,
»kterak jsem se o tvůj život lekla!
S tím se nesmí k caru, pošetilko,
sice hned bych lepé tvoje tílko
do režného pytle zašívala.
Ty jsi ještě nerozuma malá.
Otci nesměla bys odmluviti,
caru však se mysl tvoje pítí,
ač jest otec nade všecky otce.
Cara sluší poslouchati krotce,
co on velí, konat bez odporu,
co on míní, bráti bez rozboru,
nemluvit a plnit bez hovoru.«

Stařena se k uchu nachýlila
Jelinu a šeptem hovořila:
»Od hodže se dovíš, děvo drahá:
ženě dáno tělo od Allaha,
aby bylo potěšením muže;
dána jest jí sametová kůže,
lepý vzrůst a líce jako růže,
dány jsou jí dlouhé, měkké vlasy,
bystré oči a hedvábné řasy,
dány jsou jí paže objímavé
a rty rudé, svůdně usmívavé,
avšak dary tyto nejsou její,
onyť na ženě se pouze stkvějí
jako drahé šaty, zlaté šperky,
které muži věší na chuděrky,
aby jimi smysly dráždili si,
pokrm sobě kořenili mísy,

kterou Allah štědrý muži dává,
a muž mlsný sobě pochutnává.
Každý muž je smyslný a vilný,
chlipný jako kozel, ale silný,
a bůh potřebuje lvů a býků,
aby zástupy mu nevěrníků
potírali, rvali, potrhali,
za nevěru krutě potrestali.
Nevěříš li, od hodže se dovíš,
jinak li tu pravdu neulovíš:
žena není člověk, jest jen tělo
útlé, aby v náručí se chvělo;
bez duše jest, ale přece živá,
aby vášeň mužů, žádostivá
těla ženy, byla ukojena;
tak chce Allah, a k tomu je žena.
Tyto, milá, nezmění se věci,
zvláště zde ne, v harémové kleci.
Horačka jsi, dobře víš to sama:
jehňátko li vlčí drží tlama,
mrtvé mu je vyrvat musí z huby
lovec, jinak nepustí ho zuby.
Sultan všemi blahy zasype tě,
ale cesta zarostla ti k Zetě,
nikdo ti jí nazpět neproklestí;
kde jsi, tam si květy trhej štěstí,
cesta ti buď, co se zdálo scestí.
Pamatuj si: s mužem nepořídíš,
leda li ho láskou neošidíš.
V bílých loktech síla jeho mizí,
přemožen je, žena vavřín sklízí.
Allah muž je, proto drží s mužem,
bez Allaha také něco zmůžem.
Slepě muž ti padne do osidla,
hlavu dá ti do měkkého křídla,

ať tvá ruka rube nebo víská,
vždycky něco z lásky muže získá.
Abys pojala ho do náručí,
rád se tobě skroutí pod papuči.
K ženě car je jako muži všeci:
ty jsi ptače v zlaté jeho kleci,
on je pánem tvým a velitelem,
svrchovaným pánem nad tvým tělem;
budiž jemu povolná i chytrá
by dna tvého nedobral se nitra,
aby tě měl krásnou za pohádku,
a tak, jako o velikém svátku,
aby jemu bylo po tvém boku,
a to pořád, do skonání roků.
Chytrá buď, a na tatíčku caru
jezdit budeš jako na soumaru,
sedlo jemu vsadíš jako koni,
sám ti hlavu do ohlávky skloní.
Ale nezradit mne ani cekem!
Posluž caru mladé krásy vděkem,
ber ne hrstmi, ale přehoušlemi,
otevře li lůno zlata zemi,
naber si ho jako z úlu medu
k větší slávě caru Mohamedu
i všem jeho vezírům a banům —
malý bakšiš prosí eskihanum.«

K stařeně se přitulila Jela,
zaplakala, ano zaúpěla:
»Eskihanum, milá jako matka,
nelíto li tobě holoubátka,
které z hnízda svého vyhozeno,
kterému je křídlo přeraženo,
ono pak se o peroutce jedné
marně zdvíhá, vzlétne, na zem sedne,

samo utlouká se, samo bije,
holuba se věku nedožije.
Tak je se mnou, jak s tím holoubětem.
Poupě li jsem, vadnu před rozkvětem,
s bílým se již rozžehnávám světem.
Až car k sobě zavolá tě, paní,
rci, že jeho jsem, však v umírani,
a car chce li, abych byla živa,
ať mne jeho přízeň milostivá
domů pustí, v moji Zetu lomnou,
na mou prosbu poslední a skromnou.«

Eskihanum rozmýšlí se, váhá,
povoluje, povolit se zdráhá:
»Tvoje prosba na hrdlo mi sahá.
S takovou se k caru neodvážil
dosud nikdo, leč by smrti bažil.
Příliš vysoko si tebe cení.
Tomu navždy zhasne světlo denní,
kdo by myslil odníti mu tebe —
hu, až v srdci od toho mne zebe!
Co je carovo, je posvěceno,
nesmí býti ani poškozeno,
ani zničeno neb odcizeno.
Co je carské, musí prospívati,
musí jeho smysly radovati,
musí růsti a se zvelebovat,
sebou jeho statek rozmnožovat.
Ty, jsouc jeho, povinna jsi krásu
svoji pěstit, aby v modrojasu
slunce byla, které teple září
v jeho dni, a starosti i stáří
odvrací! My, tvoji holubáři,
milé holoubátko, odpykáme,
chorobě li k tobě přístup dáme.

Každého car strašný obezhlaví,
kdo mu poví o tvém o nezdraví.
Nešťastná, ty musíš šťastna býti,
musíš všemi krásami se stkvíti,
zdraví míti jako pevná skála,
jinak by má hlava neobstála!
Ale že jsi matkou, podcerunko,
nazvala mne, slyš, mé jarní slunko:
povím caru, co tě trápí, bolí,
o těžké mu povím o nevoli,
že květ vonný krásy tvojí vadne
a že není pomoci ti žádné
od nemoci, která vysušuje,
srdce zarmucuje, otravuje,
od nemoci, která teskná sluje.
Řeknu o tvé o nemoci teskné,
že dvůr carský, jak se slávou leskne,
zhoršuje ji stále a den po dni,
a že není léka mléka od ní,
leda návrat do otčiny svojí.
A to řeknu, ať mne hlavu stojí!«

Brzy car si vzpomněl na Zeťanku,
bělosněžnou Jelu, na chovanku
harémovou nejmladší, i káže:
»Eskihanum přijdiž, Jely stráže!«
Eskihanum přišla, na zem padla,
čelem bila, za podnož se kladla
carovi, a ze starého měchu
prsou síla drala se jí vzdechů.

Polekal se sultan: »Snad mi Jela,
snad mi Jela náhle neumřela?«

»»Neumřela, caříčku, můj pane,
ale smrti kořistí se stane,

umře ti, snad nepřežije dneška,
zchvátila ti Jelu nemoc těžká,
nemoc teskná; ona vysušuje
z kostí morek, mysl zakaluje,
srdce mladé jedem otravuje,
není, pane, od ní léka-mléka,
leda poslati ji do daleka,
v Zetu, kde ji porodila matka,
sice steskem uschne: umře, zkrátka.««

Tato cara potěšila zpráva:
»Chvála bohu, Jela bude zdráva;
od nemoci této lék se dává,
který moc jí moje předepíše:
poklady jí sneste vší mé říše,
ať se zlatem jako anděl blýská,
v koupeli ať vesele plíská
osličího mléka rybka mřenka;
co si zmane moje milostenka,
všeho víc jí, nežli žádá, dejte,
co si zráčí, všecko udělejte;
nejsladší ať hudba ze saraje
od rána jí do večera hraje;
robině ať libé písně pějí,
bujnými ji baví koloreji,
všeliké ať veselí se děje,
až se malá Jela pozasměje.
Všelikou ji kratochvíli strojte
a se mojí nemilosti bojte!
Všeliké jí strojte podívané,
běda, jest li slzička jí skane,
uroní se s přebílého líčka,
zaplače li moje holubička!
Smutné se jí srdce odermoutí,

patřiti li bude na kohoutí
zápasy, a proto denně noste
do saraje pěvce lepochvosté,
ať se párem utkávají spolu.
Dost li není krásných ve Stambolu,
ať hned vezír, co je nad pečetí,
napíše a rychlí posli letí
do všech zemí mého panování,
a tam každý náměstek ať zhání,
štědrou koupí nebo přísnou daní
nejkrásnější kohouty té země,
že jich caru třeba ve harémě:
Jelino se srdce rozehřeje,
bílé se jí líce pozasměje.
Kohoutího boje podívaná
zábava je, které žádná panna,
které žádná děva neodolá:
zardívá se, získána je zpola.
Když si vykračuje ostruhatý,
když si vyšlapuje chocholatý,
hlavou pohazuje hřebenatý,
pyšně pokyvuje pestroperý
a se zobcem vrhá do nádhery
jeřabaté svému protivníku,
oba pak se za zlostného křiku
perou, derou klovanem i křídly,
tu ten, kterému dřív zlaté zřidly
na odění pláty, krve rudí
potůčkové se mu řinou z hrudi, —
ten, který je dříve bez hřebenu,
jenž mu pyšně trčel na temenu, —
ten, který je dříve bez laloků
červených a kterému se v oku
ryje dráp a vítěznému soku
podléhá a jemu pod zobákem

rozestírá zedraným se znakem, —
ten z kohoutů obou, poražený,
oškubaný, peří obnažený,
velmi potěšuje oko ženy.
Od divadla očí neodtrhne,
dokud vítěz soka nevyvrhne,
dokud z břicha střeva nevyhřeznou
pod ostruhou jeho pod vítěznou.
Nyní teprve se na vítěze
nadšený zrak něžné ženy sveze;
uctivě se ona obdivuje
vítězi, když jeho vystupuje
postať švarná z krvavého rámce,
vítězného kohouta a samce.
Poraženou krví kohout mrhá,
sveřepě se nad ní rozkokrhá,
potom peří krvavé si tříbí;
také divadlo se ženám líbí,
také divadlo jim čivy tuží,
naklání je k statečnému muži,
zpola je v tom úcta, zpola bázeň —
matkou lásky krvavá je lázeň.
Tím i srdce Jely pookřeje,
bledé líce se jí pozasměje.
Postarej se o to, eskihanum.
Poruč také silným pehlivanům,
aby přišli z bulharského kraje
k caru do Stambola, do saraje,
aby pobili se na mejdanu
ocelovým ostřím jataganů,
okovanou tíhou buzdoganů,
aby sekali se, rubali se,
roztloukali hlavy sobě lysé,
až si tváře horkou krví zbarví
tak, že pouze černé oči z larvy

krvavé jim budou vyhlížeti;
na to popadnou se do objetí,
zdvíhati se budou, přenášeti,
přehýbat se budou, přelamovat,
kladivy si pěstí prsa kovat,
svojí paží kosti v sobě drtit,
pařáty si prstů hrdla škrtit,
oči budou z důlků vyskakovat,
ústa jazyk modrý vyplazovat,
zdáti bude se v tom okamžiku,
že smrť tu jest obou zápasníků;
v tom se pustili a odskočili
jako míče dva, když narazily
na sebe a tím se odrazily.
Zápas obnovil se bez oddechu.
Pehlivani ve chvatu a spěchu
jako kočky divoké se krčí
rozbíhají se a v sebe trčí
hlavami, a v jednom náhlém skoku
speří se a rve sok perčín soku,
dlátem palce ryje se mu v oku,
nos mu kouše, ukrucuje uši,
hlavou o zem zdupanou mu buší;
kdyby měli tito protivníci
rohy jako potřeštění býci,
na vinuté by se nabírali,
hroty jejich by se zprobodali.
Vidíš ho? Ten spodní ochabuje,
nevyteklé oko vyvaluje,
a to druhé po tváři mu teče,
jež mu škube záchvatem se křeče,
ústa ještě sebou pohybují,
neklnou, to duši vydechují.
Vidíš toho druhého? Aj, vstává,
po handžáru sahá, a již hlava

od trupu je mrtvá oddělena,
za scuchaný perčín vyzdvižena!
Hoj ty pašo, co jsi nad pokladem,
v klenotnici pospěš horempádem,
tři sta přines dukátů mi žlutých,
špinavými prsty nedotknutých
kupčíků a vyražených právě,
vítězi dej, nechať mu jsou k slávě!
Ale i ten bitec poražený
bil se dobře, a car bez odměny
nenechá ho, ani bez náhrady
otce jeho, že syn padl mladý
jenž svým uměním a silným tělem
starému byl otci živitelem.
Sto dukátů budiž vyplaceno.
Allahovo jmeno velebeno!«

S měkkého car povstal minderluku,
v němž si hověl; pravou vzpřahl ruku,
aby ukazoval, rozkazoval.
Tak si živě zápas představoval,
že se teprv nyní vzpamatoval,
nyní teprve si uvědomil,
pehlivan že soka nerozhromil,
že tu není bojcův ani boje.
Ruku spustiv, přísně pravil stoje:
»Eskihanum, pytle se boj trestu!
Dnem i nocí myslím na nevěstu
lože svého, na Zeťanku Jelu,
k svému chci ji přivinouti tělu,
ale bez nucení, bez násilí,
jako milou v náruč jímá milý.
Otrokyně v lože jde, že musí:
mně se také milování hnusí.
Málo sobě žena muže cení,

kterému se dává z donucení.
Veliká moc už mne omrzela,
malá mi ji zprotivila Jela.
Dost, že mimo dvory mé je strašná,
ale doma? Pastýřova brašna,
v níž je chleba sousto s kusem sýra,
více dává štěstí, než li širá
svému caru říše poskytuje,
protože ho nikdo nemiluje,
ač se k němu jako kočka lísá,
by mu carská neuklouzla mísa,
kterou vyjedenou podle líže,
a se závistí a zlostí hryže.
Eskihanum, Jelinu chci lásku,
a ty dáváš starý život v sázku,
tvé li řeči babí nepřivedou
k milování mému dívku bledou.
Pastýřka se tulí ku pastýři,
milují se, milováním hýří
v noci hvězdné v loži suchopáru;
smáli by se přemocnému caru,
kdyby věděli, jak marně žízní
lásky srdečné a tím se trýzní.
Láska za lásku — ach, jaká krása!
Co car Mohamed je za chuďasa!
Všeho maje, lásky nemá čisté.
Tesknosť jeseně mu žlutolisté
srdce naplňuje; ono nyje, vadne,
choré touhou nezkojenou chřadne.
Podobám se tomu ve podzemí
odsouzenci, který hojně všemi
obklopen jest jídly; za krměmi
vytryskuje voda pramenitá,
křišťalová, chladná, strumenitá;
chce se napít, ale voda hbitá

uskakuje a se v písku ztrácí;
žíznivý chce lopotnou ji prací
vydobýt a chytit dlaní dutou,
aby žízeň uhasil si krutou;
rozedral si o zem prstů nehty,
visí mu jak roztřepané věchty,
ale v písku každá kapka vlažná
zaniká, a jemu žízeň smažná
hrdlo praží, jazyk na podlebí
lepí, není smutnějšího hřebí
nad to: hynout žízní neúkojnou,
před sebou však míti vláhu hojnou.
Žízním Jely jako rosy niva,
tělesnosť má jejích vnad je chtiva,
však i duše má je žádostiva
duše její. Ne jak odsouzenec
žízně, ne jak mroucí porobenec
džehenny chci sahnout po poháru
krásy její, avšak musí sama
skloniti se mýma pod rukama.
Tak, a jdi již! Chci sem šechislama!«

Šechislama sněhobílá brada
přišla brzičko, a stála rada
o tom, kde a kterak islam šířit
s kterou zemí lítou válku vzvířit
a ji ztrestat, že se mocí vzpírá
spáse, kterou Prorokova víra
pohanům a neznabohům nese;
běda, přeběda jí, ať se třese!
Kdo se třásti nechce, král je český.
Na něho pusť Mohamed své blesky;
nejprv porob zemi Ungarii,
potom českou pode jho skloň šíji,
krví, ohněm znamenej svou dráhu,

nezastav se na Zlatém až Prahu.
Zlatý Práh je dávná Turků meta,
každý Turek, který není sketa,
o něm sní. Co proti němu Zeta
malá, nicotná a nepatrná!
Nedbej toho hořčičného zrna
mezi zeměmi, a slávu hledej
u velkých. Care, na kůň sedej,
vojnu zdvihni na českého krále,
dobudeš si slávy neskonalé!

Mohamed se chmurně zakabonil,
chvíli ani slůvka neuronil,
načež pravil: »Znáš mou slabou stránku,
já však nyní myslím na Zeťanku,
na Zetu ne. Nemohu být bez ní,
žádné jmeno tak mi sladce nezní
jako jmeno Jela. Jela, Jela!
Všude Jela, aby do ní střela!
Miluju ji, starče šechislame.
Prahnu tebe, sladký smyslů mame!
Chce mi se té bílé krásy její,
jakou jenom lilie se stkvějí.
Mou být musí v tom i onom světě.
Proto sultan, šechislame, zve tě:
musíš obrátiti dívku onu
k naší víře pravé, ku Zákonu
Prorokovu. Jako bůh jest jeden,
jedno jest i nebe, jeden eđen,
já však volím veň být neuveden,
nebude li lepá Jela se mnou,
černovlasá, s pletí bělojemnou,
s okem hlubokým a zadumaným,
jehož pohled srdcem rozkochaným
car Mohamed žádostivě loví,

jak almužnu dlaně žebrákovy.
Mním, že milo bude Prorokovi,
až mu v bráně ohlásím se ráje:
„Zeťanka, aj, bílá Jela, má je!
Prvý jsem já moslem, jemuž Zeta
ženu dala skalná. Bajazeta
po Kosově vdova po Lazaru
provodila, po ubitém caru
srbském, a šla za ním do harému,
milou potom ženou byla jemu:
srbské odtud krásky od moslemů
hledány jsou jako drahé perly,
krásnéť jsou — a věrné jako berly.
Ale toho nebylo, by Zeta
krvavá a hrdá, stokrát kletá,
dala svoji dceru moslemínu;
tím já vroucně k srdci svému vinu
bílou Jelu; nuž, ať na věčnosti
oba nás ráj Mohamedův hostí!
Ale myslím, starče šechislame,
že i lásky cit mne hrubě klame.
a že hlavně, starče, o to jde mi,
abych v dívce zetskou získal zemi,
a že touha snažná, jíž se hnětu,
ne tak Zeťanku chce, jako Zetu.
Když se dcera Zety pokoří mi
a mně sloužit bude věky svými,
budu mnít, že ne to slabá žena.
ale silná Zeta podmaněna.
Zeto, Zeto, k tobě nenávistí
žloutnu jako o jeseni listí!
Jelo, Jelo, k tobě láskou planu,
hořím, prachem, popelem se stanu,
poslední však jiskra ve popelu
žhavá bude pro Jelu a Jelu!

Ale každé na ni pomyšlení
k zetskému mě nese holostění,
k zetskému mě holostění nese:
mně i Jely, mně i Zety chce se.
Co mi Zlatého jsou Prahu báně?
Více mi jsou skalné Zety stráně.
Z ní já zdělám baštu na Balkáně
vysokou a tvrdou víry naší.
Jako se jí dosud moslem straší,
potom se s ní stane příkrá změna,
jak jen bude dobře poturčena.
Co jsou islamu teď janičaři,
to mu budou zetští hraničáři;
ale k tomu třeba mi je prve
junáka mít jejich dobré krve,
který by je přemohl i získal,
který by je přemlouval i lískal.
Na ně ostří meče nevystačí,
on se ztupí zetské na junači,
avšak meč a vlídné rodné slovo
převedou je v lůno Allahovo.
Takového junáka si pěstím,
tak si silnou cestu k Zetě klestím.
Záměry mé, starče šechislame,
nyní tobě zjevné jsou a známé;
neleně, ty svého chop se díla,
by se Jela brzo poturčila.«

Špatné zprávy stihly z Ungarie:
vojsko se tam sultanovo bije
neslavně a již je na ústupu.
Car se zlobí: »Kterému jsem hňupu
bezhlavému vojsko své dal v ruce?
Vojsko dobré, ale špatný vůdce.
Hlupák jest a baba paša Selim.

Jak tam budu, oběsit ho velím.«
Sám hned sultan do boje se strojí
s novými a nadšenými voji.
Silný sultan běh válečný zvrátil,
šechislam však Jely neobrátil.

———

XI.

ŠECHISLAM OBRACÍ JELU NA VÍRU.

Jela v zlaté kleci; šechislam jí líčí Mohamedův ráj a vybízí Jelu, aby se poturčila; vv. 6691—7089; Jela brání víru křesťanskou; šechislam volá, že šílí, a zlostně odchází; vv. 7090—7176

Klec pro Jelu byla zhotovena
dřevěná a tlustě pozlacená.
Koberce v ní nastlány jsou mšité,
na nich sedí. Líce nezakryté
bílé jest a jemné, velmi vážné.
S ní jsou v kleci otrokyně strážné
dvě, a děvy s té i oné strany
vějíře ji chladí libovany.
Vně se kleci s každé strany staví
černý otrok přísný, bez pohlaví.
Car je žárlivec, a nekleštěný
muž ni okem žádné nesmí ženy
harému zřít jeho. Ni kmet bílý
spatřit nesmí krásy zetské víly;
šechislamu oči zahalili,
na koberec hustý posadili,
před Jelinou klecí rozprostřený.
Sedna starec věkem podlomený,
v prstech zrnky růžence si hraje,

líčí Jele krásy, slasti ráje.
Plynně tekou řeči šechislama,
jeho duch se nese do Neznáma,
na perutech silných víry vzlétá
nad propasti pozemského světa
a jen popisuje, co tam vidí,
čehož neuvidí žádný z lidí.
Ať si starec povídá, ráj líče,
ale co mne, Halila, se týče,
pravím přímo: krásné ráje ženy
nevalné jsou pro Halila ceny.

Ať se huriska a odaliska
v křišťálové vodě ráje plíská,
ať jí z bílé, sametové kůže
libá dýše fiala a růže,
vlasy ambrou, zázvorem ať voní
ústa usměvavá — co mi po ní!
Ať si jiným stinná kynou loubí,
kde se junák s věčnou pannou snoubí,
Halil ví, že každá hubatá je, —
tak i v libosadech bude ráje.
Těším se však vína na potoky;
na břeh lehna, mohutnými loky
chlemtat budu jako ze koryta; —
tobě známo, že jsem nedopita.
Na tom světě musí se to tajit,
na onom však bude lze si najít
náhradu až vrchem dostatečnou.
To slasť bude největší: mít věčnou
žízeň, víno pít jak pramenitou
vodu, ale hlavu nemít spitou,
opici mít, ale smysly jasné, —
ach, to bude u Allaha krásné!
Nebude to v ráji u Allaha,

jako bylo druhdy za Noaha,
aby otci synové se smáli,
vínem smysly omámené má li.
Opojeni, ale neopiti
junácky se budem veseliti,
kaši vařit, bychom byli syti,
rýžovou si budem, sladit medem, —
veselo nám bude s Mohamedem,
dík Allahu, všeho blaha dárci!

Líčení to šechislamu starci
uvízlo, — nu arci, mravokárci!
Starec Jelu s přesvědčivým klidem
vědomého ujišťoval, lidem
že ráj patří, mužům, mužům totiž.
Netušil, že sám si strojí potíž,
které do své smrti nepřevládne,
a že děva důvody má pádné,
kterými ho bude přemahati,
posléze pak úsilí mu zhatí.
Mluvil: »Kdyby žena člověk byla,
ctnostmi mužů by se honosila,
mečem vládla by a buzdoganem,
silou vítězila nad křesťanem,
na pravou jej obracela víru.
Kořínky by rvala tomu pýru,
který hrozí, že se rozplevelí,
zabere si světa prostor celý.
Žena chleba hněte, kozy dojí,
děti muži rodí, hrudí kojí,
zbraň mu odnáší a leskle cídí,
rychle dělá, na očích co vidí.
muži, který jeden jí je z lidí,
jeden jediný a žádný druhý.
Pro lásku a věrnost, pro zásluhy

o domácnosť muže, o rodinu,
zvláště když mu mnoho dala synů,
zesnulý muž, v ráj se ubíraje,
dovolí, by chytila se kraje
roucha mu, a visíc na rukávě
vešla s ním a přebývala v slávě.
Prorokem je přísně nařízena
obřízka; než ubohá co žena
má si obřezati? Zavržena
tudíž od velebné tváře boha;
muž jest její bůh: jen láska mnohá
k bohu muži ženu může spasit.
By to bylo, dlužno símě zasít
pravé víry v marnou její duši.
Proto, děvo, otevři své uši
a slyš slovo mé: krom poturčení
pro ženského tvora spásy není!
Jakože pak mezi muži přední
car je carů, nuž, je na bíledni,
že ti kynou věčné slávy zisky,
ač jsi nečlověk a bez obřízky.«

Starec domluvil a ptáček z klece
libě zazpíval, a Jela vece:
»Já se ničí víry nedotýkám,
v otroctví však víře neodvykám,
již mám po otci a po mateři.
Ať si každý v co mu libo věří,
jen buď dobrý a mé víry šetři,
v duši mi a svědomí se netři.
Vy svou víru milujte a ctěte,
že to pravá mužů víra, mněte.
Nedivím se: ona vše vám dává,
z ní je všecka vaše moc a sláva.
Vše z ní máte: koně, psy i ženy,

i meč těžký, ostře nabroušený,
kterým cizích zemí dobýváte:
v mé mě víře vše to nepomate.
Ty jsi, starče velebný a bílý,
jako děd mi vážený a milý;
kdyby šlo tu o pozemské věci,
já bych v této nevězela kleci
a tvou spěšně konala bych vůli,
kdy se ještě rty ti nepohnuly,
by jí vyřkly; jinak jest, když víra
nevítaná v duši mi se vtírá.
Byl bysi mi těžší nad upíra,
který lidem z hrudi teplou střebe
krev, bys víry nenechal mi v nebe
křesťanské. Mých slabých pěstí rány
na rajské vám nezabuší brány.
Křesťanský bůh hledí na záslužný
život každého, a pouze bohu dlužny
ženy ctností jsou, a od almužny
mužů nezávisí, aby ženy
věčnou slávou byly oblaženy,
v rovnou řadu s muži postaveny.«

Starci bílá zatřásla se brada
a děl: »Děvo, hříšná jen si žádá
žena, aby s mužem jedna řada
rovnala ji; přec mu rovna není,
takové jest věcí přirození.
Za mužem jest místo její; hbitá
ruka se jí ruky muže chytá
jako ruka tonoucího břehu:
dá li muži lásku, věrnosť, něhu,
muž jí ochranu a spásu podá,
ženu vírná nepohltí voda.
Na tom vidíš, že tvá víra lživá;

bez silného muže žena živa
býti nemůže; zdaž meči jehla
rovnala se, že si k němu lehla?
Vždycky silný bude muž, a baba,
sebevíce jazyčitá, slabá.
Jazykovým obratná je šermem,
ale prchá před bitevním lermem:
krev a krev, jež v muži radosť budí,
nadšení mu rozněcuje v hrudi,
ženě slabé z těla duši pudí.
Kdo by rovnal hvězdu večernici,
kdo by rovnal hvězdu ku měsíci?
Slunce vzchází veliké a jasné,
malá zora tratí se a hasne.
Nerovná se malé velikému,
nerovná se úzké širokému,
nerovná se nízké vysokému,
nerovná se mělké hlubokému,
nerovná se moři pidilouže.
Schvalně Tvůrce, ženě vlasy dlouže,
rozum jí dal dětinský a krátký,
a to dědíte již od pramatky.
A tvůj rozum nade vše je vadný,
ano tobě rozum není žádný.
Taktě tomu. Pouze nerozuma
rozmýšlí se, kolísá a dumá,
když mu v ústa rajská prší mana.
Nevíš, co to značí, světapána
že se tobě přízeň naklonila.
Každá by tě ráda utopila,
aby tvého dobyla si místa.
Dcero Zety, odřekni se Krista,
poturči se, přijmi víru novou,
splyň svou duši s duší sultanovou,
v něj věř aspoň, když ti pochopení

Prorokovy víry dáno není!
Týden tobě dávám k rozmyšlení.«

A když týden minul, starý zas tu
šechislam, a jako když se z plástu
roní medu slaďounkého šťáva,
blahá dívce naučení dává.
Dnes ho dívčin odpor nepohněvá,
dnes už dozajista zetská děva
výmluvnosti jeho neodolá,
mní, že tak už přesvědčil ji zpola.
»Panenka li se,« dí, »rozmyslila,
ráda li by se již poturčila,
panu caru radosť učinila?«

»Carská otrokyně na svém trvá,
dnešní odpověď zní jako prvá.
Do lesa kdo nosit bude drva?
Líto mi tě, starče, líto lítě,
mé li rozhodnutí zarmoutí tě,
ale věz, že nadarmo se trudíš,
k své mne víře ničím nepřipudíš.«

Šechislam děl: »Co by na mně bylo,
řekl bych: Nuž, jak je tobě milo,
nech si víru, nech ti tvoje víra
lživá poloduši ženskou zžírá,
kazem jí buď jako rez je kovu,
já si nechám víru Prorokovu:
já jen vůli carskou nepřelomnou
plním, a žel, nenacházím skromnou,
mírnou, tichou a poslušnou dívku,
hodnou, aby caru pod přikrývku
stulila se jako jehně bílé,
oddaně se vzdala jeho síle.

Vidím, že jsi hrdá, nepřístupná,
vzdorná, jako zetská skála zpupná.
Ne já, car tvůj odpor zlomí tuhý;
mně jen úkol Allahova sluhy
ukládá, bych dal ti poučení,
co je jasné jako světlo denní,
všem, kdo nejsou bělmem poraženi.«
Na to starec věrně po Koranu
poučoval neustupnou pannu:

»Slavme boha, všeho světa pána,
milosť jeho milosrdná dána
nám, kdož božství jeho vyznáváme
vědomi, že vše od něho máme!
K tobě, všechněch dobrých hospodáři,
k černé zemi skláníme se tváří,
utíkáme se a prosíme tě:
cestou pravou voď nás po tom světě!
Od tebe jsou všechna dobrodiní:
dej, ať i tvé dítky dobře činí!
Svůj blesk vezma, Pane, mocně šlehni
a nám v srdcích světlo rozežehni,
ať se věrou svatou v tebe vznítí,
pevnou věrou ve posmrtné žití!
Nevěřícím pomoci, žel, není,
oniť před pravdou jsou zabedněni.
Nevěřícím běda, třikrát běda!
Jim se pravda pochopiti nedá,
neboť bůh je k víře neposvětil,
hříšná jejich srdce zapečetil,
pečeť vložil na jejich i uši,
aby byli k pravdě jeho hluši;
aby byli ku poznání slepi,
oči se jim voskem božím lepí.
Nevěřící hluši, slepi, němi

po boží se potácejí zemi,
do dne posledního po ní bloudit
budou, až bůh přijde lidi soudit.
Když hrom boží metá živé blesky
na kraj pozemský a podnebeský,
hlupáci si oči zakrývají,
blesk nás netrefí, se domnívají.
Trefí, trefí, jemu neujdete,
nevěřící! Bohu neskryjete
černou duši ani ve tmě sklepa.
Nevěra ať zavede vás slepá
kamkoli, vás najde bůh a stepá!
Boha nepřemohou moci temné.
Já jsem bůh a světlo. Bojte se mne!
Bojte se mne světa národové,
kořte mi se, můj vás prorok zove!
Obloha mnou širá utepána,
země mnou je za lože vám dána,
já určuji lidem žití dráhu,
já dštím na obilí jejich vláhu,
sladkou šťávu vkládám do ovoce,
láska živí božského vás otce.
Bojte se mne, jen vy nebojte se,
čí se denně prosba ke mně nese,
kteří svého uctíváte boha,
přede mnou čí ohýbá se noha,
almužnu když chudým udílíte,
lidem bližním zlého nečiníte,
radou jim i skutkem prospíváte,
vždy můj zákon na paměti máte.
Věříš li už, zetská děvo sirá,
o bohu co naše hlásá víra?«

»Věřím v boha jediného, věřím,
hloubí moře víru svoji měřím.«

Starce spokojila slova vřelá,
kterými mu odvětila Jela,
a děl: »Již jsem o tvé blaho kliden.
Přijdu zas, až opět mine týden.«

Přišel šechislam a pokračoval,
o Allahu dívku poučoval:
»Allah muž jest, a muž sílu značí.
Přes nevěrné noha jeho kráčí
a je šlape jako trávu zvadlou,
jako listem o jeseni spadlou.
Co bůh zkazil, nemá práva růsti.
Nevěřícím Allah neodpustí.
Věřící jsou boží pomocníci,
nevěřící boží protivníci.
Pomocníkům ze své síly dává,
protivníkům s ramen letí hlava.
Nevěřící, Allah bůh je mesti,
a vy zrozeni jste ku neštěstí,
od věků jste bohem odsouzeni
do džehenny v peklo zatracení!
Věřící, vy bijte nevěřící,
zásluha to před boží je lící,
a bůh silný také bíti bude
nepřátele vaše vždy a všude!
Věřící, oj, buďte muži silní,
vždycky božích přikázaní pilní,
naslouchejte víry učitelům,
a svým buďte na strach nepřátelům!
Věřící jen Allaha se bojte,
zhoubu jeho nepřátelům strojte,
kde je najdete, tam ubíjejte,
Allahu je s očí zahánějte,
a to pořád, jako lítí kati,
dokud k Allahu se neobrátí!

Kdo vás utiskuje, utiskujte,
nepřátelům strašnou pomstu kujte,
za oko ať oběma vám platí,
za zub můžete jim vytrhati
všecky zuby; přečasto se stává,
se zubem že utrhne se hlava,
to však není křivda ani chyba,
krev je nevěřících bohu libá;
v Allahově bijeme se jmeně,
tím líp, čím je neznabohů méně.
Meč jest jazyk Allahův; jím moslem
opásán, se stává božím poslem,
i on mluví k vám a on vám hrozí:
Obraťte se, mrzcí neznabozi,
obraťte se! Kdo se neobrátí,
moje ostří o hlavu jej zkrátí!
Jazyk boží k nevěřícím volá:
Chcete li být muži, psové, hola!
svatou obřízkou se obřezejte,
božím mečem bedra opásejte,
dále víru meče zanášejte!
Uvěřte již krvavému meči,
když k vám mluví Allahovou řečí!
A snad ani on vás nepřesvědčí?
Ztraceni jste, navždy zatraceni,
pro vás místa mezi lidmi není!
Nejste muži, ďauři! Psí jste synci,
místo vaše v smrdutém je psinci!
Dejte hloupou hlavu do obojka,
smyčka bude šíjí vašich spojka,
když vás nespojila svatá víra,
které štítíte se jako štíra!
Ne již mečem, karabáčem na psy
moslem stane mluvit: Pes 'si, rab 'si!
Pochyl, rabe, k zemi čelo podlé,

koř mi se, jak na oltáři modle!
Rozzívni, pse, dokořán svou tlamu,
trhavé ti zuby povylámu!
Poslouchej, co káže pán i mluví,
sádlo jemu lízej na obuvi!
Dívko mladá, nechceš býti více,
nežli psu je poběhavá psice?
Když ti mužem býti není dáno,
buď mu radostí a krásou, panno!
Car je z mužů prvý. Jaké štěstí
na hrudi se jeho pyšně nésti,
tuliti se, jako k ratolesti
jablíčko se tulí na jabloni!
O lásku car carů nežebroní,
jemu dlužno lásku přinášeti
jako oběť, a když při oběti
laskavý mu pohled k tobě sletí,
totě blaho, jakového blaha
každá ženská hlava nedosahá.
Carova jsi, svoje nejsi paní.
Ptačátko jsi v jeho silné dlani,
zmáčkne li tě, nic tě nezachrání.
Všeho blaha hojnosť mohouc míti,
na kostku proč mladé sázíš žití?
Žena sama není víc, leč touha
mužova a hračka jeho pouhá.
Většího je ženě nedosíci,
zvláště neznabožce nevěřící,
než když muž má libosť v jejím líci.
Tebe, děvo, prvý muž si žádá,
a ty nejsi šťastna, nejsi ráda?
Vzdej se caru bez výminky, hloupá!
Hle, již jiná na tvé místo stoupá,
v paprscích se přízně jeho koupá,
krásou stkví se jako víla vzdušná,

a ty bláhová a malodušná
sokyni chceš ustoupiti s pole,
by šla k cíli po tvé po mrtvole?
Honem sedni k plné carské míse,
vzdej se vůli carské, poturči se!«

Hlas mu Jelin tou byl odpovědí:
»Moudře mluvívají starci šedí,
starci moudrosť na jazyku sedí;
já však hloupá jsem a neskušená,
jak jsi pravil. Mním, že nemá žena
za muže jít, mním, že nemá panna
vzdát se muži, jestli připoutána
láskou není a je neoddána
po zákoně, v němž je vychována.
Křesťanka jsem, křesťan býti musí
muž můj, jinakého nevezmu si.
To má odpověď je na pohanu
víry té, k níž svatou láskou planu
a s níž do smrti se nerozstanu.
Miluji své krásné náboženství,
že je spravedlivo k mému ženství.
Je li víra vaše mužů víra,
mé se ženství důrazně jí vzpírá.
Vy si, muži, věrně při ní stůjte,
nechte si ji, nám jí nevnucujte!
Pravá víra nesmí býti úzká,
omezená; nesmí býti mužská
jen a ženy proto vylučovat,
že jsou slabé; musí lásku chovat
k lidem všem a pravdám vyučovat,
které váží pro muže i ženy.
Ženy, Mohamedem odstrčeny,
od jeho se víry odvracejí,
ku Kristu a jeho víře spějí.

Co mi vaše pozemská jsou blaha!
Nad ně mi je moje víra drahá,
neníť pouze věrou mužů silných,
boji zdivělých a pudů vilných,
ale také útlé ženy vítá,
útočiště nevolníkům skýtá,
útěchou je chudým, neduživým,
pravdy pramenem je věčně živým,
který stejně dává ze křišťálu
svého osvěžení moci králů,
jako z něho čerpá žebrač sirá;
proto drahá Kristova mi víra.
Co si myslíš? Jak bych odpadnouti
mohla od ní? To mi srdce rmoutí.
Jak bych víru krásnou opustila,
která ženu k bohu povýšila,
mateří ji boží učinila?
Za ní já jdu, za ní, matkou boží,
volná jak muž; trní ani hloží
nebojím se, že mi zraní paty;
za ní já jdu ve stan nebe svatý.
Jestliže mne hněvivý car zmučí,
ráda budu; v božím ve náručí
zahojím se; tak mne víra učí!«

Jelina již dozněl romon hlásku.
Šechislam si s očí strhnuv pásku,
divem ustrnulý hledí chvíli.
Pásku odhodil a volá: »Šílí!«
Hláskové to opakují tencí
polomužů. Aga nad kleštěnci,
kizlaraga, pištı́: »Do pytle s ní!«
A již eunuši jako běsní
přiskakují ku statečné Jele.
Dívka chví se na celičkém těle,

ale oči její patří směle,
důstojně a klidně, nebojácně,
sněhem bílá jest a krásná vzácně.

Šechislam se zdvíhá, dí a praví:
»Nechte nehodnou, car s ní se spraví,
Car ti věnec mučednický vstaví!
Koruny ty prahneš mučednice?
Dostane se ti jí, nevděčnice!
Bita budeš, až ti od pardusu
rozsype se tělo na sto kusů,
až se drobné rozpadnou ti kosti!
My ti pomůžeme ku svatosti!
Poznáš ty hněv carský, krvi zbojná,
jak se skončí s nepřítelem vojna!«

Jela byla v harém odvedena,
na železný zámek uzavřena,
chovali ji do carova příští.
Leta tři car prodlel na bojišti.
Ve vězení všeho hojnosť měla,
aby krása její netrpěla.
V samotě jen matka byla při ní;
hlupci mní, že jí jest otrokyní;
Halil tajnu zná, však neprozradí;
dobře mu to někdo vynahradí!

XII.

SULTAN A JELA.

Sultan, vrátiv se z vojny, navštěvuje Jelu, domnívaje se, že je poturčena; vv. 7177—7328; Jela jej vyvádí z bludu, sultan odchází, plana hněvem na ni i na šechislama, že se mu nepodařilo ji obrátit; vv. 7329—7442; sultan obeslal k sobě šechislama, jenž mu radí, aby Jelu usmrtil, když prahne po mučednictví; vv. 7443—7483.

Car se vrátil slávou ověnčený.
Všecky jeho harémové ženy
čekají ho touhou rozechvěny,
nejkrásnějším rouchem vystrojeny.
Každá myslí: já jsem nejkrásnější,
já jsem panu caru nejmilejší;
každá doufá: mne on vyznamená,
láskou jeho budu oblažena.
Car se neptá, jistě předpokládá,
že se Jela poturčila mladá.
Jela jeho jediná je touha,
na ni těšil tři se leta dlouhá.
Eskihanum poslal, aby děvu
připravila jeho na návštěvu.
Za paní jdou starou eunuši,
každý vleče darů drahých nůši.
Za kleštěnci dvě jdou otrokyně,

líčidla a masti nesou v klíně.
K tomu jsou, by Jelu vykoupaly,
voňavými mastmi namazaly,
aby měla liliovou kůži,
aby měla libovůni růží,
aby měla zruměnělá líce,
obočí jak morská pijavice.
Jela odmítla: »Já bez přetvářky
ukážu se caru.« Ženské v nářky
daly se, že dosud nikdy žena
cara nepřijala nelíčena,
a když v roucha se a šperky strojí,
aby ulepšila krásu svoji,
projevuje, že si cara váží,
lepší než je zdáti se mu snaží,
a že carské vzácnější jsou dary
nad vrtochy žen a nad rozmary.
Jela děla, že se nemá s falší
před boha ni cara, a vše další
že se uvidí a jest její věcí.

Zbyteční by nebyli tu svědci,
eskihanum služky odeslala,
eunuchy též, a pozůstala
samajedna s Jelou o samotě,
jížto děla: »Hloupé jsi ty kotě.
Čeho se ty odvažuješ, totě
vzpoura malomocná; jaké psotě
vydáváš se a mne s sebou, nevíš;
před sultanem li se neobjevíš
v darech jeho, to si za znamení
vyloží, že máš jej v povržení,
že ti přízeň jeho milá není;
dost je bídy, že jsi odepřela
poturčit se; Zeťanka jsi smělá,

šíleně jsi, děvo, odvážlivá;
dej si hlavu, ale já chci živa
být: mně život vlastní ve starobě
milejší jest, než tvé mládí v hrobě.«

Jela neslevila: »Po hodině
cara přijmu; moje otrokyně
přistrojí mne bez pomoci cizí,
a bůh ví, že tvoje srdce ryzí
živo zůstane a strach tvůj zmizí
o starobný život, jenž ti drahý;
a car na mne pošli svoje vrahy,
ať mi život vezmou nesvobodný,
který dcery Zety není hodný.«

Lhůta prošla. Kizlaraga vede
cara k Jele. Care Mohamede,
care carů, co se s tebou děje?
Ruka se ti, brada se ti chvěje,
pod tebou, aj, kolena se třesou,
zdá se věru, že tě jedva nesou!
Arci, nejsi zvyklý chodit pěšky,
jezdec lehký jsi a chodec těžký. —

Přede dveřmi, kde byl Jelin harém,
po mravu se kizlaraga starém
vyzul z bot a vstoupiv, Jele dává
carský šátek a dí: »Blahá zpráva,
ó ty šťastná! Pan car k tobě kráčí.
Kéž tě novina má neomráčí!
Štěstím se ti nerozpukni hlava!
Odpovídáš: Jela očekává,
skromná služka svého velitele.«

Odpověď tu v ústa dává Jele
podle pravidla a obyčeje.

Jela mlčí. »Zdaliž bez naděje,«
kizlaraga ptá se, »necháš cara,
jehož srdce láskou k tobě hárá?«
Teprv Jela slovem ozývá se,
jímavý je smutek v jejím hlase:
»Kdo pak prosí, poroučeti moha?
Prosí liž se těžká muže noha,
když se v chůzi nese nad žíželí:
Dovolíš li, červe, aby celý
podešev mé na tě stoupil boty?
Co je botě červí do trampoty?
Caru rci, že v pokoře ho čekám.«

Kapoun člověk šeptá: »Až se lekám,
o tvou hlavu, když tě mluvit slyším!
Ty jsi nepokorná ke všem vyšším,
ač ti pokora je na jazyku.
To je zlé! Car k tobě podle zvyku
moslemů se blíží poníženě —
obut moslem ku své nejde ženě —
a ty vítáš hořkostí ho vzdornou
a si ještě hraješ na pokornou!
Účinek, vím, bude okamžitý:
náhle změní carovy se city,
car tě místo lásky vznenávidí —
toho žádný nežádej si z lidí!
Car je strašný, hrozný ve svém hněvu —
v žraločím ti krušně bude střevu!
A mne také carská bota zdepe,
že jsem tebe nenaučil lépe.
Aspoň ruce skřiž a pochyl čelo!«

Za dveřmi car vzdychá: »Duše, Jelo!
Otevři mi, hynu od milosti!
Příliš dlouho mé se oči postí

na tvou divnou krásu od pohledu.
Otevři již caru Mohamedu!«
Kizlaraga otevřel a skočil
do kouta, kde do klubka se stočil
jako psisko pánem odkopnuté,
nebo ten, kdo ve bolesti kruté
břicha svíjí se a oči kroutě
úzkostí se potí; tak on v koutě.
A car carů vchází skromný, bosý,
jako žebrák, který dárku prosí.
Dívka ne, on čelo sklonil před ní
jako odsouzenec na poslední
cestě, jež ho vede k popravišti.
Ale z podelbí se oči blyští
zelené a touha žádostivá
plane v nich. Tak tygr, šelma divá,
k nohám své se plazí krotitelky,
jež ho zrakem přísné velitelky
drží v mezích, aby kly a spáry
neroztrhal v kusy ji a cáry.
Nejen přísnosť, také její krása
krotí jej, však naděje též masa
krvavého, jehož dlouho lační.
Rozkazu ždá dravec: Skákat začni!
Palčivého trýzeň duše chtíče
týrá jej a bázeň, aby biče
upletený pramen řemenový
nešlehl ho v čumák ve hladový.
Jako džuvegija, panic mladý,
když si rozpačitý neví rady
před krásou své milky obličeje,
car dí zticha, zmužilý být chtěje:
»Sličná li se Jela pozasměje,
když mne za tři leta neviděla?
Nikdy li si na mne nevzpomněla?

Vlídné li má slůvko pro mne Jela?«
Jela stojí před ním v hrubé říze,
z vlněné jež usoukána příze.
ona si ji soukala i matka,
by jim dlouhá chvíle byla krátká,
soukaly i šily ve vězení,
v harémovém přísném uzamčení.
Šperku nemá na sobě ni cety,
ani růží nezdobí ji květy,
které pannám v lících rozkvítají,
čistotou a mládím krášlívají.
Líce bílé má a černé oči,
černá noc jí houstne ve vrkoči,
vzrůst má darovaný od cypřiše
a i smutek vážný, jenžto k pýše
panenské se poje, úctu budí.
Tvrdosť mramoru jí roste z hrudi,
hrubou řízu zdvíhá, formuje ji,
a car žasne nad vší krásou její.
Posléze ji viděl nedospělou,
nyní vidí krasavici stkvělou.
Že se proměnila v pustevnici,
líbí se mu. Jak jí to jde k líci!
Krásnější je zetská kozipaska,
nežli každá dvoru jeho kráska.
Libější je koření to horské,
jež z ní dýše, nežli všecky dvorské
vůně, jimiž krásky jeho páchnou
a v nich nyjou, moří se a čachnou.
Mní, že k vůli němu oděla se
za Zeťanku, ana kozy pase,
a že mu tím srozuměnou dává,
jako ona že se Zeta vzdává,
že mu sama do rukou se klade.
Kdo to vnukl hrdé dívce mladé?

To jí vnukla víra Prorokova,
nová je v ní víra, duše nová.

Sultan praví: »Dilber Jelo, selam!
Šťastně ušed nepřátelským střelám,
střelám za terč vydávám se jiným,
které pod tvým pod obočím stinným
číhajíce, lučí ze zálohy.
Já jsem první raněn přeubohý,
do samého raněn srdce středu.
Běda bude caru Mohamedu,
brzy li mu nepodají léků!
Od tvých, dilber Jelo, sladkých vděků
naději se ran svých zacelení,
naději se srdce zahojení.
Po tři leta po tobě jsem toužil
a se touhou nesplněnou soužil
a jen v bitvách, když jsem vrahy stínal,
na tebe jsem chvíli zapomínal.
Nových zemí Allahu jsem dobyl,
které pak jsem ještě neporobil
porobím, až sobě odpočinu
na tvém měkkém, dilber Jelo, klínu.
Chvála bohu, chvála jedinému,
z bojiště on k tobě do harému
posílá mě, tebe za odměnu
dává mi a za vítěznou cenu!
Díky tobě, že jsi pochopila,
k čemu mi jsi, a se poturčila.
Jsi mi za to stonásobně milá.«

Načež caru odpovídá Jela:
»Víru já mám, co jsem vždycky měla,
aniž budu jinou víru míti,
dokud na mne boží slunce svítí.«

Sultan jedva sluchu svému věří,
divoké mu oči dívku měří,
zuby se mu jako tygru skeří,
když mu kořisť ošidila tlamu,
která vrčí: »Běda šechislamu!«
Zuby cení sklamaným se vztekem,
na těle že spanilém a měkkém
hladovou si neukojí žádosť,
síle svojí neučiní zadosť,
nerozsápe tuto bílou mladosť.
Hněvem jako máslo v hrnci kypí,
jako zmije ušlápnutá sipí,
hněv mu nezkrocený funí z chřípí,
a car volá: »Kizlarogo, boty!
A tu nevděčnici do temnoty
uzavři a o chlebě a vodě
ať sní o své zetské o svobodě,
ať si blouzní ve hladové díře
o pravé i o nepravé víře!
Zahyň, pojdi, stvůro neznabožná!
Kterak je to možná, kterak možná!«

Více sultan po harémech nešel.
Hlavu nedosťatou smutně věšel,
od Jelina prahu odcházeje.
Zdá se mu, že nikdy neokřeje
po té, kterou dostal nečekaně,
po té bolestné a palné ráně,
jež ho promrštila ze zákeří.
Běží s ní, by za závoru dveří
komnat svých se ukryl zrakům lidí,
neboť za ni hanbí se a stydí.
Krutou strojí pomstu. Nenávidí
Zeťanku, jež po tři leta plná
ukládala, aby vražedlná

rána v pravém zasahla ho místě,
aby skolila ho jistojistě.
Odmítla ho, odmítnuvši boha
jeho, taktéž dobrodiní mnohá,
kterými ji carsky zasypával,
a byl by jí hory doly dával,
kdyby k němu lásky měla trochu.
On však rozbije tu bílou sochu
mramorovou, když ji nepřinutí,
aby pohnula se k obejmutí!
Kdo chce žít, se nesmí opovážit
na odpor být caru, ať ho blažit
přízní chce, či v ohni hněvu smažit!

Car obeslal k sobě šechislama:
»Šechislame, tobě bude sláma
milosti mé a ne přízeň sena:
proč pak Jela není poturčena?«

Šechislam dí: »Care, nedala se,
Allahovi drze rouhala se,
svého boha nad něj vyvyšujíc,
Allaha pak snižujíc a psujíc.
Hádala se, care, na mnou věru,
jako deset starých kaluděrů.
Care carů, ta se hádat umí!
Ještě v hlavě od toho mi šumí.
Care carů, ta je jazyčitá!
Na šerm řeči šavle to je hbitá,
ještě se mi před očima kmitá.«

»»Ale proč pak jsi ji nepřehádal,
jazyk ještě lépe neovládal?
Marně v tebe naději jsem skládal.««

Šechislam dí, caru odpovídá:
»V tom, ó care, žádná není bída.
Nevěrce my pouze poučujem,
Allaha jim v slávě ukazujem,
avšak s nimi odmítáme hádky.
Kde jsou hádky, dostaví se zmatky.
O víře se nesmí pochybovat,
od víry se nesmí uchylovat,
víru dlužno přijmout jak se dává,
jinak víra není víra pravá.
Jsi li víra, budiž bezrepotná;
víra sporná vždy je nejednotná;
kdo dá v duši místa pochybnosti,
nevěře se z tenat nevyprostí,
pevná víra v něm se nezahostí.
Zeťanka tvá není spůsobilá,
aby víře naší uvěřila,
aby upřímně se poturčila.
Ona vroucích nemá pro tě díků,
koruny si žádá mučedníků,
po vůli jí učiň bez cavyků.«

»»Budiž jí to!... Nyní nech mne sama.««
A car málem vyhnal šechislama.

XIII.

MAKAR.

Jela uvězněna; onemocněla a sultan hledá, kdo by ji vyléčil; vv. 7484—7619; dovídá se o archimandritu Makarovi, divotvorném lékaři, a posílá pro něj, ač nerad; vv. 7620 až 7660; Makar praví sultánovi, že musí býti s nemocným o samotě, aby jeho léčení účinkovalo; sultan nesvoluje k této výmince od pravidla, ale poddává se, když se stav nemocné stále zhoršuje; vv. 7661—7854; pobyv s Jelou hodinu o samotě, Makar oznamuje sultánu, že Jela je zachráněna a že příčinou její choroby je láska k nevěrci, jímž jest on, sultan; vzdá se sultanu, bude zdráva a šťastna, zůstaví li ji sultan při víře křesťanské; vv. 7855—8327; sultan se zdráhá, Makaru vyhrožuje, ale po slovní potyčce jest ochoten přijmouti Jeliny podmínky; vv. 8328—9241.

Samoten car v komnatách svých mešká,
srdce mu je, hlava mu je těžká,
zdá se mu, že nepřežije dneška.
Hněv a pakosť útrobu mu střebe,
pomstíti chce Allaha i sebe.
Uražen jest. A kým? Ženskou hlavou!
Jak se malým cítí se vší slávou!
Útroba mu zalila se žlučí.
Přemýšlí, jak zetskou děvu zmučí.
Hne li sebou socha mramorová,

až poteče krev z ní purpurová?
Hne li sebou mramorová socha?
A on přec ji miluje a kochá!
Tím ji více miluje, čím více
poodvrací od něho své líce.
Úpí: »Oka mého zřítelnice,
již mi tvoje uhasíná svíce,
již mi tvoje denní světlo hasne,
nesvítit mi bude slunce jasné!
Slunce moje, již jsi potemnělo!
Noc mne obestírá. Jelo! Jelo!«

Králové se dětem podobají:
všeho více, nežli třeba, mají,
krmě svojí neváží si mísy,
chutnější jim zdá se jídlo čísi,
po něm plačí, po něm vztekají se,
a když mají na cizí co míse,
nechutná jim, zas to odhazují:
svého nerad, tvého rád král ují.
Za zlatými stoly líně sedí,
ze zlatých mis nedosytě jedí,
z pohárů si zlatých připíjejí,
zlatem se i knoflíky jim stkvějí:
ale když jim zalíbí se zlatý
knoflík cizí, — bože, to jsou chvaty,
aby jejich byl! Jen zlato cizí
považují za vzácné a ryzí.
Pro ten knoflík vojnu vypovědí,
pro ten knoflík krev se vojska cedí
a se proudem líti nepřestane,
dokud se ho králi nedostane.
Král jak dítě mít chce, co si zmane.
Chlapci líbí chlapcova se hračka;
mermomocí chce ji mít, a mačká

z oka slzu; z toho vznikne rvačka,
za rvačky pak hračka rozbije se —
tak to s sebou osud hraček nese.
Miluje car Jelu, nemůže být bez ní.
Proč ji tedy moří? Proč ji vězní?

Třetí den se Jela v temnu postí
a jen soužení má do sytosti.
Jela měla aspoň chléb a vodu,
však car zůstal i bez toho hodu.
Tři dni sultan nepije a nejí,
myslí na Jelu a krásu její.
Zdaliž nejsem car? Což se jí bojím?
Po dobrém li žádosť neukojím,
přinésti ji do svých komnat kážu,
vlastní rukou provazem ji svážu
a to učiním, co žoldák činí
se zajatou svojí otrokyní.
Čelo se mu vraští, brvy chmuří,
celý dvůr se třese, sultan zuří.
Po harémech žen i odalisek
němý postrach; každý dvorský hýsek,
jenž se z carské mísy přiživuje
a mu tajně ženy pomiluje,
jak jen může, všecko jednu hude:
Car je hrozný, hrozně soudit bude!
Zvláště těm jest úzkostí se chvěti,
za vojny jež porodily děti
na vrub carův, že to smrtí splatí,
že i s dětmi budou nedýchati:
matky sultan trestá pytle smrtí,
děti eunuši šňurou škrtí.

Čtvrtého dne poslal eunuchy
Jelu přinést. Je to národ hluchý

k pláči žen a dětí, slepě koná
rozkazy. Však vrátili se: »Ona
otrokyně velice je chorá,
nelze nést ji.« Nová citů hora
sultanovi na hruď svalila se.
Nikdy nelekl se, jak v tom čase.
Viniti se počal: »Kate, zase
ty ji vraždíš, pro tebe je chorá!
Prvá lékařka ať mého dvora
pospíší a vyléčí ji honem,
ať je zase v těle bezúhonném,
ať má plné, nezkalené zdraví;
ale jestli hned se nezotaví,
vědmé babě bude běda, běda,
pozná, co hněv cara Mohameda!
Za to jestli dobře mi ji zléčí,
uvidí, jak car Mohamed vděčí.«

Vedou babu k Zeťančinu loži,
baba nejprv pomoc volá boží,
potom chorou dívku ohledává,
ohledavši, caru zprávu dává:
»Dívku vysušuje nemoc suchá,
do měsíce nebude v ní ducha.«

Bledne car, zlá novina ho kruší:
»Jela nesmí vypustiti duši!
Nesmí umřít, já to nedovolím.
Smrť li pro ni přijde, já ji skolím!
Nedám její krásu, její mladosť!«
Stařena dí: »Nuže, dej jí radosť!
Života jí kořen smutek hlodá.
Radosť jí dej, snad se nemoc poddá.
Bez radosti ani živá voda
nespasí ji; umře holubička,

sinají už bledá její líčka.
Od smutku se léku nedostává.
Hrozil jsi mi smrtí, — zde má hlava!«

Vynesena Jela do prostranné
síně, světlé, pestře malované.
Lahodných jí krmí nanosili,
by nové dodaly jí síly.
Zábava jí uchystána sterá,
bavili ji z rána do večera
kejklíři a hudci, tanečnice,
šaškové se smáli, pukajíce
smíchy sami, ale bledé líce
Jelino se ani nepohnulo,
od smutku a od nemoci schnulo.
Zápasy ji baví kohoutími,
ale Jela netěší se jimi.
Přivedli jí silné pehlivany;
siláci si zadávají rány,
pěstmi do prsou i hlav si buší.
z těla sobě vyrážejí duši;
Jela odvrací se od divadla,
od něho svá líce skrývá vpadlá.
Kdo vyléčí Jelu sultanovi,
o zázračném léku kdo mu poví,
který chorou vyléčí mu Jelu,
zdraví duši její dá i tělu?

Doneslo se, pověděli caru,
že takový lékař na Fanaru,
že na dvoře patriarším žije.
sluje archimandrit Makarije.
On je lékař, který divy tvoří:
křesťana li těžký neduh moří,
Makarije navrátí mu zdraví,

dotkne se ho, nemoci ho zbaví,
děravého ranami ho spraví.
Car mu rozkaž, aby pod dotekem
prstů svých, tím divotvorným lékem,
uzdravoval prve musulmany,
a co zbude, budiž pro křesťany;
car mu rozkaž, zdráva bude Jela,
byť už duši na jazyku měla.

Uražen je sultan. Černí popi,
kteří Prorokovo nepochopí
učení, což oni mohou vědět!
Makar zůstaň na Fanaru sedět,
šechislam má také prsty dlaně,
navrátí on zdraví Jele panně.
Šechislam jde ku Jelinu loži,
od Allaha vzývá pomoc boží,
dlaně svoje na nemocnou klada,
aby Allah uzdravil ji žádá;
ale Jele hůře jest a hůře.
Zahanbený odchází. Car zuře
pro Makara posílá. Ten přišel
a z úst cara samotného slyšel:
nejvzácnější krása jeho dvora
neduživa leží, na smrť chora,
ať ji monach uzdraviti skusí,
neboť ona zdráva býti musí;
uzdravíž jí prstů dotýkaním,
štědře odměněno bude dlaním,
které dívce zdraví navrátily,
které caru srdce potěšily;
ale jestli choré zdraví nedá,
běda bude mu a třikrát běda,
dlaň mu vzata bude po rameno,
takovou mu bude odměněno!

Makarije caru odpovídá:
pravda je, že nemocné on vídá,
ale Bůh jen léčí je a hojí:
k Němu on se obrací a pojí
k dotýkaní prstů prosby vroucí;
jen Bůh uzdravuje choré mroucí.
duši zastavuje na odletu,
tělo zůstavuje tomu světu.

»Černý kaluděre,« car se mračí,
»pospěš odtud co ti nohy stačí!
Co ty zmůžeš svými modlitbami,
lépe svedou naši šechislami.
Krom Allaha není boha, mnišo,
Allahem jen co je živé dýše,
on jen může prosby vyslýchati,
on jen moc má lidem pomahati.
By bůh váš tu moc měl, nenechal by
porobit vás; váš bůh je bůh šalby,
za kterou se skrývá, že je slabý;
rab on Allahův jest, a vy rabi
moji, jeho ozbrojené pěsti.
Pryč, pryč, nohy stačí li tě nésti!«

A mnich pravil: »Mocný panovníče,
abych ušel, netřeba ti biče,
slovo li dáš vlídné, též se vzdálím;
s velkými se nehádati malým.
Jdu a přeju stálého ti zdraví
i té dívce, kterou nemoc dáví.«

Car poroučí šechislamu honem
přijít k choré dívce se Zákonem,
čísti z něho, co se nejlíp hodí,
chorou z jícnu smrti vysvobodí;

četl šechislam a vypisoval
verše, ač je ve paměti choval,
nemocné je kladl na hruď, čelo,
dodávaje: »Zdráva budiž, Jelo!«
Tři dni při ní zůstal, neodešel,
četl a psal, Jele na krk věšel
nejmocnější koranové věty,
jež jím posvěceny, amulety;
ale všechno marno, bezúspěšno,
patřit na něj, starce, velmi směšno,
jak se namahá a znojně potí;
ani hamal tak se se nelopotí,
břemena když nosí ve přístavě
na hřbetě i týle, ba i hlavě,
oči se mu z důlků vyvalují,
úzkostlivě kolem popatřují,
zdaliž blízko neuvidí muže,
zdaž muž muži nésti nepomůže
náramnou a nadesilnou tíži,
pod níž hrbí se a k zemi níží;
hamal přece vynese ji z lodi,
setřese ji, se znaku ji zhodí,
ale chudák šechislam je v kaši:
hanbu má a tíže neodnáší.
Zdrcený a schlíplý od nezdaru
starec jde a oznamuje caru:
»Na tu děvu koran nepůsobí,
nehodni ho křesťané jsou robi;
modlitba má byla neúčinná,
toho děva chorá sama vinna,
že jí mrzka víra Prorokova;
poruč přijít kaluděru znova,
křesťanka je, ať ji křesťan léčí
a má o ni modlitebnou péči;
uzdravenou pošli ze saraje

v nehostinné Zety dálné kraje,
prašivá ať ovce nenakazí
tvého ovčince; mne z toho mrazí,
hněvu Allaha se bojím tuze,
abys jeho nepropadl hrůze.«

Znova běží posli ku Makaru,
by uzdravil chorou děvu caru
křesťanského Písma průpovědmi,
líp než šechislam i baby vědmy.
Makar přišel, car mu kázal: »Klekni,
pravou zdravou modlitbičku řekni,
zachraň mi tu dívku přede skonem,
uzdrav mi ji, ale honem, honem!«

Klaněje se Makar odpovídá:
»Postihne li koho nouze bída,
ta se snadno, ano lépe léčí
neviděna, když se pozdáleči
štědrá pomoc dává potřebnému;
ale jinak pomoc nemocnému.
Lékaři se dílo nepodaří,
nestojí li tomu ve tvář tváři,
koho léčiti má, koho celit;
od nástrojů mu se neoddělit,
jež jsou oko bystré, pevná ruka;
dva li je má, láska boží vnuká,
k jakému je sahnout ku prostředku,
aby dílo vedlo ku výsledku.
Bez té trojice já nelékuji;
lékuji li, bohu zůstavuji
o životě smrti rozhodnutí;
ke vnuknutí boha nedonutí
oko drzé, ani ruka smělá,
byť se ani vraždíc nezachvěla;

pomoc boží dobrá, milostivá
arci zbožnou modlitbou se vzývá,
avšak bůh se k prosbě nenakloní,
byť jak zbožně lékař prosil o ni,
jestli opomenul ono trojí:
oko, ruku a přítomnosť svoji.«

»Nuž, jdi k choré; čekám na výsledky;
eunuši budou tobě svědky.««

»Překážka by byli eunuši;
jáť jsem lékař, který také duši
hojí, ano duši hojí dříve,
neboť duší tělo lidské žive.
S duší musím býti ve soukromí,
nemocnému zříti do svědomí;
je li na svědomí vina zřejma,
duši zhojím, tíhu hříchu sejma,
potom teprv choré léčím tělo,
jinak by mé dílo neuspělo.«

Sultan vzhořel hněvem žárlivosti:
»Taký mrav se u nás nezahostí
pravověrných; u nás u moslemů
zavíráme ženy do harémů,
aby byly pouze muži svému.
Chvála bohu, chvála jedinému!
Žena vždy je nakloněna svodu,
proto jímáme ji v nesvobodu.
Žena žena je, vždy blízka zrady,
a ty, mniše, krásný jsi a mladý,
krásnější a mladší, nežli já 'sem;
řečí vládneš i lahodným hlasem,
blázen bych byl, tobě důvěřuje.
Kdo ví, co ti lstivá mysl snuje!

Prohnaný jsi lišák, černý mniše,
který ku své oběti se tiše
plíží, zchytra po břiše se loudí.
Takové car zlosyny zle soudí!
Raději nech děva chorá zhyne,
než by tobě padla ve zločinné
drápy a lstí nastražené sítě!
Pryč mi s očí! Car se zlobí lítě.«

»»Tvoje vůle, tvoje také vina.
Z vůle tvojí hlava nejediná
padla, ještě mnohá jiná padne.
Z tvojí vůle dívka k smrti zvadne,
věz však, že já nemám mysli zradné.
Propusť, pane, svého služebníka,
jehož hlas ti k srdci neproniká.«

Ještě mnich se nohou nedotekl
prahu, car jej volal, neb se lekl,
aby se mu z rukou nevysmekl:
»Nechci, bys mi uražený zmizel.
Viděl jsi můj s poddanými svízel.
S muži ještě jde to. Jestli střetneš
jejich odboj, hlavičky jim setneš
a je pokoj; jedni v černé zemi
mají jej, a druzí s řády všemi
smiřují se a pro pokoj s tebou
smírně kloní hlavu hololebou.
S ženskými je hůře. Všecko babí
tělesně je národ slaboslabý.
Ženské dotkni se a strachy zmírá,
ale přece vůli tvé se vzpírá
a chce zmoci, ať se věci dějí
po slabé a hloupé hlavě její.
Národ je to slabý, ale hezký!

Toho nebýt, dávno by jej blesky
hněvu mého žitem pomlátily,
jako bouře listí poklátily.
Ale ne, to není jenom krása,
čím se žena ode hněvu spásá
mužova, ji sama slabosť chrání
umění též něžné — milování.
Ale při všem milém, co je na ní,
žena péče nehodna je steré,
jež nám život krátí, spánek bere.
Blaze tobě, černý kaluděre,
že ti nehořeti v ženské výhni!
Radím: ženě vždy se z dálky vyhni,
ale ne té mojí dívce choré:
jdi k ní sám a zdraví dej jí sporé.
Šlapu sice naše obyčeje,
co však naplat, s dívkou onou zle je,
a co vlastně při věci je hlavní:
křesťanka je. Co vy pravoslavní
ve případě takém dělávate,
učiň i ty, ale slovo mi dej svaté,
že mi na ni nepopatříš smilně,
ani tajnou myšlenkou ji vilně
nepožádáš! Jdi, a po spůsobě
umění a víry své veď sobě!«
A mnich na to: »Care, vždy tak činím,
pro ženskou se hlavu neprovinim
na tobě, ni na svém zákoně;
rač mne očekávat blahosklonně.«

Kaluděr pak s dívkou samojeden
zavřel se, a jaký hovor veden
o samotě, nikdo z lidí neví:
proto nikdo nikdy neobjeví,
jak on na smrť choré uzdravuje;

mluv si co chceš, mně to zázrak sluje.
Hodinu s ní zůstal. Po hodině
poručil, by přišla otrokyně,
to jest matka její. O dívčině
mluvil nemoci, jak ošetřovat
nemocnou i živit, opatrovat.
Jela smála se a veselila,
vidělo se: zachráněna byla.
Rozumí se, smála se i matka
dobré změně dcerky nebožátka.
Nyní směli přijít eunuši.
Smáli se i oni, jak se sluší;
pospíšili, caru pověděli,
že mnich spasil drahý život Jely.
Blaženě se smál i harém celý,
všechny ženy tonou ve veselí,
že car bude dobrém při rozmaru
a hněv přísný zajde caru carů.
A car poskakuje a car jásá:
»Chvála bohu, Jele už je spása!
Chvála bohu, už se Jela směje
a mne zase teplé slunce hřeje!«
Přišel také kaluděr, by caru
oznámení podal o svém zdaru.
Car děl žertem: »Mniše, ty znáš čáry,
které činí zbytečnými máry.
Ale rci mi, černý kouzelníku,
kterak uzdravuješ v okamžiku?«
Kaluděr mu černý odpověděl:
»Tušil jsem to: hřích té dívce seděl
na duši a tísnil vlkodlakem;
tušil jsem to vnitřním bystrozrakem,
kterým daří křesťanská mě víra;
tu je pomoc: zpověď čiročirá,

po zpovědi hříchu rozhřešení,
ono dává duši ulehčení.«

Leknutím se zachvěl car, to slyše:
»Okamžitě zjev mi hřích ten, mniše!
Nevěrna mi byla? Poddala se
zrádně lotru ve válečném čase?
Kdo je to? Mluv! Jak a zač ji získal?
Často li ji ve náruči stískal?
S oběma, hoj! zatočím já krátce:
pověsím je jedné na oprátce!«

Na to kaluděr: »Mně zákon sice
mlčelivosť ukládá a více
říci neměl bych, než vyzrazeno;
vzývám svaté Ježíšovo jmeno,
by mi pro ně bylo odpuštěno.
Dívka čistá jest a bezúhonná,
avšak muže miluje; tím ona
hříchem sobě mladou duši moří,
k nevěrci že vášní lásky hoří.«

Vzplanul car a zaťal pěsti obě:
»Přiveďte ho! Počkej, dám já tobě!
V mých tu dvorech nevěrec se skrývá,
s mojí děvou tajné styky mívá?
Allahu, buď milostiv mé duši!
Hněvem mestným tak mi srdce buší,
že div hradbu žeber nerozrazí;
horko mi jest, a zas mrazem mrazí.
Pomsta! Eunuši, eskihanum,
šechislame! Od kdy ku křesťanům
kloníte se a je uvádíte
do tajnosti sultanova hradu?
Zrada to! Já krutě pomstím zradu!

Ale prve nevěrce sem toho.
jenž se na mně provinil tak mnoho!«

Mnich mu pravil: »Pane můj, buď klidný.
tak buď, jak jsi posléze byl. vlídný.
Pamatuj, že dívka křesťanka je:
vinu její na paměti maje
pochopíš, že láskou k musulmanu
mučí se. a nijak ku křesťanu.«

Car se zaradoval: »To je jiná!
Tedy moslemína? Moslemína?«
Však zas hněvem kypí, okem blýská:
»Přiveďte mi záletného hýska,
který na carském se chlebě živí.
přece statku carského je chtivý.
loupežně a tajně z něho krada!
O nic menší není jeho zrada!«
Ale bylo po hněvivém varu,
když děl kaluděr a pravil caru:
»Tys ten moslem, ku kterému Jela
mučitelnou láskou zahořela,
pro kterého láskou ochořela!«
Car se podivil a zvolal: »Já že?
Jaké tobě pouto jazyk váže.
že tak zvolna s něho plynou zvěsti.
které moje ohlašují štěstí?
Ale mluv mi pravdu ryzí nelha.
sice zvíš, jak člověku se belhá.
když mu se dá sto ran bastonády.
nohy se mu zlomí svorem klády!«

»»Všecko pravda, při mém důstojenství!««
vece Markar. »»Nezná můj pán ženství.

jestli pochybuje. Poslušenství
těla jediné jest, co vy Turci
od žen žádáte si; ale Tvůrci
jinak ještě líbilo se ženu
vybaviti, aby měla cenu.
Srdce to jest. Ono je vám tajna,
bylina vám ono cizokrajná;
vnější krása líbí se vám u ní,
ona libou opájí vás vůní,
ale kde jsou skryty vůně zdroje,
toho nedbáte již; právě to je
při rostlině každé nejzvláštnější,
vzácnější, než její roucho vnější.
Žen chováte sobě na tisíce,
pouze tělo jejich milujíce,
za kov je a hadry kupujíce;
ale o to se již nestaráte,
také li jich srdce získáváte.
Ptal li jsi se po Jelinu srdci?
Tobě zdá se, že je dosti, vrci
k nohám zlata koš a drahokamů,
že jsi za to koupil ženu samu.
Osudnou tu poznej, care, mýlku!
Jestli žena chtíči tvému chvilku
slouží ku potěše, láska mizí
její hned, jak sahla po penízi.
Z takých není dcera hrdé Zety;
nekoupíš ji za plíšky a cety,
ale srdce z ňader Jele dáš li,
v obapolné lásce jste se našli.«

Sultan ruce spráskl: »Miluje li
Jela mne, jakž nemilovat Jely?
Všichni muži říše, kdyby směli,
lásky holdem by jí kořili se.

Hlupák jsem, jenž ve pokryté míse
chutnou krmi tuší, ale sedá
daleko si od ní bez oběda,
planý nedovtipa, nedověda,
pokličku s ní sundat neuměje.
Hlupství byla moje beznaděje.
Rozumím už, co je srdce ženy:
pod pokličkou pokrm uvařený,
chutný, lahodný a vytoužený.
Pokličku jsi s něho sundal za mne,
nos mě svědí vůně od omamné.
To mi jasné jest a neoklamné.
Můžeš jíti, ostatní si spravím.
O odměnu tebe nepřipravím,
neboj se, ji pošlu tobě štědře.
Černá sukně, co je na tvém bedře,
mých by hojnosť neunesla darů.
Zítra ti je pošlu do Fanaru.
Dobře posloužil jsi svému caru.
A hned nyní k ní se odeberu,
potěšit a vidět Zety dceru.«

Mnich mu na to: »Pane, nečiň zmatků,
dále nejsme nežli u počátku.
Zvolna, pane, jen se neunáhli!
Kdyby ruce vojínovy sáhly
zhurta na květ útlý plnou hrstí,
zmrven by jim zůstal v meziprstí.
Chceš li pro klec volné ptače získat,
nepřestávej tenince mu pískat.
Naděju se v boží pomoc brzkou,
odměnu však nechci bohomrzkou.
Nenese mne touha za mamonem,
v žití svatém, tichém, bezúhonném
náhrada mi za vše statky světské.

A zas slovo o té dívce zetské.
smrti neunikla ani zpola;
vrátí li se smutek, neodolá.
Poslyš, pane, co ji hrozně kruší.
Turci ženám upírají duši;
nehádám se, buďsi vám to, pro mne!
Ale Zeťanky tak nejsou skromné.
by se spokojily bezdušností;
kde jest ona, tamo není ctností,
v ní pak, Zeťance, jsou soustředěny
ctnosti muže junáka i ženy.
Je li milenkou, je plachá, cudná,
čisté vody křišťálová studna;
je li manželkou, je věrná, tichá,
i když trpí, chabě nezavzdychá,
jídlo vaří, k ohni chleba sází,
v lítou vojnu muže doprovází,
povzbuzuje proti nepříteli,
aniž s mužem o slávu se dělí;
uctivě mu s cesty ustupuje,
synky jeho doma vyučuje,
kterak pušku dlouhou nabíjeti:
junákyně junácké má děti.«

Sultan zvolal: »Junácká to žena!
Šťastna li je Zeta holostěnná,
že se ženy takové tam rodí!
Všechněm zemím ona vojevodí.
Krásně mužům žíti u Zeťanek!
Proto v srdci svém já rozbil stánek
pro Zeťanku Jelu, Zety dceru
proto sobě do haremu beru.«

Makar caru: »Pane, v tom ten háček!
Řeknu nyní přímo, bez vytáček:

Zeťanka je věrná v plné míře
nejen muži, než i boží víře,
boží víře svaté, starodávné,
víře křesťanské a pravoslavné.
Kterak její věrnosť víře spojím
s věrností a láskou k tobě? Dvojím
úskalím zdaž dobře provedu ji?
O tom nyní, care, uvažuji.
Uvažuj též. Až den bude osmý
přijdu zas.« A pohladiv si kosmy
černé brady, poklonil se, ušel.
Až od něho chladný vítr čušel,
jak mu sukně, jak mu brada vlála,
velebně mu kamilavka stála.

V myšlenkách se týden sultan ryje.
Doryje li? — Přišel Makarije.
Sultan seděl na minderu sklíčen,
mnohým přemýšlením skoro zničen.
Vida mnicha, hnul se na minderu,
obrátil se a děl kaluděru:
»Kaluděre, dlouho nepřicházíš:
jako ruka pravice mi scházíš!«

»»Jaké zprávy o nemocné naší?««

»Uložil jsem nad harémem paši,
kizlaraze, aby pětkrát denně
donášel mi zprávy o Jeleně.
Zprávy dobré. Jela růží zkvítá,
každé ráno veseleji vítá.
U ní nebyl jsem; mám na paměti
radu tvoji; nechci překážeti:
ale to ti, mnichu, zpříma pravím:
zaplatím to rozumem i zdravím.

jestli budu dlouho vzdálen od ní.
Jako věčnosť den mi teče po dni,
už i státní věci zanedbávám,
hloupé rozkazy svým hlupcům dávám,
jeden rozkaz druhý rozkaz ruší,
zmatek vládne v mozku mém i duši.
Již se rodí ve mně podezření,
že to ani samo sebou není;
myslím, že jsem v moci čaroděje,
že tvým kouzlem velké zlo se děje.
že zle činíš o záhubu moji,
že tvé čáry Turkům zkázu strojí.«

»»Měj, ó pane, pevnou ve mne víru,««
vece Makar; »»já v svém monastýru
bohu modlím se a bohu sloužím,
abych všechněm lidem prospěl. toužím.
I vy moslemové mí jste bližní.
Soudové li boží nevystižní
jinak, než já hodlám, neuloží,
velké dílo ku slávě já boží
spůsobím, a ty mi poděkuješ,
třeba ještě trochu pochybuješ.««

»Jaké dílo velké?« sultan ptá se.
»A všem lidem, pravíš, v stejném čase?
Blouzníš, mnichu! I já dobro lidu
obmýšlím, jak vykořenit bídu,
aby všichni všeho hojnosť měli,
kdo se Mohameda přidrželi.
To však nelze, dokud nepodmaním
celý svět svým velemocným dlaním.
dokud všechno lidstvo sjednoceno
nebude mnou, slovem poturčeno.

K tomu třeba dlouhého mi věku,
prolít krve nevěřících řeku,
nevěrce v ní všecky vykoupati,
vykoupané svatě obřezati.
I to vadí: řeka plyne, plyne,
válejí se vody pořád jiné,
a ty zase krví barvit musíš;
nejsi hotov, a sám krev si hnusíš.
Vadí mi též Zeťanka ta, Jela.
Jak se ona zprotiviti směla,
odmítnouti víru Prorokovu?
O tom hloubám, vždy se tážu znovu,
a má láska k ní se rovná rovu,
který živého mne zasypává,
všecku slávu moji zahrabává.«

»»Jestli tebe, že je živa, rmoutí,
proč jí, pane, bráníš zahynouti?
Jestli tobě Jela v cestě stojí,
zavraždi ji a spas slávu svoji!««
»To bych mohl učiniti lehce,
ale nechci. A proč ona nechce
víru moji milovati se mnou?
Kdyby měla duši něžnou, jemnou,
jak ty jistíš, láska by jí v mladém
srdci rozpor nahradila ladem.«

»»Týden tomu, care, dále jsi byl.
Sám jsi rozpor vyrovnati slíbil.««

»Slíbil li jsem, velice jsem chybil.
Přiznávám se upřímně k té vině.
Zeťanka je, pravíš, junákyně;
u junáků však se podčiňuje
mladší staršímu, jakž přikazuje

dobrý mrav, a mladší z nás jest ona —
tvá to slova: čistá, bezúhonná —
jako žena i svým mladým věkem:
jí jest ustoupiti před člověkem,
carské li mé důstojnosti nedbá.
Jestliže se Jela zaholedbá,
že svou vůlí zvítězila nad mou,
všechny se mi dlouhovlásky nadmou
haremové, posedne je pýcha,
a já pozdě honit budu bycha.
Žel mi bude domácího ticha.
Jestli není láska její lichá,
poraď jí, ať přece víru změní,
dá ji v oběť mému ukojení.«

Na Makara sultan okem vzhledl
zelenavým; kynul, aby sedl
proti němu na minder: mnich zbledl,
poslechl však, sedl proti caru.
Car tak činí, když se chystá k zmaru
některého ze svých velikášů,
nemilého zhubit myslí pašu:
posadí ho, aby nepoklesl,
dokud sultan soudu nevynesl.
Oba muži sedí, oba mlčí;
mnich má oči žhavé, sultan vlčí.
Sedí, mlčí, nemluví ni slova,
každý svoje dílo v mysli ková,
každý sousedovi nedůvěří,
sílu jeho odhaduje, měří.
Car dí posléz: »Mníšku, poradíš li?
Už je doba, bychom k cíli přišli.«

Odpovídaje mu, Makar praví:
»Stálého ti dopřejiž Bůh zdraví.

abys moudře mocné říši vládl
a jda, pevně obě nohy kladl,
nikdy na rovině neupadl!
Silný muž jsem, slabá dívka Jela:
přede mnou co ona pověděla,
pravé bylo: ty jsi vládce těla
křesťanů, však duše neovládáš,
ač si toho mermomocí žádáš.
Od žádosti nesplněné strádáš,
velká duše křížalou se scvrká,
srdce požár zhaslý kmitně mrká
bludičkou, jež bloudí nad bařinou.
Mysl zlou máš, každou chvíli jinou.
Pro něco se žárem rozohňuješ
dnes, a zítra hračku zavrhuješ,
která chlapce pána omrzela.
Viděla to a se bála Jela.
Miluješ ji, ona miluje tě.
Prostšího li ještě něco v světě?
Milujete li se, milujte se,
nad lásku vám život nepřinese
lepšího a cennějšího daru.
To ti opět pravím, svému caru.
Proč se nespokojíš láskou její,
proč den ze dne žádáš důrazněji,
by ti také víru věnovala?
Panenská li láska věc je malá?
Zdá se, že tvá duše nepoznala
lásky pravé, lásky celé přes to,
žebys mohl ženštinami město
osídlit, co jich máš na svém dvoře.
Lásky neznáš, ženštin maje spoře.
Proč o víru Jelinu se smlouváš?
Včera jsi dal slovo, a dnes couváš!

Skroutila se sedmo carská liška,
šlehla po něm okem baziliška:
»Mně se tobě, mnichu, nezpovídat!
Libo li ti světlo boží vídat,
učiň ochotně a učiň s chutí,
ať má carská moc tě nepřinutí!
Výmluvný jsi; jdi a domluv Jele,
by mi srdcem oddala se cele
i s tou věrou, v níž se narodila;
domluv Jele, by se poturčila!«

Kaluděr si dlaní pomnul čelo,
čelo mu se bílou blanou stkvělo,
a děl: »Care carů, zapomínáš,
že i já jsem křesťan! Ostrým vtínáš
v duši mi se zbožnou orla spárem.
Nemáš práva, třeba žes mým carem,
chtít ode mne, co mou tupí víru,
která měla vždy dost bohatýrů,
kteří za ni život položili
hanby však se zrádců nedožili,
nestali se víry odpadlíky.
Vidím, care, co jsou tvoje díky!
Máš li smysl zdravý v těle zdravém,
proč ode mne žádáš, co s mým stavem,
s důstojností mou se nesrovnává?
Hlava má se pod tvou šavli dává,
ale duše k Bohu svému vzlétne.
A tvá šavle také tenkou přetne
života niť Jely krasavice.
Smrť jí milosrdná bledé líce
pomiluje, k ní se přilahodí;
tvé to duši tvrdé neuškodí,
žijeť ona zlem, zlo z ní se rodí!«

Ještě hloub se sultan zakabonil,
chvíli ani slůvka neuronil,
jenom očí zelenavých šrouby
do mnicha se zavrtaly; klouby
pravé ruky podepřely řídkou
bradu, řečí pak se ozval břitkou:
»Domluvil li tvůj už jazyk drzý?
Čekal jsem, zda tě to neomrzí;
dočkal jsem se, chvála bohu, brzy.
Výmluva, že křesťan jsi, je špatná,
ta, věz, u mne nebude ti platná —«
car se usmál jízlivě a krutě —
»moslemínem budeš, obřežu tě;
křest pak vody nebude ti vadit,
po mé vůli Jele budeš radit.«

Ani tím se Makar nezarazil,
slova svého chladem cara mrazil:
»Jestli hrozbu svoji uskutečníš,
tělo moje zničíš, ale zvěčníš
paměť moji ve křesťanském lidu;
hrozba tvá mne nezbavuje klidu.
Nevíš li to, věz, že člověk každý
naděje se od tebe své vraždy,
moslem jako křesťan; poznej přece,
že ten, kdo ti podle lichomece,
tobě není rádce ani přítel
upřímný, ba ani věrný ctitel,
spíše skrytý za tvou zlobu mstitel.
Moc máš velkou, máš i velké štěstí
válečné, a můžeš války vésti
nekonečné, na ně spoléhaje,
širé sobě podmaňovat kraje:
ale v tvé se neobsahlé říši
moudré rady slovo neuslyší.

sám jsi svoje rádce nazval hlupci;
proto oni v tvých jsou očích tupci,
že ti neradí, jen přikyvují,
falešní jsou, ač ti pochlebují;
ale je li hlupec ten, kdo kývá,
kdo chce tak, ten také hlupec bývá.
Má li slova zdají se ti smělá
odpusť mi, však smrti já se těla,
pomsty tvé, ni hněvu nestrachuji,
a lži podvodníků nemiluji.
Kdyby rádci lživí, ošemetní,
kdyby zrádci podlí, lichometní
tebe vážili si, milovali,
pravdě by, již znají, průchod dali,
a ty znal bys pravdu čiročirou,
že spravovat říši nelze širou,
jako tvá je, násilenstvím pouhým,
vražd a vojen nekonečně dlouhým
řetězem a topit v krvi rudé
mé i svoje, bohaté i chudé,
křesťany i Turky, všechny šmahem;
z toho neodpovíš před Allahem.
Mír dej zemím svým a zastrč v nožny
šavli, aby všechen národ zbožný
chválit mohl Boha Hospodina!
Pravíš: Allah Bůh je moslemína,
ale já dím: Bůh je pro křesťany
právě tak, jak pro tvé musulmany.
Dobře pravíte a víte: Bůh jest jeden;
pravda to jest; ten, kdo ďáblem sveden,
Boha na dvé, na tré rozděluje,
ať mu Allah nebo jinak sluje.
Křesťanům nech, jež jim svata, víru,
všem svým poddaným dej blaho míru,
a tvá říše lépe bude kvésti.

než jí dává pouhé války štěstí.
Rozuměj mi, pane: nejen Jele,
víru ponech církvi naší celé,
zbratři Allaha a Hospodina,
zbratři křesťana a moslemína!«

Nikdy caru nezdálo se ve sně,
že je v hrsti křesťana tak těsně:
koulel očima a slova hledal,
pěsti obě zatínal a zvedal.
Makar skončil, úsměvem se křivým
usmál car a děl mu: »Až se divím,
že tě ještě, mnichu černý, živím!
Kdo se octne v takém se mnou sporu,
tomu lože na dně ve Bosporu.
Tak se dosud neodvážil žádný
mluvit se mnou křesťan; bezodkladný
trest mu na to jiným na výstrahu.
Hospodina rovnat ku Allahu!
Málo zmrskati ho, až by zmodral,
zasluhuje, aby kat jej odral;
málo, abych do železho zakul,
zasluhuje posazen být na kůl.
Jako beran je ta rája hloupá:
dokud řezník skopce neoloupá,
nesvleče ho z kožicha i kůže,
k rozumu si hloupý nepomůže.
Hola, hned se, černý kaluděre,
důstojnosť tvá k Jele odebere,
stranou hodí hloupé bohosloví
a co přísně přikazuju poví:
že jen poturčením okamžitým
zachrání se před mým hněvem lítým,
čímž tvou také, muži dlouhovlasý,
hlavu od záhuby jisté spasí.

Kizlaraga sprovodí tě k Jele;
on má oko skušené a bdělé,
plně věřit budu, co ten svědek
odnese mi; čekám na výsledek.«

Za nevalnou kizlaraga chvíli
přiběhl a oznámiti pílí:
»Běda, care carů! Dilber Jela,
jak tvůj rozkaz přísný uslyšela,
zbledla jako mramorová stěna,
padla jako tráva pokosená,
leží jako ve smrtelné mdlobě
já to chvátám oznámiti tobě!
Život Jelin na vlásečku visí;
já sem běžím, černý mnich ji křísí.«
Střelou sultan skočil s minderluku,
k rozkazu i hrozbě vztahl ruku.
Vzkřikl: »To mi první moje milá,
to mi Zulfahanum nadrobila,
to mi nadrobila Řekyně ta
úkladná a lstivá, budiž kleta!
To mi namluvila Zulfahanum:
‚Dvěma bohům ani dvěma pánům
sloužit nelze; já se víry vzdala,
že jsem nad ni tebe milovala;
žádej to i od Zefanky Jely,
poturčí se Jela, miluje li;
ženino je láska náboženství,
v muži vidí bożské důstojenství,
v muže jen má naději i víru!
Co je slunce jasné všemu míru,
to je ženě muž, choť milovaný;
je li žena ctnostná bez pohany,
podmínek si lásky neukládá,
jenom lásky mužovy si žádá;

jak muž Allahovi, žena klaní
muži se, a její milování,
to jest obřad, kterým svého boha
uctívá a před nímž její noha
ohýbá se, jemuž obětuje
tělo své; ta žena nemiluje,
která jinak činí, ta chce vlásti:
náruč její podobá se pasti,
na junáka muže nalíčené,
a ret její vnadě nastražené.‘
Tak mne durmanem svých řečí spila,
tak mne proti Jele podnítila,
že jsem kázal, by se poturčila.
Za to Zulfahanum bude pykat,
chlebu nemilosti bude zvykat!
Rci jí, ago, že ji nemiluji,
s místa první milé sesazuji:
odejmi jí šperky, diademy,
Jelu ozdob drahokamy všemi,
jen ať živa jest a neumře mi!
Jdi a řekni tomu kaluděru,
že chci živu míti Zety dceru,
že svůj rozkaz přísný odvolávám,
na milosť i nemilosť se vzdávám,
jedno jen chci: aby živa byla
ode dneška první moje milá;
a ten kaluděr že první rádce
ode dneška bude svého vládce,
zachrání li Jelu při životě,
učiní li konec mojí psotě.«

Přišel kaluděr a zprávu dává:
»Jela živa zas, však málo zdráva.
To má rada caru jest a pánu:
Jela světélko jest na kahanu.

ono neodolá větru vanu:
zdraví její sedí na životě
jak to světlo na teninkém knotě.
Víš, že světlo od větru se chrání
nastavenou proti němu dlaní,
ale to li známo tobě není,
že je květu třeba ošetření,
aby krásu měl i vůni libou?
Aby Jela zdráva byla rybou,
musíš hovět jí a opatrovat,
jako zřítelnici oka chovat,
přání plnit, než je vyslovila ,
aby u tebe si zalíbila.«
Car si jako chlapec poskakoval,
»Jela živa!« sobě opakoval:
»nespat budu přání její plně.
bude jako prsten ve bavlně.
celý harem Jele bude sloužit,
žádný smutek nebude ji soužit,
co si pomyslí a co si zmane
carskou mocí mou se skutkem stane.
její poklady jsou celé říše,
na to moje carské slovo, mniše!«

Mnich děl: »Pane. tvoje carské sliby
po dešti jsou množící se hřiby.
Krásné věci Jele přislibuješ.
o jediné pouze pomlčuješ.
Zápis jí dej, že tě nerozdělí
nic krom smrti od spanilé Jely.
Aby zdráva byla, jí se upiš.
že ji nikdy k jiné nepotupíš
ženě láskou, že jí nezabudeš.
věren jí až do skonání budeš.«
Car se kroutí jako na udici

úhoř, a dí: »Nad sty, nad tisíci
Jela rázem zvítěziti hodlá
a si myslí, že jsem sketa podlá,
a jí povolím. Ne, nepovolím!
Nikdy z žen svých jednu nenastolím,
aby mnou i nad sarajem vládla!
Již má prudká láska k Jele zchladla.
Chytrá Jela jest a mnoho žádá.
Jen tím, že ho žena neovládá
jediná, muž haremu jest pánem:
stinno bývá, mniše, pod kahanem.
Kaluděře, neskušen jsi ženství:
každá žena dychtí po prvenství,
s druhými se hašteří a sváří.
Tím se ulehčuje hospodáři
haremu, že svodu nepodléhá
ženy jedné, bedlivě se střeha,
by ho pod své nesklonila jarmo:
skloní li ho, všecko bude darmo.
Žen li mnoho, jedna druhou hlídá,
muž dle vůle mění je a střídá,
semtam k starým novou krásku přidá,
dnes tu, zítra onu vyznamená,
jen tak drží na uzdě se žena:
o přízeň li jeho nezávodí
všechen harem, muž si hrubě škodí.
Ku lásce li upíšu se věčné
jedné z žen svých, z toho nekonečné
zápasy jí vzejdou s ostatními,
závistivými i žárlivými,
a já peklo budu míti s nimi.
Lépe jistě bude, zůstane li
při starém, v tom blaho samé Jely.«

»»Jak ti libo, mocný care carů;
Jelina li chce se tobě zmaru,
žádosť odmítni, jiež k tobě láska
na jazyk jí dala. Vždy v tom sázka
života jest, křesťanka li přilne
láskou k moslemovi, jehož vilné
přírodě se věrnosť ženě příčí:
lásky li syt, srdce ženy ničí
jako číši, ze které se napil.
Mne jsi, pane, pranic nepřekvapil
odpovědí svou, já jí jsem čekal.
Bolí mne to, ale pro mne nekal
sobě mysl; s Jelou bude hůře,
jistě zahyne již útlé kuře.
Já k ní nepůjdu s tou odpovědí.
Sám jdi a viz, kterak rtové bledí
zachvějí se, těla stvol se zhroutí, —
klesne, mrtva bude. Mne jen rmoutí,
že jsem marně k životu ji vzkřísil.
Kdybych k maně lásky nepřimísil
naděje, že bude, oč tě prosí,
již by bylo ostří smrtné kosy
života jí stonek podkosilo,
na věky by blaženo jí bylo.««

Sultan počesal si čelo lysé
a děl temně: »Dobrá, upíši se,
ač mi tuze křesťanstvím to smrdí.
Lid jste jiný než my. Nejste tvrdí,
jste jak voda, která z dlaní klouže,
ale myje; křesťan Turku slouže,
poddajný je, desátek mu platí,
ale chytře cesty jeho hatí
a jej zvolna na své dráhy svádí,
až ho zcela zavede a zradí.

Po kapkách se voda skulinami
tlačí v skálu: kapky za kapkami
kradou se a v hruď jí pronikají,
tajnu síly její odmykají,
silou vody sílu přemahají,
až se skála tvrdá v kusy trhá,
po kusech se v lůno vody vrhá,
ve prohlubni propastné se topí
a v ní navždy mizí beze stopy.
Křesťanské mi známo nebezpečí,
ale buďsi ono sebe větší,
já je podstoupím, neb láska k Jele
přemohla a zajala mne cele.
Upíšu se na celé jí žití
ať mi jako slunce jasné svítí,
ať mne hřeje chvíle do poslední,
do smrti, co den se řadí ke dni.«

Mnich zas pravil uchopiv se slova:
»Láska ta je tvému srdci nová,
kterou ku křesťanské dívce hoříš:
jí si blaho nepoznané tvoříš,
které tobě bude hřáti duši,
jež ji dotud sotva slabě tuší.
Je to blaho lásky neměnivé,
lásky věrné, stálé, obětivé,
která za zlato se nekupuje,
ale srdci srdce obětuje.
Paláska je, co vy láskou zvete,
co vám v jedné tiché noci vzkvete,
ráno na to vadne již a nyje
a se druhé noci nedožije.
Málo řekl jsem, jen napověděl;
láskou věrnou v nový vejdeš předěl,
široký a krásný, věčně nový:

až v něm budeš, mnich ti více poví.
Dále, pane! Aby byla zdráva,
Jela tebe prosíc očekává
pro tu velkou, jíž k ní chováš lásku,
že jí upíšeš se ku závazku,
že nic toho smrtí nezprovodíš,
z jejího co lůna živé zplodíš.«

Sultanu se oči vytřeštily,
skráně se mu potem oznojily,
vzrušení se ve hlase mu třáslo.
»To tvé,« zvolal, »kaluděre máslo!
Bez tebe by Jela nezvěděla,
bez tebe by nevěděla Jela,
o tom, co je kamen spící v moři,
o tom, o čem nikdo nehovoří,
komu milá hlava na ramenou,
a kdo vědí, rádi zapomenou.
Co se děje v haremu, se tutlá,
a když hynou nemluvňátka útlá,
neodváží se ni vlastní matka
nahlas plakat svého zrozeňátka.
Jele nikdo nenavál to v uši
leda člověk, který nepřísluší
k mému haremu ni ku saraji,
ale rád se drobečků těch nají,
které s mého stolu odpadají.
Tys to jistě, potutelný mnichu,
který loví v haremovém tichu
pověsti a ledajaké klepy
a jich smetí roztroušené lepí
mysle, že si palác vybuduje,
to však podlé utrhání sluje,
utrhání carské velebnosti,
jež ví dobře, kterak se ho zhostí.«

Mnich děl klidně: »Pane, nezapírej,
slovům pravdy uši nezavírej!
Pravdivostí králové se slaví,
pravdivosť je nade všecky staví,
pravdivostí král se božstvu blíží,
člověk malý k výši krále vzhlíží
v ostrachu, ne k vůli zlatohlavu:
král si úctu vynucuje davu
pouze láskou ku pravdě a právu.
Netřeba se králi pravdy báti,
pravdu nemluvit a rabsky lháti;
pravdivosť je všechněch ctností máti.
Utrhám li, pane, proč ti v znoji,
proč ti čelo carské v potu stojí?«

Ocitl se sultan v těsném skřipci,
jen se svíjel v rozžhaveném štipci
kleští, jimiž mnichova ho ruka
chytila. Oj, kterak sebou cuká,
pod pěstí se jako chlapec mele!
Již mu nelze zapírati déle,
pravdu mluví jako při zpovědi,
ani slůvka vylhaného nedí:
»Ne z mé vůle ty se věci dějí,
ale po zděděném obyčeji.
Žen kde mnoho, také mnoho matek:
mnoho matek — mnoho zrozeňátek.
Rozmnoží se do roka jak myši;
jako myši omastek, tak říši
carskou snědly by ty carské děti,
kdyby bylo v životě jim dleti,
až by dorostly a do rozbrojů
daly se a do krvavých bojů.
Odtud zvyk je přebytečné děti
carské po zrození pobíjeti.

Poznáváš už, jaký toho účel.
že se život maří, jedva vzpučel.
Blahu státu vše se podrobuje.
i když hlavu s plecí požaduje,
i když něžné city potlačuje,
rozum se i srdce státu dává
do služby, by vzkvetla jeho sláva.
aby vítězný byl, silný velmi.
Když mne zacařili, také žel mi
bývalo těch sirých neviňátek.
bezpomocných červíčků i matek,
kterým srdce v těle rozšlapáno.
ode hrudi robě oderváno
a je haremový anděl smrti.
eskihanum, zlatou šňurou škrtí.
Vlčice i medvědice děcku
svému těší se a ráda z cecku
napájí je živnou krmí mléka
a je zuřivá, když od člověka
o mládě jest oloupena. vzteká
divoce se, vytím sobě zoufá.
na tlupu si lovců sama troufá,
mládě bráníc, v šanc svůj život dává.
až ji kopí mužů probodává;
v materském jí srdci kopí vězí,
mateřinská láska — nevítězí.
Lesní křičí pták, když hnízdo ruka
vybírá mu nezbedného kluka.
poletuje. v povětří se třepe.
zobanem i křídly kluka tepe
v lásce matky zoufalé a slepé:
kluk si ptáčky uloupené nese,
a jich matka sama pláče v lese.
Láska mateřinská nezná mezí.
ale podléhá a nevítězí.

Přes matčino srdce život kráčí
surový a nechává ji v pláči.
Smutné to jest, ale jest a bude.
srdce mateřino trpí všude.
A může liž srdce netrpěti
matky ženy, matky lidských dětí?
Dítě lidské, jedva narozeno,
nemocem je mnohým podrobeno.
Každá bolesť, která dítě bolí.
srdce matky proniká a kolí.
Je li matce zdrávo robě malé.
veliké je štěstí její; ale
ono rychle tratí se a mizí,
jak se rostouc dítě matce cizí,
čím dál do života pokračuje.
tím se více matce odcizuje;
každičká píď, o niž dále kročí.
slzu stojí mateřiny oči.
A když dítě v život vešlo jiný.
v život vlastní, a již ani stíny
jeho na kolébku nepadají.
tu již matce oči osychají;
suché jsou, že vyschly od bolesti: —
není, není mateřího štěstí,
a když není štěstí mateřího.
co pak může ženě do jejího
žalostného osudu vlít štěstí,
teplojasný paprsek veň vnésti?
Jedna láska mužova jí zbývá.
láska, jež je v každé kapce živa
krve jeho, tělem jeho krouží.
po spanilém těle ženy touží.
by se jeho sněhem ochladila.
aby svým se žárem nespálila.
Žena tvor je všeho nešťastnější.

to tím více, čím je spanilejší;
ruce má, ty kopí netřímají,
nohy má, ty v třemen nestoupají.
ústa má, ty rykem nehřímají
válečným, jen ptáčkem štěbetají,
něžně muži vyznávají lásku;
nezná žena rozkoše, když v sázku
muži dávají své dobré hlavy,
nepřátelské obracejí davy
na útěk a dobývají slávy;
nezná rozkoše, když koník křepký
po bojišti nese se a lebky
padlých nepřátel, již lehli žitem,
praštíce se drtí pod kopytem.
Kterak může šťastna býti žena,
mezi čtyry stěny uzavřená,
na koudel a rámek omezená?
V odříkaní jest jen štěstí její,
na hrudi jí muže nejmileji,
když se po vítězném boji vrátí
drahý, jehož dlouho bylo ždáti.
Štěstí mužovo je ženy štěstí;
šťastna jest, když metá ratolesti
vítězovu koni pod kopyta,
pod kopyta junácká a hbitá;
šťastna jest, když pěknou píseň složí
a jí slávu hrdinovu množí;
šťastna jest, když muž ji do objetí
uchopí a ona ovíjeti
může skráně jeho bílou paží
a líc jeho slzou lásky vlaží,
ze slz ústa se jí usmívají,
po stokráte lásku vyznávají.
A jsem liž já z mužů nejšpatnější ,
a jsem liž já z hrdin nejzadnější?

Slavný jsem a mocný; z toho soudím,
že všem ženám do srdce se loudím,
ale mé se lásce nezpouzela
dosud žádná, jen ta Zetská Jela.
Když mne všechny milují a slaví,
proč jen ona podmínky si staví,
ač má bude milá bez sokyně
a vše jiné její otrokyně?
Proč jen ona chce tu zaváděti
řády nové? Co je do pamětí
lidské podáním i písmem vryto,
vždycky byly svědky stěny tyto
přebytečných dětí pobíjení,
a to záhy po jich narození,
porodu než bolesť pominula
a se v matce láska vyvinula.
Sultan otec toho neukládá,
o tom státní usnáší se rada.
Já mním, při tom řádu dlužno ostat.
Muži hynou na bojišti pro stát,
a jsou všichni mateřiny děti.
Stát se neudrží bez oběti,
bez oběti lidské krve rudé.
I hrad teprv nerozborný bude,
i most kamenný, když krev mu stmelí
základ. Tolik ku podmínce Jely.«

Studený byl jako měsíc leden
kaluděr, když pravil: »Bůh jest jeden,
tu pravd pravdu ústa moslemína
dobře hlásají, však hříchu špína
duši mu i srdce obaluje,
od věčného boha oddaluje.
Zapadli jste po krk do neřestí,
v neřesti pak, pane, není štěstí.

není, pravím, štěstí v ohavnosti.
nýbrž pouze v dobrotě a ctnosti.
Nám jsou děti požehnání boží.
veseli jsme, hojně li se množí
jako zrno, když se v půdu vloží:
my je nevraždíme ani noži,
ani šňurou, třeba byla zlatá.
dětva nám je boží setba svatá.
Jaké slyšel od cara jsem hrůzy!
Žel, že od Jely jsem vážil chůzi
k tobě, žel mi, že jsem dívku vzkřísil!
Ó, že k bolesti jsem nepřimísil
otravného této hrůzy jedu.
nevyrval ji caru Mohamedu.
nežli čistá v lože jeho vstoupí
krvavé, a nezjevil, že zloupí
dítek ji, jež v tom mu zrodí loži!
Ochraňuj ji slitování boží!
Ale půjdu k ní a povím jí to.
Proč by tobě matky bylo líto.
proč by tobě líto bylo matky.
jestli jejím dětem chystáš jatky?
Smiluj se a srdce její proraz!
Nebude tvá. opakuju storáz!«

Carů car byl jako v horké lázni.
chvěl se jako chlapec metly bázní.
hleděl do země jak usvědčený
zločinec a na smrť odsouzený.
»Otče,« pravil. »tvrdě slibuji ti.
co se z Jely zrodí neubíti.
ať to děti muzské jsou neb ženské.
na to dávám slovo veličenské:
slovo dané plním. dokud dýšu.
ale listu o tom nepodpíšu.

»To tvou vážilo by pro osobu,«
mnich mu na to, »ale žití dobu
nikdo, ani car, si nestanoví:
zemřeš li či padneš, pane, kdo ví,
toho li tvé vázat bude slovo,
kdo podědí žezlo sultanovo:
jen tvé slovo psané pod pečetí
Jele zabezpečí život dětí.««
Car se kroutí zase: »Na písemné
víc li slovo dáváš, i je ze mne
vydřeš řeči, která jako hřeby
přibíjí mne, a to bez potřeby:
dobrá, kaluděre, upíšu se,
aby živy byly hlávky rusé,
které mi se z lepé zrodí Jely,
aby zdraví, krásné štěstí měly:
ale slovo moje na tom listě
Jela chovej na takovém místě,
kde ho neuvidí oko ničí;
víš už, jak se našim řádům příčí.«
A mnich: »Pane, tvoje slovo psané
v rukou lepé Jely nezůstane.
Žádná z žen tvých toho není paní
bohatství, jež oslepuje na ni
oči těch, kdo zlato výše cení
člověka, jen pro ně mají zření.
Omrzí li tě, jí všecko bereš,
co jsi dal, a drahé šperky dereš
s ní jak sedlák s lípy lýka prouhy,
a jí zbývá jen ten život pouhý,
bezradostný, teskný, neveselý.
Ty sic upíšeš se, že se Jely
nikdy nezhostíš: já plně věřím,
že tak bude a jen k jejím dveřím
že tě bude láska vodívati:

ale víme, že se často zhatí,
co si pevně lidé utvrdili:
kdyby něčí ruce odcizily
úpis tvůj a ty bys o tom věděl.
zdaž bys také potom slova hleděl
daného? Já věřím ti, než dejme
tomu. Že jí listu neodejme
nikdo zdejší, o jistotu prosím.
Duchovní jsem, mnohou tajnu nosím
při sobě, já také tvůj list psaný
uschovám a vezmu do ochrany.«
»»A jestli ho zradně zneužiješ?
Pamatuj, že z mé jen vůle žiješ!
Pokynu li, dželatův meč vzlétne
jako blesk a hlavičku ti setne.
krev se vylije ti v rudém proudu,
aniž bude žaloby a soudu!««
»Zdaliž jsi mne nejmenoval rádcem
tajným? Kterak mohu býti krádcem
tajnosti tvé, když ji přijmu k sobě?
Nevydám jí, pane, ani v hrobě!«
Sultan pravil, nezdvíhaje zraků:
»Ještě zcela nejsem bez rozpaků.
Nech mne, mniše, při pořádku starém.
Proti mně se zdvihne všechen harem.
uvidí li, že jsou utráceny
mnohé děti, a jen jedné ženy
dětem vyhýbá se šňura babí.
Proti všemu haremu jsem slabý.
I ty, mniše, býti na mém místě.
bez moci a slova byl bys jistě.
kdyby žen tě obklopily roje,
kdyby na tě vytasily svoje
jazýčky, jak žahadélka vosy.
Není tajemství, v něž tenké nosy

ženských vstrčihubek neproniknou;
proniknou, se proti Jele spiknou.
zhyzdí mi ji pomluvami, klepy,
a já činit budu jako slepý,
až mi klevetnice pohnou žlučí.
Kaluděre, kdo ti za to ručí,
nebude li potom mnohem hůře?
Není žert to, vytrhnouti šňuře
děti jedné z žen, a na ostatní
vrhati ji, že to nutnosť státní!«

Mnich děl: »Učiň tedy, ať se zruší
vraždění to mláďátek, a duši
ulehči své! Pane, pomysli si,
že dýk tisíc nad hlavou ti visí,
na vlásku je přivázána každá!
Mlčí žena haremu, když vražda
zrozeňátko její odklidila.
Taká v žádné ženě není síla
smyslu pro stát, aby udusila
bolesť, když jí šňura dítě rdousí!
Tu již dýku kletby ostře brousí,
v jedu kalí ztajeného záští
a se halí v pokryteckém plášti;
ale že je slabá a se bojí,
neproráží dýkou hrudi tvojí,
ale kletba provází tě těžká,
buď si kde buď; v daleku li mešká
hlava tvoje, kletba nad ní visí,
jednou utrhne se, spadne kdysi.
Zruš to vraždění a všechny ženy
tvoje šťastny budou, přeblaženy,
žehnat budou ti a děkovati,
vroucně jako boží blahodati.
Konec bude haremové hrůze.

A když dovědí se o zásluze
Jelině, ji budou velebiti,
v lásce ji a poctivosti míti.
Žalářem je studeným tvůj harem:
zruš to vraždění, a hned ti jarem
rozzáří se, ptačat veselostí,
láskou srdečnou a upřímností.
Ženy tvoje pějí přinuceny,
jejich úsměvy jsou přetvářeny,
nohy tančí, že jsou zaplaceny.
Hrůzou sobě nedobudeš lásky:
kleteb dýky tenké drží vlásky.«

Vzdychl car si: »Budiž, podpíšu si
ortel smrti, když to býti musí!
Vezmi, kaluděre, pero husí,
černidlo a bělpuch, smlouvu sepiš,
ty to lépe nežli kadi slepíš.«

»»Všeho dobrého je do třetice.««
děl mnich, černé sobě hladě čtice
spokojeně: »»ještě milosť jednu
povol, pane, potom se již zvednu,
abych Jele o milosti tvojí
zprávu podal; ta ji jistě zhojí,
nebude ti více churavěti.««
Načež car: »Nuž, pověz věc tu třetí,
ale rychle! Rozrušen jsem všecek,
zdá se mi, že slyším nářek děcek
a zřím, jak je eskihanum vraždí,
pro šňuru jak sahá do podpaždí,
zadrhuje na tenké jim krčky.
Rychle, eskihanum, pryč ty cvrčky,
nikdy oči mé jich neviděly,
nikdy mé jich uši neslyšely.

nikdy nebýval jsem obtěžován
dětí vražděním! Sem vzduchu znova
čerstvého mi pusť, ať jeho svěží
dech mne vzpamatuje! Ať si leží
mrtví v hrobě, jejich tváře siné
ať mne nestraší! Chci míti jiné
kolem sebe obrazy! Chci krásu
mít, a jaro, květy, chci se v jasu
koupat slunečném, a přelud děsný
ať mi zmizí! Slíbil jsi mi vesny
lahodu, jež omlazuje, hřeje.
Bre, bre, mnichu! Kde jest ona, kde je?
Hlava tvá mi, mnichu, za ni ručí!
Srdce mi se svírá pod obručí
tísně jakés, nikdy nepoznané.
Spas mne, Jelo, srdce milované!
Spas mne, mnichu, toho od upíra!«

»Sám se spasíš,« vece mnich, »když víra
v Krista tebou bude povolena
Jele, a když bude potvrzena
podpisem tvým v archu pergamenu,
který ti je vyryt ve prstenu
a se na úmluvu připečetí.
To ta, pane, podmínka je třetí.«

Za srdce se chápaje, car zvolal:
»Myslíš, mnichu, že tak jsi mne zdolal,
že již nemám hlavy své ni mozku,
a že v rukou tvých jsem hrouda vosku,
kterou po své vůli přeformuješ?
Velkou si moc, mnichu, přisvojuješ!
Schovej drzý jazyk za ohradu!
Tušil jsem, že v mysli kuješ zradu.
Allah bůh jest pravý! Jeho jmeno

všemi země národy buď ctěno!
Velice se před Allahem viním,
že se tebou, rzi křesťanská, špiním,
že ti jazyk nevyrývám z křtánu,
když tak nectně k svému mluvíš pánu!
Chce li Jela mou být souložnicí,
křesťankou si ostaň nevěřící,
ale carská zákonitá žena
musí s carem býti sjednocena
věrou jeho, tak to zákon žádá:
o robiních toho neukládá.
Jedno nebo druhé. Co jsem slíbil —
ty se starej, abych nebyl chybil! —
věrně zdržím; co však zákon káže,
také cara poslušenstvím váže,
a on káže, aby bez výminky
carské ženy byly moslemínky.
A co řád a zákon přísně velí,
týkati se bude také Jely,
jak se stane první mojí ženou,
nade všecky druhé povýšenou.«

Mnichu hlava, mnichu ruce sklesly
a byl jak člun s puštěnými vesly.
»»Tedy všecko marno!«« smutně vece,
»»krasavice Jela umře přece,
a ty sám ji na smrť odsuzuješ,
spanilosti její nelituješ,
lásku, již má k tobě, rdousíš krutě,
K povolnosti, vidím, nepohnu tě.
Skála jsi, máš srdce od kamena.
Co je tobě milující žena?
Sám nemaje srdce, neznáš ceny,
již má láska milující ženy.
Na starou se stále vracíš metu,

nemáš ducha, nemáš srdce vzletu,
láká tě jen bílé ženské tělo.
Ach, ty nebožačko, sirá Jelo!
Nechápe car, co tvé srdce cítí.
Dovol, pane, bych směl odejíti.«

Tak se sultan toho slova lekl,
že mu spodní ret se odesmekl;
odmlčel se, načež mírně řekl:
»Nyní sultan car ti neodvětí,
teď se prostý člověk odezve ti.
Myslíš, že moc carská nemá mezí,
a v tom právě hrubý omyl vězí.
Svízel každá způsobuje žena,
ještě těžší s muži pořízená.
Žena přízeň chce a šaty, stkvosty,
muž tak není ve svém srdci prostý.
Ženu upokojíš hrstí cetek,
muž se děliti chce o majetek,
o slávu i moc a říše vládu;
proto vymýšlí si spoustu řádů,
kterými tě nejdřív omezuje,
potom znenáhla tě opanuje.
Na muže muž řevnivě se sotí,
proti caru potají se rotí.
Nelze caru míti v muže víry,
byť se tvářil oddaný mu z míry;
i když před ním srdce rozkrajuje,
vždycky v mysli skryté plány kuje,
vždy mu duše kypí ctižádostí,
vždy v ní úklad se a faleš hostí.
Nemám víry v muže, když se v prachu
koří mi a třese od ostrachu,
když mi pochlebuje, chválou kadí:
tehdy jistě čekám, že mě zradí.

A přec rád mám, když se hrdý hrbí
a mne při tom obě dlaně svrbí,
že jim chce se obemknouti šíji
a dech ukrátiti lstivé zmiji.
Rád mám, když se u mých nohou plazí,
jako klečí hrdé křiví vazy;
vyvýšen já nad tou nad chamradí
sobě myslím: plaz se, plémě hadí,
lez a hmyzej nízko u mé paty,
dvouklaný ti jazyk jedovatý
pochlebnou sič píseň mému uchu,
až dost bude, sahnu po obuchu!
Jen to car má sultan před jinými:
může pohrdati raby svými.
Všecka moje moc se z toho prýští,
že mám velké štěstí na bojišti.
Zemí dobývám a rozděluji,
chrabré po zásluze odměňuji,
z mužů chytrých činím zeměsprávce, —
tak vše vodím jako na ohlávce.
Poddávají se jak bujní oři
silné ruce, ale srdce hoří
po volnosti, dychtí po odboji,
vyčkávají slabé chvilky mojí.
Nesmím tedy míti slabé chvilky,
chyby dopustit se ani mýlky,
aby se mi hřebci nevysmekli,
sice by se šírem rozutekli,
já bych smutně hleděl za kopyty,
díval bych se na jich útěk hbitý
a se těšil, že mne nezdupala:
krotiteli útěcha to malá.
Koráb pluje po širokém moři,
statné boky v slanou vodu noří,
hrdou hrudí cestu sobě ryje,

voda měkce tvrdý bok mu myje.
úlisně se k dubovému líše.
on si pluje velebně a tiše,
spokojeně na vlnách se houpe.
v bělopěnných rozmarně se koupe —
dubový buď opatrný troupe!
Já té pyšné podobám se lodi.
která volně po moři si chodí.
slání jeho hluboko se brodí:
milliony vln mi lížou patu
a vždy nové milliony v chvatu
pospíchají, o přednosť se derou.
a já každou tříštím v tisícerou.
nádherně se nesu jejich středem.
rozčeřené za mým ječí sledem.
za cílem jdu. stanoveným předem.
Koráb, je li pevně vystavěný.
dobře li mu fošny sekloubeny.
pečlivě li spáry vysmoleny.
postaví se chrabře morské vzpouře.
nezalekne divoké se bouře.
když mu vrhá vlny na palubu.
aby vnikly do lodního lubu
a loď strhly do hlubiny na dno:
nebývá vždy přemoci je snadno:
bok li lodi otevřen je děrou
sebe menší, již se tudy derou
kapka za kapkou, a cestu razí
špionové lstní, — a vlny vrazi
za nimi se vrhnou a loď zkazí!
Loď tvá vždy buď v stavu bezúhonném
a car sultan kryj se za zákonem.
jiný pancíř není panovníku
od tajných i zjevných útočníků.
Paše. vezíři a velvezíři.

beglerbezi, lály, seraskýři,
všichni pasou po tom okamžiku,
kdy jim záminku dám, aby dýku
do prsou mi vbodli vražedlnou,
číši jedu podali mi plnou,
načež by se potírali spolu,
kdo z nich trůnit bude na prestolu;
ale zákon Prorokův mne chrání,
že se jejich nesplňuje přání.
Poruším li zákon, moje hlava
propadne i vítězná má sláva.
To dím tobě s upřímností čirou;
Jela porovnej se s mojí vírou!«

Posměšně se mnichu ústa křiví
a dí caru jako když se diví:
» To li jen ten dobyvatel, to li,
který vojska jako skopy kolí,
to li je ten dobyvatel strašný,
to li je ten sultan samopašný,
jehož třesou tři se světa díly,
jeho moci velké, hněvu, síly?
To jen o něm mluví se a bájí,
a on tiše sedí ve saraji,
žen se bojí, mužů, všech se bojí,
jenom nemluvňatům mužně stojí,
srdnatě je odevzdává smrti,
krčky pisklavé jim šňurou škrtí, —
ne, on ani smělosti té nemá,
aby zřel, jak stvořenička němá,
jeho chlipnou vinou narozená,
umírají, krutě zardoušena!
Hrdina ten velké vládne říši!«

Sultan zvolal: »Zadrž! Podepíši!«

Podepsal, a tvoje sestra Jela
dosahla, co od počátku chtěla:
zvítězila nad tureckým carem
lepá Zeťanka, a všechen harem
Jele bude holdovati zítra.
Rád jsem tomu, rád jsem z plna nitra!
Ale ty jsi, pane, neradosten!
Jaký tobě duši bode osten?
Netěší tě, že tvá sestra Jela
samého má cara za manžela
a že prvá bude jeho ze žen?
Vždycky jsi byl k sestře milé něžen,
proč se nyní čelo tvoje smuší,
proč ti smutek jakýs jímá duši?
Považ, co to: carská milá prvá!
Vše se děje, co jí kyne brva,
carem vládnouc, vládkyní je světa
trojího, a po každém je veta
člověku i národu, když její
hněvivě se brvy pozachvějí!
Nuž, ať žije Jela sultanije!«

Mehmed ptá se temně: »Pravda li je
povídaní tvoje, báchora li?«
»»Tak to eunuši povídali,««
Halil vece. »»Na mou, pane, duši,
že to povídali eunuši!
Přidal li jsem něco, to jen málo,
aby spíše za bachšiš to stálo.
Kdo jsme děti sultanovy říše,
nemůžeme žíti bez bachšiše.««

Mehmed janičara obdaroval,
ale z noviny se neradoval.

Bachšiš maje, Halil do piterny
odešel, a na Mehmeda černý
smutek těžkým balvanem se svalil.
V mysli vážil, co mu pravil Halil.
Nechtěl býti víry mučedníkem
jako Jela, stal se odpadlíkem;
dychtě po slávě a světské moci,
zpronevěřil matce se i otci,
zapomenul sestry, malé Jely,
s nížto v dětství tak se rádi měli,
zapomenul víry, v níž se zrodil,
aby budoucnosť si nepoškodil;
svědomí mu dodnes nevytýká:
nehoden jsi materského mlíka;
junáka vždy v úctě choval otce,
mysle na něj, myslil na ovoce,
které vždycky pade blízko stromu;
podiví se spravedlivý tomu,
že syn věrný rovnati se snaží
otci junáctvím a silou paží?
Ale též ho k sultanovi váží
city věrné. Zdaž ho neposynil?
Zdaliž by se podle neprovinil,
kdyby s ním se nesjednotil věrou?
Ale car se spoutati dal dcerou
Zety rodné. Jeho sestra milá
nad tureckým carem zvítězila,
podmanila si, že vytrvala,
křesťanskou si víru zachovala.
Tak to bylo do tohoto dneška,
však co nyní? Rada je tu těžká.
Všecky hrdé Mehmedovy plány
na vítr jsou dneškem rozsypány.
Jaká bude k svému bratru Jela?
Ona, která tolik vytrpěla

pro víru, ta bratru nepromine,
že se víry přidržuje jiné.
Samoten car Jelou nepřemožen,
také Mehmed znakem na zem složen,
ano zdá se, že byl Mehmed cílem
vlastním v boji dlouhém, zarputilém,
který Jela se sultanem vedla,
až jej porazila, na něj sedla,
aby s trůnu sultanova hřbetu,
vládla všemu tureckému světu
a se mstila bratru odrodilci,
odpadlíku víry, pošetilci.

Jak tím nazval hanebným se jmenem,
již se vzepjal koněm pod třemenem,
zuby zaskřípal a blýskl okem,
jak by sedě koni na vysokém
chtěl se v šiky nepřátelské vrci:
»Ani Mehmed nemá vodu v srdci,«
hlasně zvolal, »i já syn jsem Zety
junácké a vytrvalý v boji,
i já věren budu víře svojí,
krásné víře světce Mohameda,
ani Mehmed se v ní zvrtkat nedá!
Ale Makar archimandrit kdo je?
Mezi carem on a Jelou stoje
říditi chce, totě zjevno, oba.
Nebude on, jež je spájí, skoba,
vládnout bude Jelou, Jela carem.
Sultanova říše pod Makarem
brzy bude. Já však budu bdělý,
aby věrní pod ním neúpěli,
a tím smažu odpadlíka hanu,
štítem víry v Allaha se stanu!«

XIV.

VÁLKA S KRYMEM.

Sultan vyzval chána tatarského na Krymu, aby se mu podrobil jakožto hlavě muslimského světa; vv. 9242—9267; Girej chán odpovídá drzým psaním; 9268—9503. Tatarští poslové potupují sultana a jsou za to krutě umučeni: vv. 9504—9511. Sultan vyhlašuje vojnu proti Krymu; Mehmedův válečný plán sultanem schválen a Mehmed jmenován hlavním velitelem vojsk, tahnoucích proti Krymu; vv. 9512—10859.

Brzy na to vojna byla s Krymem.
Car tam vojsko poslal pod Kerimem,
aby přiměl tatarského chána,
uznat cara za vrchního pána,
přinutil ho vydati mu zbraně,
velký dávat poplatek a daně.
Tataré již víru vyznávali
muslimskou, však daní nedávali
nikomu, a byli nepoplatní,
sami doma páni samostatní.
A to cara Mohameda hnětlo,
myslilť on, že národy, jež světlo
osvítilo víry Prorokovy,
poddati se mají sultanovi
jako svému otci hospodáři.

jako svojí hlavě podle stáří,
podle stáří, jež mu důstojenství
dává, i moc, i zdar ve vojenství:
až se všichni moslemové spojí
pod sultanem jako hlavou svojí,
silni budou jako národ žádný,
boj jim bude se křesťany snadný:
křesťané jim budou daně platit,
dukáty jim pochvy šavlí zlatit,
do haremů odvádět jim ženy,
a lid budou od nich povržený.

Jinak Tataré. Jim starešina
chán je Girej. Žádná veličina
cizí nemá váhy u Tatarů,
chánu věrni v zdaru jsou i zmaru,
pod ním vítězí i umírají,
jemu slouží, jeho poslouchají,
jemu dávají díl svého statku;
kdo však by se zmínil o desátku,
proti tomu postaví se svorně,
s tím se bíti budou neúmorně.
Chlubí se, že všechno svoje mají:
svého chána ve Bachčisaraji,
svoje pěší, svoje jízdné pluky,
svoje koně, kopí, šípy, luky,
svoji ráji křesťanskou i ženy,
jež jsou jako kořisť přivlečeny
z Ukrajiny, Kavkazu i Rusi,
Tatarčata roditi jim musí.
Všecko svoje těší Tatařína:
svůj chán Girej hlavu jeho stíná,
svůj chán Girej kůži s něho loupe,
i ať je to moudré nebo hloupé,
když jen své jest: své má širé stepi.

svoje mazanky si z hlíny lepí,
na svém rožni svoje peče bravy,
starožitné zachovává mravy,
ku zděděných oddaně lne zvykům,
bílou cibuli jí ku šašlykům.
Ano myslí, že i u Allaha
píti budou svoji číši blaha,
na svém Krymu své tam ráji vlásti,
svoje stáda bezpočetná pásti
a svým Rusům dobré koně krásti.

Zvěděv Girej chán, co car mu vzkázal
ve svém psaní, ihned přijít kázal
písaři, jenž neuměle mazal,
co chán velel, slovo k slovu vázal:
»Mohamedu odvět od Gireje.
Girej chán se hlučně tobě směje,
až se sklenná okna otřásají
jeho dvora ve Bachčisaraji.
A co pravíš o tom sjednocení,
známo, že tím myslíš zotročení.
Hloupí psi se sjednocují v smečku,
aniž pozorují chytrou léčku,
když je v smečku navlékají psáři.
Sobě si lži, cařihradský lháři!
Křesťany že máme obraceti
na moslemskou víru? Nejsme děti,
bychom neviděli z toho škodu.
Moslem navrchu buď, rája v spodu.
Hle, že my též z písma něco víme,
přiučeni jsme a rozumíme,
co nám Prorok píše v Alkoranu!
Chvála bohu, sytě od křesťanů
živi jsme a rádi, že jsou rájí:
oni tančí, Tataré jim hrají,

oni drou se, Tataré si leží,
a když vstanou, jezdí za loupeží,
tyjou bez práce a bez roboty,
rája za ně snáší všecky psoty,
oni z radosti jdou do radosti
ráju kostmi svého stolu hostí.
A ty chtěl bys, by ji obřezali,
hojnou zlata báni rozkopali,
víru svou a práva svá jí dali?
Vidíš, care, jak nás balamutíš!
K poslušenství svému nedonutíš
zbraní nás, ni slovy medovými
nezlákáš být poddanými tvými.
Nectíme my tureckého cara.
Nám jsou tvoje hrozby dým a pára,
ty my rozptýlíme jedním fukem,
dokud kopím vládneme i lukem.
Přes to Girej chán chce Mohameda
za dobrého míti za souseda,
pošle li mu hřebců šedesáte,
nádob dvanáct, všecky ryzozlaté,
tři sta dolam zelených, pět beček
dukátů a šavlí ostrosečeк
tisíc, všecko dobré damascenky,
každá ohebná jak proutek tenký,
ocelové, tvrdě zakalené,
ostré, jako břitva nabroušené,
nad to krasavici Jelahanum;
Zeťanka se také hodí chánům,
též dovedu v klíně se jí válet,
při tom bíti boj a nezahálet:
na Krymu jsou nevídané zboží
Zeťanky, to slávu jejich zmnoží.
Mohamed li car ty dary složí
chánu k nohám, pokoj vykoupí si.

vojska se nám bojem nepomísí:
ale dary dáti odepře li,
hojahoj, jsme z přátel nepřáteli!
Abychom pak věčný pokoj měli,
ještě žádám, z válečného lupu
aby car mi dával ku výkupu
míru malý díl; já na desátku
dosti mám a, by nebylo zmatku,
mým to lidem bude připočteno.
Chváleno buď Allahovo jmeno!
Douška. Car, jestliže se zpítí,
opletání bude z toho míti.
Mezi námi velká sic je dálka,
ale zbliží krvavá nás válka.
Co je Tatar bojovných, vše svedu
na krk sultanovi Mohamedu,
vojsko jeho jako snopy žita
na humně svým koním pod kopyta
nastelu a dřív se nezastavím,
dokud vítězství své neoslavím
v dvoře jeho v městě Cařihradě.
Při svaté to Prorokově bradě
přísahám! Tam všechen carský harem
vítězům svým rozdám ctí a darem,
má pak bude krásná Jelahanum.
Ujedu s ní ku svým bílým stanům
a tam bude tančiti mi nahá
ta, jež byla Mohamedu blaha
přeplněná číše. Mohameda
lapím, okov jako na medvěda
na něj uvrhnu a muzství zbavím,
železem ho poznamenám žhavým:
nehlučně již, mluvit bude tence,
jako se to sluší na kleštěnce.

A to jmenem plným podpisuji
já, jenž Girej, chán tatarský sluji.«

Tatar svých pak zhromáždění valné
svolav, chán jim psaní bezobalné
přečetl, jež sultanovi píše,
aby zchladil v turecké ho pýše.
»Tážu se vás, bujný Krymu květe,
zdaliž odpověď mou schvalujete?«
»»Schvalujeme!«« hlaholí to zborem,
»»válku chceme s Turky v čase skorém!««
»Kdo však psaní Mohamedu caru
donese, kdo do dravých mu spárů
padne sám, by roztrhán byl v kusy?
Kdo tam půjde, připravit se musí,
že se nazpět nevrátí mi živý.
Kdo je smrti dobrovolné chtivý,
kdo chce ukázat, jak pohrdají
smrtí Tataré a umírají
v strašných mukách tiše, bez hlesnutí;
komu sultan katem nevynutí
povzdech jediný: kdo zasměje se
na kůle a hrdě hlavu vznese;
kdo, než jazyk vyrvou mu, si zívne
jak by nic a po sultanu plivne,
ten je hoden toto psaní nésti.«
Opět všechny touly šípů chřestí.
Všichni Tataré chtí psaní nésti,
aby mohli sultanovi vmésti
ve tvář urážku a utrpěti
za ni smrť, jež chlouba bude dětí,
o níž budou pěvci jejich pěti.

Girej pravil: »Všichni nemůžete,
jenom čtyři, jež si vyberete

ze všech zástupů a ze všech kmenů,
by v mém s carem promluvili jménu!
Nevolte mi velmi staré dědy,
kteří k zemi upírají hledy,
kde je třeba pozdvihnouti čelo,
na cara i na smrť patřit smělo.
Nevolte mi velmi mladé juny,
kterým teprv života den slunný
vychází a dosud milování
neužili žen, ni slávy zbraní
vítězných; je nedám nevčas ubít,
ještě na nich nepřítele hubit,
život jest jim ještě příliš milý,
snad by neradi jej opustili;
život jest jim ještě příliš vzácný,
jen kdo zhrdá jím je nebojácný.
Vyvolte si posly v mužném věku,
kteří prolili již krve řeku,
do syta se šíjí narubali,
dosti krásných žen již milovali,
nemají už vítězného hladu:
slunce jich se kloní ku západu,
všeho užili a nelitují,
že z tohoto světa odputují.«
Tataré si pochválili chána:
Ta ti moudrosť od Allaha dána!
Dobrou jeho vykonali radu.

Čtyři posli jedou k Cařihradu.
Turci se jich cestou vyptávají,
jaké zvěsti pro sultana mají.
»Dobré, ale nelze pověděti,
nejdřív car je musí uslyšeti.«
Do tajemství Tataré se halí,
Turci činí, jak by dávno znali.

oč car jejich s chánem Krymu jedná:
o bratrství branné; nepřehledná
vojska muslimská se spojí obě.
křesťané pak všichni v krátké době.
co jest živo, budou porobeni.
v statek musulmanů proměněni.
Kudy jedou Tatarové čtyři.
všude tato novina se šíří.
Kudy čtyři Tatarové jedou.
Turci také rozhovory vedou:
»Vizte, jak je mysl jejich jará!
Těší se, že spatří sultan-cara.
V očích junácký jim oheň hárá:
nechť si hárá. bodej nepohasne
od velebnosti jim od úžasné
sultanovy; on je slunce jasné.
každý člověk mrkavý jen kahan,
kvíteček. jenž sluncem žárným zžahán.
Zažil to již velký junák mnohý,
že mu silné roztřásly se nohy.
před carskou jak velebností stanul.
zvláště když car hrozným hněvem vzplanul.
Zimnice tu přemnohého jala,
tři mu leta tělem lomcovala.«

K carskému když blížili se městu.
carské panstvo vyjelo jim v cestu,
velký vezír sám byl v jeho čele.
Uvítaní Tatar bylo stkvělé.
Ve dvoře je carském pohostili.
potom před sultana provodili.
Jeden z poslů vyňal psaní chána,
promluvila ušpiněná blána,
chánovým je vzkazem počmárána.
Všichni zkoprněli. zdřevěněli.

Kynul car, chtěl slyšeti vzkaz celý.
Ve všech Turcích krev se bujná pění
nad drzostí, jaké rovně není,
jenom car je klidný poslouchaje.
Znají ho: to v mysli jeho zraje
strašné rozhodnutí. Však se brzy
ukáže, jak odmění vzkaz drzý!

Tatar četl spíše po paměti,
nevyznal se v divé písmem změti,
ale v čtení se mu zalíbilo,
velmi protahoval čtení dílo,
by se déle těšil, na sultana
jak se lípe odvážlivá hana.
A když hotov s posledním byl řádkem,
obrátil se k caru nectným zadkem,
ale před tím blánu, z které četl
k nohám sultanovi prudce vmetl.

Car dí mdle a jako ze dřímoty:
»To ty, cháne Gireji, mně, to ty?
Hned vše čtyři posly jeho svažte,
na kopí je vlastní jejich vražte,
postavte je přede dvorní bránu —
to má odpověď je Girej-chánu!
Ale záda dříve oloupejte
čtenáři a jazyk vyrubejte!«
Hněv, jenž dosud v duši jeho klíčil
zrnem v zemi, vzplanul: car se vztyčil,
děl a velel ruku napřahuje,
na Tatary tahnout rozkazuje:
»Vojna na Tatary do výhladu!
Zvěstujte to všemu Cařihradu,
vyzvěte vše Turky pravověrné
jíti na Tatary licoměrné!

Ať se s námi jinak obeznámí,
nechtějíce bratry býti s námi!
Vzhůru, Turci, vzhůru na Tatary,
na ty divochy a na barbary!
Nasypeme my ten národ hloupý
jako ječmen do veliké stoupy,
opícháme jako pístem kroupy!
Nasypeme drzomluvné lotry
jako drobný máček do makotry,
Girej-chána břitvou vykleštíme,
kuchtíkem ho carským učiníme,
a on bude věčně máček tříti,
ve makotře Tatar osud zříti.
Vzhůru, Turci, polem zbírejte se,
v houfy řaďte se jak stromy v lese!
Vzhůru, Turci, šavle opásejte,
válečné si oře osedlejte,
na Tatary pochodem se dejte!
Vzhůru, Turci, křivé šavle bruste,
ostří jejich na Tatarech skuste!
Na junácké nohy, Turci vzhůru,
mraky vás se srazte v bouři chmuru,
a z té chmury ať to blýská, hříme,
hrad se sype — běda tobě, Kryme!
Vzhůru, vojska dobrá, vzhůru, paše,
všecka kořisť válečná je vaše,
dílu svého tenkrát nepožádám,
jen ten příkaz na srdce vám vkládám:
přiveďte mi živa Girej-chána!
Ve všem jiném zvůle je vám dána:
ženy jeho sobě rozeberte,
velikášům jeho kůži zderte,
jeho poklady se podílejte,
muže jeho šmahem pobíjejte!

Hoj, jak sladký válečný je lomoz!
Ó Allahu, k vítězství nám pomoz!«

Rozběhli se paše, nelenili,
aby carský rozkaz vyplnili.
A co bylo s posly chánovými?
Obětmi se stali katovými.
Biřici se nejprv na čtenáře
vrhli psaní, roztrhli mu tváře,
jazyk vyrvali a psovi dali;
do ran čerstvých nasypali soli,
když má bolesť, ať to nejvíc bolí;
potom krymské posly obnažili,
na kopí je vlastní posadili,
která pevně v zemi zarazili
přede branou sultanova dvoru.
Krymští posli z hrdinného vzdoru
ani vzdechu z prsou nevydali,
Turkům láli, caru nadávali,
otce mu i matku nectně psuli,
ještě řečmi prováděli zvůli.
»Babo care,« jeden Tatar řečnil,
»nevíš, jak bys junácky se zvěčnil?
Tu se posaď na mém tuto místě,
tři dni vydrž, a jsi junák jistě!«
Druhý rouhal se a hanu kydal:
»Junáka kdo takového vídal,
jako ty jsi, care Mohamede.
První tvoje milá koudel přede,
a ty, care, krásné paní Jele
do měkké se motáš do koudele,
vřeteno své milovance držíš,
chválu její, že jsi junák, tržíš,
chválu tu tví Turci opakují,
rozhlašují, světem roztrubují.

že jsi junák mezi Turky prvý,
který všecko na pazděří zmrví:
strašný postrach na konopí pade,
všecko ono před ním nic se klade.
Zbírej, pazderníku, pole, zbírej,
náš chán slavný naučí tě Girej!«
Hlavu tyče třetí Tatar hlásá:
»Pliju na vašeho cara rasa,
jenž div ohněm lásky neusychá,
sám jak žena láskou k ženě vzdychá!
Vizte, Turci, muže Tatařína,
vizte junáckého z matky syna,
kterak hyne smrtí mučedníka,
hrdě trpí, ale nenaříká!
Hanebno je ženě v klíně mříti,
ale slavno míti rožeň v řiti,
na sultana tureckého plíti!
Myslí on, že na mučení vzdychnu?
Až smrť ústa zavře mi, já ztichnu,
ale ještě ret mi zahlaholí:
S chánem Girejem se utkej v poli,
Mohamede, a tam ukáže se,
kdo je junák, kdo se babou třese!
Do té doby kůži si nám zdírej
odzbrojeným! Ať žije chán Girej!«

Teprve když slunce zapadalo,
rouhání a lání utichalo.
A když večer nastal, černé vrány
na pilíře sedly hradní brány,
chánovy si posly obhlížely,
prohlížely, zda již neumřeli.
Druhého dne mužům hlavy spadly
na prsa, jak na louce květ zvadlý.
Oči se jim občas otevřely,

ještě v sobě trochu ducha měli.
Čím jsou smrti blíže, tím víc láká
zápach mrtvolový vránu ptáka.
Nejdřív usedají na junáka
odřeného, potom na vše čtyři,
klovou oči, tváře, pustě hýří
na junáckém, na tatarském mase,
zpívají si při tom hodokvase,
vranám zpěvem chraplavý je krákot.
Hosty zvou si, a z večerních mrákot
hladoví psi ulic přibíhají,
mrtvoly jim trhat pomahají.
Z hradního car okna vyhlížeje,
pravil sobě: »Žárlím na Gireje,
že má také junáky a muže,
kteří dají odříti se z kůže,
na kůl vsadit a jen pro zábavu
junáckou v šanc vydávají hlavu;
jakou bychom všichni měli slávu
moslemi a neobsahlou vládu,
bychom méně milovali svádu
junáckou a vzdoru srážku planou,
než své víry sílu rozpoutanou,
k panování světa povolanou!
Allahu, můj silný pomocníku,
budiž při mně v každém okamžiku,
dej mi toho nejvyššího štěstí,
abych tvou byl rozhněvanou mestí,
abych já tvou jedinou byl pěstí,
abych já tvou jedinou byl šavlí,
které jedním rozmachem by mávli
vyvolení tvoji pravověrní, dav li
křesťanský se postaví jí v cestu,
aby z kořen jako hrstku kleči
vyťali je ku tvé slávě větší!

Tu dej, Pane, milosť mému meči,
a já, Pane, jakož v tebe doufám,
mečem tím i moslemy si troufám
sjednotit, tím mečem Osmanovým,
jenž je popsán slovem Prorokovým!«

Zebralo se pole na Tatary.
Kerim paša vedl janičary,
vedl bosenskou i kurdskou jízdu
k jedovému krymských draků hnízdu.
Tahli za Dunaj a za Dunajem
zimovali. Zima přešla, krajem,
probuzeným teplým sluncem ze sna,
rozlítla se libodechá Vesna.
Turci zdvihli se a zemí troji
probili se, v neustálém boji
s lidem, jenž jim nebyl nepřítelem
hledaným, však hrudí svou i tělem
hájil ženy své, i statky, domy
od živelné Turků od pohromy.
Turci pálili a drancovali,
dobře měli se a radovali,
Arménům a Židům prodávali
děv a zboží kořisť naloupenou.
Vesele se bez rozvahy ženou
dopředu, a Kerim jako slepý
zavádí je v lidu prázdné stepi.
Kerim netrápí se beznadějí,
nevidí, že vojska hladovějí.
Z týla sice za ním dovážejí
nové zásoby, však velmi skrovné,
a co vzíti není v stepi rovné.
Nikde cestou ani Tatařínka
nepotkali, kočovného synka.
Kerim těší se, že jako krti

v díry zalezlí se bojí smrti.
Vojsku říká: »Však vás bez náhrady
nenechám a Tatar od záhlady
nespasí se; brzy na poklady
chánovy se vrhneme, a více
rázem vezmeme, než za měsíce
před tím; hojně bude u Gireje
lupu všeho, až se srdce směje
při myšlence na to. Zpupný Kryme,
brzy pořádně ti zatopíme!«
Vojsko mlčí, trpělivě strádá,
že tak bude, s jistotou se nadá.
Tataré se náhle vyřítili,
v krátké bitvě plně zvítězili.
Turků lehlo jako v poli snopů
na nešťastném onom Perekopu.
Částʼ jich byla žitem pokosena,
částʼ jich byla stepí rozprášena,
a částʼ, která zůstala, částʼ třetí,
odvlečena byla do zajetí.
Do zajetí vzat i paša Kerim,
vzat i s chocholem on zlatoperým,
k chánu veden na bělostném koni:
trojí ocas vesel nad ním zvoní,
ale paša smuten hlavu kloní.

Mahmud-paše, jenž byl z řecké krve,
došly o tom z Krymu zprávy prvé.
Přinesli je odtud kupci Řeci.
Mahmuď, slyše hrůzostrašné věci,
zvolal, tra si témě oholené,
oči maje na tvář vyvalené:
»Já to říkal, já to prorokoval,
Kerima já dávno vyprůboval,
junáctví v něm není ani za mák,

ženský je to milec, panák slamák,
hrdina to dobrý pro parádu,
obdiv žen, co jich je v Cařihradu.
Na mne sultan vedení měl vznésti,
jinak by teď zněly z Krymu zvěsti!
Pojďte se mnou, kupci, k panu caru,
by sám slyšel o tom velkém zmaru
jízdy čacké, pěších janičarů.
Ale srdce nesmí se vám lekat,
až uzříte carsky se ho vztekat,
jak jen mile prvý nával mine,
car zabere rychle v struny jiné.«

Sultan zblednuv jako stěna v líci:
»Podplacení,« zvolal, »podvodníci!
Není pravda to, ba není možná,
to jen křesťanů jsou přání zbožná.
Odveďte a zmrskejte ty lháře,
uvrzte je na dno do žaláře!
Mahmud pašu odveďte mi s nimi,
nic mít nechci s Řeky prolhanými!«
Jedva odvedeni, car je volá:
»Nikdy,« klidně praví, »pravda holá
nezkrušila junáka, a kola
osudu se i zpět obracejí.
Vypravujte, kupci, o Gireji,
co učinil vítěz Kerim-paši?
Nezadávil na mastné se kaši?
Myslím, že snad, ano beze snadu
někdo spáchal na Kerimu zradu.
Na Krymu již kosti jeho týří.
Choval li se jako bohatýři
na mučení, jako oni čtyři
posli chánovi, již nám jsou vzorem,
s junáckým jak umírá se vzdorem?

Rád jsem ho měl. Žal mi duši jímá
pro ztrátu mých očí, pro Kerima.
Již ho ztratil jsem, když nezvítězil;
než on na prohru se neomezil
hanebnou. Kéž v bitvě oné dožil,
na bojišti čestně hlavu složil!
Ale ne! On živ a bez pohromy,
zbabělosti hnusné nevědomý,
dá se vésti z místa boje, spěchá,
bezpečná kde kyne jemu střecha
dvoru Girej-chána! Tam se nechá
vyskopit a tuze rád je tomu,
že je rabem vítězova domu.
Ne a ne! Můj milý, čacký Kerim
mučením by spíše umřel sterým,
spíš by dal se stokrát na kůl vbíti,
nežli svoje mużství zneuctíti!
Myslím, v tom cos neznámého vězí.
Proč ho nezabili hrdlořezi
krymští, proč mu hlavu darovali
a proč on, jak pacholíček malý,
dal se od nich vzíti za ručičku
a se vésti k chánu jako k strýčku,
aby dostal kousek medovníčku?
To li, kupci krymští, vysvětlíte,
o mé štědrosti se přesvědčíte.
Kerim nebyl baba ani blázen:
buďto zradil, anebo byl zrazen.«

Kupci za týlem se počesali
odpověď pak caru takou dali:
»Girej-chán dal vojsku svému vůli,
aby jatým buďto rabské kuli
nášijníky, či jim život vzali.
Více bylo těch, jež zmordovali,

neboť nyní na Krymu je slabý,
špatný obchod s válečnými raby.
Tatar, že mu chleba jedí, reptá,
cizí pak se po otrocích neptá.
Jak se stalo, že byl Kerim celý
jat a živ, my toho neslyšeli.
Víme jenom, že chán jeho hlavu
vyminil si, a co řekl davu,
jenž se přišel dívat na popravu
Kerimovu sobě pro zábavu
a si žádal, aby se mu stalo,
co Tvé Veličenstvo poslům dalo
chánovým, když s jeho přišli vzkazem.
Slovo jeho ocelovým mrazem
dechlo, když děl smrti žadatelům:
»Smrť se dává chrabrým nepřátelům
na bojišti nebo po bojišti,
a smrť jejich z uznání se prýští
vítězů, že nejsou ledajaký
brak, a že je mají za junáky.
Ne smrť, která ku slávě je cesta,
ale život Kerima ať ztrestá.
Živ buď Kerim paša na mém dvoře,
krmen tu buď, aby ztučněl, spoře:
jmeno nechám mu i titul paše,
aby smích z nich měly děti naše:
nechám mu i chochol na turbaně,
aby jemu ku větší byl haně:
nechám mu i konské trojocasí,
ať mu lepší připomíná časy:
nechám mu i muzství, neboť hana
spíše účinkuje na berana,
nežli tíží bez pohlaví skopce:
příbytek mu bude v těsné kobce
nejníž pode mnou, a z toho sklopce

každý pátek bude vyvedena
šelma Kerim, v kleci vystavena
ve pašovské plné ve parádě,
aby ženy, v sarajském jež sadě
svátečně se procházejí, děti
vodíce, si mohly smíchy zděti
z krasavce, jenž tureckému caru
bitvy prohrává a u Tatarů
nyní chován chlebě na otročím:
zábavná to pastva bude očím
Tatarek, a malá Tatarčata
nechť si po něm hodí kusem bláta,
nechť ho v nose stéblem pošimrají,
písničku mu v uši zazpívají
o tom, jak byl od Tatarů pobit!
Čím se více Kerim bude zlobit,
tím víc bude k potěše a smíchu,
tím trest větší na tureckou pýchu.
Až pak za čas nebudem si vzácni,
trochu Kerim u nás udomácní,
bude dvory moje poklízeti,
hrabati a zametati smetí.
Ten já vymyslil trest pro Kerima.«

Sultan zvolal: »Hrozný úžas jímá
srdce moje! Jaké ukrutenství!
Kerim neosvědčil udatenství,
když se Tatarům dal zajmout živý,
smrti na bojišti nebyl chtivý;
ale přece muž jest obřezaný,
muž, který byl dosud bez pohany,
hodný smrti, jež se mužům dává:
aby vzat mu život byl i hlava.
Kerima si Girej bičem zmodří,
kůži, jak já poslu jeho, odři.

na kůl posaď, zpřerážej mu kosti,
muč, než duše těla se mu zhostí,
a já řeknu: Dobrá, tvé to právo,
a co mužů právo, budiž zdrávo!
Každý muž má právo na smrť mužnou,
za ní nechodí jak za almužnou,
muž ji muži čestným dává darem,
s tělesným jej usmiřuje zmarem.
Nejen na Kerima, na Turčína,
výsměch padá chána Tatařína.
Víc nás, Girej-cháne, nepohaníš!
Kdo jsi Turčín, k mužné pomstě vstaniž!
Porazíme chána, chytíme ho,
staneme se pány hlavy jeho,
zchladíme si pomstu na Gireji,
po starém pak Turkův obyčeji
Kerima si sami popravíme,
na hedbávné šňuře oběsíme,
jakož stávalo se v říši naší
každému, když bitvu prohrál, paši.
Tuze Girej popudil mé hněvy.
Že již soudil jsem mu, jistě neví.
Znaje, jaký rozsudek jsem řekl,
zajisté by zmírnil se a změkl.
Zdaž jste o tom, kupci, neslyšeli?
A slyševše, pravdu povíte li?«

»Slyšeli jsme,« kupci děli na to,
»ale, pane, mlčení je zlato.
Nech nás mlčet; nesmíme ti lháti,
za pravdu pak bylo by se báti,
nebernou že zaplatíš nám mincí,
sirotami budou naši synci.«
»Mluvte, kupci Řeci, mluvte, velím,
ať mi Girej ukáže se celým

ve své nenávisti i své zlobě,
naplním vám zlatem kapsy obě!««
Řeci na to: »Kupci, prodáváme
rádi všecko, na skladě co máme,
prodáme i pravdu o Gireji,
když si žádáš břidké chuti její.
Nehněvej se: Girej předpokládá,
že ty, pastýř, neopustíš stáda,
jež ti vlkem bylo rozptýleno;
že ti slavné přikazuje jmeno,
aby s ním se na mejdanu střetl
za urážku, již ti v líce vmetl.
Chvástá se, že dá i tobě bití,
jako Kerima že tebe chytí,
přinutí tě klesnout na vše čtyry,
a co dále, nesmysl to čirý,
nesmíme se říci opovážit,
co ti Girej přislibuje zažit,
až tě bude míti zajatého,
až se z cara staneš věcí jeho.«

Vzplanul caru oheň zelenavý
v očích; kupcům zamračeně praví:
»S carem smlouvat není dovoleno.
Dělati vám, co vám poručeno!
Poručeno mluvit, mluvte tedy!
Mluvte, zapomeňte na ohledy,
jsouť i ony carské uražením
velebnosti; mluvte, nebo změním
carský úmysl a milostivý,
a vy odtud nevyjdete živi!
Caru všecko věděti je třeba,
ať mu krev to srdce rudou střebá,
ať ho ranou pálí, v duši bolí;
každá bolesť cara osokolí.

sílu těla mu i ducha vzpruží,
jakože je prvý mezi muži.
Ale i mým pašám dobře znáti,
že je nestydatosť chána máti;
nebude on spravedlivě ztrestán,
dokud mi ho nepřivlekou ve stan:
já jsem k němu poslal s poctivostí,
nyní však ho ztrestám bez milosti.«

Do země se kupci klanějíce
povídají pravdu, snad i více:
»Smějeme se Girejovu tlachu:
až prý před ním ležet budeš v prachu,
udidlo ti do carského chrupu
položí, a uzdou z kozích chlupů
zauzdí, a jako na soumara —
na tebe, ach, tureckého cara! —
sedlo dá, a kovář podkovami
pobije ti kůži pod nohami,
pode všemi čtyrmi jako oslu —
to ti bude za smrť jeho poslů.«

Sultan vzkypěl: »Rájo, co jste řekli?
Ještě li vás kati neodvlekli?«
Kupci ruce sepjali a klekli:
»Milosť, pane care! Do nesnáze
uvedeni jsme, že po rozkaze
tvém jsme plnili, co tvá je vůle.
Ve plášť carské milosti nás tule,
živ nás, pane, živ i naše dítky!
A co tlachal tatarský chán břidký,
za zlé neměj! Poruč, odejdeme,
a tvou odměnu si odneseme.«

Hned se carské umírnily hněvy.
Zlato sypalo se jako plevy

Řekům do kapes, i do tlumoků
něco dali si, a radosť v oku
svítila jim hrabivá a podlá,
neboť zlato kupecká je modla.

K odchodu se kupci otáčejí,
jimžto praví sultan: »O Gireji
spolehlivé zprávy donášejte,
Tataři co kují, pozor mějte,
hlubší sobě kapsy všíti dejte.«

Zítra paše, co jsou při sultanu,
svoláni jsou k němu do divanu,
aby přetřásali, rokovali,
kterak odvetu by chánu dali.
Po prvé byl Mehmed paša mladý
carem pozván do vojenské rady.
Čí car radu za nejlepší uzná,
milosti a dobrodiní různá
odměnou mu budou, nová zboží,
a car na něj slavný úkol vzloží,
aby svoji radu uskutečnil,
ve paměti věřících se zvěčnil;
až pak dílo bude provedeno,
zastkvěje se hrdinovo jmeno
vedle jmena carova, a v říši
kromě cara nebude, kdo vyšší
byl by nad něj; každý rozkaz jeho —
zákon poslušnosti lidu všeho,
jakoby byl vyšel od sultana:
taká odměna mu bude dána.

Sliby veliké, však žádný z paší
dobré rady caru nepřináší.
Tupě mlčí carští velikáši

dřepmo sedíce, a sebou vrtí,
proto ne, že by se báli smrti,
ale proto, že si netroufají
zbíti chána ve Bachčisaraji.
Posléz praví starý paša Nuri:
»Mně vždy milé byly války chmury,
nejsem, jak je známo, z kuryplachu
a můj život patří padišachu,
ale věc ta není obyčejná:
s Tatary nás váže víra stejná,
jsme jak oni Allahovy děti,
nemáme se spolu pobíjeti,
ale spojiti se v národ jeden,
jenž má býti jednou vůlí veden.«

Hněvivě se sultan rozobořil,
hlavou potřásl a zahovořil:
»Zdaž já, pašo, jiného cos chtěje,
potupen jsem bídně od Gireje?
Odepřel mou ruku nabídnutou,
proto zhynouti mu pod pokutou
bezohlednou, výstražnou a krutou!
Myšlenkám on, barbar, nerozumí
velikým a jen se bíti umí.
Smlouvat se již nebudem a vadit
zde máš, pašo, jak ho potřít radit!
Urážka li málo tobě carská,
věz, že na smlouvání na kramárská
pozdě jest. Ej, běda, na Tatary
mladé už je Nuri paša starý!
Z tohoto tě vylučuji kruhu,
do společnosti jdi rovných druhů,
staré údy při ohni si hřejte,
o starých si časech povídejte,

kdy jste také muži bývávali,
s carskými se vrahy utkávali!«

Nuri paša povstal, schýlil hlavu,
vratkým krokem běžel po rukávu
carském, aby mu dal políbení;
nemilostivě v tom okamžení
sultan uškubl, a zahanbený
starec odcházel, zrak zakalený.
A když ušel, car děl paší zboru:
»Nuri nemá již té síly vzdoru
jako míval; kdo jste věkem mladší,
jistě vojně na Tatary radši
budete, i myslit příznivěji
o té pomstě svaté na Gireji.
Pravím mluvte, spravedlivě raďte,
více myslete a méně kaďte.«

Abdullah, jenž také dobu mládí
za sebou má dávno, praví a dí:
»Spravedlivě rádce trůnu radí,
když jest upřímný: car sám si zladí
mnohý rozum slabý v silný jeden;
mnohý potok v řeku velkou sveden,
kteráž lodi nosí, plaví vory;
od toho jsou tyto mužů zbory,
aby pravdu pověděly rádci;
ale rozhodnutí patří vládci.
Nuri paša nebyl pravdy dalek:
přemnoho jsme Turci vedli válek
vítězných a zvítězíme vždycky,
podmaníme všechen rod si lidský,
neboť silní jsme a Allah s námi
zvláště v bojích s křesťanskými chámy;
přes to možno, že nám někdy chvíli

odolají nepřátelské síly.
Silnice jest jako humno bitá,
a kůň dobrý na ní zaklopýtá.
Chybiti jest lidské, však muž pravý
nenechá svou chybu bez nápravy.
O Kerimu nemluvím: ať pyká,
na chléb raba chánova si zvyká:
mluvím o tureckém našem státě.
jehož vůz je po nápravy v blátě.
Aby náš vůz mohl dále jeti
bláto jemu nesmí překážeti.
Ne hned po meči, dřív po lopatě
sáhněme a ve propastném blátě
dřív ji ztopme. než meč vytasíme,
tatarskou jej krví obarvíme.
Vojsko naše chrabré jest a krásné,
skromné. střídmé a ne břichopasné
jako mnohá vojska nepřátelská;
na slova je dbalé velitelská,
starešin svých Turci poslouchají.
za Allaha krev svou prolévají:
kde jest víra, tam i věrnosť bývá.
z věrnosti se rodí víra živá.
S věrností se víra stíhá kruhem.
v životě tak splývá jedno v druhém.
Vojska naše, chánem rozptýlená,
ve víře jsou pevné ohrožena,
když se nad věrností zapomněla:
hanba prohry třísní jejich čela.
Porážka též jiné vrhla stíny:
vojsko zbilo svoje starešiny,
a že vražda k nové vraždě dráždí,
zdivělá se vojska sama vraždí.
Není možná v novou válku jíti.
prve třeba vojsko obnoviti,

obnoviti víru Prorokovu.
obnoviti víru moslemovu.
Teprv potom, v letech několika,
turecká si zuby spraví štika,
zase lovit bude na karasy,
staré slavné vrátí se jí časy.«

Abdullahu sultan pravil paši:
»Na Krym, dítě, nechoď, chán tam straší:
O věrnosti mluvíš podle zvyku,
věrnosť máš a věrnosť na jazyku,
ale nevěrný jsi v tomtéž mžiku.
Ne již o to jde, kdo ve pořádné
vojně vyhraje a kdo v ní padne:
o to běží, byste ukázali
Krymu, se zlou že se potázali,
z vašeho když cara strojí šašky,
což je horší v poli od porážky.
Ne já, však vy máte pomsty bažit,
na ohni je mého hněvu pražit,
na pánvi své bojovnosti smažit.
Jen tak svou mi věrnosť dokážete
a že vás ta lítá rána hněte,
která v duši mne i srdci pálí;
o věrnosti žvast mne neošálí.
Jak mám čekat věrnosť od vojína,
když jí nemá jeho starešina?
Dobře činí vojín, že vás rube!
Jen je trhej, dravý lidu zube!
A já s vojskem proti vám se spojím,
mrskati vás budu bičem dvojím!
Jdi ode mne, pašo Abdullahu,
o mém ne, jen o svém mysli blahu!«

Smutno bylo hledět na krasavce
Abdullaha; barvu odňav kavce,
přenesl ji na dlouhou si bradu:
do té černi vsazenu měl řadu
zubů bílých, pěkně obroubených
rámem rudých rtů, a na červených
dříve lících bledosť uražená
prostřela se: bledší byl než stěna.
Hrdě povstal, ale hlavu sklopil,
k caru běžel, rukávu se chopil,
by jej poceloval poníženě:
nedal car, a paša zahanbeně
ušel z divanu. Šel nevzhlížeje,
stejné pořízené druhým přeje.

Tak se všichni paše odstranili.
Mahmud jen a mladý Mehmed zbyli.
Řada radit byla na Mahmudu:
»Snad já«, začal úlisně, »dnes budu
šťastnější těch slavných válečníků,
kteří nevědí, že protivníku
velikého cara Mohameda,
Girej chánovi, se čelit nedá
ani statečností, ani silou,
ani výdržností otužilou!
A chán doma jest! Věc povědomá,
že je každý nejsilnější doma.
Tatary nám nutno hlavy zbavit,
potom už je snadno bude dávit.
Nejprv nutno, aby Girej nežil,
potom snadno vytočíme ze žil
krev i Tatarům: je umrtvíme,
k vítězným si nohám položíme.
Já sám na vrub Gireje si beru
pro vděk tobě a i Pejgamberu.

Já sám od něho tě osvobodím,
sám ho na svět onen vyprovodím,
Co nezmohli tvoji hlavorubci,
vykonají moji Řeci kupci,
jež jsi poznal. Já je ponavedu,
čeho třeba caru Mohamedu:
nasypati Girejovi jedu
do pokrmu nebo do poháru:
to dá zdraví mému pánu caru,
veselosť mu vrátí, pevné spaní,
dobrý rozmar. Věř, v tom nepohaní
nikdo umění mých sourodáků.
Ostatní pak bude na vojáku
tvém, o care! Směle hejno ptáků
sletět může na bezhlavé tělo;
kdyby stokrát tolik údů mělo,
nehnou sebou, nemajíce hlavy,
její myšlenky a její správy,
nehnou sebou, ptáky nezapudí,
vyklovati si dá srdce z hrudi.
Turkům potom zvítězí se hravě,
zastkvějí se znova v staré slávě.
Vítězové stanou nad odpůrci,
nad Tatary postaví se Turci,
na nich potom bude rozhodnouti,
pomilovat, nebo pouta kouti.«

Posupně se sultan zaškaredil,
kysele se usmál, slova cedil:
»Vím já o tom řeckém o umění,
v umění tom soupeře jim není,
jím svou říši mocnou zahubili,
jmeno svoje ctěné zhanobili.
Všichni by se stali oběť jedu,
kdyby bůh je caru Mohamedu

v ruce nedal, mně, abych jim mravy
očistil, a srdce od otravy
zachránil a lstivých od úkladů
odvrátil a podlou vyhnal zradu;
vždy však vracejí se staré chtíče,
ostrého dost nemám na ně biče.
Mahmud-pašo, příliš ještě Řekem
jsi a tím, co všichni: nečlověkem!
Snad jste více, ale nejste lidé:
polo křesťané a polo Židé.
Milejší mi Tatařín je divý,
junáctví a smrti žádostivý,
Řeka, který sebe zachovává,
tím, že sousedovi jedu dává.
Kdybych všechny takové měl rádce,
viseli by všichni na oprátce
a já šel bych na Krym ku Gireji —
toho však se ani nenaději —
pokořit se před statečným chánem,
poprosit ho, aby mně byl pánem!
Hle, to za svou snášelivosť klidím!
Vše, co Řekem páchne, nenávidím.
Věru, že se v hloubi duše stydím,
že jsem do své rady pojal Řeka!
Co mne ještě s této strany čeká?
Dnes chce otráviti Girej-chána,
zítra snad touž rukou namíchána
mně otrava bude do nápoje.
Vysoko si cením Turky svoje,
kteří mají krásnou mravnosť boje.
Odeber se k sobě do pokoje,
z něho se mi nehni do měsíce.
Z odporné jsi složen ze směsice,
zpola Řekem, zpola moslemínem,
zpola světlem, zpola řeckým stínem.

Šechislam tě bude navštěvovat,
Koran bude s tebou opakovat.
Po měsíci já sám tebe skusím.
Jdi a věz, že traviče si hnusím.
Ošklivá je bez krve smrť bledá,
rudá těší cara Mohameda,
když se dává statným mužů tělům;
jí já přeju i svým nepřátelům.«

Mahmud paša ponížil se k zemi,
k caru lezl téměř čtyrmi všemi,
pravou dlaň si tiskl na temeno.
poceloval cara na koleno,
»Odpusť!« prosil jedva slyšitelně,
oči kroutily se potutelně.

Car děl hrozný pašu propouštěje:
»Polepši se, mysle na Gireje!
Po měsíci, jestli neobstojíš
prach svůj, pašo, s prachem země spojíš!«
Car a mladý Mehmed osaměli.
Na Mehmedu carské dlouho tkvěly
oči, nežli rtové pověděli:
»Velmi, synku, pootec tvůj želí,
že jsi junák ještě příliš mladý,
že mi pravé nemůžeš dát rady!
Kdybys i měl radu, neskušený
jsi, a taká rada půl má ceny.
Ale přece promluv, abych věděl,
s prospěchem li v radě té jsi seděl.
čeho se mi v budoucnosti nadít
od tebe, a ty jak budeš radit.«

Načež mladý Mehmed: »Potatíčku,
nemám ještě rozum ve malíčku.

ale slyšel jsem, jak rádci staři
svému radí země hospodáři
a co z toho usoudil jsem, vyslyš!
Nekárej mne a čiň, co sám myslíš.
Nová s Krymem vojna neodkladná
zdá se mi, a chvíle nesmí žádná
býti propuštěna, abys vrátil
chánu nádavkem, čím tobě platil.
Šavli nesmíš uschovati v nožny,
zůstat musíš, co jsi: nepřemožný
carů car a světa podmanitel.
To ví každý, nepřítel i přítel.
Kdybys nyní nepokořil chanství,
bortit by se začalo tvé panství,
za zemí zem by se pozdvíhaly,
od žezla by tvého odpadaly.
Vojsko obnovovat věc je těžká;
snáze vyhrá, kdo se neomešká,
zpola prohrál ten, kdo příliš váhá,
zrezavěti nesmí šavle nahá.
Blýskej se tvá šavle nabroušená,
nezatýkej se, jsouc vytasena!
Ona vojska část, jež rozptýlena
do stepi, je dosud neztracena.
Že své porubali starešiny?
Není, koho nenahradí jiný!
Postaráš li se mu o náhradu,
zachráníš to vojsko od rozkladu
konečného, ono zebere se,
chánu na Krym novou vojnu vnese.
Avšak dlužno dáti Girej-chánu
také s druhé strany mestnou ránu.
připravit mu poražených hoře.
Druhá rána jíti musí s moře.
Na tu ránu nejsou připraveni

Tataři, jí budou překvapeni,
dostanou se mezi oheň dvojí,
K tomu je ti Řeků zapotřebí,
proto Mahmud-pašu tuze nebí
nemilostí carskou; odpuštění
vzkaž mu zítra již, a od umění
jeho velkou očekávej službu.
Nemilostí vzbudil jsi v něm tužbu
milosti a snahu ctižádosti.
Trestu dnešního mu budiž dosti.
Je li ruka trestající tvrdá,
k odboji se dráždí mysl hrdá,
a já vím, že hrdý je duch řecký.
Pomiluj i staré paše všecky,
aby klidně nesli nové věci.
Skušení jsou námořníci Řeci
právě tak, jak Turci neskušení;
válka morská bez nich možna není.
Mehmed-pašu milostivě hlavou
učiň nad mořem i nad výpravou,
která zhromáždí se na Bospoře,
aby vtrhla do Černého moře.
Na souši jsou Turci bojovníci,
Řeci starodávní námořníci.
Mahmud Řek je snadno zlatem získá.
Rybáři i kupci z dálky, z blízka
ku převozu v nájem dají lodě,
a že lid ten přivyklý je vodě,
bude ti i morským bojovníkem,
zlatým li se odměníš mu díkem.
Na koráby tvoje děla hrubá
Mahmud naloží a velkohubá:
toho Krymští dosud neviděli,
aby koráb obstaven byl děly.
Výprava se hurtem vrhne na Kerč,

těžká děla vezmou si ji za terč,
v bouři děl a ohně pod ochranou
na pevnině carská vojska stanou.
Řeci na pobřeží srozuměni
budou s Mahmudem; až oznámení
chánu dají o tureckém vpádu,
Girej, na tu nepřipraven zradu
a nic netuše, se vrhne k moři,
divě se, že morská voda hoří;
se vším vojskem, co má pohotově
tam se vrhne; zatím se již v krově
požár ukáže i na půlnoci:
Turci odtud s obnovenou mocí
přes Perekop neblahý se valí —
a jest jejich Bachčisaraj malý!«

Mehmeda car chopil objímaje,
ruku jeho k srdci přikládaje:
»Bre aferim, chlapče, bre aferim!
Napraví se, co pokazil Kerim!
Bre aferim, junáče můj mladý!
Dobrá tvoje rada nemá vady.
Vidno, dobře radit může mládí,
ale mládí rad svých neprovádí,
neboť rádo lítá za přeludem.
Koho ustanovit nad Mahmudem?
A kdo vojsko mi, jež bloudí stepí,
kdo mi rozbité je v celou slepí
nádobu, jež roztříštěna v střepy?
Poznal jsi mé staré vojevůdce,
osvědčené v každé tuhé půtce,
osvědčené v každé bitvě perné,
nemyslivé, ale vždycky věrné:
kterého bys vybral ku vedení
této výpravy a ku velení?«

Mladý Mehmed caru odpovídá:
»Žádného, v tom ale není bída.
Stáří volí dřímat na vavřínech,
a čin rázný na mladých je synech,
kteří nejsou vyschlí, zimomřiví,
ale skutků slavných žádostiví,
jako lvi a tygři odvážliví.
Stáří ať zde na divanu skuhrá,
chválí se, jak Řeka zbilo, Uhra,
ale, potatíčku, na Tatary
z vůle tvé se pustiž orel jarý,
mrštný jako úhoř, střelohbitý
slávy lačný, ale nedosytý.«
Načež pravil mocný pán a vládce:
»A kde najdeš takového mládce?«
Mladý Mehmed hlavu sklopil skromně.
»Zdaliž nevíš, potatíčku, o mně?
Já jsem ten, jenž, jakož doufám bohu,
Girej chána srazím pod svou nohu!«

Mehmedu děl sultan zamyšleně:
»Přece jsi jen tuze mladé štěně.
Víš li, jestli poražen se vrátíš,
že zde ve Stambole hlavu ztratíš?
»Vítězům car sultan štědře platí,
poražení visí na oprati.«

Načež Mehmed: »Duše moje tuší,
ač mi skoumat kismet nepřísluší,
že z té vojny nevrátím se pobit;
předčasno by bylo pro mne hlobit
šibenici, jako provaz plésti:
mně dá chána v ruce dobré štěstí!
A byť bylo tušení mé klamné,
zlé se štěstí navalilo na mne,

věř, můj otče, s osudem já šerým
jatce nespokojím se jak Kerim.
Osud může rozmarně si hráti
s mužem, ale on si život zkrátí,
když cti jeho odtud hanba hrozí.
Mužové tak zahynuli mnozí
znamenití, i já mohu malý;
ale toho pilně budu dbalý,
bych jen vítězem se vrátil z pole
k svému otci, caru ve Stambole.«

Sultan ještě trval v zamyšlení:
»Vojna, hra to není každodenní
chlapců, třeba rození jsou draci,
ne to mamlasové ledajací.
Tu vše třeba přísně uvažovat,
všecko předvídat a připravovat.
Rci, jak stihneš k plukům rozptýleným?
Souší li, či mořem rozpěněným?
A když budeš u nich, jakou mocí
přinutíš je, aby byli krotcí,
poslouchali, co jim velí ústa,
která ještě brada neobrůstá?«

Mehmed děl: »Co brada značí stará,
dobře vím. Mám sluhu janičara,
Halila; on zevnějšek svůj změní,
aby v nepoznaném přestrojení
prokradl se v stepi nade Krymem,
provinul se kolibovým dýmem.
Halil starý připraví mi půdu,
a já za ním brzy v stepi budu,
se skupinou mladých důstojníků,
dobrých druhů svých a rovesníků.
Že se tam tak snadno nedostanu

jako mluvím? Loďmo k Akkermanu
doplujeme, na břeh vystoupíme,
a co dále, od Halila zvíme.
Vládne li můj Halil výmluvností,
aby se ti zběhzi, vrazi sprostí
dali chytit slova na udici,
lapit jako motýl pod čepici?
Více, pane! Halil Srb je, zpívá...
Neodolá zběř ta polodivá,
až jim začne zpívat o tvých skutcích,
o tvých šťastných vojnách, slavných vůdcích,
kteří s tebou světa dobývali,
kteří s tebou světem otřásali;
o kořistech zlata o válečných,
o zajatých kráskách o báječných.
Do surových duší do loupežných,
mocí velne příval citů něžných,
zajásá i zaplače ta cháska,
přemůže ji věrná k tobě láska,
ze svévole padnou do nadšení,
jako divem budou ukroceni.
Jako po vedení otce děti,
po vůdci se budou ohlížeti,
který by je vedl na Tatary,
aby pomstili se za nezdary.
A tu já se zjevím se družinou
mladých důstojníků; nad provinou
kamen hodím do vody tvým jmenem,
milosť ohlásím jim nad kamenem,
chtějí li se oprat v nové vojně,
když si v prvé vedli nedůstojně.
Není možná, aby nezvolali:
»Hurrá na Krym!«, aby setrvali
v odboji a tobě odolali,
care carů. když je hlas tvůj zove

k pomstě, očistě a slávě nové!
Zatím Mahmud na polední straně
rovněž velí: »Na Tatary! Na ně!«
A tak dále, jak už jsem to líčil.«

»Válečný plán v mysli tobě vzklíčil,«
vece sultan, »dobrý, důmyslný,
bezpečný, byť nebezpečí plný.
Aby byla tebou překonána
k hanbě věčné tatarského chána,
k tomu tobě, synu, blahoslovím
jmenem božím, jmenem Allahovým,
slovem svatým, slovem Prorokovým.
Ale dobrý pozor na Gireje,
ať se z Krymu jinam nepoděje!
Léčku na něj nastraž, na zloděje,
aby do ní polapil se živý!
Smrť mu nedej, ač jí bude chtivý.
Toť se ví, že vybral by si zhynout,
aby mohla makotra ho minout.
Zásluhy bys neměl polovinu,
ba co pravím, ani desetinu,
kdybys Gireje mi nepřivedl
a on ku makotře neusedl
v kuchyni mé, muzství pozbavený,
odsouzený k špatné práci ženy,
o sto stupňů níže pod kuchařem.
Car to řekl, car být nesmí lhářem!
Ve všem jiném volnou ti dám ruku.
Koho libo na nejbližším suku
můžeš pověsit i vyznamenat:
nikdo nesmí, že mu křivdíš, stenat,
každý čin tvůj předem je mnou schválen.
Stále na mne mysle, odtud vzdálen,
myslit budeš mými myšlenkami.

roditi se v tobě budou samy,
budeš míti se mnou mysl jednu.
Smyček pevných dám ti s sebou bednu:
na hedvábných viste velikáši —
prvá určena je Kerim-paši —
pro menší jsou Turky smyčky lněné,
pro Tatary stačí konopěné...
Tento prsten ti buď talismanem:
ve veršíku Písma, drobně psaném
do zlatého kroužku, do kamínku,
tajnou budeš mívat připomínku
na pootce svého; ve prstýnku,
jak on spojuje se kruhem vina,
otec mysl spojí s myslí syna,
a to značí: po chánu je veta!
Až se vítěz vrátíš, potom Zeta
přijde na řadu; tvou domovinu,
jež mi dala tebe, čacký synu,
jež mi dala Jelu milovanou,
žádám si mít k sobě připoutanou
jako vás dva; nebude jí hanou,
že se nedala a bránila mi
za horami svými, za skalami.
Že vás dva mám, tím víc po ní prahnu;
prahnout budu, dokud nedosahnu,
že se octne pod mým carským žezlem;
Zety si už nevzpomínám ve zlém
a se nadám, že ji bez bolesti
pro mne získáš míru ratolestí,
k jejímu i mého panství štěstí.«

Carův hlas byl srdečný a vřelý,
že se dotknul vládkyně své Jely
proti moslemskému obyčeji,
značilo, že okovy ho její

drží v zajetí a nepouštějí.
Nehloupá si pomyslila hlava,
že tím sultan na rozum mu dává,
proč sám proti chánu tatarskému
netahne a velení dal jemu,
ano v omluvu to vyznívalo.
V Mehmedu se tajné ozývalo
podezření, že to na Krym Jela
bratra posílá, by volnou ruku měla
nad sultanem, a též, aby střela
nepřátelská do srdce mu vjela,
ztrestala ho, že jest odpadlíkem.
A co Jela, to i ta, jež mlíkem
materským ho dítě kojívala,
kolíbala, písní uspávala!
Ne, již není vázán k matce díkem,
ani láskou k sestře! Bojovníkem
carským jest a víry Prorokovy,
stal se z něho muž a člověk nový.
Praví caru, líbaje mu ruku:
»Buda s Krymem hotov, carských pluků
sílu nazpět přivedu a k Zetě
obrátím je, nové slávy k metě!«
A car propustil ho objímaje
v nehostinné Girejovy kraje,
kde mu sláva nebo zkáza zraje.

Vojna byla krvavá, však krátká,
krev se lila jako syrovátka.
Bůh a štěstí Mehmedovi dalo,
že se vše dle plánu jeho stalo.
Tataré, když byli překvapeni
na jihu, tam všichni beze dlení
hnali se, a byli poraženi.
Girej chán, jenž obranu tam řídil,

nešťastně si vedl jako břídil,
na hlavu byl pobit od Mahmuda;
zřídka taká porážka se udá.
Girej zajat; Mahmud jemu vstavil
nohu na hrdlo a muzství zbavil.
Zatím se severu Mehmed mladý
v Bachčisaraj uvedl své řady.
Tataré tam od poledne spějí,
porážku si novou odnášejí.
Z Bachčisaraje, co mužem slulo,
na bojiště přívalem se sulo,
jen tam děti zůstaly a ženy:
z harémů ty, jsouce nestřeženy,
vyběhly, a hrubě neoděny,
mnohé bez papučí, bez závoje
těkaly a mužů svých se boje
zúčastnily pronikavým křikem,
vlasů rvaním, srdceryvným vzlykem.
Chlapci, bojovností rozpálení,
pro Kerima vnikli do vězení,
vyvlekli ho na vzduch svázaného,
nešťastného, hořem schlípeného,
vecpali ho do železné klece,
potřísnili blátem tvář i plece,
do uší mu hráli na roh kraví,
v nose pero šimralo ho paví,
divoce se řehtali, když kýchl,
po smrti si milosrdné vzdychl;
šat byl otrhaný na Kerimu,
v cáry bylo dobré zlato prýmů,
zlomilo se pero na turbanu
volavčí a sklonilo se v stranu.
Kerimovi dosud neznámo je,
že se nové rozpoutaly boje,
a tím méně v utrápené duši

o výhře vojsk sultanových tuší.
Do zármutku hanby své se boří,
jako v bahně v žalném tone hoři,
slzy kanou mu jak zrna hrachu
na podlahu do špíny a prachu;
bolestí se hanby Kerim svíjel.

Mehmed prvý byl, kdo k němu přijel.
Žalem jatý káže: »Dejte šňuru
hedvábnou mu, pomozte mu vzhůru,
by se trýzně pokoření zbavil!«
Janičar mu Halil stranou pravil:
»Ne tak, mladý pašo, ne tak, pane!
Trest je muži největší, když kane
slza hanby po vousaté tváři.
Holoubata dusí holubáři,
ale Kerim není holoubětem,
abys rozloučil ho s bílým světem,
aniž ty jsi holubářem, pane!
Co se z tvého poručení stane,
všecko váží jako rozkaz carský.
Můj ti radí rozum janičarský:
pomiluj ho, pane, dej mu aman!
Kerim paša, jenž byl tolik sklamán
životem, ti na smrť bude věrný,
ne tak proto, že jsi jícen černý
hrobu před ním zavřel, jako že 'si
možnosť mu dal, aby pomsty běsy
ze své duše pustil na odvetu.
Neviz v Kerimovi podlou sketu.
Každý může míti štěstí plané.
Ty ho Krymu správcem učiň, pane,
udej z moci své mu svrchované
právo, Tatary vzít do železné
rukavice a jím po bezmezné

vládnout vůli své a za svou vládu
odpovídat pouze Cařihradu,
to jest nejprv tobě, potom caru.
Kerima lva pustiž do Tatarů,
ať se sytě naloká jich krve
a jim zplatí, co mu dali prve!
Radou mou se spravuj vždycky příště.
Častěji si vyjdeš na bojiště,
často budeš v moci míti vůdce,
jehož opustilo štěstí v půtce.
Netrestej ho za neštěstí šňurou,
aman mu dej a svou učiň stvůrou.
Z takých budeš pevné míti sloupy
moci své, zvlášť nebudeš li skoupý
na dobré a na skušené rádce:
štědrý pořád bachšiš dávej, krátce.«

Z klece Kerim k Mehmedovi úpí:
»Hrdino, jenž tu zlou mládež supí
ode mne jsi rozplašil, měj lásku,
čiň, ať rychle skončím na provázku
život, který také muži patřil,
muži, který s junáky se bratřil
nejlepšími cara Mohameda!
Slituj se a dej mi provaz, leda
nechceš li mne skolit ranou sečnou!
Smrť mi daruj pro blaženosť věčnou!«

Mehmed kyna: »Ven ho pusťte!« vece.
I byl Kerim vysvobozen z klece
a stál pod ní nahrben a zdrcen,
neživ, třeba šňurou neuškrcen,
neživ, třeba mečem nerozčtvrcen.
V tom se Mahmud přihnal s jižní strany
skákal pod ním bělouš rozjechaný.

Vítězstvím byl Mahmud rozpálený,
jako rujným vínem opojený.
Vida Kerima se rozchochotal,
a kůň věrný pod ním zařehotal.
Rád byl, že je bídný, bez pomoci,
byliť oba ode dávna soci.
»Oj, Kerime, drahý pobratime,«
zvolal, »v jakém stavu se to zříme?
Já jsem vítěz slávou ověnčený,
ty jsi u mých nohou poražený.
Dnes se můžeš pyšně vypínati,
až se budeš v kličce komíhati!
Jako kohout jsi, když vypelichá,
i to chlubné hrdlo je mu zticha.
Proč se k zemi chýlíš? Drž se zpříma,
pro pyšného není pro Kerima,
aby se tak malomocně hroutil
a hřbet rovný sám si v houžev kroutil!
Chocho, chlapci, hned ho narovnejte,
provazec mu pevný na krk dejte,
na nejbližší strom ho vyzdvihněte,
za nohy ho rovně natahněte!«
Kerim narovnal se, pyšně změřil
Mahmuda a zuby povyškeřil
jako vlk, když stlučen k smrti kyji
pastevců a naposled se svíjí,
vztekem víc, než od bolesti údů.
»Podlý!« vzkřikl, plivna po Mahmudu.
»A co ty jsi?« zvolal Mahmud soptě
a sám jako dorážený chroptě
k šavli sahl, by jí z nožen dobyl
a hruď Kerimovu naskrz probil.
Mehmed náhle skočil mezi soky:
»Tatarskými buďte krvoloky«,
silně zvolal, »mír buď mezi vámi!

Mahmud-pašo, ty jsi věchet slámy,
ještě jiskra nepadla, již chytáš.
Slámu sobě do vavřínu vplítáš,
kterého jsi ve ctné dobyl řeži.
Toho junák nebije, kdo leží.«
»»Ať si leží po šířce i délce,
nebiju, já kopu do zbabělce!««
Mahmud na to: »Rád bych viděl smělce,
aby rušil obyčeje carské!
Od luzy kdo bit byl od tatarské,
toho nebije již junák pravý.
Předpisují staré naše mravy,
aby visel poražený vůdce,
slávy cara tureckého škůdce.
Chopte se ho, chlapci, hrom bil do vás,
honem Kerimovi na krk provaz!«

»Já tu jsem, kdo cara zastupuje
a ctným jeho jmenem rozkazuje!«
Mehmed zvolal a dal na Kerima
svůj plášť modrý, potom s hlavy snímá
chocholatou zlatoperou čalmu,
by ji za odraný turban dal mu.
Pošlapaný již se netetelil,
ale vzpřímil se a rozveselil.

Sipě jako zmije, na hnědáku
Mahmud letěl odtud roven ptáku,
v prachu letěl jako na oblaku.
Ale Mehmed kázal pohlaváry
přivést jaté, povázané v páry
seřadit a pravil: »Chán váš v cáry
oděl Kerim-pašu, bojovníka
carského; tím Turků panovníka
hrubě urazil; ať nenaříká

že jím osud jako rabem smýká
posledním; kdo carské velebnosti
urážlivě dotkl se, ten zlosti
osudu se vydal na pospasy;
Kerim-paši nesouzeno krásy
mužné smrti užít na bojišti,
ve krvavém zhynout tratolišti;
chán byl v právu dáti mu smrť jinou,
jakou muži ve zajetí hynou,
jsouce posečeni, oběšeni,
nebo jinak čestně popraveni,
ale chán váš, aby cara snížil,
Kerimovu krku neublížil,
nýbrž odsoudil ho ku potupě,
jakou muži nelze snésti tupě.
Potupením Kerim-paše jmeno
Mohameda cara poskvrněno.
Girej nezůstane bez odplaty,
ale Kerim paša, chánem jatý,
nastupuje za jeho čin vládu
Krymu s právem, aby mstil se sladce,
nebo dával milosť, na oprátce
aby věšel vás či odměňoval,
k svému srdci z prachu pozdvihoval;
může poplatky vám ukládati,
může v otroctví vás prodávati,
z haremů vám bráti může ženy,
aby byly Turkům rozděleny.
Na tom trestu nic nezmění, leda
velká milosť cara Mohameda.
U cara je vždy milosti dosti,
získáte ji věrnou oddaností.
Jmenem carským Krym váš osvojuji,
za tureckou zemi prohlašuji.
Slyšeli jste, caru poctu vzdejte

na zem černou tváří popadejte!«
Všichni rázem popadali na zem,
každý přilehl k ní zeměplazem,
každý tiše »Kismet, kismet« šeptal,
proti sudbě slůvkem nezareptal.
Přilehnuvše rovněž ke kismetu,
poddali se Kerimovu hnětu,
Celé pokolení vydrželo
caru věrnosť, dokud nevymřelo.

Když se mladý Mehmed vracel z vojny,
z Cařihradu vylehna dav rojný
očekával. Lidé řemeslní,
od nástrojův utekše, jsou plni
zvědavosti. Starci pohodlní,
nohy podloživše, posedali.
Pečínkáři ohně rozdělali,
bravy tučné odřeli a pekli.
Buzadžije džbery buzy vlekli
po tykvích ten nápoj kukuřičný.
prodávali. Ruch a rej byl ryčný.
Chlapci jaří na vojsko si hráli,
prohravším se z plna hrdla smáli,
potulní pak pěvci na nástroje
drnkajíce, opěvali boje
s Tatary, jichž okem neviděli,
aniž byli, kdo jim pověděli.
Den tak marně čekali a v poli
nocovat jim bylo. Kamen holý
byl jim podhlavnicí; při ohništi
mnozí proseděli noc. Až příští
mladý Mehmed přijel dopoledne.
Vítaly ho davy nepřehledné,
jásot byl a křik byl pronikavý.
Najednou se rozdělily davy

a sám sultan se družinou četnou
tudy jede, na výpravu zpětnou
podívat se. Málokdy se střetnou
otec a syn vlastní, by tak rádi
sobě byli; nejprv oba pádí
v ústrety si na komoních bujných
jako na perutech větru dujných.
Náhle sultan zarazil a pěše
kráčel: vidno, jak mu srdce pleše,
jak je šťasten, Mehmedu se těše.
Za ním také paše odsedali,
za carem se pěšky ubírali.
Ovšem také Mehmed chvátal pěšky:
chůzi odvykl a krok měl těžký;
car byl rychlejší a všem jsa v předu,
pospíchal, ba běžel ku Mehmedu:
objal, za vítězství poděkoval,
Mehmed caru ruku poceloval.
Starci paše, dříve odráževší
od té války cara, nyní ve vší
pokoře mu ku vítězství přáli,
na jeho se slunci teple hřáli.
Mladí důstojníci, rozpálení
Mehmedovou slávou do nadšení,
vzali ho a na ramena dali,
ku bráně se města ubírali.
Ve bráně pak Mehmed na kůň sedl,
Abdullah mu paša koně vedl.
A kam vzhůru Mehmed okem vzhledl,
z každého mu okna bílé ručky
kynuly a metaly naň stručky
květů vonných, ale nezřít líce
žádné dárkyně a krasavice,
jež své city vdechla do kytice.
Ale když se poodhalí rouška,

ulitu lze pozahlednout ouška
růžovou, v ní zlatou náušnici,
čela kousek, černolesklou čtici.
Mehmed více hledal roztouženě,
ale marně. I tak přeblaženě.
bylo mu. A sultan spokojeně
vzhlížel k němu, když po jeho boku
Mehmed koně srovnával mu v kroku.

XV.

MEHMEDOVA ŽENITBA.

Halil radí Mehmedu, nyní slavnému vítězi, aby se oženil a jak si má při tom vésti; vv. 10860—11021; Mehmedova touha po ženě; vv. 11022—11057; sultan mu oznamuje, že se má oženiti s jeho dcerou Daredžan, jež si ho přeje za muže; vv. 11058—11076; Mehmed se raduje, ne tak Halil, jenž Mehmedu líčí stíny takového manželství; vv. 11077 až 11229; Mehmed prohlašuje, že plnění sultanova rozkazu je mu svatou povinností; vv. 11230—11274.

Opět seděl ve svém pokojíku
Mehmed, vzpomínal těch okamžiků,
které zažil při svém slavném vjezdu
do Stambola. Štěstí svého hvězdu
postupovat viděl na obloze.
Hvězda li to ve Velikém Voze,
hvězda stálá, která nehýbe se,
nebo hvězda, která jen se vznese,
s hrdé cesty po nebi se kácí,
ve propasti tmy se navždy ztrácí?
Srdce teskným pocitem se svírá.
Halil pána vida rozebírá:
»Již jsi, pane, trochu střízlivější.
Dobře svědčí povětří ti zdejší,
z hlavy vyháněje slávy páru.

Sláva, pane, náleží jen caru.
Car má sklepy plné beček slávy
jako krčmář chutné vinné šťávy
a ji toče dává smrtelníkům,
slávou hlavy mate trpaslíkům,
oni pak se, blázni, opíjejí,
mnohý smysly tratí po krůpěji,
zdá se jim do nebe že rostou
nad nás, láji obyčejnou, prostou.
Také se rád dívám do poháru,
připíjeje tatíčkovi caru,
ale jeho sláva mi je špína,
já jen piju poctivého vína.
Pro mne ať car čep si bečce vyndá,
já vím, že je všecka sláva brynda.
Ale ty to nevíš, na tos mladý;
neznáš slávy úskoků a zrady.
Když se zdá ti, že jsi nade všemi,
sláva praskne, ty se řítíš k zemi;
ano, praskne, a je po měchýři!
Moudřeji se v chladné krčmě hýří,
všecky pak jsou krčmy ve přízemí,
a ba sklepy vinné ve podzemí
Vaší slávy marné nechce se mi!
Tvá jsem chůva téměř od malička:
chůva hýčká svého pacholíčka,
pohádku a písenku mu bzučí,
nemoudrého moudrosti své učí,
něžně si ho tulí do náručí.
Bláhová je každá děcka chůva:
pacholíčka těší její mluva
dokud kolébá ho na kolébce,
do plének ho zavinuje hebce;
chůva ještě na kšandě ho vodí,
pacholíček myslí, sám že chodí.

odpoutává se a hupky běží,
ale bác! a na nosíku leží.
I já tebe marně napomínám:
posloucháš mne, ale myslíš jinam,
toho chce se tobě, z čeho zrážím
od čeho tě odvrátit se snažím.
Netrpělivě se děcko mece,
ale chůva naučuje přece.
Měchýř, slávy nadutec, si plyne
mezi oblaky, se nafukuje:
Pluju si a pluju, nemám vesla,
má mě síla do té výše vznesla,
strašnému se oblak s cesty klidí,
nedozírá mne již oko lidí,
vůle moje vládnout bude hromu,
rozkazovat onomu neb tomu,
aby bleskem do stavení křísl —
tak si pýchá měchýřova mysl;
ale to mu nenapadá, bláznu,
když se pohybuje v pustém práznu
sám jsa prázden, že je větru hříčka,
jenž ho, je li přízniv, mazlí, hýčká,
aby z rozmaru a ze svévole
náhle mrštil o pole jím dole,
kde jím cloumá po zorané líše:
měchýř smýká po slavném se břiše,
jež mu posléz od těch od tahanic
roztrhne se, a on splaskne na nic.
Pane mladý, sláva nezávidný
osud jest, ba já bych řekl bídný.
Leť si k slávě, leť se ohlédaje,
že jsi vzletěl z pozemského kraje.
K slunci letě, pamatuj, žes blíže
pořád zemi a že k zemi víže
pouto tebe, jehož přetrhnutí

znamenalo by tvé zahynutí.
Získej sobě pěknou pannu lásku,
aby držela tě na provázku,
stahovala od oblohy boží
k pozemskému manželskému loži.
Slav, ó lide, světce Mohameda
moudrosť, jenž dal moslemínu, věda,
kterak náruživě k slunci míří
na válečném slávy na měchýři,
také zemské brzdy tři ba čtyři!
Tři dal nejdřív; potom lépe sčítal,
a po čtvrté ženské pouto splítal;
od té doby ono moslemína
na všech čtyrech jako koně spíná.
Dobrou ti dám radu, pane mladý:
nelez po všech čtyřech do oslady
syrobu, a po jedné si bera
ženě, jha též dočiníš se čtvera.
Dost by jedné bylo; chytrá liška
jednou jen se nohou chytá ryška,
přes to bude celá bez kožíška;
»Jako bych se všemi čtyrmi chytla«,
řekla si a naposledy škytla.
Viděl jsem to: všecky Stambolanky
šly by s tebou do manželské branky
nedbajíce, že ta branka úzká
a že cesta tvoje bude kluzká.
Ale co pak ženská hlava myslí!
Nikdy nebudeš muž neodvislý
jako ten, kdo rukou vydělává,
aniž bolí carova ho hlava.
Nechtěl bych tě, kdybych na vdávaní
panna byl, a nechtěl bych tě ani,
kdybys co rok chanské říše kácel
a se v slávě vítězově vracel.

Výhoda je, že máš na vybranou
s kteroukoli oženit se pannou,
která by se tobě zalíbila
a čikoli a jakákoli byla.
To je něco; přec buď opatrný;
hloupý je pták, který všemi zrny
živí se, jež najde, nevybírá
sobě z darů Pána všehomíra.
Prvou zvol si vřele milovanou,
krasavici jako malovanou;
ty jí sedat budeš při koudeli,
bývat u ní po noc i den celý.
Proživ blaze několik s ní roků
druhou ženu přitul k svému boku,
ta ti přines kromě tepla lásky
rozvětvené příbuzenské svazky.
Příbuzenské svazky rozvětvené
pro světlo jsou světa velmi cenné,
bez nich byl bys pode svícnem svíčka,
zloby závistníků plachá hříčka.
Pro třetí si ženu zajdi k otci,
který mnoho zlata v své má moci,
on ti ho dá podíl na tvou slávu,
aby nechodila v starém hávu;
za čtvrtou si vezmi hospodyni,
aby dohlížela na kuchyni,
aby měla od spižírny klíče,
ukájela břicha tvého chtíče.
Tak si tyje v blahobytu sporém,
Osudu se stavět můžeš vzdorem
dlouho dost, než silnou tobě pěstí
rozbije a zrazí měchýř štěstí....
Když se utrhne pes na řetěze,
chytí se a přiváže, a vleze
do boudy hloub: s natlučeným hrbem

padlý hradí rodinným se krbem
říkaje, že při něm nejkrásněji,
nejklidněji, slovem nejšťastněji.
Doradil jsem, a ty hledej družku
do lože si prvou! Na výslužku
pro Halila pamatuj! Ne rožeň
prázdný pošli. Hledej a se ožeň!«

Dva tři letní uplynuli dnové,
mladý Mehmed pln byl touhy nové.
Chtělo se mu mládenectví změnit,
chtělo se mu milovat a ženit.
Ač ho všichni mají za hrdinu,
mužem není ani s polovinu,
ženy nemaje. A kde ji vzíti?
Má liž do jiného domu jíti:
Otevřete svých mi poklad šperků,
přiveďte mi nejhezčí svou dcerku,
drahý kamen vsadím do prstenu,
dcerku vezmu za milou si ženu?
Nelze tak! Má dojít k caru otci:
Potatíčku, buď mi ku pomoci:
stkvěle se tvé přízně sláva leskne,
ale srdce mé je při ní teskné,
neboť nemám s kým ji rozdíleti:
toužím ženu mít a z ní děti?
Opět nelze. Stará matka milá
jak se ženit by mu poradila,
ale syn k ní nesmí se tu znáti,
ani k synu porobená máti.
Opět nelze. Kdyby v Zetě byli,
v tu by bylo pomoženo chvíli:
mezi družkami by sestra rodná
vyhledala, která mu je vhodná,
ale zde, ach, sultanovy dvory

dělí bratra od sestry jak bory,
jako řeky široké a vodné,
jako širé moře nepřechodné.
Tak tu sám je sirý, opuštěný,
všeho maje, jen ne milé ženy;
po ní touží, z hlubokosti vzdychá,
a když noc jej obklopuje tichá,
zdá se mu, že k sobě pod pokrývku
přivinuje útlobokou dívku.

Car si pro něj vzkázal, a když přišel,
užasl, co za novinu slyšel:
»Mehmede, můj posynečku milý,
v letech tvých se mnozí oženili,
a tys ještě vojín neženatý.
Náhlé s tvojí ženitbou jsou chvaty.
Jedna z dcer mých, Daredžan, si žádá
tebe za muže a láskou strádá
k tobě tajnou. Otci svěřila se
posléze, a otec tobě zase
city její sladké vyjevuje.
Tobě, Mehmede, se nařizuje,
abysi byl zítra pohotově
dáti prsten dceři sultanově!
Prsten dá ti paša nad poklady
i vše ostatní, a dvorský kadi
smlouvu tobě podá k podepsání
o manželství s Daredžan; jak za ni
vyjdeš, ona tvoje bude paní.«

Náramně se Mehmed zaradoval,
caru carů ruku poceloval.
»Poslouchám,« děl, »pootče a pane,
všecko po tvém rozkaze se stane.«
Chvátal, aby poručení splnil,

v duši se mu příboj citů vlnil.
Každičká v něm krve kapka hraje,
vděčná láska k caru nemá kraje.
Jak je šťasten z péče otce cara,
jenž mu se i o manželku stará!
Halil janičar se pánu rouhá:
»Radosten jsi; plní se ti touha
po lásce a ženě krasavici?
O slepé jsi slýchal o slepici,
která přesto našla zrno chutné?
Soustrasť otírá mi oko rmutné,
že jsi slepý; druhé oko stkví se
veselostí, že vždy k plné míse
hladového tebe osud sází,
k vavřínu ti růže v cestu hází.
Jeden z paší mých byl kopuletý,
Mustafa slul, a on lepokvětý,
útlý sobě zamiloval stonek,
oblíbil si bílý jeho zvonek,
a chtěl mermomocí na záhonek
harému ho svého přesaditi,
kde si pěstil mnohé vonné kvítí.
Ač byl junák veliký a starý
a jí štědré přinášíval dary,
nechtěla ho ušlechtilá Ajka,
zavrhla ho krásnoperá rajka,
raději se v moři utopila
s Husejinem, jemuž milá byla;
Ajka byla velmi pošetilá,
neboť Huso neměl kromě mládí
ničeho, co děvu s junem svádí,
brada jeho nepoznala břitvy,
oči jeho neviděly bitvy,
neslavný byl, chudý, bez vážnosti,
bez mocného rodu, zámožnosti.

Mustafova sláva vydržela
desítky let a se nezatměla,
krásu měl on šedivého stáří,
všemu lidu stkvěl se slávy září,
a přec Ajka s mladým Husejinem
volila žít v onom světě jiném.
Tvoje sláva mladá jest a krátká,
život její život nemluvňátka,
dnes ji máš, a zítra může nebýt,
zítra může šťastnější ji přebít,
a již panny na tebe se lepí.
To je věru úspěch velkolepý!
Ale mluv již, aby Halil věděl,
že jsi v šeredu se nezahleděl!«

Mladý Mehmed všecko vypověděl;
za manželku car mu vybral pannu,
vlastní dceru carskou Daredžanu.
Novinou se nepotěšil Halil,
ai radosť Mehmedovi zkalil,
jenž mu děl a nad ním ruce spráskl:
»Brzo li ti měchýř slávy splaskl,
chudinko! Ty, vidno, nemáš zdání,
co to bude, až ti bude paní
dcera carská, to jest sultanije.
Sultanije jinak sobě žije,
nežli naše panny muslimanky.
Sultanije sobě radovánky,
muži strojí bídnou otročinu.
Raděj si dej zatít širočinu
do týla, než sultanovu dceru
na něj pověsit! Ej, lituju tě věru,
že tak tobě osud štěstí prtá!
Rychlého li nohy nemáš chrta,
nezachráníš li se od osudu,

co živ budeš, pro tě smuten budu.
Sultanije, to svět obrácený.
Přísný život muslimanské ženy
neváže jich, mužů volnosť mají;
kohokoli z mužů požádají,
sultan otec dá jim, aby loutku
pro rozmarnou opatřil jim choutku.
Ničeho car dceři neodepře,
aniž který muž se caru vzepře,
ale v lože dcery jeho chvátá,
a byť byla zmije jedovatá.
Kdyby neposlechl — hlava dolů!
I jest lépe skočit do plápolu,
pokusit se lítým ohněm projít.
Podaří li se mu, bude dojit
carskou milosť, jež jest jako kráva,
která kope, ale mléka dává
tučného ti štědře do krajáče.
S tebou, brachu, bude nejináče.
Tvá li duše touží po přepychu
dvora ženského a němém tichu
vězení, ó, šťastnému se raduj
osudu, a tváře pýchou naduj!
Junáckým li zhrdáš slavověncem
a jdeš za zobem a za semencem,
opět raduj se, tam bude zobu
vole plné, až mít budeš mdlobu!
Sultanijin muž jest obětován,
nevolný jest, třeba neokován,
bez své vůle jest i bez míněni,
smrť mu hrozí v každém okamžení.
Žerty musí vodit kratochvilné,
ukájeti ženě chtíče vilné
a jí všecko činit, čím jsou ženy
prodejné a podlé povrženy.

Nechci tobě, mladý pane, prášit,
ani příliš nechci tebe strašit,
ale slýchám, nejednou že zašit
sultanijin muž byl, a že v měchu
morským rybám hozen pro potěchu,
a všem mužům čistým ku posměchu.
Ale žádný z mužů posměváčků
není jist, že ujde tomu háčku,
na kterém car muže v harém vleče
dcery své, a s něhož neuteče.
Ó té hanby všeho pokolení
mužů, když se slabá žena žení
a muž silný za ženu se vdává!
Mladá se ti pomračila sláva,
pane můj! Já k pláči lituju tě,
že tě osud postihl tak krutě!«

Mehmedu se stalo neveselo,
podepřel si zamyšlené čelo.
Byl jak bohatec, když náhle zchudne.
jako poutník, který s cesty schůdné
náhle sejde na bezcestí bludné,
ze kterého není vyváznutí,
kde ho čeká bídné zahynutí.
Nebo snad jej Halil balamutí?
Jeho vtip sic povážlivě belhal,
ve věci však vážné by mu nelhal.
a on málem na pláči se dusil
a víc jistě neřekl, než musil.
Rychle Mehmed zamyšlení zdolal,
hlavu pozdvihl a bodře zvolal:
»Carův jsem a důvěru mám v cara.
pro něj vděčností mé srdce hárá,
jemu přísahal jsem poslušenství,
do jeho se tulím bezpečenství;

proti pootci se neprovinim,
on co rozkazuje, slepě činím!
A čiň i ty, Halile, má sluho,
ať to měkko nám jde nebo tuho!
Ať je jakákoli Daredžana,
ať mi otrava je nebo mana,
z poručení carova si beru
za manželku milou jeho dceru,
neboť věrně konám, když car kyne,
a se třeba vrhnu v moře siné!«

Druhého dne velcí dvorští páni
u cara se sešli k podepsání
smlouvy svatební, již kadi četl.
Mehmedovi bylo, jak by vmetl
do čisté mu tváře hrudu bláta;
přes to smlouvu podepsati chvátá.
Všecko bylo, jak mu Halil řekl.
Mrzelo ho, že ho Mahmud sekl
poznámkou, jež byla lichocení,
které v muži každou kapku pění
krve junácké, však jinak není
lze, než nebrat na citlivé vážky
slovíčko a vzít je bez urážky.
Všichni pánové se usmívají,
ale za úsměvem dvořanů se tají.
Mehmed cítí, urážlivý osten.
Líčí štěstí, ač je neradosten,
že mu sultan sultaniji dává;
jednou myslí plničká mu hlava:
Daredžan se žení, Mehmed vdává!
Kadiova učená a zdobná
mluva vypočetla dopodrobna,
vše, co napsáno tam, stanoveno,
jaké bude Mehmedovo věno,

jaké budou jeho povinnosti,
jak se zavazuje ku věrnosti,
jaké odměny mu budou za to,
že si za muže ho bere zlato
Daredžan, a jaká roucha, pláště
Mehmedu se dostanou, a zvláště
kolik koní rychlých: kolik párů
bude k zapřažení do kočáru,
kolik jízdných a jak osedlaných,
kolik řezaných a neřezaných;
nakonec pak, kdyby pro nezhodu,
Allah nedej! došlo ku rozvodu
jakou Mehmed, aby neměl škodu,
náhradu si vezme penězitou,
na mincverku carském čerstvě bitou,
jakou na věcech a na všelikém
statku, aby zavázán byl díkem
té, jež láskou na srdce ho vine,
a i tomu, z jehož lásky plyne
všecko blaho, Mohamedu caru.
Budiž mu to k radosti a zdaru!

XVI.

SVATBA.

Svatební průvod vyjíždí ze Stambola; podrobné jeho líčení; vv. 11275—11678; Mehmed se sultanem jede za průvodem a nikterak se netěší z toho, že bude jeho zetěm; vv. 11679—11862; líčení mramorového palacíku na Zlatém Rohu, jenž bude sídlem mladých manželů; vv. 11863—12009; rodiče odevzdávají Mehmedovi svou dceru, jenž je překvapen její spanilostí a hned k ní vzplane horoucí láskou; vv. 12010—12220; Mehmed a Daredžan zůstali o samotě; vv. 12221—12369.

Ze Stambola, z bílých cara dvorů,
mladý Mehmed vyjel v silném zboru
svatebčanů. V předu čaúš jede,
on ten zástup vystrojený vede,
svatebčanům cestu ukazuje,
kam se ubírají, ohlašuje:
»Slyšíte li, národe i lide!
Slyšíte li čačtí Osmanidé!
Sláva bohu, sláva velikému!
Sláva caru Mohamedu ctnému!
Sláva Mehmed-paši junáckému,
kterýžto je vítěz nade Krymem,
hustá vojska Tatar lehkým dýmem
rozptýlil a učinil, že jaré

slunce zase svítí na bujaré,
na hrdinné Osmanovy děti.
Neustaňte chválu jeho pěti!
Mehmed naše slunce osvobodil,
znova nám je na oblohu vzvodil.
Svěť nám věčně, svěť nám neustále
ku štěstí a Mehmedově chvále!
Hroznému jsme nebezpečí z tlamy
vytrženi, které podkovami
Mehmedova koně rozdeptáno,
do prachu i bláta zašlapáno!
Mehmed hvězda jest, jež při měsíci
caru září jeho průvodnicí.
Vždycky věrně stáli při úloze,
dnes se změna stala na obloze:
dnes car měsíc hvězdu doprovází,
štědře svoje stříbro na svět hází,
s hvězdou ku své milé dceři vchází!
Daredžan se zove carská dcera.
Tuto Zlatý Roh jest, a tam Pera
rozkládá se, chlouba Cařihradu,
odhaluje bílou svoji vnadu.
Že je Pera krásná, známo jest to,
Cařihrad je čarokrásné město.
Krásnás, Pero, krásnýs, Cařihrade,
krása vaše proslulá je všade;
krásnější váš dvůr je bělostěnný,
který omývají morské pěny,
který ukrývá se pod cypřiši,
jako lepá víla v slujné skrýši,
aby nezřít bylo těla něhu
milostného s protějšího břehu,
abys, Pero, abys, Cařihrade,
neuhranul vděky její mladé!
Vystrojení svaté k tomu dvorci

s muzikami jedou pod praporci,
na Rohu car vystavěl ho Zlatém;
k tomu dvorci jedou spěšným chvatem,
neboť v jeho osamělém tichu
krásná panna touží po ženichu.
Sultan otec dal jí mužů pýchu,
vítěze dal nade Krymem dceři;
do jejího harému a dveří
deli Mehmed-pašu provázíme,
prvého jí chotě přivádíme.
Měsíc hvězdu s hrudi bera klade
do náruče milé dcerce mladé.
Slyšíte li, národe i lidé!
Slyšíte li, čačtí Osmanidé!
Sláva bohu, sláva velikému!
Sláva caru Mohamedu ctnému!
Sláva Mehmed-paši junáckému!«

Za mezerou šedesáti kroků
jede barjaktar; kůň od obroku
zbujnělý jest; jezdec ode skoku
zdržuje ho pevným kolen stiskem,
aby svaty nepředběhl tryskem;
levá ruka koně uzdou jímá,
pravá ruka rudý prapor třímá
hedvábný, jímž teplý větřík hraje;
v povětří se prapor třepotaje,
rozvinuje rubem se i lícem,
ukazuje hvězdu s půlměsícem,
stříbrem šité na červeném poli:
prapor vlaje na dubové holi
vesele a barjaktar jím máše
k rozjaření svatů Mehmed-paše.
Málo koní v konírnách je cara,
jako mladého kůň barjaktara.

Hřebec je to statný, velkolepý:
bič ho nesmí dotknouti se tepy,
ostruha se dotknout nesmí boku
ani nutit k plavnému ho skoku,
ztřeštěný jest i tak bez ostruhy,
netřeba mu do letu je vzpruhy,
jezdec mocí zdržovat ho musí,
v žilách konské nadšení mu dusí:
kůň se vzpírá, hryže do udidla,
pěna odletuje pěnou mýdla,
na zadní se hřebec nohy staví,
myslí, jak se svého vládce zbaví,
ten se jako klíště drží v sedle,
aby neoctl se v moři vedle,
aby zdravé nerozbil si údy,
s výše nesvalil se do ostudy.
Vidět na koni i barjaktaru:
kůň a jezdec věčně žijí v sváru,
ale zalíbení mají ve svém sporu,
ve vášnivém různé vůle vzdoru:
buďsi sebe prudčejí boj veden,
vždycky z něho vychází spor jeden.

Statečnému v patách barjaktaru
hudebníci jedou v dvojném páru.
Koně drobí krok jak tanečníci.
Ve dvou prvých řadách bubeníci
v teletinu na kotýlkách mastí:
dvě dál řady stříbrnými chrastí
rolnami; dál trubačové, v pěsti
třímajíce dlouhé trouby žesti.
buclatě si tváře nadouvají,
zvuky trub se břeskně rozlíhají;
poslední jsou pištci dvakrát čtyři;
píšťaly se s ostatními štíří

nástroji; co trouby převřeskují,
rolničky a bubny přehlušují,
pronikavě ony přehvizdují.

Dále jede kopa svatebčanů,
samých cařihradských mladých pánů.
Veselí se, mají potěšení,
že se jeden z rovesníků žení;
tu by minutu se oženili,
kdyby otcové jim dovolili.
Překrásně jsou všichni vystrojeni,
bohatě jsou všichni vyšňořeni,
pestrých barev šaty nafintěni.
Tváře mají čisté jako panny,
oči jako oheň rozfoukaný,
kdo je má, si pokrucuje knírky.
Krásní jsou to ptáci četné zbírky.
Jedni nádherní jsou jako pávi;
vzdouvají se pláště od hedvábí,
pláště lehounké a kolovaté,
spínají je velké spony zlaté.
Druzí kohoutkům se podobají:
hřebínky se pyšně červenají,
kabátce se rdějí od purpuru,
mnohou mladou oslňují kuru,
která z roušky oči vysunuje,
pod rouškou si těžce povzdychuje:
kéž ten kohoutek mě pomiluje!
Jiní bažanti jsou jeřabatí,
jedni stříbrní a druzí zlatí.
Nesrovnatelni jsou ptáků ptáci.
ohnězářní, štíhlí plameňáci.
Podívaná jest i na kačery
s modrými jak ocel nová pery;
hezcí ptáci, třeba ne tak stkvělí,

aby místo v prvé řadě měli;
nebudou z nich hrdí bojovníci,
vysocí to budou úřadníci,
v sebe zabraní a soběstační,
velmi vážní, ale věčně lační;
nemají li ovsa, žáby žerou,
o sousto se nikdy nepoperou,
kde je málo, za vděk berou málem,
pyšně nepohrdnou ani kalem.
Starý kačer kačírku děl učni:
kdo je vybíravý, sotva ztuční,
a ty, synku, nebuď vybíravý,
kachní žaludek tvůj všecko ztráví.

Černí rabi, seřaděni v šňuru,
pochodem jdou husím, hlavy vzhůru,
ruce se jim opírají v boky,
bedra ovinuje neširoký
bílý pás a ostatně jsou nazí,
černočerní jako ode sazí;
štíhle urostlí jsou jako jedle;
na tváře jim byly na vysedlé
vřezány dva rovnoběžné šrámy,
cejch to otročí jest vůbec známý:
každý ulitý jest jako z kovu,
jako by byl právě sochařovu
dílnu opustil; má mocné svaly,
hrudník vypouklý a dokonalý,
pevná stehna, hladká, tenká lýtka,
kráse jejich mužné žádná výtka
věru nemůže být učiněna;
muž to cení, zato žádná žena
nekochá se bezvadnými těly,
ale všechny v to se zahleděly,
v misách stříbrných co rabi nesou

na hlavách, ba ženy až se třesou,
dívají se jako vytrženy,
co v těch misách, jež jsou odklopeny.
Ženy mužům na krk vylézají,
aby zřely, co se v misách tají.
Samo slunce zvědavě se dívá
a tvář jasná se mu rozesmívá;
v úsměvu pak slunečného líce
na tisíce a zas na tisíce
usmívá se sluněček, jež mísy
obsahují; nespočítal bysi.
Každá mísa jinou vyzařuje
barvou, a tím sama prozrazuje.
čeho do ní bylo nasypáno,
štrejchýřem jak zrní vyrovnáno.
Spoj ty různé záře jednu s druhou,
oblohy se zladí ladnou stuhou,
rozehrají utěšenou duhou.
Mimo otroky jdou dohlédači,
ve pravici točí karabáči,
k pozornosti raby nabádají,
pohrožují, ale nešlehají.
Drahé kamení, jímž mísy plny.
ač je samo poklad nesčíslný,
jest jen částka malá, nepatrná
z carské sýpky takového zrna,
jež tam po zrnku se nepočítá,
ale měří jako mírkou žita.
Svatební to dar, jejž otec dceři
dává, ale vlastně jenom svěří
doživotně; potom zase změří
jej a z nádob vsypou na hromady
v klenotnici, sýpce na poklady.
Davy tonou v nadšení, ač vidí
jenom záři drahokamů; z lidí

pravověrných žádný nezávidí
svému caru; dolů do chuďasa
hladového všechno pleše, jásá:
U žádného není krále světa
zahrada tak krásná, lepokvětá,
jako u sultana Mohameda!
A zas pokřik obecný se zvedá:
Sláva bohu, sláva velikému!
Sláva caru Mohamedu etnému!
Sláva Mehmed-paši junáckému!

Následují Arabové hnědí
ve dvojřadí; na hlavách jim sedí
čapky rudé, jako květy maku;
ani oni otročího znaku
nejsou ušetřeni; řízy bílé
jdou jim po kolena; zasmušilé
oči mají, které nasvědčují,
že se svému rabství neradují:
nahé mají ruce po ramena,
břicha vpadlá, jako nekrmená,
úzkým řemenem jsou utažena:
nesvědčí jim rabův otročina,
svobody se těžko zapomíná.
Mísy vložili jim do náručí,
mísy na šperkovné na obruči,
dřevěné a pestře malované,
uvnitř sametově vykládané.
Každá mísa byla vrchovatá,
všeplnička kovaného zlata;
prsteny tam byly, náramníky,
nápažníky, kruhy nákotníky,
náušnice dlouhé, náhrdélky,
řetízkové rozmanité délky,
přezky, spony, hrdé náčelenky

prýmy široké a podprsenky,
nožíky a na nich zlaté střenky,
zlaté papuče i čapky lehké,
a co pohlaví vše těší křehké.
Zlato kamením je protýkáno,
kamení je zlatem lemováno,
paprskové spojují se zlatí
s těmi, které vydávají hlati
broušené a leskle vyhlazené,
umělecky v lůžko zasazené.
Nejedna z těch věcí stačila by.
aby vykoupeni byli rabi;
ale ony leží před Araby,
ani jejich okem nedotknuty:
kolem sviští dohlédačů knuty,
tváře hyzdí otrocké jim šrámy,
s nimiž budou i kraj světa chámy,
hanba rabská vřezána jim v líce,
o svobodě ani nesní více,
lhostejni jsou, pohlížejí tupě
k drahocenné ve svých rukou kupě.
Tím jsou vzrušenější lidu davy,
vystupují, vypínají hlavy,
jedni oněměli od úžasu,
oslněni od zlatého jasu,
druzí volají pak divem jati:
Oj vy carští pokladové zlatí!
Oj vy carští zlatí pokladové,
vás skládají všichni národové,
mečem Osmanovým pokoření,
tureckému caru podrobení!
Zlato vaše nikdy neostará,
jako sláva Mohameda cara.
Sláva bohu, sláva jedinému!

Sláva caru Mohamedu ctnému!
Sláva Mehmed-paši junáckému!

Zašli rabi, s nimi šperky zlaté.
Za nimi šlo oslů šedesáte,
oslů bílých, jeden jako druhý:
jako páni mají k sobě sluhy,
neboť vzácní jsou a vybíraní,
spíše pro parádu pěstovaní,
nežli k přenášení těžkých břemen.
Bílá, červená a modrá s temen
vlají v kytky jata, pera pštrosí:
tak se pěkně carští osli nosí.
Každému jest ohlav koralový,
každý ohlav oslí z brusu nový,
každý koral jak se z moře loví.
Na březových sedlech na soumarských
naložena roucha z dílen carských,
která krojí, šijou otrokyně,
aby věk svůj netrávily líně.
Bez účelu robí je ty roby
zvláštního, jen caru do zásoby,
aby mohl štědře rozdíleti,
když se uráčí mu, bílé pleti.
Roucha po sedlech jsou rozložena,
aby každá pravověrná žena
měla nevídanou podívanou,
však se mrtvé věci neuhranou;
k sedlu připoutává každé z břemen
popruh tkaný, nebo pevný řemen.
Jaké jsou ta krásná roucha barvy?
Na louce si z jara květů narvi:
co jsi nabral rozmanitých květů,
každá jejich barva vidí se tu.
Zadní půle oslí karavany

nese náklad předený a tkaný:
na sedlech jsou nekrojené látky.
hedbávné i jemnovlnné šátky,
na pásy ty, druhé na turbany.
ten je strakatý a květovaný,
svilou ten a zlatem vyšívaný:
nescházejí plátna sněhobílá,
koberců i koberečků síla,
lehynká i těžká pokryvadla
(aby v zimě láska nevychladla).
kašmíry i mlžné muselíny,
zlatohlavy, carské hermelíny,
všeho druhu vzácné kožešiny,
oblačné i něžné závojíčky,
které selnou s panenskými líčky.
jež, když neokouzlí pleti čarem,
prozradí se aspoň lepým tvarem.
Kdyby zásoba ta roucha sporá
nahromadě byla, pěkná hora
narostla by. Princeznina dvora
všechněm ženám stačí na věk dlouhý,
netřeba jim nových šatů touhy.
Minula již oslí karavana,
nastoupila jiná podívaná.

Vidět bylo lidi řemeslné.
ani mají ruce věcí plné,
od nich pro dceř carskou nakoupených.
nebo ňa zakázku zhotovených.
Nesli skřínky stříbrné i zlaté.
koralové stromky rozsochaté.
vykládané stolky ebenové,
rozvětvené lustry křišťálové.
bělostkvoucí vázy úbělové,
zrcadla též velká benátecká,

v nichž se panna zříti může všecka,
i trapezy z mědi ukované,
kulaté a cínem polívané,
do cínu pak větévky jsou vryty,
jak by děvou do šátečku všity,
vyšívací rámy od jantaru.
A těch řadu zakončují darů
vycpaní dva pávi lepochvostí
na bidélcích ze slonové kosti.
Jiní muži nesou nádobičky
s mastmi vonnými a olejíčky;
na tucty jich na podnosech stojí,
každá v prsou tají vůni svoji,
jeden šíří libodech se růží;
lhostejni jsou k němu drsní muži,
kteří libují si v konském pachu,
i v tom, který z krvavého nachu
vychází, když z těl se na bojišti
poražených dunajíčkem prýští.
Za to dívky, kaduny a buly,
na voňavkáře se nahrnuly,
levou rukou závoj přidržují,
pravou ruku k prosbě natahují:
»Aspoň kapičku, jen krůpěj rosy!«
úpěnlivě volají a prosí.

Voňavkáři zašli a dvě káry
těžké dojely; z nich nové pary
mužové dva lidu rozhazují,
dvě jich bečky plné vyprazdňují,
berou je jak mouku prahoušlemi;
aby pary nedopadly k zemi,
starají se pravověrní kluci,
vyvolení Prorokovi vnuci:
kdo má čapku, čapku nastavuje,

kdo jí nemá, dlaně napřahuje,
kdo je silný, slabému je bere,
ryk se vítězný mu z hrdla dere.
Tak si vedou chlapci nedospělí;
ale kdo jsou mužové již celí,
o paru se v prachu nechumelí,
to je kořisť žebráků a dětí,
ale čekají, zdaž nepřiletí
k jejich důstojnosti stříbrňáček:
štipec chytne ho jak rybku háček,
ve propastné vstrčí šaryvary;
nemá očí pro plevy a pary;
řeči nehodno, když do žraločí
tlamy s velkou rybou mřenka skočí.

Oči zástupu se brzy smekly
na vůz jiný, jejž dva páry vlekly
koní a dva jezdci s každé strany
zavírali do své do ochrany.
Vesele jdou před se koně tažní,
bodře dívají se jezdci strážní,
šavle mají z nožen vytasené,
pokojně je drží u ramene.
Co jen jezdci na tom voze střehou?
Soudek jakýs. Což ten soudek těhou
tak je velký, ač sám chlapík malý,
že jej tahnout čtyrem koním dali?
Co se ptáti? Zástupové vědí,
na soudek jak na známého hledí,
jiskra nadšení se v očích křeše,
oheň údy vrtí, srdce pleše.
A tu jeden volá ze zástupu:
»Ojoj, tu je junáckého lupu,
co ho Mehmed nabral u Gireje!
Až se srdce pravověrné směje,

co ho vězí v sudě bachranatém,
jenž je nabit dukátovým zlatem.
Co je zlata krásného v té kádi!
Toho zlata Mehmed dobyl v mládí,
hej, co dobude ho do staroby!
Potom nevejde se do nádoby
nižádné a do žádného sudu.
Carská dcero, šťastná od osudu,
že ti Mehmed dán je za ženicha,
všeho lidu moslemského pýcha!
Sláva bohu, sláva jedinému!
Sláva caru Mohamedu ctnému!
Sláva Mehmed-paši junáckému!«

Car a Mehmed jedou nejposléze:
Mehmedovi krásně roucho veze
svatební a věru až se stydí,
že se k němu obrací zrak lidí,
ale neutkvívá na sultanu,
Mehmedovu ode dneška tchánu.
Car se nese jako obyčejně;
jeho plášť jest ošumělý stejně
jako vždy, v den všední nebo svátek,
jako ten, kdo trpí nedostatek:
na hlavě má turban pošpiněný,
boty jsou mu valně obnošeny.
Mehmed dotud na tu na prostotu
hleděl jako na junáckou ctnotu,
kterou caři po Proroku dědí;
ta je postavila do popředí,
aby byli všemu lidu vzorem;
ale dnes car protiven mu skorem;
zdá se mu, že ten car pravověrný
pokrytec jest a lhář licoměrný:
mnohéť národy on krutě vraždil,

aby pokladů si nazhromáždil,
města, chrámy, příbytky jim zloupil,
slávu sobě lidobijce koupil,
aby na neštěstí millionů
vzvodil strašné panství svého trónu.
aniž sám je šťasten; na co sahne
a co k sobě dravým drápem stahne,
všecko hyne, boří se a ruší,
všecko jeho dotknutím se kruší,
neštěstí a zlo mu ruka seje,
nešťasten jest i ten, komu přeje.
Proč na slávu světce Mohameda
z pokladů těch chudým dílu nedá,
aby zapomněli na trampoty,
zbavili se chudoby a psoty,
i sám nové nekoupí si boty?
Každé srdce v rukou jeho hračka,
kterou dítě potlouká a mačká,
až se rozbije a bude po ní;
dítě aspoň pro ni slzu roní,
ale caru neznámo to hnutí,
nováť mu se hračka sama nutí,
aby si ji pohrál a ji zkazil,
panákovi s plecí hlavu srazil,
aby hlavu srazil panákovi
a propichl břicho koníkovi,
do skrýše chtě nazřít do útrobné,
z níž aj! piliny se sypou drobné.
Mehmed nemá žádné pochybnosti
o carově k němu náklonnosti,
ale lež ta srdce jemu zžírá,
že ta nádhera, jíž není míra,
živého jej ve hrob uzavírá,
že to bohatství a marná sláva
srdce jeho prstí zasypává.

Žehrá u sebe: »Car, car mne vdává!
Car, car za živa mne pochovává!«
Ale ze lži i sám sebe kárá.
Hrdě koně řídí podle cara.
tváří se jak nejšťastnější z lidí.
blahosklonně přízeň lidu klidí.
rovně s carem lidu odzdravuje,
usmívá se, hlavou pokyvuje
a je rád, že starci šedobradí
komonstvem ho svým i cara hradí
a mu v skrytu duše závidějí,
že si pro slávu šel ke Gireji,
že car ku své vyzdvihl ho výši,
že je po něm prvý v celé říši.

To jen působilo na ješutnou
mysl mladou, padajíc mu v smutnou
duši jako paprsek, když zvenku
do tmavého svítí do přístěnku,
kde se v pláči mladá svíjí vdova.
která v klíně mrtvé robě chová.
nad mrtvou se sklání nad nadějí
a bol drtí choré srdce její.
Zdá se mu, že života se vzdává.
Car ho vdává. Co jej očekává?
Všichni sobě ženy vybírají,
jen on bráti musí, co mu dají:
každý jinoch činí sobě ženou
pannu milovanou, vyvolenou.
jenom jemu vzat je lásky sladký
cit. a lože manželské, toť jatky
budou srdci jeho mladistvému.
Ano, jatky! Na tu cestu jemu
činí veselí a na mládenčí
čelo květy kladouce. je věnčí.

aby marnivě šel k místu kolby —
a vůl jde, a jiné nemá volby.
Jak jsou šťastni jiní čelebije!
Každému z nich srdce láskou nyje,
každý sladce hyne, od sevdacha,
od milosti, která srdce plachá,
jinoší a děví, odpuzuje,
a zas přivádí a přibližuje,
až jim srdce posléz v jedno spojí
a svým balsámem tu ránu zhojí,
v jejíž bolesti si libovali,
když se na vzdálenosť milovali.
Milovali! Toho musím znáti,
komu chci a mohu lásku dáti!
Nemiluji, spíše nenávidím,
že se vdávám, do krve se stydím,
ale poslouchám, když car mi velí,
slepě v ústrety jdu nepříteli!

A když vjeli do bílého dvorce,
jako kdyby kousal do puškvorce,
cítil, že mu obličej se křiví,
stydne krev a hasne oheň živý,
který dotud plnil jeho žíly;
tak mu bylo nemile v té chvíli,
jak by hlavu dát měl pod sekeru,
že se vdává za carovu dceru.
Hořko bylo vidoucímu věno,
jež už v novosedlí přivezeno;
když se díval na svou na výbavu,
jakoby ho vedli na popravu.
Ještě se mu chtělo zdržet kroky
a se zastaviti nad otroky,
ani zboží valné vykládají,
dozorci se zlobí, hulákají.

jako na dobytek tažný křičí,
vyhrožují švihajíce biči.
Zvláště přísní na raby jsou nahé,
pozorliví na kamení drahé,
mísy li ho plny, a co schází,
to si odstonají rabi nazí.
Otevřená ústa rabům zejí,
dozorci jim ve chřtán nahlížejí:
jejich prý jest uměním a zvykem
skrýt si v zubě nebo pod jazykem
perlu nebo zrno drahokamu,
a v tom prý jsou nedostižni klamu.
Proto na nich roucha nitky není,
aby kamínkové drahocenní
v kapsy nevklouzli a roucha skladky
a tam nezmizeli bez památky.
Žádný těla koutek bez ohmátky
nezůstává, aniž nalezeno,
co by raby bylo ukradeno;
přes to všecky do šatlavy vedli
do tří dnů se ukáže, co snědli.
Zatím, možná, jejich dohlížitel
nabral sobě drahokamů pytel.
Otáleti nelze bylo déle,
Mehmed zmužil se a kráčel směle
za cílem, jejž car mu ukazoval,
za patami tchána následoval.

Ani v době nové, ani v staré
nebývalo, aby slunce jaré
prostřed zimy náhle vyskočilo,
ledy, sněhy rázem rozmrazilo,
zeleň luk a stromů vykouzlilo,
vonnými je květy obalilo.
Ten div velký stal se Mehmedovi,

když car dovedl ho v mramorový
palacík, jejž ve maurském dal slohu
vystavěti u Zlatého Rohu.
Palacík sám div byl. V stinném chladu
jako bílá labuť seděl v sadu
cypřišovém. Sad se ve zahradu
šíří v stráň a zelená se sytě,
v zeleni se zlato třpytí skrytě.
Na těch stráních vodu ve nádržky
chytají a rozvádějí v pršky
působené tím, že po provazích,
upevněných na stráni a svazích,
při moři pak na vysokých tyčích,
do koží ji napouštějí byčích,
a ty mají dírky jako síta,
z koží smýkaných pak voda vlitá
prší denně z večera i z rána;
tak ta zahrada je zvlažována,
od toho je, jak rok dlouhý běží,
vždycky zelená a vždycky svěží,
pořád kvete, nikdy neovadá,
nové listí pučí, staré padá.
V zahradě jsou besídky a loubí,
sluje vilinské se ve stráň hloubí,
rosné pažity tam stezky vroubí
posypané proměnnými písky,
jsou tam vodojemy, vodotrysky,
které v slunci duhou barev hrají,
přelíbeznou hudbou uspávají;
je tu klidno, dumavo a snivo,
je tu vroucně toužno, teskně nyvo,
je tu důvěrno a přívětivo.
Mehmedu se zdá, že jaktěživo
nebylo tak v žití ve skutečném,
že tak nemůže být v ráji věčném,

že tak nemůže být v skutečnosti,
a jen v písni, pěté od milosti.
Palacík sám jako ve škatuli
mezi čtyry zdi se hradby tulí.

Hodža bradatý a moudrý kadi
na prahu již čekali, a mladý
Mehmed pojat do jejich byl řady,
tak že car sám jediný šel vpředu.
Prošli komnatami, ku posledu
car se zastavil a trojí ranou
znamení dal, holí okovanou,
aby se mu otevřely dvéře,
ku kterým šel, přímo cestu měře.
Dvéře rozstouply se, jakjenmile
zaklepal car; byly černé, bílé
ode stříbra kování i klika.
Mladá otrokyně, mrštná štika,
otevřela, rychle uskočila.
Šikli odaja to dvorce byla,
komnata to byla pro parádu,
nádherná a vkusná bez příkladu,
ale při tom jednoduše prostá,
že to v podiv uvádělo hosta;
vzácné dřevo sadža táflovalo
strop i stěny, ježto vykládalo
stříbro bohatě i třpytné zlato,
když mu půdu rozoralo dláto:
dřevo prokvétalo růžicemi,
posypáno bylo hvězdicemi,
tenké větévky je proplétaly,
od růžiček ku hvězdám se pjaly,
jak by zemi s nebem spojovaly.
Křišťálový lustr ramenatý
visel se stropu, a hostů paty

bořily se měkce ve mechatý
koberec, jenž výrobek byl perský;
do něho byl vetkán život zvěrský:
lev a tygr chystají se v smělý
ve skok na srny a na gazely,
které v stádečku se pasou tiše;
zatím dravci vzhlednou na hroznýše
na palmě, jenž pozoruje s výše
šelem žádosť; hadí do paštěky
nechce se jim, zdržují své vzteky,
a prst ženský dobrotivý, měkký,
co tkal koberec, již vedl v mlází
srnu jednu, a tak nedochází
k strašnému a vražednému boji,
každý jist a cel je v kůži svojí.
Dravec nenapadá, když se bojí;
proto vždy ho čekej v plné zbroji.

U protější stěny na lehátku
zlatém zříti nevěstinu matku.
Slula Valida a byla darem
caru darována perským carem;
krásná byla, povídají, na div:
car se do ní zamiloval, zradiv
tu, jež byla láskou jeho včera,
perské země ovládla ho dcera:
několik let carská byla žena,
ale potom carem odstavena,
muzského že nedávala rodu;
car se velmi hněval na přírodu,
ale nezanevřel na Peršanku
pro dcerušku milou Daredžanku.
Peršanka mu tré dcer porodila,
dvě z nich v kolébce smrť usmrtila:
zbyla Daredžan, jež prospívala,

tělem, duchem byla dokonalá.
Car ji otec jak vid oční hlídal,
s dceruškou se u mateře vídal,
radostně jí plnil každé přání,
a když věk jí přišel milování
a car od sultanky od Validy
všecko zvěděl, pravil: »Ni půl bídy
není tu, a než tři minou střídy
dne a noci, dceruška má milá
bude míti, po čem zatoužila.«

Paní vstává, odhaluje tváře,
»Salem!« vítá svého hospodáře,
ale bez jeho se bez pokynu
s místa nehýbe, a bez počinu
mužova se ani slova činu
neodváží. Paní ještě sličná
jest a její líce bílá, mléčná
do krásy jen krve postrádají,
jenom liliemi rozkvétají,
ale ku liliji do kytice
růže rdělá patří krasavice.
Skromně, pokorně a odevzdaně
vedla si. Ty muslimanky daně
mužům platí ze zásoby ctností:
k mužům cítí pouze povinnosti,
a je plní s vážnou důstojností.
Car k ní přistoupil, i uchopila
pravici mu ruku, políbila.
»Alejkümu selam«, odezdravil
nyní car a »Jak ti, paní, jest?« jí pravil.
»Dobře, pane, z boží i tvé vůle,
dobře, jako bývalé tvé bule.«
Sultan maličko se přizamračil.
»Mnoho řečí!« bule ponaznačil.

»Kde je Daredžan? Zdaž připravena
čeká, aby byla přivedena?«
»»Všecko, pane, po tvém po rozkaze.««

Jak se stalo Mehmedovi blaze,
když se Daredžanka objevila!
Až ho zima v údech zamrazila,
až mu hrůza srdce ohromila,
když tu krásu spatřil. Snad mu ze sna
je se vzpamatovat? Co má vesna
květů líbezných a libovonných,
jedva rozpuklých a bezúhonných,
kterým ještě úpal neublížil,
červ se do nitra jim neveplížil,
liják nesklonil a nezatížil,
kterých plátečky a jemné pely
peroutkami dosud nesetřeli
ani hrubí čmeli, ani včely,
pracovnice pilné, medonosné,
z kterých samy krůpěječky rosné
vypryskují, perličkami krášlí, —
pověz, Vesno, ve své říši máš li
květu této panně podobného,
krásnějšího, nad ni spanilého?
Žádný jara květ té panny kráse
nepodobá se a nerovná se,
leda poupě růžové, když milo
zrána rozpuklo se, porozvilo
a se ještě třpytí od rosinek,
které jemu sedly na lupínek:
žárem slunce ještě neosechly,
jitřní větérky je neodechly.

Panna byla vysoká a tenká
jako bříza k vrchu od oddenka.

ale obličeje neviděti,
ani tvaru jeho, ani pleti,
hlavu zakrývala bílá plena,
do kteréžto panna zakuklena;
plena bílá sahala až k zemi,
koberce se dotýkaly lemy.
S každé strany svojí velitelky,
držíc vějíř pernatý a velký,
otrokyně izmečarka stála,
větérek jí k obličeji vála.
Jiné robině dvě přiskočily,
plenu sňaly, pannu odhalily.
Vidět bylo děvu vystrojenou,
bohatými šperky ověšenou,
ale ještě líce neodkryto,
ještě poupě plně nerozvito.
Postava se štíhlá prohýbala,
jaká tíha na ni naléhala,
div že neklesala pod hedvábím,
pod zibunem těžkým zlatohlavým,
anterijí, jež se nachem rděla
a se zlatým vyšívaním stkvěla,
pod bohatým zlatem tvarů různých,
pode prškou drahokamů luzných;
jelek zlatý opínal jí bedra,
nadnášeje rozpučelá nědra,
opásána byla mukademem,
ověnčena hvězdným diadémem;
na zápěstí útlé bílé ruky
zlatily se těžké bezenluky,
čtveré minďuše jí tkvěly v uších,
kamení všech barev na minďuších
nasázeno štědrým zlatokujcem,
umělým té strojné krásy strůjcem,
tlustý pletenec jí smolných vlasů

dosahoval k mukademu pasu;
co v něj nevešlo se, po ramínkách
rozplývalo se jí ve pramínkách:
šest jich visí zprava, šest i zleva,
a z nich každý obtěžkán, jak réva
zlatým hroznem, dukátovou kytkou,
jež je stříbrnou a lesklou nitkou
do vrkočů černých připletena,
panně zlatě zvoní o ramena;
devaterá velkých perel řada
panně ozdobuje ňadra mladá,
jež nic větší nejsou zralých gdoulí,
a se stoudně v něžný obal choulí:
dymije jí ode pasu širé,
blankytné jak noční nebe čiré,
po hlezna až útlá dosahují,
kde se zlatou šňůrou zadrhují;
hlezna sama jsou i nožky bosé,
na nich papuče jsou vzhůrunosé,
papuče je zlatá, na papuči
kvítí zelené a modré pučí,
také červené: tož smaragdové,
tmaví safírové, rubínové.
Ale nad to nad kamení dražší,
nad to nade všecko zlato krasší,
ženichovi byla nožka bílá,
jak se z nádhery té objevila,
teninké ji žilky protkávaly,
zbíhaly se a zas rozbíhaly.
Šelma terzi, že on nesešije
širokých a dlouhých anterije
rukávů, jež nechá rozstřižené,
aby se z nich paže obnažené
po ramena mohly dobývati, —
a to ještě draze mu se platí!

Rukávy se dotýkají střapci
tla, a běda, běda tomu chlapci,
běda jinochovi, třikrát běda,
který slepě na vějičku sedá,
jakou rozpjaté jsou paže děví!
Na vějičku chytil se, a neví!
Šelma terzi! Hrudi ubral sukna,
aby zdálo se, že jelek, pukna
od bujnosti ňader, povoluje,
rozstupuje se a ustupuje.
A co ubral hrudi, na rukávy
vyplýtval a jejich na nástavy,
ale šelma byl i při tom šití:
k sešití se nedostalo nití,
pročež bílá paže po ramena
rukávem je roucha nezastřena.
O paži se zlatá zmije točí,
zelené má smaragdové oči,
oči zlostné, ale okouzlují,
ku vějičce mládce přitahují.
Líce ještě bylo pod duvakem,
jako slunce jasné za oblakem.
Služebnice tenký závoj sňaly,
černé oči plamenem se vzňaly.
Mehmedovo srdce zapálily,
popelem a prachem položily.
Oči byly bystré po sokolu,
ohnivé a zářné od plápolu,
obočí pak husté po sobolu,
hedvábné se střely obrvice
perutěmi ptáka lastovice.
A pleť měla, že se vejce pštrosí
bělostí tak něžnou nehonosí,
při tom bylo velebného cosi,
cosi nadzemského v celém zjevu,

co tu krásnou vyvyšuje děvu,
nade všecko mužů pokolení,
nade všecko, co je každodenní.
I sám sultan na tu bytosť libou
patřil s obdivem a se zálibou.
A což Mehmed? Mehmed divem žasl,
síly zbíral, by se neroztřásl
horečkou a slabosť neprozradil,
od které jen přetvářkou se hradil.
Taká byla krása princeznina.

Car jí kázal přistoupiti kyna.
Izmečarky na kolena klekly,
zlaté papuče jí s nohou smekly:
předstoupila děva bosonohá
před chalifa, před náměstka boha,
on ji spojí svazkem posvěceným,
s mužem, láskou její vyvoleným.
A to nejvíc porazilo Meha,
jaká byla krása, jaká něha
v neobutých nohách pěstovaných,
travou, jež kna sluje, malovaných
na patách i nehtech na růžovo!
Mehmed viděl dílo umělcovo.
Nohy byly rozvinuty plně.
Vždycky chovány jen ve bavlně,
nepoznaly tísně ani tlaku,
a jak bílá víla po oblaku,
po kobercích měkkých chodívaly,
trávu jejich lučin šlapávaly,
jejich potoky se brodívaly.
Nárty mají mírně vyklenuté,
prsty dlouhé, volně odsmeknuté,
na každém je prstě po prstenu,
ve prstenu drahém po kamenu.

Kdyby víla na palouku zrána
tančila si sladce rozehrána,
a květ každý, jenž jí líbal nožku,
pestroty své nechal na ní trošku,
tak by nohy víly vypadaly,
když se na palouce vyrousaly.
(Také muži vyzuli se byli,
nežli v tato místa vkročili.
zákonem a zvykem vyhrazená,
bílé pleti přísně zasvěcená.)
Panna poslušně a bez ostychu
po rozkaze přišla ku ženichu,
způsobně se po pás poklonila,
pravici mu ruku políbila,
načež car, než ruce jejich svázal,
dcery nevěsty se vlídně tázal:
»Kabulíš li toho djuvegiju?«
»»Kabulím, já srdcem jemu žiju.««
Potom obrátiv se k ženichovi,
chalifa se tázal týmiž slovy:
»Kabulíš li, Meho, tuto pannu?
»»Kabulím a rád se jejím stanu.««
»Daredžan, dej prsten Mehu s ruky.
Ten tě k ní poj navždy, bez rozluky.«
K tomu hodža dodal, k tomu kadi:
»Žijte věčně v lásce, beze svády!«
Že ho vdali, Meho rád byl nyní,
rád byl, že je poután ku dárkyni
kruhem prstenu a zlata darem —
a krev se v něm rozlévala varem
místo mrazu, jenž ho prve lomil.
Nevěděl nic, jen si uvědomil,
co je touha, co je právo chotě:
po sňatku být s milou o samotě.
I to bylo: matka hospodyně

kynula a jiné otrokyně
přinášely k občerstvení svědků
sladkou halvu, a i něco k snědku.
Car pak odebral se na pobřeží,
tam už tábor svatebčanů leží,
zpívají a berany si pekou,
carské šerbety v ně řekou tekou.

Milí spolu byli najedině,
odešedše lásky do svatyně.
On jí přednosť dával, ona jemu,
uvedla ho k sobě do haremu.
Tu se dlouho spolu objímali
a tvář na tvář sobě přikládali.
Meho ptal se: »Pověz, pravda li to,
že jsou moje černé oči tyto?«
»»Pravda, milý, tvé jsou oči moje.«
»Oči tvé jsou blaha mého zdroje,
a já žízním, žízním bez úkoje!
Upiju se toho od nápoje!
A mé li jsou také tvoje vlasy?«
»»Tvoje, tvoje na věčné jsou časy!««
»Věčné časy, totě doba dlouhá!
Věčně trvati má moje touha?
Věčně hořeti mi ve požáru?
Věčně čekati mi svého zmaru?
Lépe zhynouti mi v chvíli jedné,
nežli v budoucnosti nedohledné.
Upiju se nápojem tvých očí,
oběsím se tobě na vrkoči,
otočím si černou jeho zmijí
o svou smrti žádostivou šíji.
Již jsem umřel, milá, aj, už visím!«
»»A já, milý, vím, jak tebe vzkřísím!
Vzkřísím tebe políbením vroucím.««

»Vzkřísila! Však aj, já hlasem mroucím
prosím: milá, přej mi sladké smrti,
kterou vrkoč hedvábný mne škrtí!
Podívej se, už jsem mrtev zase!«
»»Neujdeš mé vody živé spáse!««
»Ach, jaké to sladké umírani!
Ach, jaké to sladké ožívani!
Líbej, milá, líbej bez přestání!
Ty jsi mrtvá má i živá voda:
jedna smrtí, druhá život podá.
Nevím ani, co se se mnou děje,
blaze li mi, nebo li mi zle je.
Zabloudil jsem v černé vlasů noci,
nikdy z bludiště se nevymoci,
přece zhynu, zhynu bez pomoci!«
»»A ty zhyň si, chceš li mermomocí!
Na místo tě pohřbím na bezpečné,
kde ti bude spočinutí věčné.
Pochovám tě do své bílé hrudi,
odtud mi tě nikdo nevypudí.
Na hrobě jsou turbety dva nové,
bílí vyklesaní kamenové.««
»Do svého již hrobu hlavu kladu,
slunce mé se kloní ku západu.
Oči se mi k spánku zavíraji
věčnému a smysly umíraji.«
»»Umřel jsi už?«« »Ne, něco mi vadí.
To jsou zlatí na tvých pažích hadi.
Žárlivé jsou zelené jich oči,
bojím se, že zlostně po mně skočí,
že mi jejich jed se do žil vstřikne.«
»»Bojíš se? Nuž, Daredžan je svlíkne.
Já však držela jsem o Mehmedu,
že muž neplaší se od pohledu,
že se Meho neleká ni jedu.

Sundala jsem.««
»Tak to dobře, milá
Dík, žes po vůli mi učinila,
že jsi paže celé obnažila!
Již vím, co to bylo. Ne ty zmije,
na hady sám Meho žárlivý je,
nedovolí, aby hadi zlatí
směli tvoje paže objímati,
chce, by Meha objímaly ony
jako pevné, nerozvížné spony,
aby sevřely ho, dusily ho,
nepustily syna sokolího!«
»»Dost li milý, Daredžan tě stíská?««
»Víc, jen víc, má duše blahem výská!...
Zase žárlím, a ne bez příčiny,
zas mi bere nepřítel tě jiný!
Co ten na tvé šíji drzý smělec,
co ten zlatý, těžký náhrdelec?
Rozepni ho! Sám bych já to skusil,
ale strach je, bych tě nezadusil!«
Rozepjala. Zlatého je kruhu
prosta šíje, jako ze soustruhu
právě vyšlá, bělostná a plná,
pod ní pak se zdouvá ňader vlna.
Nad tou vlnou, která poznenáhla
stoupala a Meha k sobě tahla
ženské krásy nelíčeným vděkem,
Mehmed zachvácen byl dravčím vztekem,
aniž věděl proč, a hleděl tupě,
slova neměl lidského, a supě
cítil, že ho neodolně nutká
žádosť jakás divoká a prudká,
aby tuto bílou šíji sevřel
prsty rukou. Zdá se mu, že nevřel
nikdy takou nenávistí zlostnou,

jako na tu šíji na bělostnou,
na tu šíji lepě vystrouženou,
na tu šíji svůdně obnaženou.
Chce li muži mužova se zmaru,
k šavli sahá nebo ku handžáru,
bujnou hlavu rube jemu s plecí:
ale Mehmed žízní po kuřecí
krvi jako lišky, kuny, tchoři,
a ta žízeň pekelně ho moří,
a on musí, pomoci mu není,
musí míti žízně ukojení,
do hrdla se musí zahryzati
a se krve teplé nalokati!

Čím on zuřivější, ona krotší;
mírné na něm utkvívají oči,
ovečka tak tichá o kurbanu
čeká nože smrtonosnou ránu.
Smírnosť její Meha odzbrojila,
zuřivosť se jeho umírnila,
za ni v duchu kaje se a stydí.
Jak že, Daredžan on nenávidí?
Ztrestal by se za tu myšlenku!
Ne Daredžan, ale náčelenku
démantovou, která korunuje
čelo její — ta jej otravuje!
Daredžan dí oddaně a tiše,
a to ňadro její jedva dýše:
»Co se stalo mému sokolovi?
Pravdu li své křepelince poví?
Proč ti čelo rozoraly vrásky?
Hněváš se a nemáš ke mně lásky?«
»»Na to odpovím ti,«« Mehmed praví,
»»až si sundáš náčelenku s hlavy!
Ona svědčí, že mne ku princezně

dovedli jak zajatého vězně.
Nesnesu já toho pomyšlení,
při něm se mi bouří krev a pění.
láska moje v nenávisť se mění.
Každá žena junáka si cení,
a kdo junák, ženě neotročí.
Dej tu pyšnou korunku mi s očí!««
Čelenku si z vlasů odepjala,
obě ruce k Mehu vztahovala.
»Ne tak! Chceš li rozpudit mé chmury ,
ještě sundej s hrudi perel šňury.«
Perly sňala, perly odhodila,
na ňadra ho tiskla sněhobílá.
»Kráso síly,« šeptala, »můj Meho!«
»»Kráso ženské slabosti, ó něho!««

Tři se dni a noci milovali,
objímali se a celovali,
do čtvrtého dne se nerozstali.

XVII.

MEHMED A JEHO SYN ACHMET.

Aga nad žalářem přivádí Mehmedova syna Achmeta; vv. 12370—12431; Achmet oznamuje otci, že mu sultan daruje život a odsuzuje ho do vyhnanství; vv. 12432-12807; Mehmed odpovídá, že pohrdá životem a chce umřít, ale prve chce synu pověděti svou duchovnou závěť, při čemž vypravuje o slastech svého rodinného života; vv. 12808—12955.

Přetrhl se rozpomínek věnec,
který vil si smrti odsouzenec.
Zuby klíče v zámku zaskřípaly,
na stěžejích dvéře zavrzaly,
vstoupil aga nad žalářem, veda
s sebou vnuka cara Mohameda,
Achmeta, a vezírova syna,
jejž chce otec vidět, než se v jiná,
lepší sídla přestěhuje duší.
»Žízeň dojista ti hrdlo suší,«
praví aga, tykev podávaje
čerstvé vody; »bystrá voda ráje
sic to není; té až píti budeš,
mním, že starce agy nezabudeš
a vypiješ koflík medokyše
džennetského na mé zdraví; spíše

se ti, pane, po vlasovém mostu
půjde přes propasti žízně prostu,
než kdyby ti hrdlo palně smahlo;
nejednoho ve propasť to stahlo
s mostu vlasu, že byl žízní trápen —
klopýtl, a propastí byl lapen.
Zlá je žízeň, vím to. Nedopitek,
ve tykvici vody chladné zbytek,
k umytí buď tobě večernímu,
a žel, pane, že i poslednímu!
Dvě hodiny ještě do achšamu.
Tobě se chce se synem být samu.
Podívat se přišel na tatíčka,
rozloučit se. Tam je, pane smyčka.«

Každý strom se pozná po ovoci.
Achmet paša podobá se otci
jako vejce vejci, oko oku.
Několik mu jest a třicet roků,
krásný muž to, krásně vystrojený,
ale spíše dvořan uhlazený,
nežli vojín v bojích zocelený;
z dumných očí mírná duše zírá
na Mehmeda pašu, na vezíra,
na otce, jenž carem Mohamedem
hrdla souzen, Achmetovým dědem.
»Připraven jsem na pouť na poslední.«
praví vezír; »sedni, synku, sedni!«
Proti sobě oba sedli na tlo.
V okénku se šerém světlo mátlo,
od paprsku slunečného zlátlo
nevelické místo na podlaze,
kam si sedli. »Bude se mi snáze
putovati, když si pohovořím
s tebou o věcech, v něž mysl nořím

a jež vyhrabávám ze paměti.
O duchovní s tebou o závěti
své chci promluviti; není dáno
mně, by dílo bylo dokonáno
veliké, jež odkazuji tobě,
kismetu se poddávaje zlobě.
Není mým jen odkazem to dílo;
ono, říci lze, se narodilo
v myslích všeho rodu našeho a troje
o něm trudilo se hlav, v tom hlava moje.
Do toho tě díla zasvěcuji,
dřív než na svět onen odputuji.«

»»Odpusť, otče, že tě přerušuji,««
Achmet ozval se; »»zde v žaláři je smutno,
zkalenému oku je zde rmutno,
aniž nám tu besedovat nutno.
Vyslyš mne a pohni potom rtoma,
a dnes jistě večeříme doma!
Rychle k věci, neboť času ztráta
často horší bývá ztráty zlata.
Žalářová otevru ti vrata,
otče drahý! Přicházím sám, jeda
tryskem od návštěvy cara děda.
Car ti dává hlavu pro zásluhy,
jakých nedobyl si žádný druhý;
uznává, že dokázal jsi činy,
jakých nevykonal nikdo jiný;
car mi pravil: »Odvracel jsem sliny
jedovaté, jimiž závisť mrzká
po slávě i po zásluze prská,
Mehmedovi do tváře i štítu,
on však nevěrný byl duše v skrytu,
zradu snoval na škodu mé říše:
pro tu zradu padl se své výše;

zármutek můj nikdo nepopíše,
nad tou nečekanou, velkou ztrátou;
oloupen jsem o korunu zlatou,
pravice mi usečena ruka,
ve prsou mi staré srdce puká
lítostí, že on i ošemeta,
jako ledajaká babská sketa;
bolestí je nitro moje zryto,
ale také hlavy té mi líto
výborné, jež roků po desítky
stát mi spravovala, mnohé bitky
vyhrála a chytré předla nitky,
kterými se běhy světa řídí, —
hlavy, kterou liška neošidí,
která za loutky si strojí lidi
aniž pozorují, — a aj, osud vratký
strká mi tu hlavu do oprátky!
Zachráním ji svojí carskou mocí,
hlavu dám i život tvému otci,
tvé však prosby k tomu málo, vnuku:
rci mu, ať mi poceluje ruku,
odprosí a za viny se kaje;
půjde potom v anatolské kraje
do vyhnanství; bohu zůstavuji
jeho smrť, a tobě přikazuji,
abys letěl do žaláře honem,
zastihl ho ještě přede skonem!«

Odsouzenec pousmál se lehce:
»Myslíš, synku, že se otci nechce
do té carské na hřebíku smyčky?
Chce mi smrti se! Chci, aby víčky
na věky se zavřely mé oči.
Když se člověk poutí uplahočí,
dobrého si odpočinku žádá:

vpřed a vpřed jen touží mysl mladá,
stará noha v chvatu poustává,
zemdlená se na dlaň sklání hlava.
Přesycen jsem světa dary všemi,
slávou přesycen i rozkošemi;
znechutily se mi lstivé spády,
se soky mne omrzely svády,
k lichocení uši mé již hluchy,
vím, že strom se nezelená suchý
a že pokácení souzeno mu,
aby místo mladému dal stromu.
Pochybná je cena světa darů,
slávy, lásky žen i přízně carů,
zlaté nádhery i v dobrých koních
bohatství, a, synu, věz: nic po nich!
Rád jsem, že mých počet okamžiků
spočítán a prost jsem závistníků,
leda by mi soci záviděli
šňuru zlatou a ji také chtěli
pro sebe, žeť nejsou obyčejní
a i na skobě jsou se mnou stejní.
Mladý muž dle závistníků měří
úspěchy své, a když vlci šeří,
závistníci, na něj zuby cení,
avšak pro lesk ohnivý jim není
k němu přístupu, to srdce těší,
tím se mladí radují a pleší;
ale starci smutně hlavu věší,
když jen závisť kolem sebe budí,
lásky pak k nim nikdo nemá v hrudi:
když nám hrob je bezpečnosti týnem
od závisti, rádi se veň svinem;
závisti jsme v mládí slavným činem
odpovídali a zpupně dráždili ji
jako v noře jedovatou zmiji.

jako zmiji nebo škorpiona,
jenž sám uštkne se a bídně skoná
jedem svým a v malomocném vzteku,
nemoha se přitřít ke člověku;
ale mužům starým naposledy
lhostejny jsou závisti už jedy.
Nepřátelství též a nevražení
do starého srdce vstupu není,
pro ně má jen smírné odpuštění
litujíc jich, že se zbohadarma
zapřahají do nectného jarma
vášně, které mužů nezušlechtí,
a je zavádějí kamo nechtí.
Jenom jeden ze všech lidských citů
štěstí dává ve pozemském bytu.
To jest láska. Ona jen má cenu,
zvláště když má lásku na výměnu.
Ona jedna vytrvale blaží
a i starce ovinuje paží
hebkou, vyhlazuje vrásky.
Bohu chvála za sladkosti lásky,
kterých v životě jsem dosti užil.
Často jsem se láskou k činu vzpružil,
z chabé mdloby vzepjal se a vzmužil.
Láska materská mi byla mlékem,
láska sestřina mi byla lékem,
ale krásná láska manželčina
byla číší rujného mi vína,
jež mi denně síly dodávalo,
jímž mé srdce denně okřávalo.
Matka tvá mi byla požehnáním,
vždy se před památkou její skláním.
Tys ji málo znával; pacholeti
umřela ti, a což malé děti! —
ty i matce snadno odvykají,

od ní chvátají a pospíchají,
mníce, že je strašně důležito
zvěděti, co v budoucnosti skryto,
a když zvědí, teskno jim a líto,
neboť matku nic jim nenahradí;
matka věrna, jiné vše je zradí.
V blahé matku chovej ve památce,
v každé tísni obracej se k matce
o vnuknutí rady; onať stínem
bude s tebou, se svým milým synem.
Pevně věřím, že má žena duši,
jako nevěřím, že smrtí ruší
navždycky se něžné lásky pouto,
které s duší spájelo nás touto.
Láska dobro jest a srdce ženy
oltář, věčným ohněm zapálený;
lásky jest i dobra žena kněžka
ctihodná, když při oltáři mešká
a své srdce tomu obětuje,
koho sobě silně zamiluje.
Ty jsi dosud mládec neženatý,
do ženitby nepudí tě chvaty:
buďsi; ale tu ti otec radu
dává závětnou, bys ženu v mládu
zvolil si a při ní zůstal jedné
a jí sobě hleděl v noci ve dne.
O lásku je žena ošizena,
když je mnohým ženám rozdělena.
Ženy naše lásku přetvářejí,
objímají a se strachy chvějí
nevědouce, štěstí li jim, zmar li
muž jim dá, když objímá i žárlí;
když svou lásku po kousíčku dává,
na celou on lásku nemá práva.

V manželství má láska byla jiná,
než u muže bývá moslemína.
Kismet byl mi bez mé vůle přízniv
a mně v letech, když je lásky žízniv
mladík nejvíc, dostalo se ženy
jediné, jež démant vybroušený
byla, krásná, dobrá, ctnostná, věrná,
studna blaženosti nedoběrná.
Matka tvá, jak ozdobena ctností,
pyšnila se také učeností.
Bába tvoje byla toho dbalá,
aby dcera duchem vynikala.
Každý starec učený a bílý,
do Carova hradu zabloudilý,
zván byl na Roh Zlatý, aby vylil
trochu ze své zásoby; on pílil,
a ne kadloubek, on byl by moře
vylil, neboť platili tam spoře.
Otec sultan zvával k milé dceři
muže učené, a v co kdo věří
při vědomcích slavných nehleděno,
vážilo jen znamenité jmeno.
Když mne oženili, tuto školu
já a máť tvá mívali jsme spolu.
Mnoho vědomostí načerpala
máti tvoje, ale nepoznala,
čeho od mužů se dovídala.
Oni též jen vědomosti měli
o věcech, jichž nikdy neviděli
a jež z knih se v knihy přenášely
vzdělanými na nich učiteli.
Já měl více skutečného světa
znalosti a skušenosti; Zeta,
malá vlasť, mne jimi zásobila,
než mne vojna odtud vypudila.

Matka tvá mi byla spolužačkou,
dychtivou zas jindy posluchačkou,
očí nespouštěla s učitele,
když jí vypravoval, kterak tele
vede si i jeho matka kráva,
kterak živí zelená je tráva,
kterak vracejí se krávy dojné
večer ke domovu z pastvy hojné,
by jim ženy mléko vydojily,
do mléka pak chleba nadrobily
a své milé sytě nakrmily;
dětsky divila se, že i kráva,
černá kráva bílé mléko dává;
a hned zase hrozila se děsem,
když se krávy ženou černým lesem
na pastvu, že z houští vlk se vrhá
na stádo a nejlepší kus trhá;
radostí pak zatleskala v dlaně,
slyšíc o pastevcích, kterak zbraně
proti vrahu krávy obracejí,
jak ho, nenasytu, ubíjejí
a se udatně mstí za smrť její.
Když jsem líčil kamenné jí Rovce
a jak v letě Grachované ovce
honí tam a dlejí letujíce,
pod hvězdami při nich nocujíce,
mladým Zeťankám tu záviděla,
touhou po Zetě se všecka chvěla.
Učil jsem ji, kterak sýr se sýří,
jak brav tučný na rožni se škvíří,
prve z hustého byv rouna svlečen,
kterak handžárem je dělen sečen,
a jak mužům chutná dobře pečen.
Líčil jsem, jak z lopatky se hádá,
odkud přivalí se vojny sváda,

na čí stranu vítězství se skloní.
Zachvěla se, mráz jde hrůzy po ní,
z oček slza soucitu se roní,
a dí: »Což pak malá Zeta vodí
také války? Po malé kdo hodí
kamenem? Kdo ve krvi se brodí
nevinného, zlý je, zlý je, zlý je!«
Já jí na to: »Zeta sama lije
svoji krev a pospolu se bije
s kmenem kmen, ba rod se bije s rodem,
orli vždy tam kvasí dobrým hodem,
tak to její přinášejí mravy;
o pastviny derou se a bravy,
ale lid jsou junácký a zdravý,
vojny domácí má za zábavy.
Horší doby stihly na Zeťany:
car, náš otec, tahna na křesťany
Západu, zvlášť na junácké plémě
Srbů, jen té nepatrné země
nedobyl a uražen se vrátil;
plán se caru ctižádostný zhatil,
aby jeden pán byl na Balkánu;
nikdy však se toho nevzdá plánu
a mne, Zeťana, si k tomu chová
abych na Zetu mu vojska nová
vedl, až mu viděti se bude,
a té země junácké a chudé
dobyl mu a složil ku podnoží,
na šíji pak on jí nohu vloží.«
Vyprávěl jsem, kterak na tažení
na Zetu jsou Turci odraženi,
jak jsem odvlečen byl do zajetí,
jak se rozprášily druhé děti
rodičů mých kromě sestry Jely
a jak s Jelou matka osud dělí;

Jela tureckou je panovnicí,
matka jako její služebnicí;
sultan neví, čím jsou sobě ony,
tajno ho je, rodinné že spony
s Jelou mne a služkou její víží.
tajnosti té dosud neprohlíží.
Prohledne li, začne podezírat,
domněnky mu srdce budou zžírat,
že jsme o něj dohodnuti spolu,
čehož není: jáť bych do plápolu
pro víru se vrhl Prorokovu,
ale sestra víru Ježíšovu
věrně vyznává a vymohla si
cara k tomu svolení, neb spásy
od ní jistě naděje se věčné;
vaše spasení je podmínečné,
závisejíc ženské na věrnosti,
na vrtkavé muzské na milosti.

Matka tvoje byla stěnou bledá;
dílo otce, cara Mohameda,
známo nebylo jí, nestarala
o toho se, koho milovala.
Život jí byl kniha pod pečetí,
ženská ctnosť jest o něm nevěděti.
Obdiv sice měla pro vítěze,
o junácké síle, o železe
hrudi mužné z dětství slýchávala,
při povídkách jedva dýchávala,
ale dosud žila bez představy,
že se v boji lije krev a hlavy
sypou se jak setřesené hrušky;
to vše tajno bylo útlé dušky.
Ještě dál jí bylo pomyšlení,
jaké válka děje utrpení

těm, kdo prohráli a neválčili,
aniž čím se jiným provinili,
leč že byli padlých sirotami
a že v bitvě nepolehli sami.
Slyšíc matka tvoje, do zajetí
kterak odháněny ženy, děti,
kterak na tržišti prodávány,
jako zboží v krámě kupovány,
zaštkala a pláčem svíjela se,
hrdlo dusilo se libohlasé
slzami a přerývanou křečí;
posléz takou promluvila řečí:
»Toho nedopustím, ne a nene,
aby muži ruce zkrvavené
měli, když nás láskou objímají
a se po vzájemné lásce ptají!
Prosit budu babajka, až slíbí,
že již válkou žádný nevytříbí
národ, jeho nepopálí chýží,
s výsosti se trůnu neponíží
v prach a bláto cháma otrokáře,
loupežníka stád a vísek žháře;
válečná li muže těší sláva,
ať se vodí válka nekrvavá!
Toho býti nemůže a nesmí,
aby tvoje rodná Zeta s vesmi
pastýřů a vlků hubiteli
měřila se jako s nepřáteli
s voji mého otce nesčetnými;
dost jí, bije li se s vlky zlými!
Andělem já budu Zetě strážným,
otec povolí mým prosbám snažným.«

Nebylo mi nemilo, že malá
Zeta cit tvé matky zaujala

takou mocí, že si zatroufala
samajedna války na příšeru,
odraziti otce od záměru
válečného, ochrániti Zetu,
zastaviti orla v hrdém letu
slovy dobrými, by slétě k zemi
jako slípka třepal perutěmi,
rád, že útlá ručka sílu brků
trhá mu, a po junáckém krku
hladíc, chytře do posady strká,
kde již marně rostou síly brka.
Z posady se orel nevymaní,
ale poddá li se ženské dlani?
Nepoddá se, ochočit se nedá;
na výšinách horských orel sedá
a s té výše junáckého ptáka
zrní zlaté pšenky nepřiláká:
orel nemá zalíbení v pšence,
ji si uschovejte pro kuřence;
sroubky klícek liťte na sýkory,
v klícku nelapíte orla hory.
Matka tvoje byla přelíbezná,
mluvila li o věcech, jichž nezná
žena harémová. Neznalostí
muž se kochá jako nevinností,
vidí půvab v ženské ve slabosti,
v milém o životě nevědomí,
v sebedůvěře, že snadno zlomí
mužův odpor žhoucím políbením,
sladkým štěbotem a švitořením;
já sám také nade vše to cením;
o Zetu však už jsem nezavadil,
abych co mám v duši neprozradil.
Krásný písně dar byl matce tvojí
bohem dán, a pěla ku nástroji

všelikému nejen písně cizí,
ale také ty, již cit jí ryzí
vnukl, jimiž srdce překypělo,
až se bílé hrdlo rozepělo.
Hrd jsem byl a nevýslovně blažen,
že jsem jí byl tolik mil a vážen,
že mne písničkami opěvala,
že mne písničkami milovala.

Rozhovorný jazyk byl nám perský,
zvučný, obrazný a bohatérský;
tvé byl matce řečí mateřinou,
a jí vládla jako žádnou jinou.
Láska té mne naučila řeči,
přilnul jsem k ní, zvykl jako meči,
potom jsem v ní také písně skládal,
jak mne osten lásky ponabádal.
Po harémech naše kolovaly
písně, všecky zpaměti je znaly
buly Stambola i Cařihradu,
od rána je slýchat do západu
z domů hrazených a uzavřených
od krasavic do nich zabedněných.
Zvolnička z těch harémových skrýší
píseň srbská milostná se slyší,
málo pomalu, až ve Stambole
nad našimi obdržela pole.
Co se stalo? Dotud srbské zvuky
v nenávisti byly; od azbuky
hodžové se zlostně odvraceli,
Srbi Turkům sluli nepřáteli,
se kterými nikdy míru není,
pro které je pouze vyhlazení,
nebo na řetěze otročení.
Nyní se to začínalo měnit:

v harémech se ženy učí cenit
srbskou píseň milostnou a vřelou.
unášející se vášní smělou
a zas touhou něžnou rozkypělou —
a ta změna způsobena Jelou,
sestrou mojí, první ženou cara,
jenž k ní ohněm lásky raba hárá,
neslyší pak aniž pozoruje,
jaký úklad na něho se kuje:
její píseň moji vytlačuje.
Srbi od Turků jsou obáváni,
ale Srbky hodny milování,
na trhu je Turci draze platí.
by je právo měli milovati.
Srbky v Jele dobrý příklad měly,
srbskými se hrdly rozepěly,
v harémech řeč srbská hlaholila.
matka děti své jí naučila,
a sám muž ji lámal neobratně.
vyslovoval chrkavě a špatně,
ale chlubil se, že srbsky umí,
s dětmi se i ženou dorozumí.
Po příkladě, který Jela dala.
každá Srbka zase vyznávala
víru v Krista jako na svobodě;
srbský jazyk v Stambole byl v modě,
k srbské víře Turci bojechtiví
zázrakem se stali snášelivi.
Jaké převraty se dějí vůkol.
neviděl car, který za svůj úkol
považoval všecko lidstvo světa
poturčiti věrou Mahometa.

Sultan stále trvá v opojení,
Jele nebáti se, že ji smění.

Co jí slíbil, je mu svatosvato,
Jela jeho jediné je zlato,
co jí vidí na očích, už plní,
při ní broukem na slunci se slní.
Jela pak má samá dobrá přání:
aby neslyšela naříkaní
nešťastných a sirých, opuštěných,
lidí do zajetí odvlečených,
by jí nezřít bylo na žebráky,
na oběti vojen, na mrzáky.
Co je žena, Jele blahoslaví,
za její se modlí stálé zdraví.
Veselí se lidé řemeslní,
pazary se obchodníky plní,
nabízejí zboží narobené,
ne již v cizích zemích naloupené.
Veseleji na Bosporu vesla
pleskají a zvuky od řemesla
všelikého veseleji znějí,
z dílen slyšet veselé je pění.
Hlavou jenom staří Turci kroutí,
že jim sláva válečná se hroutí,
mladé kárají a vážně jistí:
»Blahobytu není bez kořisti,
co z nás bude, nebude li ráji?
Křesťané nám brzy naklepají,
oplatí nám podle naší míry,
všude vztyčí znamení své víry,
naše děti budou bez obřízky,
oblizovat budou jejich misky,
v křesťanských už hájích rostou lísky,
které dají na kůži nám pruty;
Turek dosud prutem nedotknutý,
bude bit jak cigan — osud krutý!«

Mladí však se Turci neděsili,
i oni se míru veselili,
pod okénka sličných panen chodí,
zpívají a hudou, ašik vodí.
Starci z těch se neradují písní,
mladé přísně kárají a plísní:
»Za nás byla věc to nebývalá,
aby děva juna milovala,
jehož oči bitvy neviděly,
který ještě nestál nepříteli,
který neví, jak se hlavy sekou,
proudy krve rozbojištěm tekou.
Za nás takového juna děva
ztepala by dlaní z prava leva,
státi by jí musel u vřetena:
»Ašikuje, vojny nevzpomena!
Aby na vás, baby, ženílkové,
černí přišli od Allaha dnové!«
Staří Turci hněvají se krajně,
poturčení Řekové je tajně
podbádají a na Srby žárlí
i se těší na svou výhru, svár li
Turky vzájemný a Srby zchvátí;
tak si myslí Řeci renegáti.
Mého se to netýkalo srdce;
ono těšilo se na mudrce,
kteří s vědomci a učiteli
ke mně na Zlatý Roh přicházeli.
Vodily se hádky duchaplné,
slýchaly se řeči důmyslné,
já své na besedách básně čítal,
štědré večeře jsem hostům skýtal.
Mnoho poklon tržil jsem a chvály,
novým Firdussim mne nazývali —
v jazykuť já básnil tvojí matky

a verš můj byl bezúhonně hladký.
Že tvá matka sultanije byla,
besed mužů též se účastnila,
učené jí milé byly hádky,
rozum její nebyl žensky krátký;
ale přece tolik byla ženou,
že se prohlásila přemoženou
po každé, když vrchu nabývala;
vítězi pak pilav darovala
jako cenu, že zvítězil nad ní;
ku pilavu nebývali chladni
muži vědy, neboť rýže hůrka
byla drahocenná: perel šňurka
kolem ní se pěkně otáčela,
od boku ji k boku ovíjela;
ostatní pak hosté od tvé matky
hedbávnými poděleni šátky,
do nich zavázány cenné dary,
výslužky, či jinak honoráry.

XVIII.

MEHMEDOVA MOC A POLITIKA.

Mehmed dále synu vypravuje, jak chytře i úspěšně jmenem sultanovým vládl; vv. 12956—13029; vypravuje jak Srby pronásledoval; Daredžan po pěti letech onemocněla; vv. 13030—13158.

Tak mi uplynulo pětiletí,
k štěstí všecko měl jsem, jen ne dětí.
Když se páté leto naplnilo,
matčino tě lůno porodilo,
a mé štěstí neznalo již mezí;
kde však ráj jest, tam i zmije vězí.
Národy už syty byly míru,
nazpět chtěly do vojny a víru.
Vzbouřila se dálná okrajina,
že prý lépe tlačí pouta jiná,
nežli turecká, a jiný lépe
tureckého bič prý ráju tepe;
car mne poslal s vojskem na buřiče,
a ti brzy poznali, že biče
ostřejšího není nad turecký
a že biče překoná on všecky.
Mezitím už jiná okrajina
tureckého biče zapomíná:
je prý krátký, na ni nedosahne,

Turčín padne, jak se k ráně nahne.
Car mne poslal tam, a rudé prouhy
dokázaly, že je stejně dlouhý
bič, jímž bije Turčínova ruka
a že kůže stejně pod ním puká.
Každá země byla nepokojná,
s kraje na kraj šířila se vojna,
á já krev jsem chrlil do požáru,
aby pokojně se spalo caru.
Spala hluboce i moje Musa,
neburcovala ji válek hrůza.
Nejinak to na tom světě chodí:
válka válku, hrůza hrůzu rodí;
nedaří se zpěváku a zpěvu,
kde se daří vojáku a řevu.
Dobré radě Halilově díky,
přemoženým dal jsem náměstníky
z našich vojevůdců poražených,
nebo jinak na cti uražených.
Obyčejně tak jsem sobě vedl:
za vůdce jsem pašu povyhledl,
o kterém jsem jistotu měl zpředu,
že si vypěstím ho na nohsledu,
který ještě neměl skušeností,
velkou však byl puzen ctižádostí:
těžký úkol dám mu, vojska málo.
a když mládě v bitvě neobstálo,
já tu s pomocí byl pohotově,
vyhrál jsem a on, mně blahoslově,
stával se mi věrným nášlapníkem,
já pak jmenoval ho náměstníkem
carovým v té zemi poražené;
můj byl potom s paty do temene.
vesele se, místo zahanbení
že mu dostalo se povýšení,

že jsem česť mu zachránil i hlavu:
já pak sluhu měl i novou slávu.
Nedívej se křivě na tatíka:
dobrá byla jeho politika:
otočil se zborem spolehlivým
a s ním čelil sokům závistivým;
jeho slova celá říše slyší,
protivníci jako malé myši
do podzemní zalézají díry,
sultanovy říše obor širý
jenom jeho rozkazy se řídí,
milliony slouží jemu lidí.
Neobešlo se to bez úkladů;
času není vyjmenovat řadu
těch, kdo na mne caru klevetili;
v lžici vody by mne utopili;
car však nikdy k manželu své dcery
neměl ani stínu nedůvěry.
Moslem vždycky vděčný jest a věrný,
car i necar muž je charakterný.

Všichni národové povstávali,
jenom Srbi jako kdyby spali.
V srbských zemích bylo jako v lese
za bezvětří: lístek nepohne se,
ani osika se nezatřese,
všetichounko leží ve vrcholech
stromových i na travinných stvolech,
travka nezhýbá se pode broučkem,
houba v mechu dříme pod kloboučkem
a drozd na větvici oči mhouří.
Já chtěl mít i v srbských zemích bouři.
Když se všichni uchopili zbraní,
Srb li může oddávat se spaní?
Nesnosno mi bylo pomyšlení,

že Srb junák jako býval není,
malátně se hrbí pod útiskem
a bol nezrazuje ani piskem.
Vztekle pohrdal jsem vlastním rodem,
chtěje zhnilé krve jeho brodem
probřísti se na bojovém oři
až tam kde se slunce v moře noří.
Brodil jsem se krví srbskou, brodil,
tepal je a na majetku škodil,
pokutoval, chrámy loupil boží,
jatce bral a prodával jak zboží,
poturčoval, kdo si živobytí,
kdo si chtěli statek zachrániti.
Aniž pomohlo to. Srbi v týně
slují kryli se a do jeskyně,
kde jen jaká byla, zalézali,
na pomoc se boží spoléhali,
ale toho pořád nechápali,
že jen tomu pomahá bůh mocný,
kdo sám sobě není bezpomocný.
V slujích tajné měli modlitebny,
modlili se, aby převelebný
bůh je pojal pod své pod okřídlí,
místo aby chopili se vidlí,
mečů nemajíce kosy vzali
a své jarmitele porubali.
Čím mi více Srbi ustupují,
tím se více vztekem rozpaluji,
na vše srbské nevru na plemeno,
přeju, aby bylo vyhlazeno,
aby s tváře země bylo smyto,
jeho muk a slz mi není líto.
Do živého masa mrskat kůži
budu Srbu, snad se přece vzmuží,
zuby vyškeří a pěsti zatne,

odvrhne to živobytí špatné,
neníť muže hodno, ve malátné,
v nedomrlé živořiti mdlobě
a smrť čestnou nepřipravit sobě.
Dlouho ještě trvalo, než Srbi
boha pustili se, chytli vrby.

Výpravy mé na Srby se caru
zamlouvaly; moslemskému žáru
duše mé se čiře obdivoval,
aniž podstaty se dohadoval.
Já sám tehdy neměl povědomí,
když se v srdci velká láska zlomí,
že se v pocit mění nenávisti,
a ta chce, co milovala, hnísti,
trápit, sužovat a utlačovat,
bolesti se drze pošklebovat.
Jenom Zetu válečně jsem míjel,
vojenským ji kruhem neovíjel.
Její li jsem z dálky zočil stěny,
všecek byl jsem v mysli vyměněný,
hněvu mého opadaly vlny
a mých vojů počet nesčíslný
obracel se nazpět bez útoku,
a mně slza tlačila se v oku.
»Proč jen moje sokolíče v letě
skalisté proč vyhýbá se Zetě?«
car se ptával, přiměšuje chvále
výčitku, jí chvály neumále.
»»Nevím, otče, nevím, pane testi,
mním, že ještě slabé jsou mé pěsti,
abych zetské skály na prach zdrobil,
jejich balvany se nepohrobil.
Pane testi, potatíčku milý,
se Zetu mé ještě nejsou síly.«

A car pokaždé se spokojoval,
za vítězství štědře odměňoval,
já pak válku zetskou oddaloval.
Sílu jsem měl, abych bratra skolil,
sílu, abych strýcovu krev prolil,
ale ruka bezvládně mi sklesla,
když se proti ňadru matky vznesla.
Srb se diví, proč má ruka váhá,
proč se v Zetu udeřiti zdráhá,
snad se Mehmed paša Zety bojí?
Za nedlouho kraj se smělci rojí,
kteří mé se nechtí báti ruky.
Turci narážejí na hajduky,
střetají se s nimi kam se vrtnou,
dostávají od nich ránu smrtnou
střelou palnou, pádným buzdoganem,
Turky rozptylují větru vanem,
rozfukují jako husí peří.
Hajduci vždy čelem neudeří,
často vypadají ze zákeří
však i za to chválu Turků klidí,
Turek jenom sketu nenávidí.
Vzájemný se poměr obou mění:
Turek Srba, Srb si Turka cení,
ale spolu bijou se a kolí,
spíše v horských klancích, nežli v poli.

Ale mne ta netěšila změna,
sláva má jí byla umenšena.
Jestli vojsko nepřátelské dvojí
příliš dlouho proti sobě stojí,
zbližuje se, i když trvá v boji.
Se Srby se Turci ještě bili,
ale žádného již neturčili.
Ctí jim bylo se Srby se měřit,

aniž bránili jim v Krista věřit.
Jinak bylo, než já předpokládal.
Palčivou jsem žízní slávy strádal,
o slávu se starou nepokojil,
vojnu novou na Srby jsem strojil.
Šel jsem do Stambola, abych zbrojil.
Sultan rád mi svolení dal k válce,
abych tahl srbské na povstalce,
porazil je na tvář před Allahem,
bez milosti poturčil je šmahem.
Do svatého Jiří od jeseni
na Balkáně nikdy bojů není.

XIX.

MAKAR BRATREM MEHMEDOVÝM.

Archimandrit Makar léčí Daredžan a dává se Mehmedovi poznati, že je bratr jeho Žarko; bratři si vykládají o turecké i křesťanské víře; vv. 13159—13291; Mehmed se dovídá, že Makar přemluvil Jelu, když jí nemocnou léčil, aby se obětovala za Srby a křesťany a poddala se sultanovi, ač ne bez podmínek; vv. 13292—13603; Makar dává rady Jele, jež vládne sultanovi; spojí li se Mehmed s nimi, domohou se v Cařihradě moci, o jaké marně snívali srbští carové; vv. 13604—13633; Mehmed posléz přivoluje; Daredžan je do věci zasvěcena; vv. 13634—13687.

V zimě matka, jež ti život dala,
nemocí se těžkou rozstonala.
Nepomohla kouzla, lékovadla,
matka tvoje chřadla jen a vadla.
Vadnoucí je růže nejvonnější,
nejvonnější, srdci nejmilejší.
Oddal jsem se matce tvojí zcela,
třesa bázní se, by neumřela.

Já jsem dýchal, myslil jenom na ni,
pokoje jsem neměl ani spaní,
nenávisten byl mi třeskot zbraní:
lekala by se má holubička,

tichý sen by odpudil se s víčka.
Sultan otec též byl nepokojný
o dceru a nevzpomínal vojny.
Rozhněval se, slyše od ećima,
že to její poslední je zima:
»Lež to, lež to, něco se ti zdálo!«
Staříka to hlavu málem stálo.
Nebylo li spasné rady caru,
rychlý posel běžel do Fanaru,
po otci se zhánět po Makaru.
Makar přišel k nemocnému loži,
pro tvou matku vzýval pomoc boží,
tak se modlil, jak jsem dítě slýchal,
byl jsem při tom, strachem jedva dýchal
jako podlý zlosyn před ortelem,
skroušeně a s poníženým čelem.
Mnich nad chorou »Bohpomozi!« říkal,
ani prstem se jí nedotýkal,
jenom hleděl na ni pevným zrakem,
žehnaje jí víry svoji znakem,
jakoby tím křížem divy tvořil:
»Bohpomozi!« — více nehovořil:
v bledé tváři bylo kouzlo míru,
v černém oku hlubokou měl víru,
která nemluví, než rozkazuje,
skutky svoji pravdu dokazuje.
Nad tělem se vztyčil trpitelky,
ruce vztahl a hlas zazněl velký:
»Bohpomozi! Pomoz, mocný bože!
Ženo, vstaň a choď, své vezmouc lože!«
Nemocná hned s lože povstávala,
tvář se zarděla a usmívala,
ke mně přistoupila, objímala.
»Tak,« děl Makar, »hanum bude živa,
boží moc jí bude milostiva.«

Jav jí ruku, na lože ji složil,
i mně bylo, jak bych znova ožil.

Odvedl jsem mnicha do komnaty,
kde můj poklad uložen byl zlatý:
»Naber sobě, sahna do hromady,
kolik tobě libo, že jsi mladý
zachránil ten život; zlato vděkem,
a tvé slovo zázračným je lékem.«
Mnich se ozval: »Ne tak rychle, pane!
Odměňuj jen dílo dokonané.
Co jsem řekl? Hanum bude živa.
Ano, živa, ale neduživá.
Nikdy nebude již plně zdráva:
příliš veselá to není zpráva,
ale šetřením se prodloužiti
na mnohá jí leta může žití.
Budiž tebou něžně milována,
ale nesmí býti obtěžkána.
Ona jest, jak harémové ženy,
kvítek ve pokoji vypěstěný:
vítr mu i prudké slunce škodí,
semenem již zdravým neurodí;
chceš li se jen vůní její těšit
a i krásou, nebude ti spěšit,
by vzal míru na hrob, ke hrobaři.
Kéž se ti s ní dlouho dobře daří!«

Pookřál jsem, útěchu tu slyše:
»I za to ti díky, zbožný mniše!
Svými slovy jsi mi život vrátil,
bez tebe vši naději jsem ztratil.
Kvítek můj si našel zahradníka,
a ty považuj mne za dlužníka!
Všecko mé je tvoje, plnou hrstí

zlata ber si jako z pole prsti.
Dám ho tobě pro čin pro pastýrský,
dám ho tobě pro chrám monastýrský,
dám ho tobě kolik sobě žádáš,
že léčivé svoje ruce vzkládáš
na tu bytosť, která mi je duší,
jíž mé srdce živo jest a buší.«
»»Ničeho si nežádám, ó Marko!««
»Kterak mne to zoveš?« »»Já jsem Žarko.««
A tu oba poznali se bratři.
Objímají se a na se patří
jako na div, jako s nedůvěrou,
smějí se a slzy se jim derou,
tváře hladí, za ruce se berou,
poznání své dotvrzují hmatem
v tom zhledání okamžiku svatém.
Potom sedli si a vyprávěli
příhody, jež od rozluky měli.
»Ty dřív, Žarko, vypravovat začni,
zpráv o tobě duše moje lační.«

Žarko neváhal a vypravoval,
kterak rodnou Zetu obhajoval,
když ji Turci obléhali kruhem,
po boji pak marném jako tuhém
odtahli. Tu volna byla Zeta,
ale všeho čista, neoděta,
všeho prázdna, všeho oloupena,
jenom junácké cti nezbavena.
Nelze bylo žíti v zemi hladu.
Ostaviv ji, přešel horstev řadu
do Řecka, kde stal se kaluděrem.
Uměl knihu, hbitě vládl perem,
svědčilo mu v monastýru tichém,
nad jiné stal učeným se mnichem,

vědami se obohatil všemi,
brzy proslul po vší řecké zemi,
až i patriarcha v Cařihradě
zvěděv o něm, přál si ho mít v radě.
Zde se pověsť o něm rozšířila,
že mu dána zázračná je síla,
která žehná jen a ruce vzkládá,
zrakem pronikavým osud bádá,
»Bohpomozi« šeptá, boha žádá
křesťanského, aby za něj léčil
a sám Turkům o své moci svědčil.
Nejprv léčil plavce ve přístavu,
potom choré měšťanského stavu,
pověsť nesla výše ho a výše,
až sám sultan, zlomen ve své pýše
strachem o zdraví a život choré
Zeťanky, své srdce tvrdokoré
oměkčil a dívku jeho péči
svěřil, ať jí zdraví dá a léčí.

»Poznal li jsi,« já se tázal Žarka,
»že ta děva, že ta lepotvárka,
po které car sultan — žij nám věčně! —
šílí milostí a výminečně
přísahal jí ponechati víru
a dal jí to černé na papíru,
že to naše milá sestra Jela?«
»»Skutečnosť ta mi se odestřela,««
Žarko vece, »»věděl jsem to dávno.
Darmo není jmeno moje slavno
mezi velkým panstvem sultanovým.
Lékař jsem a všech se věcí dovím.
Doveděv se jejím o původu,
a že měla otcem vojevodu
Grachovského, a že do zajetí

vzata byla v onom hrůzoletí,
nepotřeboval jsem slyšet více.
Ale kterak spatřím její líce?
Doslechl jsem o úporném boji,
jejž car vede se zajatou svojí,
aby víry křesťanské ji zbavil,
do života harémského vpravil;
slyšel jsem, jak naše Jela malá
ve víře je v Krista vytrvalá,
jak je z boje nerovného chorá,
cara hněvá její nepokora,
o ni chvěje se a ustupuje
a nic jako Jelu nemiluje.
Nebylo mi těžko způsobiti,
že car, aby Jele živobytí
zachránil, k ní povolal mne choré,
přislibuje odměny mi sporé,
duše li jí z těla neuteče,
spasím li ji, zázračně ji léče.
A když poznala mne, jako divem
zdravá jiskra v těle neduživém
ožila a jaře vzplápolala,
na líci jí růže rozkvétala.
Ale hned zas, když si pomyslila,
že být musí sultanova milá,
s tváří unikala barva zdravá,
nemocná jí poklesala hlava.
Vyložil jsem sestře, že smrť její
neprospěje nikomu, že spějí
všichni lidé k smrti neodvratně
a kdo sám ji chce, že jedná špatně.
Křesťan li chce býti mučeníkem
mermomocí, není pomocníkem
Kristovým, a na jeho se vrubu
zařeže, že sám šel ve záhubu

a spát ve hrob, když mu bylo činit.
»Hleď, má sestro, tak se neprovinit.
Kde na cestě žití nohu vloží,
křesťan vždycky skoumá vůli boží
a jde tam, kam ona ukazuje,
kam krok jeho matný napravuje.
Na smrť je li to, jí neleká se,
i ta příkrá cesta vede k spáse.
Od boha my nejsme neodvislí;
křesťan sobě ani nepomyslí,
že s ním děje se, co není z boha,
a se s bohem srovnává jak moha.
Nevehnal tě caru do osidla
bůh a do pelechu jeho sídla,
nepustil tě, svoji věrnou dceru,
do neřesti této bez záměru.
Z jeho vůle sultan miluje tě
tak, že všeho dražší mu jsi v světě;
to jest proto, abysi mu vládla,
nohu na šíji mu zpupnou kladla,
okolo si prstu ovíjela,
by se jeho vůle otáčela
po tvém větru jako korouhvička,
zamračení bál se tvého víčka.
Panna jsi ty spanilá a lepá,
ale láska sultanova slepá
není jenom lásce pokoření,
kterou ukojení vykoření:
ona přivyklému ku neřestem
muži zřejmým od boha je trestem.
Ten se křesťan, sestro, neposvětí,
který plaše prchá od oběti,
ku které je vybrán Hospodinem,
a se chvěje v srdci holubinném.
Oběť, ku které jsi vyvolena,

křesťanská již mnohá svatá žena
vzala na sebe a ku pohanu
v lože sestoupila, ke katanu
souvěrců svých, aby krutou bídu
umenšila křesťanského lidu.
Obětuj se, věrou obrněna,
nebude pak čistá poskvrněna
duše tvá, ni cudné tvoje tělo,
a jdi k caru, sestřičko má Jelo!
Tebou stanou veliké se divy:
car ukrutný bude snášelivý,
rány, které lid křesťanský bolí,
odtrnou a srbský zahlaholí
jazyk v Stambole i Cařihradě.
Srbské buly po tvém po příkladě,
co jich po harémech uzavřeno,
co jich koupeno a uloupeno,
spolu budou srbsky rozprávěti,
srbsky budou učiti své děti,
srbsky od nich učiti se muži,
srbský duch se potlačený vzmuží,
čehož nebylo by bez oběti
tvé, ó sestro! Nuž, jdi do objetí
cara Mohameda, panno čistá,
provázej tě svatá víra v Krista!«
Rozum řeči Jela pochopila,
carova jest odtud první milá,
car ji miluje a v slově stojí,
přání její nesplnit se bojí,
krásný srbský jazyk ve Stambole
řeči rodné dobývá si pole,
boj se vede tichý, nekrvavý,
Srb a křesťan vítězství v něm slaví.

Co jsem zvěděl, nebylo mi milo,

bratrovo mne dílo netěšilo.
Řekl jsem: »Co tebou promluveno,
bratře milý, mnou je neslyšeno.
Raduji se upřímně, že žiješ,
a že pod budovou státu ryješ,
nechci, Žarko, bráti na vědomí.
Allah všemohoucí hračkou zlomí
motyku, jíž kopeš do pilíře
státu, který Prorokově víře
dává pevný útulek a střechu;
práce tvoje bude bez úspěchu
konečného, já sám brzy spravím
bojem krvavým, co nekrvavým
ty jsi pokazil; hned s novým jarem
vojna vzplane na bojišti starém,
které krví se rdí od Kosova;
krvavější bude vojna nová
vojen, které před ní předcházely;
krví zalije se západ celý
Balkánu, a jiné spásy není
pravoslavným kromě poturčení.
Jeden stát buď a v něm jedna víra,
hlava jedna; kdo se tomu vzpírá,
tomu není v počtu živých místa,
ať se klidí do království Krista!
Kdo hlup není, řekne, že byl sveden,
poturčí se. Bratře, bůh jest jeden!«

Když to děl jsem, brat se pokřižoval,
»Bůh jest jeden!« třikrát opakoval,
výmluvnými slovy pokračoval:
»Bůh jest jeden, ano, pravda svatá,
ale, bratře, staršího slyš brata,
kterému jsou věci bozské bližší
nežli tobě. V monastýrské tiši

mnoho jsem se o nich napřemital;
často světlý paprsek jsem vítal,
kterým bůh mi osvěcoval duši,
ale pravím: člověk více tuší
boha, nežli vniká jeho do podstaty;
žádnými ho nedostihne chvaty,
čím se blíže mní, tím dále svatý
od něho jest bůh a plášť jen zlatý
člověku se před očima míhá;
běže padá, marně boha stíhá,
a tak nikdy boha nepoznává
lidský um. Ne člověkova hlava,
jenom srdce k bohu přibližuje;
která víra srdce prosvětluje,
to je dobrá, to je pravá víra,
jí se k bohu brána otevírá.
Mře li člověk, nebo neumírá
s tělem duše jeho, na otázku
tu se neohlížej; jenom lásku
třeba velkou míti, milovati,
všecko teplou láskou prohřávati,
co jsou ruky všemohoucí díla,
co by ruka lidská nestvořila,
a pak ve vítězství dobra věřit,
nikomu zlou měrou nenaměřit.
Jeden bůh jest, jeden stát, jsi pravil,
Bůh žádného státu nevystavil,
ni ho zbudovati neporučil
a jak zřizuje se nepoučil;
učí li kdo jinak, hrubě bloudí,
v dílo své tím boha nepřiloudí.
Všichni národové stejné právo
na stát mají. Právo budiž zdrávo!
Srbi mají právo jako Turci,
aby byli svého státu tvůrci.

Bezpráví se křivdou nenapraví,
a když Turek Srba obezhlaví,
prolitá krev křičí k Hospodinu,
jemuž náleží msta na zločinu.
Lidi zločinné tak jako státy
nenechá bůh mocný bez odplaty.«

Ostré důtky Žarko na mne splítal,
bil a tepal, až jsem sebou zmítal,
ale ještě se mu nevzdávaje
děl jsem: »Bratře, to je lichá báje,
že bůh silný slabému vždy straní
a svou rukou od násilí brání.
By tak bylo, Srbi nebyli by
utopeni jako v octě hřiby.
Bůh jest jeden, ale bůh je silný.
silnému jen ku pomoci pilný,
v muži silném jen má zalíbení,
slaboši jsou bohem zatraceni.
nemajíce ani tolik síly,
bohu skutek vykonati milý.
Slaboši jsou, jako červi nazí,
silnému se pod nohama plazí,
a on po nich šlape, v bláto deptá,
po tom, co se ráčí, se jich neptá.
Člověk slabý slabotou je hříšný,
silný na boží je přízeň pyšný.
Silného jsou ten i onen světy,
slabý pak se dívej na planety,
po lepším sně pátrej po osudu, —
a já vždycky se silnějším budu!
Od boha jsou Srbi zavrženi,
proto, že jsou slabi, ujařmeni.«
»»Nad slabým jsi tlustý sochor zlomil,««
Žarko děl, »»však přece je v tom omyl.

kterak přísně slabosť odsuzuješ,
síle k tomu právo přisuzuješ.
Siláci jsou lodní nakladači,
kati, také katů pomahači,
pehliváni, řemeslní rváči.
Přes tu sílu soud je o nich tvrdý,
řeči není o nich bez pohrdy.
Úcty nevzbuzuje síla hmoty,
úcty nikdo nemá beze ctnoty,
ale slabý silným bývá vážen,
i když pěstí jeho k zemi sražen.
Neznámy jsou lidem boží cíle,
ale vidomo, že bůh dal síle
úkol, který nevelmi je čestným:
totiž, aby karabáčem mestným
mrskala ty národy a lidi,
kteří zlo chtí, zlem svou vůli řídí.
Lid špatného chlapa jmeno dává
biřici, jenž ortel vykonává,
ortel soudcem řádně vynesený,
zákonem i právem stanovený.
Že bůh Srby pro hřích jakýs kárá,
dav je ve jho tureckého cara,
za jisto mám. A v čem jejich vina?
V tom, že přijímali od Latýna
víru, mravy, obyčeje, kroje,
jak on tiskli chudé lidi svoje.
A bůh pustil Turky na vlastely,
k potrestání dal je nepříteli,
jenž je týrá mečem, karabáčem,
žen a dětí neoměkčen pláčem
vytrvale bije, šlehá, tepe,
srbskou krví oči jsou mu slepé.
Turek hrd je na krev, kterou prolil,
hrd je, že jej Allah k tomu zvolil.

aby Srbům krvavým byl rasem,
těšil se jich obnaženým masem,
se kterého Srbu kůži zdírá
a mní, že to přikazuje víra.
Neznám přesně víry Pejgambera,
ale z mysli nechce nedůvěra,
že by jeho bylo náboženství
vinou tureckého ukrutenství.
Vinou jeho ti jsou, kdož je páší,
s nimi, bratře, ty, krev krve naší.«

Žarkovými slovy byl jsem zmaten
a můj jazyk příliš neobraten,
aby jejich ubránil se břitu:
kromě toho přiznával jsem v skrytu
duše, že v ní srbského kvas citu,
který se z ní přes to nevymýtil,
že se v ní žár fanatismu vznítil
tureckého, zápal renegáta,
jenž se otce odříká i brata.
Jako mladší ozval jsem se slušně,
ale nepru, že i malodušně:
»Dobřes, Žarko, s mou mne prohnal vinou
mezi kladivem a kovadlinou:
proto já jsem Srbům rány dával,
bych je ku chrabrosti vychovával,
nutil je, by prahli po odvetě,
svézt se chtěli na tureckém hřbetě.«
Bratrova mi nedala řeč strohá
žalovati na srbského boha,
že spě svému nepomahá lidu,
v otrockou sám vehání jej bídu.

Slovo opět ujav Žarko vece:
»Nyní, bratře, vytahnu tě z pece.

jejíž oheň ještě více pálil
než ten, který útrobu ti zalil.
Duše tvá je slávy žádostivá.
ale dosud není spravedlivá.
a jen spravedlnosť slávu dává.
která mnohé věky přetrvává.
Meč nebývá soudce spravedlivý.
nejsa ve svědomí úzkostlivý:
rozhoduje po své po libosti.
tomu tříště bez milosti kosti.
kdo mu není po svévolné chuti:
slabého meč pod mé jarmo nutí.
do temnice sází, bere hlavu.
po zákonu neptá se a právu.
Meč je slavný. dokud bázeň budí.
a to není spravedlivý sudí.
kdo dřív trestá. nežli vyšetřuje.
nerozbírá a hned odsuzuje.
Sláva meče ani dlouhá není.
sláva jeho v neslavu se mění.
jak se potkal se silnějším sokem.
jenž krev pustil hrudí mu či bokem.
Dokud sekera jest na topůrku.
velká zdá se býti sláva Turků.
sekera jak s topůrka se srazí.
zbudou z Turků proklínaní vrazi.
Neklnou jim popi jen a mniši.
kletby hrozné do boha se slyší
žen, jež mečem Turků ovdověly.
dětí, které mečem osiřely:
svědkové jsou bohu slzy v očích.
slzy z očí vdov i ze sirotčích.«

Srdce mi se třáslo. duše chvěla.
ústa od úžasu oněměla.

jedva říci mohla: »Zle mne vadíš.
Zdaliž mi co dělat neporadíš?«
Žarko na to: »Poradím ti radu,
starší bratr za úkol ti kladu:
vojně vyhýbej se: válči leda
vojsko proti nepříteli veda,
který zrádně přes hranici vpadl,
ku tvému se krbu zradně vkradl.
Taková je vojna bohu svatá,
svatý je, kdo ruče do ní chvátá,
kdo v ní mře a krev svou cedí rudou,
ženy, děti žehnati mu budou.«

»»A co sultan,«« já řku, »»rozkáže li
vytrhnouti proti nepříteli?
Car li poručí mi, nezbude mi,
nežli znova krví zalít zemi.««
»Neporučí,« děl mi, »neporučí,
za to Jela, sestra naše, ručí.
Jele bude nyní společnicí
Daredžan, tvá paní bledolící.
Sultan neodolá prosbě dvojí,
ty li duše milé k ní se spojí.
Já dám radu, ty ji povíš choti,
Jela se s ní k caru přilichotí,
když se o ní od Daredžan doví.
A ty volán budeš k sultanovi,
abys rozkaz dostal tobě známý —
a stát bude řízen čtyrmi námi.«

»»To se mluví,«« pravím, »»tuze snadno.
Zahrávati s carem není radno.
Nedůvěřiv jest a větří zradu

i tam, kde jí není. Našich spádů
jestli domaká se, totě zjevno,
že mu bude čtyrnásobně hněvno.
Pohár hněvu překypí mu krajem,
a my zchytralou hru nedohrajem.««
Žarko pravil: »Ještě nerozumíš,
rozumíš li, poznání své tlumíš.
Zrady proti caru neobmýšlím,
chci jen, aby všechněm lidem, přišlým
tak neb onak pod carovo žezlo,
v turecké se káře dobře vezlo.
Skromný jsem a nedím: ve kočářc,
mluvím pouze o turecké káře.
Od státu je obyvatel v právu
žádat, aby dobrou mu dal správu.
K tomu tvoje, bratře, nes se péče:
staň se lidu ranhojičem, léče
rány lité, válkou způsobené,
do masa i srdce zasazené.
Sultan nyní krotký jest a mírný,
neupadne ve proud války vírný,
drže naši milou sestru v půli,
k nohám svoji carskou vzdav jí vůli:
ale myslit musí, že sám dělá,
co mu vnuká milovaná Jela.
Div ti nebuď, car li pokárá tě,
nediv jeho milosti se ztrátě,
že jsi pro vítěznou svoji slávu
zanedbával dobrou zeměsprávu.
Z toho nermuť se a čiň se kaje,
slib, že spravovati budeš kraje
širé jeho říše dokonale,
veď si opatrně, vychytrale,
nepřijímej za to lidu díků,
říkej, že dík patří panovníku

velemoudrému a šlechetnému.
a ty že nic nejsi proti němu.
Scvrkni se a mysli na dějiny,
které spravedlivě soudí činy
pokojných a dobrých zeměsprávců,
jako lupy divých lidu dravců.«

XX.

MÍR.

Sultan z dobyvatele stává se knížetem míru; vv. 13688 až 13761; Mehmed dává říši dobrou správu; vv. 13762-14237.

Tak to mezi bratry umluveno,
a jak umluveno provedeno.
Sultan, Jele navlékaje nitky,
nebo nose na rukou své dítky,
stal se krbu domácího přítel,
pokoje a míru velebitel,
ba se slova boj a vojna štítil;
v radě brzo s pašami se chytil,
kteří válku chtěli, naléhali,
neberouce lupu litovali.
Já jsem s kohouty byl válečnými,
bych se také zabezpečil jimi;
car se na mne obořil a zlostně
vyčetl mi, příkře, nelítostně,
že jsem brodil národů se krví,
že ne krví sedlák nivu mrví,
aby urodila, nýbrž hnojem,
skrápí tváře opálené znojem.
Děl, že zanevírá na vojáky,
přenáší svou milosť na sedláky,
plije na válečné na zásluhy

a dá meče překovati v pluhy.
Mně, že ostnem dosti už mne zbodal,
zmírnil prudký hlas a měkce dodal:
»Šťastně, synu, válčil jsi, než krutě:
odsuzuji tebe ku pokutě:
nebudeš již vojnou bojovati,
nýbrž v míru zemi spravovati.
Chci, aby i křesťan ruce spínal
za mne modle se, a neproklínal.«

Výborně se dílo podařilo:
paší důvěra mi kryla týlo,
carská důvěra mi stála vpředu —
špatně já svůj úkol neprovedu!
Prvé bylo, že jsem zlepšil soudy;
důtklivě jsem káral soudce loudy,
kteří schvalně spory zdržovali,
obě sporné strany vyssávali.
Dohlédací po celé jsem říši
soudy zřídil; ty mně o všem píší
a já chyby, kde jsou, napravuji.
k svědomí a právu odkazuji.
Do té doby sudí brali vzatky,
méně na právo, než na úplatky
hledíce; já, zakázav brát mýto,
vykořenil neřády jsem tyto:
z pokladny jsem carské sudím platil.
a který se přece obohatil,
nejen úřad, i ctné jmeno ztratil.
vyhoštěn a víc se nenavrátil.
Přirozeno je, že národ černě
na desátky dívá se a berně.
Nesčíslně bylo nepořádků,
kterých begové se při desátku
dopouštěli. když jej vybírali:

zbraní na sedlácích vymahali
třetinu, a který bral díl čtvrtý,
ten slul lidomilem; štvali chrty
na sedláky, skot jim odháněli,
ženy jim a dcery odváděli,
krutá z toho mezi lidem bída:
vyhlásil jsem: »Caru odpovídá,
kdo víc bere, než je náležito.
Komu není chudých lidí líto,
toho nelíto i caru bude,
že mu utiskuje lidi chudé;
před carem jste všichni stejně malí,
proto buďte všichni stejně dbalí,
byste byli jeho lásky hodni;
před carem jste všichni nesvobodni,
aga, sedlák; jak kdo zasluhuje,
každého car velký odměňuje:
paší nadělá si ze sedláčků,
paše svisnou na železném háčku.«

Chudému se lidu ulevilo,
všechno chválou cara hlaholilo;
lidé pracovali s větší chutí,
země k větší úrodě se nutí;
begové zlí nejprve se mrzí,
však i oni poznávají brzy,
že jim není z nových řádů škody:
hojněji se polní rodí plody,
bujněji se zelená jim niva,
sedlák neproklíná, ale zpívá,
rád se dře a vesele se potí,
stáda braví množí se i skotí,
beg i sedlák tonou ve dostatku
bez třetiny, pouze při desátku.
Také vybírání carských daní

bylo do té doby vydírání.
Carská daň se dražbou pronajímá
za hotové, nájemce pak ždímá
kapsy poplatníkům, a oč více
vymačká, tím červenější líce
má, tím více narůstá mu břicho;
při tom arci není v zemi ticho:
poplatníci platit nechtí daní,
výběrčí je vymahají zbraní,
říše z toho věčně nepokojna,
zdá se, že to občanská je vojna.
Když tak výběrčí si pytlík plně
dosti vyzískal, chce pohodlně
žít a týt, a právo vyběrače
na jiného vznáší vyděrače
se ziskem; ten poplatníka tlačí
ještě krutěji, až ožebračí.
Neřády li také v říši vládnou,
národ raději má vojnu řádnou.
vojna pak se vidí také caru
lékem od rozbrojů, od nešvarů,
k sousedu se krvavý svár vnáší,
na čas opouštěje zemi naši;
chtivosť kořisti nás v jedno pojí,
jako bratři vedeme si v boji;
oddychují sobě poplatníci,
kapsy špikují si drancovníci,
caru rádi odvádějí podíl,
aby zas je za kořistí vodil.
Totě pramen, z kterého se prýští
všecka touha Turků po bojišti,
ale v tom i vina, že se k správě
špatné caři měli zhovívavě.
Úkol nápravy byl těžký pro mne.
ba i nebezpečný: při ohromné

nezdarem li nezahynu práci?
Kůň se tažný k smrti utrmácí,
a kde pošel, tam ho zanechají,
nebeští ho dravci rozklovají.
Zas mi věrno bylo staré štěstí,
K nevinné já utekl se lesti:
nátisk vlády byl by begům směšný,
rozkaz carský byl by bezúspěšný;
psal jsem tedy begům: »Bezi milí,
abyste se caru zavděčili,
sultaniji paní na papuče
každý pošli sto dukátů ruče,
velikou jí radosť učiníte,
přímluvu si její zajistíte;
ale kdo jsi aga nebohatý,
komu nouze o dukát je zlatý,
sultanija spokojí se pěti,
ovšem lépe zehnat po deseti;
z vlastního dej každý, bez útisku,
abys nerozplakal sirou vísku,
neboť zaplače li rája sirá,
paní ctné to srdce rozedírá;
svého posílám k vám důvěrníka,
zlato jemu vložte do pytlíka,
on vám za dukáty darované
potvrzení dá mnou podepsané.«

Opět zápas byl, a věru tuhý:
každý chce dát více nežli druhý;
u Turků nic nejde bez zápasu,
chtí i v štědrosti mít boje krásu.
Pokladna se carská naplnila,
krůpějka se krve neprolila.
Několik tak roků platí bezi,
až si myslí, že již došli k mezi

štědrosti, a že i sultaniji
tak se brzy papuč nerozbijí.
jak své brzo dary panstvo skládá,
a jak brzo vezír nových žádá.
Papuče již begům zevšedněly,
zápasy je štědré omrzely;
vymyslil jsem jinou na ně líčku:
Do malého dejte jahelníčku
sultaniji paní, dejte štědře.
ale rája ať se na to nedře,
sultanija srdce měkkého je.
smutná plakala by bez úkoje.
Chci, by také sultanija měla,
lunou mezi hvězdami se stkvěla.
aby byla hlavní krasavice:
darujte jí, páni, náušnice,
darujte jí náušničky, páni,
ale ochotně a bez smlouvání!
Ještě dali, ale neochotně,
dukáty se vybíraly psotně.
Sice nepůjde již do čtvrtice,
kdybych silné vymluvil si plíce,
kdybych popsal bělpuch ze sta telat.
Co má vezír, carský sluha, dělat?
Dobrý nápad dovedl mne k cíli,
car měl z toho dlouho kratochvíli.
Psal jsem begům: Nechci vaší škody,
aniž vám chci sahat na svobody,
a že hleďím k vaší ku výhodě,
upřímně vám radím ku dohodě:
sultanija nejen lepotvárná,
nýbrž jest i jako žena marná:
bůh ví, kam se spousty zlata dějí,
jež jí ruce vaše přinášejí,
nač a kterak hojným zlatem plýtvá.

kdo jí řeže kapsář, která břitva:
nedávejte ženě do kapsáře,
na jejího patřte hospodáře,
kterak velkým vydáním ho rmoutí,
až se junák od starosti hroutí:
dejte caru, dejte, upište se
dávati mu, dokud zem ho nese,
jako dosud dárek každoroční:
kdo jsi možný, kdo jsi štědrý, počni!
Jeden upsal méně, druhý mnoho,
nebylo však bega nijednoho,
aby pamatoval na svobodu
daní neplatit, a svému rodu
zachovat ji chtěje, do závodů
nehrnul se, které znamenají,
že se svobody své odříkají,
strkajíce hlavu do ohlávky.
Bezi zvykli na carské si dávky,
od té doby pravidelně platí,
nikdo neslyšel jich zareptati.
Čelo carovo vždy bylo chmurou
obestřeno: nikdy na ponurou
tvář mu jasný úsměv nesestoupil,
od trudu ho mysli nevykoupil;
ale tehdy smál se, až mu dechu
chybovalo, zvěděv o úspěchu
mého umění, a pravil vesel:
»Hojnou žeň mám z pole, kde jsem nesel:
Mehmed vezír zasel, a já klidím:
bez Srba by nešlo to, jak vidím.«
Tak i jméno carské vyzískalo:
mé se slovo všemohoucím stalo
u cara, já vládl v jeho jmeně,
nijak, ani carem, omezeně.

carovu jsem pečeť přitiskoval,
carově jsem říši rozkazoval.

»Bez Srba by nešlo to.« Ten výrok
nesl se, jak islamský svět širok.
Se mnou cítili se proslaveni
carským slovem Srbi poturčoní.
Milovali mne a poslouchali,
v úřady jak voda pronikali,
pilíři se mojí vlády stali.
Všechno kolem nich se srbsky učí,
jako doma srbský jazyk zvučí
v carském dvoře; listiny se píší
carské po srbsky, kde Srbi dýší;
také rája srbská zdvíhá témě;
bratr Makar říká, velebě mě:
»Co snem bylo krále Milutína,
nyní skutkem býti započíná,
Srbové jsou v Cařihradě doma,
bůh se chválí srbskýma tu rtoma,
turecký je sultan Srbem veden:
Chvála bohu, bratře! Bůh jest jeden!«

Tak to bylo dobrých třicet roků,
a v tom dosti dlouhém času toku
nic se nezměnilo ve podstatě,
blahý pokoj v tureckém byl státě,
země oplývaly dobrobytem,
pole širá pšenicí a žitem,
zlato muži teklo ze řemesla,
zlato teklo lodníkovi s vesla,
zlato teklo kupci do truhlice,
plnička ho carská pokladnice;
lidé byli sytě najedeni,
v zimní době teple ošaceni.

cařihradský most byl bez žebráků,
kraje v míru dlouhém bez mrzáků.
Válek nebylo, jen trochu dranic
na pomezí ku ochraně hranic.
Car si často pozasteskl želem,
že již konec vojen s nepřítelem,
moslem se mu dlouhým mírem zkazí,
příliš zbujní Allahovi vrazi;
dobrý voják mírem vyjde z cviku,
škoda bude válečného zvyku,
který s Turky rostl po staletí,
který v žilách krouží jejich dětí!
Uměl jsem tu tesknosť rozptylovat.
Jak jsem začal caru vypravovat
o junácích srbských, o hajducích,
o hrdinných hajduckých čet vůdcích,
kteří zemí křížem krážem chodí,
s násilníky begy boje vodí,
utištěné ráji pomahají,
cara při tom v uctivosti mají:
car se rozpaloval pro junáky,
nedbal o vojnu a o vojáky,
říkal: »Vojnu ponechejme času,
dosti mějme na junáckém kvasu,
že on v naší neztrácí se zemi
a že Srbi nejsou za moslemy.«
Na Zetu mne více nepobízel,
ten už osten caru z duše zmizel,
jakby Zety nebývalo zcela:
zásluhu tu sestra Jela měla.

Však i v míru lidé umírají,
ač se sami o smrť nestarají;
ona sama k nim se dostavuje,
nevolána život ukracuje.

Nejdřív, synu, odešla tvá matka;
života pouť její byla krátká
přes to, že ji Makar prodlužoval;
dobrou duši v těle nezachoval.
Se svolením cara, svého chotě,
sestra má se postarala o tě:
matka moje, bába tvá, ti dána
za pěstounku, od sultana;
ona pěstila tě, vypěstila,
řeči Srbů tebe naučila;
každý týden k Jele docházela,
od Makara vzkazy donášela,
co má caru v ucho našeptati;
tak nám dlouho pomahala máti,
ale řada posléz došla na ni;
tiché bylo její umírání,
tiché bylo, bohu odevzdané,
šeptla, dechla: Pomiluj mě, Pane!
křížem ruce na ňadra si dala,
s údolím se zemským rozžehnala.
Nikdo tobě dosud nepověděl,
že duch strážný, který si tě hleděl
jako svého oka zřítelnice,
písně vrkal jako holubice
skláněje se tobě nad kolíbkou,
kuřátko tě obskakoval slípkou,
dnem i nocí věrně opatroval,
zabolelo li co ošetřoval,
koupená že nebyla to raba,
nýbrž matka moje, tvoje bába.
Umřela i Jela. Rok je tomu,
na marách co vynesli jí z domu.
Jen se jednoho dne rozstonala,
do třetího život dokonala.
Jen ji dobrá hlava zabolela,

třetího dne duše odletěla.
V osudné to událo se chvíli:
zdálo se, že již již car se chýlí,
aby dal své mocné potvrzení
aktu státnímu, jenž dovršení
byl by díla, jež jsme budovali,
jemuž bychom nyní střechu dali.
Odmítavě, potom neochotně
car se k tomu měl, by doživotně
ponechal mi hodnosť velvezíra,
a že mužem genij neumírá,
nýbrž jeho synové ho dědí —
proto na trůně syn carův sedí —
chtěli jsme ho přimět k prohlášení
platnému, že po mém rozloučení
s životem ty budeš velvezírem;
až ty odpočineš věčným mírem,
syn po tobě velvezírství zdědí
nejstarší a vstoupí do následí
podle toho způsobu a práva,
jakým koruna se zachovává
v rodě carském. Car se nejprv zlobil,
dá prý pozor si, bych nenadrobil
takého mu do krmičky jedu,
který nejen caru Mohamedu
rval by útrobu a škubal střevy,
než i potomci by bez úlevy
pozdní měli ujímaní v břiše,
měla by i turecká je říše.
Na mne hněv měl, Jele povoloval,
povoloval, v hněvě polevoval.
Nedalo se provésti to hladce,
aby caři měli spoluvládce
dědičné. Mne, car Jele pravil,
nerad by kdy velvezírství zbavil.

důvěruť on plnou ve mne skládá
a má velká moc, toť spoluvláda:
ale přes otcovskou ke mně lásku
strhnouti se nedá ku závazku,
by dal na můj úřad potvrzení
těm, kdož neznámi mu, nezrozeni.
Odpověď už pohotově měla
naše sestra, bystroduchá Jela.
»Carská hodnosť, carský úřad,« děla,
»též se dědí, a to ku prospěchu
říše, a ne marnou pro potěchu
urozených carských následníků,
kteří žezlo vzali nebožtíku,
často vychvátili z ruky teplé
před okem, jež ještě neosleplé
dlaní Smrti, co se děje zřelo,
smutno pak se světlu uzavřelo.
Jako panovníci přede skonem
na to myslí, aby po zákonném
stanovení říše měla hlavu,
načež odcházejí ve dálavu
věčnosti a duši mají klidnou
o svou říši širou, mnoholidnou,
tak je slušno, moudro, spravedlivo,
aby, dokud srdce jejich živo,
postarali se, by nový vládce
nebyl sirý bez moudrého rádce.
Ptej se, pane, skušených, ti vědí,
že se skušenosť i moudrosť dědí,
ano s každým pokolením rostou.
Ty sám, pane, znáš tu pravdu prostou,
neboť věhlas cara Mohameda
přenesl se na tě od praděda,
ano od Osmana od praotce!
Rci, zda tobě v srdci neklokoce

jeho krev a neplní ti žíly
nevyschlý ten umu zdroj a síly?
Toho část, co ve tvé krouží krvi,
může mít i pomocník tvůj prvý.
Nemá li jí zplna, ty v něm pěstuj
dary vzácné. Rozhodnutí zvěstuj
své mu, pane! Stále vpřed a nestůj!«

Na to car, že nelze na nástupce
uvalovat závazek, jenž hlupce
hoden jest, a cara Mohameda
vydá posměchu, a bude běda.
»Kdyby dědičně se uzákonil
jeden úřad, každý by se honil
za úřadem, stejnou za výsadou,
sám by carem byl tou za ohradou,
a car se svou svrchovanou vládou
hastroš by byl, jenž se do zajetí
dostal svého služebníka dětí.«
»»Mehmed paša tvá je pravá ruka,««
děla Jela; »»ze svého li vnuka
strach máš, pane, Mehmedova syna,
jenž je plodem dcery tvojí klína?
Obavy tu, pane, neměj žádné:
jablko vždy blízko stromu padne.««

Car už naléhaní neodolal,
povolil a státní radu svolal.
V radě státní měl jsem svoje lidi,
kteří mluví, co mi na rtech vidí.
Na se myslíce a na výhody,
jež by jejich vlastní měly rody,
dokazují moji přívrženci
carovi, že k svému slavověnci
připletl by svěží vavřín nový,

rozhodná se zákon pro takový.
jenž by zvěkověčnil velvezirát
v rodě mém, a sultan už chtěl zbírat
hlasy, když se rázem všecko pokazilo.
V státní radě dvoje Řeků bylo:
Mahmud paša. sok můj staroznámý.
a s ním Hamdi paša. Věchet slámy
jen tak prudce jako oni chytá,
když veň padla ohně jiskra hbitá.
Mahmud vyskočil a pravil křiče:
»Pozor. pane, na Sokoloviče!
On tě kouzlem jakýms obluzuje
a nás o tvou přízeň ochuzuje.
Ty jen jeho obmyslným radám
věříš. Já tě zaklínaje žádám.
abys i mně. care, dopřál sluchu.
jenž tu sedám jako ryba v suchu.
v této radě, po mnohá již leta.
a zřím, kterak Mehmed vezír splétá
síť na tebe, jak tě do nevodu
zahrnuje. tobě o svobodu
ukládá jak úsudku, tak činu.
Ty máš k němu lásku jako k synu,
on však za lásku a za důvěru
lstivě tebe lapá do keseru.
Sám jsem jeho polapená ryba.
avšak vidím. že by bylo chyba.
kdybych sebou posléz nepomrskl,
abych tobě v slepé oči prskl
kapku vody, ve které tu ležím.
zdaž tě kapkou pravdy neosvěžím.
Dlouho jsem byl jako ryba němý.
ale vida zlo, jež celé zemi
Mehmed vezír v osobě tvé strojí,
uzdu pouštím výmluvnosti svojí!

Stalo liž se v celém světě širém,
aby kdo byl věčným velvezírem,
aby syn byl vezírátu dědic,
potomstvo pak jeho všechno, sedíc
panovníku svému po pravici,
mělo spolu s ním moc vévodící?
Toho Mehmedovi nedosíci!
Všichni tvoji věrní služebníci
tomu zákonu se vzeprou, Řeci
postaví se první plecí k pleci.
Ty jsi, care, dědic Byzancie,
ty jsi náš i tvoje dynastie,
ať nám tvoje sláva věčně žije!
Byzancie, totě samovláda,
Byzantinec jest jí oddán z mláda,
milí jsou mu samovládní Turci,
proto, pane, mluv a Mehmedu rci,
jaké smýšlení je věrných Řeků:
na věky si nežádají věků
v úřadě se carském zakořenit;
chce li vůle carská koho měnit,
věc to její jako právo její,
Řekové se tomu nevzpouzejí,
spíše myslí, že by osob směna
měla býti právně nařízena
v době, dejme tomu, pětileté:
nové koště, pane, dobře mete.
Skušenosť nás učí na otrocích:
zdomacňují v několika rocích
a již právo chtějí hospodáře:
před pánem sic oblékají tváře
do škrabošky, sladké do pokory,
ale na otrocké druhé tvory
pohlížejí drze, pánovitě,
umějíce měnit okamžitě

škrabošku a výraz tváře střídat,
takže hospodáři nelze vídat,
jak se obracejí k podřízeným,
jimž drou kůži nožem nebroušeným.
Na vysoké hoře neuslyši
ucho pláče, kterým na nejnižší
jeho patě kvílí opuštěná
sirota a všemi odstrčená,
i tím otcem, ku kterému lnula.
dětinskou se láskou přivinula.
Řekové jsou, pane, sirota ta,
a ty, care, jsi ten otec, tata,
který živ jsa dítě odstrkuje,
od svého je srdce odpuzuje.
Kdo Řek, tomu v mysl nevstupuje,
aby car se o svou moc s ním dělil
a to právo do zákona vtělil
pro všecky též jeho děti muzské:
do výše se po té dráze kluzké
nedere Řek, ale dole čeká,
až tvá výsosť vzpomene si Řeka.
ždá, že k jeho křivdě nepřivolí.
Otcovská, ach, křivda hrozně bolí!
Proč jen Srby přízní zasypáváš
a jim práva před jinými dáváš?
Řeci volí býti bezprávnými,
na věky chtí býti raby tvými,
avšak také Srbi buďte rabi,
ty buď silný, a my všichni slabí!«

Křiče začal, posléz ve pláč babí
Mahmud upadl, a na kolena
klesna jako hořem podlomená,
ke trůnu se sultanovu plazil,
Hamdi za ním: ale car jim zkazil

podlou hru a oči jeho přísné
tvrdě zřely Řeky na úlisné.
Ještě se mu kolen nedovinul,
sultan okem stráži trůnu kynul
a stráž mžikem zástor trůnu zhrnul.
Mahmud prohrál. Vstal a hrůzou trnul.
Státní rádcové se vytratili,
já jen zůstal na bojišti zbylý,
a car, vyšed ke mně ze zástoru,
pravil: »Hnusno hledět na potvoru
hadí, jak se k oběti své líše;
Mehmede, tys pilíř mojí říše,
buď jí skalopevným ramenátem.
Zlosyn je, kdo na tě kydá blátem!«

XXI.

POČÁTEK OBRATU MEHMEDOVA KISMETU.

Po smrti starého patriarchy Mehmed usiluje, aby se stal patriarchou Makar: vv. 14238—14310; Řekové ho předešli a vykonali volbu patriarchovu: Mehmed jim carským fermanem rozkazuje přijmout Makara; vv. 14311—14411; Turci se zbratřují se Srby a jsou s nimi proti Řekům: vv. 14412—14458; sultanův smutek pro smrť Jelinu: vv. 14459—14514; Mehmed samovládcem: vv. 14515—14579.

Zdálo se, že dostihli jsme cíle,
ale přišla přenešťastná chvíle:
starý patriarcha na Fanaru
zemřel, počátek to úplného zmaru
plánů mých, i Makara a Jely.
Na stolec kdo vsedne osiřelý?
V církvi obyčej je starodávný,
že jen Řek, ne jiný pravoslavný,
může býti patriarchou zvolen:
dotud nikdo jiný nenastolen:
sultan pouze volbu potvrzuje,
aniž mocí koho dosazuje.
Tak se vláda Řekův udržuje
nad křesťany Neřeky, a v zemi
Řeci vládnou jejich nad dušemi,
nad těly jen vládu Turci mají,

o více se, hloupí, nestarají.
Větší dávky Řeci vybírají
nežli Turci, jako těžká farcha
leží ruka Řeka patriarcha,
mrtvá ruka leží, tíží, tiskne,
a má prsty hrabivé a ziskné.

Já si Mahmudova od výpadu
pamatoval, že ho sultan hadu
přirovnal, a z toho zrodila se
myšlenka, že ve příhodném čase
pokusím se, aby Neřek vsedl
na trůn církve a ji lépe vedl,
aby ke křesťanům křesťanštěji
choval se, než řecká hlava její.
Známo bylo mně i známo caru,
rovného že není na Fanaru
Makarovi výborností darů:
nikdo nad něj nebyl učenější,
obětavější a výmluvnější;
neměl smyslu řeckých kaluděrů
pro okázalost a pro nádheru,
prostičký byl jako apoštolé,
rozsévač byl, který v kypré pole
duší lidu dobré símě házel,
blahoslavením je doprovázel,
aby niklo, rostlo, urodilo,
všemu lidu ku potřebě bylo;
lékařem byl těl i chorých duší,
dobrodějem, koho nouze kruší;
neměl nenávisti k jiné víře,
neuzavíral se v monastýře,
chodil mezi lid a mnohdy v díře
zemné skrytou vyhledával bídu,
našed pak ji, nedopřál si klidu.

dokud chleba nezajistil nuzným,
kteréž dělil dobrodincům různým;
všemi milován byl, všemi vážen,
aniž bylo, kdo by tak byl zkažen,
aby po něm slinou hany střikl;
celý Stambol na něho si zvykl,
na mohutnou, přímou na postavu,
na lví jeho, nyní bílou hlavu,
dlouhou bradu, na hrudi kříž zlatý,
odznak důstojenství; z něho vzaty
drahokamy, vzaty, vyloupány,
ku podpoře chudých rozprodány;
řecky jak Řek uměl; na Helladě,
Homerovy řeči květosadě,
sotva kdo tak znal ten jazyk libý,
hovořil jím bez vady a chyby,
ano také řeckou knihu složil —
známo ti, že mládí v Řecku prožil;
jazyky jak lidi rád měl všecky,
ale žádný jazyk nad otecký
nebyl milejší mu, nad lahodný,
žádný člověk milování hodný
jako Srbín, jeho bratr rodný.

Řekové se chytří domakali,
co se nemilého na ně valí.
Beze hluku volbu vykonali,
aby měli patriarchu dříve,
než se sultan k činu rozekýve.
Do činu se Turkům nikdy nechce,
kdo je rychlý, překvapí je lehce,
potom však se stanou neústupni,
dále pak jsou násilní a zpupní.
Sultan ferman sepsati mi kázal,
kterým volbu patriarchy smazal,

prohlásiv ji skutek za nebylý,
nerozmyslný a pobloudilý;
zvolený muž není spůsobilý,
by stál církvi pravoslavné v čele;
ona potřebuje ředitele,
nikoli však malomocnou loutku,
jež jen plní voličů svých choutku;
archimandrit Makar na Fanaru
jediný je schopný; ku Makaru
proč jste nesáhli a nezvolili?
Caru byste se tím zalíbili,
viděl by, že dbáte o pořádek
v církvi své, však vy si spíše hádek
hledíte, a z cel svých klenotnice
děláte, a svaté ze stolice
hračku, kterou házíte jak míčem;
ovládáni nezkroceným chtíčem
vlády, jenž vám zničil Byzancii,
za kterým se marně pudy kryjí
k dosažení moci politické,
v nesnášelivosti fanatické
jenom sebe znáte, jenom Řeky;
Srb, váš po křtu bratr, křesťan měkký,
nemá v církvi vaší jak Řek práva,
ba již z bratra rájou se vám stává.
Nad moslemy vy se holedbáte
vzdělaností, že mrav lepší máte.
Zákonů li Ježíšových dbáte
o lásce a o bratrství lidí?
Zdaliž Turci tak se nenávidí
mezi sebou, jako vaší vinou
křesťané, již vlastností tou slynou?
Nás moslemy všecky vyrovnává
víra Prorokova; řeči různé
nezahrazují nám příští luzné

ráje věčného a jeho slastí.
Ráj nebude jenom Turkům vlastí
nadpozemskou, také Řeci
poturčení vejdou se tam všeci.
To však vaše vůle. Mojí věcí
hájiti je právo, od útisku
chránit slabého a vzhůru z písku
bezpráví a křivdy pozdvihovat.
Moje právo jest i rozkazovat,
a já, kaluděři na Fanaru,
rozkazuji, jako sluší caru:
zhodněte se jedno na Makaru,
jemu dejte hlasy, posaďte ho
na trůn patriarchy předešlého;
moudrosti má Makar ve malíku
více než vy v hlavách; po jazyku
že je Srb, to zvláště mi je milo
a chci, aby také Řekům bylo:
důkaz žádám, že míň vládychtivi
budou budoucně, než spravedlivi
ke všem vyznavačům víry svojí.
Neposlechnout ať se každý bojí!
Poslechněte, kaluděři, cara,
jenž líp než vy o církev se stará!

Řekové se dali na průtahy:
že prý mají nejkrásnější snahy,
za cara se na kolenou modlí,
nechtějí ho rušit ve pohodlí,
nedělají, co je nezákonno,
atakdále — znáš to — toto ono.
Nechal jsem je na pokoji zatím:
své vyřídím, k nim se potom vrátím.
Železo kuj, synu, dokud žhavé,
štěstí chop se, dokud usměvavé

obrací se k tobě pěknou tváří:
namočil jsem pero v kalamáři
a car podepsal se na fermanu,
já pak státní pečeť na tu blánu
přitiskl — a dílo dokonáno!
Jmeno moje pevně připoutáno
k carskému, a moji dědicové
ke tabuli sednou ke hotové;
tím se svazek nerozlučný skove,
který Srby sjednotí a Turky
a dá v ruce jejich vlády šňurky,
šňurky vlády nade světy třemi,
východních i západních všech zemí.
Budova ta ohromná se zvedá
z velké vůle cara Mohameda,
já jsem jeho hlavním pomocníkem,
jenž se slaví budovy té vznikem.
Tvrzení je marné, bez důvodu,
že jsem myslil na carovu škodu.
To ti pravím, synu, aby soudil,
tvůj li otec práv je, nebo zbloudil.

Pravda, po té chvíli po dějinné
ocítali jsme se v době jiné.
Srbi s moslemy se celovali,
zpode jarma hlavy pozdvíhali,
za mne modlili se, děkovali,
děkovali mně a nejprv bohu,
že sňal s jejich šíje těžkou nohu.
Řeci nepěli mi chvalozpěvy,
v srdci jejich dusily se hněvy,
viděliť, že nazpět Cařihradu
nedobudou, nepovstanou z pádu,
jestli Turci rozdělí si vládu
se Srby, a k sobě snášelivi

budou svorně vedle sebe živi.
Však by i tu vládu oželeli,
kdyby jejich popi dávky měli
srbské na vše zajištěny časy —
řecké husy plné srbské klasy.
Ale Srbi pítili se platit
řeckým vladykám a berly zlatit,
snášet po groších i po dukátech,
aby se jim stkvěly na ornátech.
Bezhlaví jim dosud úřadové
starali se přísně o hotové
peníze i dlužný o desátek,
bez milosti Srbům brali statek,
a tak řečtí biskupi a popi
měli hloupé Turky za pochopy.
Srb byl holen na obojí stranu,
od Turků i Řeků, od křesťanů.
Řeci měli škodu, ale v carskou kasu
více plyne zlata od těch časů.

Že lstní Řeci pomstu na mne kují,
úklady a tajné pikle snují
dobře věda, bdělý byl jsem stále;
ale prsty jejich mnohem dále
dosahují, než i chytrý tuší.
Když má sestra vypustila duši,
prvé bylo moje pomyšlení:
od boha smrť její náhlá není,
v tom je zločin, v tom je otrávení!
Ale kdo a proč? A mysle o příčině,
na její jsem hádal na sokyně.
Běda jí, až padnu na zlodceru!
Marné bylo pátrání v tom směru,
každá žena carská haremová,
Jelu v svaté upomínce chová.

Třeba bylo, aby Makarova
provedla se volba. Až to bude,
řecké úklady se zmírní všude,
neboť potom budou bez účelu.
Tak jsem trochu s mysli pustil Jelu.
Řeci na Fanaru unikali,
jako úhoři se vymykali.
Marno bylo úsilí mé snažné,
car už měl k té věci srdce vlažné.
Jako moucha zamotal se v léči
řecké pavučiny; neměl péči
o otázky státní nalehavé,
neměl mysli jasné ani zdravé.
Po měsíce z komnat nevychází,
služebníci marně na rozkazy
čekají, on zamyšleně v koutě
sedá, nad ztrátou se rmoutě,
kterou Smrť mu krutá spůsobila,
když mu ženu milou vychvátila.
Nejedl a nepil. Chleba smidka
jedinou mu byla krmí, zřídka
žízeň zapuzoval mléka číší,
o vládu se nestaral a říši.
Taký zármutek jen u barbarů
vídat, jaký duši hnětl caru,
červem na ní potměšilým hlodal,
a on jen a jen se smutku oddal.
Při Jele mu leta jaksi stála,
teď byl starec vyschlý znenadála.
Dřík mu, dotud statečný a rovný,
obloukem žal zehnul nevýslovný.
Pod očima Jely denně mládl,
život při ní chutnal mu a sládl.
Vrásky nesměly se rýti v čelo,
aniž hoře v duši přístup mělo.

nyní pak jej užíralo hoře,
zíral zchátrale a sklesle, — choře.
Z perčínu mu vylínaly vlasy,
z očních víček vykapaly řasy,
obočí mu oblezlo a stroupky
vyrazily se, kde byly chloupky.
Zelené mu oči zkrhavěly,
špinavé mu štětky z nosu čněly,
ústa bezzubá se rozmykala,
myška — jazyk — na práh vybíhala,
z koutků sliny na bradu mu kanou
nečesanou, divě rozcuchanou.
Po holeních nasulo se vředů,
jež se ukrývaly od pohledu,
ale hnusný pach je prozrazoval
a vzduch kolem cara otravoval.
Nekrásně ti obraz děda líčím,
on však zastříti se nedá ničím,
a jej musíš míti před očima,
abys další viděl, který jímá
ještě větším odporem a hnusem
a se skrýti nedá pod ubrusem.

Já v té době vládl samojedin
a těch, synu, dovládl se šedin.
Při caru jsem stále, denně vídám,
ale cítím, že sám odpovídám
za všecko co přijmu i co vydám,
co se děje i neděje v říši,
a mně zdá se, že mi uši slyší
mužů žaloby a ženské vzlyky,
mnohé kletby, nemnohé jen díky.
Není blaho, synu, když se vláda
na jedinou plec vší těhou skládá.
Sám bych nechtěl býti panovníkem.

ale rád jsem jeho pomocníkem.
Dokud car se plně nezotaví,
zle mi bude. Vrať mu, bože, zdraví!
Vyptávám se pilně po lékarství,
jež by cara zachovalo carství.
Že jsem bratra nepřivedl, mělo
příčinu svou: to by připomnělo
caru v nepříhodném okamžiku
nejen Jelu, však i politiku,
s mnichy na Fanaru obmýšlenou,
a snad myslí, náhle vytrženou
z temných dum, by rázem rozehromil
dílo mé a hůlku nad ním zlomil.
Počítám s tím, že car velmi letný,
chorobný a smutný, nepříčetný,
pokaziti může dílo velké,
založené na podstavě mělké,
na souhlase s ženou milovanou.
Dokud muži láskou k ženě planou,
svědčí, její kořice se kráse;
zemře li jim, hned je po souhlase.
Jist jsem nebyl si a bez obavy.
Kdyby caru vrátilo se zdraví,
věděl bych, jak jednati s ním zase,
tak mi všecko ohroženo zdá se;
bezradný jsem, čekám, co se stane,
jen se vůle jeho rozhněvané
bojím, aby náhle nevybuchla,
jestli na věky v něm nepotuchla.
Věz i, synu, to, že poturčení
Srbi šeptali mi, zapálení
myšlenkou, již z taje duše brali
mi, však svojí hlavou pojímali:
sultan z nemoci se nepozdraví,
prohnilý strom již se nezotaví,

čas ho nahraditi stromem jiným,
stromem zdravým, korunatým, stinným,
aby možno bylo poseděti,
poslouchati drobné ptáčky pěti:
všecičko je vojsko pohotově
po smrti hned tebe sultanově
provolati carem; populárný
nad něho jsi nyní; do kasárny
k němu choď a ještě víc se vlichoť,
sobě carství a nám panství vychoď.
Já jim odpovídal: Milí páni,
tak daleko nejde moje přání:
proti sultanu se neprovinim,
nevděkem svou duši nepošpinim.

XXII.

MAHMUD PROTI MEHMEDOVI.

Mahmud se tváří, jako by jen on sám miloval sultana a byl mu věren; vv. 14577—14738; Mahmud praví Mehmedovi, že má bezpečný lék od nemoci sultanova smutku, ale může jej pověděti toliko nemocnému; vv. 14739—14790; doveden k sultanovi, vypravuje mu, jak léčili chorobu a stáří krále Davida panenskou dívkou; ten lék pomůže i sultanovi; vv. 14791—15056; sultan svoluje léčiti se tím lékem a Mahmud dí, že mu obětuje svou vlastní dceru; vv. 15057—15162; sultan se připravuje k přijetí Míry; vv. 15163—15244.

Jednoho dne — bylo časně zrána —
přišel Mahmud paša; ustarána
byla jeho tvář a rozorána
nějakého utrpení pluhem;
oči, podtočené modrým kruhem,
byly kalné, jako nevyspalé,
zapadlé a jako trnky malé;
hlava povážlivě kývala se
a když mluvil, cit mu chvěl se v hlase;
taký hlas má jenom přítel věrný,
a ne padouch bídný, licoměrný.
Srdečně mi obě ruce chopil
a děl: »Bratře, tu noc já se topil

v potoku slz, a se málem opil
jejich nechutným a slaným mokem,
lykaje ho v žalu ve hlubokém.«
Zapomenuv, že mám lstivou šelmu
před sebou, já soustrastně jsem děl mu:
»Kdo ti umřel, Mahmude můj drahý?
Dobře, že jsi vyhledal mé prahy:
u mne útěcha je zarmouceným,
se srdcem se vrátí potěšeným.
Mahmude, mluv! Účastníka bolu
najdeš ve mně. Z mládí mám tu školu.«
»»Ach ty, ach ty!«« děl on vyčítavě,
»»tobě jsou jen tvoje věci v hlavě!
Mehmede, jak je to malicherné!
Ale, bratře, moje srdce věrné
ani neví o sobě, jen cara
mu je líto, pro cara jen hárá.
K němu tíhnu každou myšlenečkou,
jeho dobrotivosti jsem lapen léčkou
jako křepelka, když o jeseni
chladný sever za jih teplý mění.
Jeho velebnosť prý těžko stůně.
Kdyby umřel, jemu blaze v lůně
Allahově bylo by, však co my
počneme si? Lid jsme nevědomý,
každý slepec bídný, nevidomý,
a on za nás všecko ví a vidí,
vodí nás a učí, a co klidí?
Nevděk ten klas nazývá se hluchý.
Nemyslíme na něj, máme suchý
zrak, kde bychom měli dnem i nocí
plakat nad carovou nad nemocí.
Ptal li jsi se, Mehmede můj drahý,
lék li od té nemoci je blahý?
Tys mu nejblíž, tobě přísluší to.

Ach, jak carské milosti mi líto,
že nám, otrokům svým, leží chorá!
Mně to srdce tíží jako hora.«

Citelně mne bodaly ty hroty,
kterých Mahmud nasypal mi v boty.
Odpověděl jsem mu vyhýbavě,
tiskl jsem mu obě ruce pravě:
»Srdce carovo se rmoutit ráčí.
To ta nemoc, jež ho k zemi tlačí.
Stůně pán a rabi jeho pláčí.
Je ti ke cti, Mahmude můj drahý,
že ti zrak je od žalosti vlahý.
Pán náš stařičké je tělesnosti,
stáří samo mnohý neduh hostí
a je samo neduh. Staré kosti,
Mahmude můj, nikdo nepředělá,
nenalije v staré žíly těla
krve nové, jarého šťáv mládí
nikdo v staré tělo nepřivádí.
Mahmude můj drahý, proti věku
není prostředku a není léku.
Horší je, že car náš bystroumý
padl do smutku a do zádumy;
něco ztratil na pozemské pouti
a ta ztráta srdce jeho rmoutí —
postavu mu bohatýrskou hroutí.
Tu mu ztrátu nikdo nenahradí,
to mu schází, zdraví jeho vadí.
Smířiti se dlužno se starobou,
ale smutek zahladí se dobou.
Čas pak nelze honit, předbíhati:
vyčkej času, a čas blahodatí
svou ti znova život povyzlatí,
z duše černý vypudí ti smutek,

jenž ji práskl trojpramenem důtek.
Čas je lékař, který všelék strojí,
a ten všecky duše rány hojí.
Kdo z nás není toho žádostivý,
aby car byl zdráv? Jen trpělivi
buďme čekajíce; pookřeje,
sám, až smutek se mu rozeseje,
rozletí se pampelišky chmeřím!
Že se stane tak, v to pevně věřím.
Čas je lektvar, po tom po lektvaru
smutek mizí žebráků i carů.«
»»Čacký Mehmed-pašo,«« Mahmud praví,
»»lékem času car se nepozdraví.
Časem bude sil jen ubývati,
slabosti mu bude přibývati,
až se všecka v naděje nám ztratí,
že nám slunko zase pozasvitne,
s klenby hřát nás bude se blankytné.
Jestli neduh věku sám ho zžírá,
dvojí neduh má, když rozedírá
smutku trn mu duši ušlechtilou;
dvojí neduh dvojnásobnou silou
doráží naň; mezi těma dvěma
nelze obstáti mu bestiema:
jedna jemu zlaté srdce klove,
druhá carské krve purpurové
pije, vypije ji do krůpěje.
Jak že potom car nám pookřeje?
Co z nás bude, jestli osiříme?
Potom teprv co je běda zvíme!
Zle je s námi, i když duch mu dříme;
nevidí nás, aniž si nás všímá,
hyneme mu takřka před očima.
Plno rozbrojů a nových svárů
širou říši rozhlodává caru;

jak by oči zamkl, ve požáru
ocitne se, divým ohněm vzhoří,
a i my v tom utoneme moři
plamenném, jsouť sudby naše spjaty
s carovou, a každý stokrát klatý,
kdo by nechtěl, aby otec zlatý
byl nám živ i zdráv, i aby zmádl
a nám zase silnou rukou vládl.««
»Kdož by toho nechtěl,« já mu na to,
»blaho carovo nám všechněm svato,
každý víme, čím jsme jemu dlužni;
avšak, bratře, vždycky buďme mužni,
i když neštěstí se velké hrne
na nás, na lidičky nepatrné.
Na zemi náš život není věčný,
každý o tom sen je neskutečný;
ale nám je známo od Proroka,
když se přejde propasť přehluboká
nad džehennou, brána do džennetu
otevře se. Všecko na kismetu
závisí. On lidem ukazuje,
kdy kdo do džennetu odputuje.
Před sebou tu cestu všichni máme,
v ráji nalezneme dobré známé,
tam se srdce naše obveselí,
tam se zemské naše rány zcelí.
Proč se báti, bychom nezemřeli?
Vezdejší své věci spořádejme,
s důvěrou se v boha na pouť dejme
z toho světa do onoho světa,
poslední to všech je lidí meta.«

Mahmud paša jako by se lekl
sebou škubl, načež trpce řekl:
»Jak se člověk ve člověku mýlí!

Ty li cara v ráj posíláš, ty li?
Štědrému li štěstí svého dárci
tak se odměňuješ? Inu arci,
tobě nemůže car více dáti!
Ať jde tedy mezi mrtvé spáti!
Ale národ, Mehmede, a říše!
Já i ty, a milliony spíše
nechať chladné smrti propadneme,
nebo na bojišti zahyneme,
jenom car ať živ nám zachová se!
Já vím, bratře o léku a spáse!«

Hlas jeho zněl přetvářkou a falší.
Nebezpečný byl s ním hovor další.
Oči jeho zlé se do mne vbodly,
tušil jsem tu jakýs úskok podlý.
Nebylo lze přece neprohlásit,
že i já si přeju cara spasit!
Děl jsem: »Bratře, Mahmude můj drahý,
hledě tobě na poctivé tahy
oddaného caru obličeje,
pookřávám v srdci od naděje:
rci, jak zázračný lék nazývá se?
O lékarském pověz o věhlase,
který léky divotvorné míchá?
Kde ta všechněch lékařů je pýcha?«
Mahmud pravil s úsměvem mi kosým:
»»Tajemství to u sebe já nosím,
dokud pak si milosť nevyprosím,
aby s lékem car učinil skoušku,
neodhalím s něho tajny roušku.
Nuže, jdi a ohlas caru ctnému,
jaký lék mu nesu nemocnému!
Rci, že hlavou za účinek ručím,
však jen cara o něm ponaučím.««

Třeba že se Mahmud zapřisáhal,
já se ještě rozmýšlel a váhal.
Pravil jsem, že úřad ukládá mi,
by mi všecky věci byly známy,
jež mu přicházejí ku vědomí;
ať jen Mahmud paša pečeť zlomí,
která tajnu jeho uzamyká,
neboť před sebou má náměstníka
carského a svého prostředníka.
Mahmud paša udeřil se v prsa:
»Stará věrnosť, která nezakrsá
prospěchárstvím, věrnosť nesobecká,
osvědčená, pravá věrnosť řecká,
věrnosť, která nikdy neselhala,
nikdy za jinými nekulhala,
aniž lodičkou se kolíbala,
ta mi nejlepším je průvodníkem,
bych se v oči viděl s panovníkem,
který mi jest oka zřítelnice,
kterého jsem nezřel po měsíce.
I já patřím do carovy rady,
s tebou, Mehmed-pašo, dohromady.
Toho, bratře, bolestně mi líto,
že i na mne bereš husté síto,
kterým sluhy carské procezuješ,
od tváře je carské oddaluješ!«
To řka, jako žena plakal rydně,
a já k caru propustil ho vlídně,
jenom jsem šel podle povinnosti
za patami sultanovu hosti.

Vešed Mahmud paša, na kolena
mžikem padl jako přeražená,
po kolenou k carovi se blížil,
čelem bil a do země se nížil.

Dotud nikdy car se nepohřížil
do tak těžké jako v ten den dumy.
V koutě seděl, jakoby mu chlumy
tíhou lehly na zehnutá záda.
Bůh ví, co se v mysli jeho spřádá!
Že kdo k němu vešel, nevšímá si.
Nežádostiv léku jest a spásy,
nežádostiv společnosti lidí.
Co mu oči v neurčitu vidí,
vyhaslé a kalné, zkrvavělé?
»Stýská se mi po spanilé Jele,«
do sebe car mluvil, »vůkol stele
černé stíny smutné temno noční.
Ona byla hvězda má, vid oční,
světlo jasné, které vodilo mě,
dobrý duch v mém opuštěném domě.
Ona byla bohatý můj statek,
nepřetržitý a slavný svátek.
V poušti, kam mne cesta vedla bludná,
byla čerstvé, chladné vody studna.
Byla ovečka má bělorouná,
voda byla, která sladce šplouná
a si hraje u noh poutníkových,
unáší ho do snů pohádkových.
Ona byla vnuknutí mi boží,
jež se jiskrou do myšlenky vloží,
aby se v ní plodně proměnilo,
proměnilo, činem urodilo.
Jely nemaje, já dravec býval,
zlého ducha vnuknutí jsem míval,
zlými skutky jsem se honosíval,
ona v dobrou uvedla mne dráhu,
k dobru obrátila moji snahu.
A mnou dobrá duše zahubena,
nebyvši mnou zavčas poturčena!

Při vší mojí lásce k Jele vroucí,
při moci mé málem všemohoucí,
nebudu sil míti, abych s Jelou
do džennetu vstoupil nohou smělou,
pro ni není spásy, ztracena je,
zavřena jí navždy brána ráje,
že zůstala, anděl bělolící,
křesťankou až k smrti nevěřící.
Den mi každý, o který jsem blíže
smrti, vítán: svědomí mne hryže,
že mou slabostí je ošizena
o ráj moje nejmilejší žena,
a mně i ráj bude zatracení,
když tam Jely, libé Jely není.«

Tak si hořekoval starec chorý,
takové sám s sebou vedl spory.
A tu zrak mu na Mahmuda padl,
jenž se k němu jako zmije kradl.
Car, zajatý představami Jely,
nepoznával ho, a: »Azraeli,«
zvolal, »díky, velké tobě díky,
že jdeš zkrátit moje okamžiky!«
Mahmud povstav, pravil: »Care caru,
Asrael jest anděl smrti, zmaru,
a já Mahmud paša, nejvěrnější
z věrných sluh tvých, pane nejjasnější.
Což mne tvoje oko nepoznalo?
Srdce tvé mne vždycky milovalo,
ač jsem vedle tebe zrnko hrachu,
ba víc nejsem, nežli prášek prachu.
Ale ty jsi slunce naše jaré.
Slunce nemá stáří, není staré,
ani když se tisíc pokolení
lidských pod ním vystřídá a smění.

Mohamede care, žij nám věčně!
Přicházím já k tobě nebezdečně.
Nejprve jdu, pane, tobě říci,
že lid moslemský, jenž lícem v líci
dříve tebe vídal, nevídaje
nyní žaluje a hněvem laje
těm neb tomu, kdo tě do komnaty
této zaklel, žes tu jako jatý.
Do národa pouštějí se zprávy,
že ti tělo, mysl nejsou zdrávy.
Já však, care carů, hledě na tě,
dím a ujišťuji svatosvatě:
tvář tvá nevypadá jako chorá,
jiskrná jest oka tvého zora,
ale je v ní smutek jakýs čísti.
Jak se smutek odvažuje hnísti
toho, kdo je milionů radosť?
Smutek pokrývá i svěží mladosť
carského ti líce. Zrádný skutek
spáchal, kdo ten přičaroval smutek.
Nejsi chorý, ale kouzlem jatý,
jím jsou tělo tvé i mysl spjaty,
jím je tvoje vůle ochromena,
velitelská postať nakloněna,
kouzlo hrbí tvoji páteř mužnou,
poutem okovává nohu pružnou.
Bude li to kouzlo s tebe sňato,
zaleskneš se jako ryzí zlato,
které bylo trochu zaprášeno,
nyní pak je prachu očištěno.
Z kouta svého vyskoč jak jelen,
přímý zase budeš jak bor zelen.
Vskočíš na koně a vojsko valné
povedeš jak druhdy k Zetě dálné,
na nikoho se již nespolehneš,

od skal nepřístupných se jí nehneš,
dokud se ti hrdé nepokoří,
neskloní svá čela ku podhoří.
Zapuď, pane, smutné žaly boly,
na čestné si vzpomeň na úkoly,
jimiž tvé se proslavilo jmeno,
nežli bylo kouzlem okouzleno.
Čím se ruší účin a moc kouzla?
Účinkem a mocí protikouzla!
A jaké to kouzlo mořilo tě,
že jsi jedva ostal při životě?
Bojím se to, care, vysloviti,
neboť ještě milo mi je žití,
abych tobě dlouho mohl sloužit,
stínem věrným za tebou se ploužit.
Ale rozkážeš li k meči sáhnout,
do západních zemí s tebou táhnout,
kde to zase mezi Srby kvasí,
vrátí li se vojen slavné časy,
vzpomeň si, že vždy jsem junák býval,
na poli jsem čestném vítězíval,
že mnou vojska tatarského chána
v Krymu byla strašně porubána.«
Sultan, jakoby se probouzeje
ze sna, pravil: »Ne, já na Gireje
Mehmeda jsem poslal, on Krym zkazil,
nikdo jiný chána neporazil
než on, posynek můj, jemu věnec
krymský patří, a chán vykleštěnec
vřaděn mezi děvky při kuchyni
a je pro smích babský ještě nyní,
dohlíží tam babám na pomeje.
Haha, vyzrál Mehmed na Gireje!«

Vida Mahmud, že nic nezastřelí,
míře svůj šíp na dva na křepely.
poznav, že svůj úklad začal špatně,
zůstal při jednom a mluvil chvatně:
»Nic jsem neřekl. Já řečnou křečí
někdy trpívám, a mezi řečí
jazyk splašen dá se do rozběhu.
a já nezdržím ho, neostřehu,
rozvázaného se nedohlídám,
ale nemoha zaň, odpovídám.
Mehmed, posyn tvůj, je chlouba naše,
všecka zásluha je Mehmed-paše,
že chán Girej zbit a vláda Krymu
potom spočinula na Kerimu,
jenž zbit prve od Gireje chána,
že byl samá modřina a rána.
By byl Kerim zůstal bez porážky,
tvůj by Mehmed paša bez překážky
na zásadách míru vládu řídil,
jak kdo daně platí lidi třídil.
Care carů, já jsem v míru břídil.
mír je mi, co popel živé rybě.
ve vojně jen sladce mi a libě.
ale nebylo jí třicet roků,
a v tom nekonečném času toku
žiju, ač se tomu velmi bráním.
jen na krymskou vojnu vzpomínaním.
a svou nudu nijak nezaháním.
Sláva Mehmedovi velvezíru,
nejmohutnějšíť on pilíř míru!«

Posloucháje žvasty licoměrné,
na jazyku měl jsem slovo perné.
ale, abych caru neublížil,
mlčením jsem rty a ústa sklížil.

»Třicet roků,« opáčil car temně,
»nedoléhá ke mně hlahol polnic.
jsem jen ovčích posluchačem rolnic,
posluchačem, kterak tence hraje,
stádo veda, pastýř na šalmaje.
Ach, jak smutný život bez povyku
válečného, bez jeku a ryku,
bez polnic a bubnů, bez lomozu
vrchem naložených těžkých vozů,
bez hvízdaní střel, děl bez rachotu,
bez milého všeho války hřmotu!
Třicet roků, člověče, jsi pravil?
Ó, že jsi mi časy nezastavil,
abych mužná nepřekročil leta!
Na pokoření bych vyšel světa,
bojoval bych jako bojovával,
nepříteli smrtné rány dával,
pustil bych naň svého koňstva nával
a on, pobit a mně vydán ve psí,
bláto by byl pod konskými depsy.
Ach, kéž mi se vrátí tolik síly,
abych na koni jel aspoň míli,
vojsko svoje vedl aspoň chvíli!
Sám bych potom řekl Asraeli:
Vzhůru na kůň, čas, abychom jeli!«
Uspokojeně si ruce pomna
Mahmud praví: »Mysl moje skromná
správně hádala a usoudila,
že tvá věkem nezlomena síla,
že jsi nemocnému nepodobný,
že máš kořen zdravý, nechorobný:
jen tak bezděky mi nevyklouzlo
slovo, že ti sílu bere kouzlo.
Jaké kouzlo? Sám je poznáš z léku.
V zemi israelské v dávnověku

král byl Daúd. Bojovník byl smělý,
často žilou pustil nepříteli
a byl velmi slavný v Izraeli.
Žádný jiný král tak nerozmnožil
Izraele moc a nepoložil
tak jí pevný základ. Když se dožil
vysokého věku, od staroby,
jež je sama nemoc, od choroby
síly mizely mu. Od té mdloby
říše izraelské velikáši
pomoci mu chtěli. Nepomahá
nic a nic, a smrť už na něj sahá
chladnou rukou. Pomohla mu nahá
panenka, již v lože pod pokrývku
k němu položili. Daúd, objav dívku,
cítil hned, jak zdraví se mu vrací.
Staří nebývali ledajací
pošetilci; skušenosti měli,
potomkům je knihou pověděli.
Co pomohlo králi Daúdovi,
pomůže i caru sultanovi
Mohamedu, nechť nám žije věčně!
Nahé tílko dívčí, bílé mléčně,
když se přivětilo ke staříčku,
a stud majíc v uzardělém líčku
pod pokrývku vlezlo jako kotě,
haha, pane, to by lék byl pro tě!
Účinkoval li on na opeslé
tělo Daúdovo, choré, skleslé,
oč by spíše, pane, prospěl tobě,
při němž nelze mluvit o chorobě
ani stáří, o smutku jen v duši,
jenž v ní bude, dokud nepřehluší
skuhrot jeho zvonivý smích děvy,
tance křepčení a lásky zpěvy.«

Mahmud domluvil, a ejhle! vskutku
s cara zdvíhá těžký mrak se smutku,
k úsměvu se zkřivily rty zvadlé,
oči se mu oživily vpadlé,
zvraskalou to tváří caru škubá,
ústa promlouvají holozubá:
»To jsi paša? I ty prakuplíři!
Tací kolem mne jsou bohatýři!
Neměj za zlé slovo to, můj synu!
Kde pak máš tu zdravou medicinu?
Kde pak je ta dívka? Kdo je? Kde je?
Já již pookřávám od naděje,
cítím, jak mi tělo sílí, mládne, —
starci kocouru myš mladá sládne,
kuře jest i mladé pro luňáka,
panna pro starého pro junáka.
Co jsi za ni dal a co chceš za ni?
Zlata nabereš si plnou dlaní,
pravda li, co ústa tvoje praví.
Ach, mně mládí vrací se a zdraví!«

Mehmed zatvářil se uraženě:
»Prodejné se zlato dává ženě,
a ne panně šlechetného rodu,
která lásky nepoznala svodu,
zná jen lásku k svému roditeli
a i k tobě, nás všech veliteli.
Ona u otce má dosti zlata,
zlato jí je hlava, zlato pata,
nikdy nebude jí na doběrku
hojnosť nespočetná zlatých šperků;
panna sluje Mejra, jinak Míra;
muslimka jest, a jen žal ji zžírá
pro tebe, náš pane milostivý.
Štědrý, care, jsi a dobrotivý;

půjde li ti Míra panna k duhu,
nezapomeneš jí na zásluhu;
po zásluze bude odměněna,
stane li se tvoje první žena,
stane li se tvoje první milá,
jako Jela Zeťanka jí byla.«

Jmeno to již caru bylo cizí!
Ach, jak carům každý člověk mizí
rychle z mysli, jak je paměť krátká,
přízeň jejich nestálá a vratká!

Car děl: »Tvému důvěřuji vkusu,
Mahmude. Že něco rád mám zbrusu
nového, tím tobě netajím se.
Sedí li pták na vysoké římse
pestroperý a si pěkně zpívá,
mysl má jest ovšem žádostivá,
by mi zpíval v komnatě a kleci,
že mu podsýpám a na něj léci.
Ty však také původ její oznam,
ať vím o ní všecko, než ji poznám.
Jakás li to není spekulace
ciganská? To věru není láce,
jakou cenu sobě vymiňuje!«
Ale Mahmud zvolal: »Vymiňuje?
Nic to! Ona se ti obětuje,
ona, muslimanka pravověrná.
Lhu li tobě, ať mi líce zčerná!
Obětuje se ti, caru carů,
víry Prorokovy barjaktaru.
Obětuje ti ji otec její,
jemuž slzy radosti se lejí,
že tvá milosť oběť neodmítá,
kterou řecká oddanosť ti skýtá.«

Sultan obě uši napínaje,
Mahmudovým slovům naslouchaje,
zarazil se, jakby na příšeru
náhle popatřil. Že vlastní dceru
Řek mu v oběť dává, nedůvěru
jeho budí. Mlčí od úžasu,
nenalézá slova, nemá hlasu.
Posléz ptá se: »Čí to dcera, čí to?«
»»Moje vlastní.«« »Není ti jí líto?«
»»To věc jiná, pane milostivý.
Drahá mi je Míra, ale živý
plamen lásky také k tobě cítím,
s láskou k tobě celým chodím žitím,
jí se zdobím jako panna kvítím.
Sad můj nemá krásnějšího květu
nad tu lásku k tobě bez opětu.
Má ti láska dítě obětuje,
a čím car mi lásku opětuje?
Já jsem málem ve tvé nemilosti.««
Car mu vskočil do řeči: »Již dosti!
Zítra dívku přiveď! Ale kosti
dám já tobě přelámati v těle,
klameš li mne! Jdi, a nestoj déle!
Ale vskutku, zdá se mi, že léku
starci není kromě dívčích vděků.«
Mahmud odstupuje čelem bije:
»»Mohamed car ať nám věčně žije!««

Ze svého car hrabaje se kouta
natřásal se jako zbaven pouta.
Přiskočil jsem, vzal jej pod pazuchu,
a on šeptal, kloně mi se k uchu:
»Slyšel jsi ho? Hleďme na Mahmuda!
Na krále si nikdo na Daúda
nevzpomněl krom jediného Řeka!

Až té jeho dcerky paže měkká
obejme mě, hrudí přitulí se,
až dech vonný její, s mým se smíse,
ústa s ústy spojí políbením,
jistě, mním, se velmi věkem změním,
ztratím s něho aspoň čtvrtstoletí.
Jak se těším její na objetí!
Vidíš, synku! O Řecích se říká,
hadího že v dětství pili mlíka,
že jsou plémě falešné a lstivé,
odměny a zisku žádostivé;
aj, ty hánce Mahmud ze lži kárá!
Dceru dává k omlazení cara,
dceru vlastní jemu obětuje,
proti odměně se ohrazuje!
A to z čisté všecko ke mně lásky!
Řekyně jsou bílé rusovlásky,
ztepilé jsou, pravidelných údů —
jak se těším, že zas mladý budu!
Nic mi zlého neprav o Mahmudu!«
Ta mu slova starý jazyk blekce,
dáseň holá jako mrazem jekce,
koleno mu podklesá a klekce,
krůčkem drndavým jde odcházeje,
do sebe se pošetile směje.

Na rozchodnou dí, mne propouštěje:
»Mehmede, můj moudrý náměstníku,
zavolej mi četu služebníků,
ať mne doprovodí k lazebníku,
by mě myl a šlechtil v horké lázni.
Již je konec zádumčivé strázni;
dívku přivítám se usmívaje,
všecko ve mně silou, mládím hraje!«
Vykonal jsem rozkaz. Neveselo

bylo mi a v duši se mi tmělo.
Jak mi v ten den život zešeředěl!
Mahmud ještě stoje propověděl,
když jsem mimo šel: »Co tomu říká
tvoje milosť? Ejhle, politika!«
Výsměch jeho bodl mne jak dýka,
dýka nabroušená, otrávená,
přímo do srdce mi zaražená.

Do večera lazebníci myli
cara, bradu hlavu břili,
koupali ho ve vodě i víně,
mydlili, až zabalen byl v píně
jako ovce ve vlně, a vlahou
vodou opláchali kůži nahou,
potom dlaní mnuli, jemnou šatou
otírali, a zas vonnou mátou
drbali, by kůži podráždili;
potom každou vrásku vyhladili,
která carské rozrývala čelo,
která stářím znamenala tělo;
potom carské nehty ostříhali,
ostříhané rudě malovali;
potom olejíčkem pomazali,
potom vonnou mastí potírali,
posléz mu jak harémové žence
líce zastkvělo se od ruměnce,
jejž mu čilý lazebník jen tence
nalíčil, by zdál se přirozený.
Když ho ještě do vyhřáté pleny
zabalili, odvedli ho k lůžku,
položili měkkou na podušku,
pokryli ho, aby nevychladl,
nevychladl, v líci neovadl.
Když se prospal, krmě přinášeli

kuchaři mu sílivé, jež vřely,
jejich vřelosti pak libé proudy
pronikaly caru staré oudy.
Krmě jiné kořennou zas chutí
cara, aby více jedl, nutí.
Pravého car vždy byl moslemína
vzor a nikdy neokusil vína;
ten den točili ho starci caru,
točili ho pohár po poháru.
Vínem caru srdce veselí se,
a on pije, k životu se kříse,
a on pije, pije, ba si zpívá,
jako jinoch lásku milé vzývá.

Proč ti to tak dopodrobna líčím,
v duši vnuka krásný obraz ničím,
který tam byl rukou otce vsazen?
Děd tvůj, než si umínil být zmlazen,
veliký byl muž i ve svém smutku;
ale jak si počal do žaludku
cpát a lít a z junáka byl žena,
umělými pachy navoněná,
ve vrásčité tváři nabarvená,
on, děd, sám svůj krásný obraz rozbil,
směšným učinil se, úcty pozbyl.
To by k smíchu bylo, ale k vzteku,
jak se chuďas připravoval k léku,
kterým chytrý Řek jej odurmanil,
aby se mu z léčky nevymanil.
Ale s carem já se octl v pasti,
Mahmud bude oběma nám vlásti,
ale jinak každému. By dožil
car se věku delšího, já složil
brzy v zemi hlavu bude dychtit,
dopomoci k tomu bude mi chtít.

Ale Mahmud pašo, milá brachu,
mně tak snadno nenaženeš strachu!
My se spolu ještě pojednáme!
Uvidí se, kdo zbraň lepší máme,
komu z ruky padna meč se zláme!

XXIII.

MAHMUD PORÁŽÍ MEHMEDA.

Mahmud uvádí dceru svou do lože sultanova; vv. 15245—15314; Mehmed myslí, že nyní bude vládnouti sám, ale Mahmud mu to zhatí na veliké radě, kde prozrazuje tajemství Sokolovičů a oznamuje smrť Makarovu: vv. 15315—15660; sultan se zastává Jely, ale Mehmeda zavrhuje a odsuzuje k smrti: vv. 15661—15744.

Druhý den se štíhlá nosidélka
zastavila, kde je brána velká
dvora carského, jež dvoje neslo
Řeků. Rozhrnuvše clonu, křeslo
vyňali, a na něm panna Míra.
Z mnohých obalů jí sotva zírá
modrosť velkých očí fialových:
Řeci ve kabátcích purpurových
kolem ní jsou, v sukních bílých nových.
Nová doba! Ejhle, Řeci kol ní
vyrůstají jako tráva polní!
Za ní otec koňmo jede pyšně,
na dílo hrd, které spletl hříšně.
Za Mahmudem jiní jezdci čtyři,
veselými barvami jim hýří
šaty nádherné a svatebčanské,
jejich vzezření je velkopanské.

Snad to Mířini jsou nápadníci,
kteří sílu měli se jí zříci,
čistou svoji lásku v oběť dali,
aby se jak Mahmud zachovali.
Jednak z úřadní své povinnosti,
jednak z prosté lidské zvědavosti
šel jsem tam, kde oběť vykonána,
panna bude caru odevzdána.
Všecko se tam Řeky zahemžilo,
plno Řeků služebníků bylo,
ano, o čem neměl jsem ni tuchy,
viděl jsem i Řeky eunuchy.
Kolem cara řecké již je všecko,
na dvůr carský přenáší se Řecko.
Co mé oči nyní uhlídaly,
bodej byly dříve vykapaly!
Míra uvedena do ložnice
carovy, kde baby služebnice
převzaly ji a dva eunuši,
Řeci podle typu. Drobně kluší
k loži carovu a kožešiny
jeho rovnají. To z medvědiny
černé jest, a z měkké soboliny
prostírá se na něm pokryvadlo.
Přes včerejší lázeň zase vadlo
starecké a vpadlé caru líce.
Cihelný je ruměn na něm sice,
ale silný, mrtvolný se věnec
kolem ovinuje o ruměnec.
Horečně mu oči ze skulinek
svítí rudé, když bab ruce vínek
dívce snímají a zpívajíce
písně kluzké, odhalují líce;
potom rozpínají pás jí zlatý,
rozhalují bohaté jí šaty,

odkládají drahocenné skvosty,
a tak znenáhla květ krásný, prostý
z obalů se mnohých vymaňuje,
panenské se tělo obnažuje.
Oči starce hltají to chlipné,
jazyk vyběhlý mu k bradě lípne.
Bab ho dráždí písně dvojsmyslné
neméně, než tělo vděků plné.
Mahmud stojí nad dcerou a dlaní
otcovské jí dává požehnání.
Jako nadšením mu oči září,
radosť vítězná mu plane z tváří.
A když dívku zcela obnažili,
carovi ji v lože položili.
Klidně k cíli šla, se nezachvěla,
jako otec věděla, co dělá.
Hanebnosť se stala převeliká!
Mahmud pravil: To je politika!

Car se nyní na nějakou dobu
do ložnice zavře jako hrobu,
já sám řídit budu otěž vlády,
snadno zmařím protivníků spády.
Archimandrit Makar, brat můj starší,
dostat musí hodnosť patriarší.
Podívám se, na Fanaru kteří
nedají mu hlasy kaluděři!
V církvi budiž každý pravoslavný
s Řekem jednaký a rovnoprávný.
Srb je dosti utiskován státem,
nesmí úpět ve jhu církve svatém.
Nesmí býti dvěma šelmám hozen,
jedné musí býti osvobozen,
osvobozen horší od bestie,
a tou zlotřilá je Byzancie.

Veliký mi úkol spáti nedá,
skončím dílo cara Mohameda.
Dokonce tu starou děvku zkazím,
ostrou dýku do srdce jí vrazím.
Neustanu, dokud nenastolím
Makara, a sám ho třeba zvolím!
Vlády Řeků mnichů Fanar zbavím,
patriarší mitru Srbu vstavím.
Dobře bude Makar nosit mitru,
jeť on lepší křesťan ve svém nitru,
než ti všichni řečtí kaluděři,
jimž jen zlato bůh jest, v něhož věří.

Mnohých už dní uplynula řada.
včera sešla veliká se rada.
Paše na tlo posedali zborem,
car byl ještě ukryt za zástorem.
Rozhrnul se zástor, na prestole
seděl sultan; na hodnosty dole
ani nepohledl; mnohem vetší
byl a mnohem zdál se větší
jeho věk, co od něho se léčil:
nehrubě lék Mahmudův mu svědčil:
ale duchem, zdálo se, je čilý,
živě se mu oči roztočily,
obhlížely rádce trůnu kolem.
Já jsem nejblíž seděl pod prestolem
na stupni, výš nežli paše všici,
ale níž než car, jenž na stolici
carské dřepě na skřížených nohou,
nejvýše byl, odkudž na ubohou
zíral havěť pyšných potakačů,
povolných mu křivých vykladačů
zákona i všelikého práva;
nad ním jest jen otrok, který mává

pštrosím vějířem a chládek vane
caru v líce, stářím rozorané,
vášní nezřízenou vyčerpané.

Jednání se začalo. Car vece:
»Ač jsem lety požehnán, však přece,
síly zůstaly mi nezlomené;
mládí vrátilo se utěšené
v srdce mé a každou krve kapku.
Za to vděčím zelenému jablku,
které mi je přelahodně chutné,
ono zveselilo dni mi smutné,
ono stáří moje občerstvilo,
z duše černou chmuru zapudilo.
Jablíčko to zrodilo se v sadě
muže, jenž tu ve vaší je řadě,
dcera je to Mahmud-paše Míra.
Díky za ni Pánu všehomíra,
díky také otci Mahmud-paši.
Aby Mahmud viděl vděčnosť Naši,
povyšuji dnes ho na vezíra,
kterýžto je carskou nad pečetí.
Mahmud bude ode dneška směti
dávat rozkazy a podpisovat,
aniž mu se třeba dotazovat
po mé nebo Mehmed-paše vůli:
Mehmed paša přes to větší půli
mé má přízně, to se nedotýká
mého na vše časy náměstníka.
Také Míru-hanum povyšuji,
za svou první milou prohlašuji.
Ona nyní bude paní paní,
zítra přijme vaše holdování,
dárků na památku darování.
Po jediné car váš po výmince

navrací se láskou k moslemínce.
Jelahanum byla dobrá z míry,
ale přece jiné byla víry.
Klnu se vám, věrným trůnu strážím,
že se nikdy více neodvážím
vzít si jinou, nežli moslemínku!
Ty to zapiš, Mehmede, můj synku!«

Všem se carským rádcům vrtí hlava,
na jevo tím caru souhlas dává,
všichni carští rádci pomlaskují,
pochvalu a obdiv projevují
nad moudrostí svého hospodáře,
nadšením se šíří jejich tváře.
Jeden z paší praví za ostatní:
»Byli bychom pilířové špatní
tvého státu, ve tvé nevěříce
dobré úmysly; tvá moudrosť sice
slunce jest a každé světlo hasne,
když nám ono vzchodí velké, jasné.
Před sluncem se klopí oči víčka,
a když svítí, zbytečna je svíčka.
A tak i my před moudrostí tvojí
ztrácíme se skromně knotem v loji:
kde ty svítíš, tam my nesvítíme,
kde ty mluvíš, tam my nemluvíme,
co ty řekneš, na vše přisvědčíme.
Nikdy nepřestaň ta harmonie!
Nechať car nám slavný věčně žije!«
»»Žij nám věčně!«« panstvo volá zborem.

Ticho následuje za hovorem,
ticho ospalé a mdlé a nudné.
Myšlenky tu zdravé ani bludné
nikdo nepronáší: za něj car ať myslí.

když je carem; on je neodvislý
od myšlení, jež je namahavé,
nebezpečné, často bolehlavé,
vliv má špatný na trávení zdravé:
car jich nemá k myšlení, jen k činu,
on má všecku zásluhu i vinu.
Žádný z paší nevidí, že boří
pode mnou se půda, střecha hoří
nad hlavou a snad i pohrobí mě.
Co to znamená, že vlády břímě
rozděleno carem mezi soky?
Co já budoval jsem mnohé roky
mocně ničí car a odnímá mi,
do jícna mne vrhá dračí tlamy:
rozděluje li mne na dvě sousta
drak, až jedno, také druhé schroustá.
Ale toho nebude! Já draku
kostí postavím se v požeráku,
postavím se, v jícnu se mu vzpříčím,
a drak ne mne, já však draka zničím!
I když pozře mne, však nevydáví,
aniž sousto, jak já těžké, ztráví!
Dva kohouti jednom na smetisku
nesnesou se, na jednu jim misku
nedá zrní dobrá hospodyně.

Paše se již rozzívali líně,
čekajíce carské na znamení,
že je po práci a po sedění,
když se ozval sultan, tuze mdlý již:
»Námahy té mi je trochu příliš.
Já již nemám čeho říci radě.
Náměstníče, co je na pořadě?
Ale rychle, rychle, milí páni,
syt jsem dlouhého již rokování!«

A já povstal a se ujal slova:
»Nekončí se volba Makarova.
přes to, že car pevnou svoji vůli
kaluděrům napsal. Nepohnuli
ani brvou, volby neprovedli.
Buřič je, kdo carský rozkaz medlí
vykonati. Carské na bezsilí
počítali, ale v tom se mýlí:
car nám omládl a síla bují
v jeho údech. Špatně spekulují
černí mniši. Třeba jíti dále,
obsaditi Fanar nenadále
vojskem, kaluděry rozehnati.
aby viděli, že ještě platí
v této říši car, a jmenovati
Makara, a jemu ferman na to
dát, že zvolen a Fanaru vzato
právo patriarcha sobě volit.
Vzpoura se jim musí nedovolit!«

Mezi rádci znamenati ševel.
Co mu dělat, neví dvorský plevel.
Radit mají caru, radit státu,
ale vepři jsou to v mastném blátu:
v blátě se to motá, v blátě válí,
aniž starají se, aby vstali,
na vlastní se postavili nohy:
co nám dělat? Bůh nám nedal rohy!

Mahmud paša zdvihl se a pravil:
»Mehmede můj, velmi jsi se znavil,
podpíraje ze vší síly svojí
špatnou věc, jež nijak neobstojí.
Černí na Fanaru kaluděři
Řekové jsou, kteří pevně věří.

že car sultan v tvář je neudeří,
nevezme jim privileje dané, —
věří v tebe, care náš a pane!
To jsou hříšné naděje a plané,
že car Mohamed své zprzní jmeno,
a co podepsáno, zpečetěno
jím, že bude někdy odvoláno.
Styď se, hanebnice, bílá bláno,
jestli může v pochybnosť být bráno,
co na tobě carem podepsáno!
Carské slovo zákonem se světí,
zvláště když je psáno pod pečetí.
Svobodná je volba na Fanaru,
svobodu tu zrušit ani caru
nepřísluší, sic by carské slovo
bylo lacinější nad olovo.
Vše to mluvím, aby pokoj svatý
byl, a každý spor je bez podstaty.
Archimandrit Makar byl — a není!
S tou já zvěstí přišel do sedění:
nebylo se dostat možno k slovu
pro řeč velmi ráznou Mehmedovu.«

Makar že je mrtev? Krev mi stydla!
Makar ušel do věčného bydla?
Kdo zřel, aby Makar hlavu věšel
od choroby? A zdráv jestli sešel,
v tom jest úklad a lesť, jed či dýka!
»Řeci usmrtili nebožtíka!«
zvolal jsem, »ó pane náš a care,
znáš ty traviče a vrahy staré!
Zůstali li s umem na holičkách,
jsou li odzbrojeni ve potyčkách
ducha nebo práva, protivníka
odklidí jim otrávená dýka.

nebo jedu nasypou mu v číši:
jedem uštikají, jedem dýší.
Fanar, care carů, obsaď honem,
a já po Srbu se bezúhonném
jiném ohlednu, jenž charakterný
bude jako Makar pravověrný:
na stolec ho, pane, osiřelý
ze své moci dosaď, aby měli
Řeci muže poctivého hlavou:
vezma tyčku železnou a žhavou,
na ránu ji přilož na bolavou.«

Mahmud vypůjčil si od šejtana
drzý úsměv a děl, záští plana:
»Slyšeli jste Mehmeda? Jen Srby
na mysli má, jen se o ně skrbí!
Srbům zájmy státu obětuje
a kde možno, Srby dosazuje,
Srbu ve všem všude přednosť dává,
aniž různosť víry rozeznává.
V díla křesťanská se nemíchejme,
a co Řeci mají, Řekům přejme.
Srbi se nám do všech věcí plichtí,
po moci a panování dychtí.
Ať je Srbín křesťan nebo moslem,
panovačnosti je srbské poslem,
s moslemínem nakládá jak s oslem.
Buď si v městě, jeď si po okolí,
srbská řeč ti všude zahlaholí!
Do Mehmeda sice nebývalo,
dvěma jazyky se mluvívalo,
turecky a řecky; Řekové tu
od pradávna ve vlastním jsou světu:
vědí, že jsou Turky přemoženi,
uznávají svoje podčinění.

uznávají Turky za své vládce,
daně platí, konají své práce
a to jediné jen mají přání,
aby při svém byli zachováni,
při tom svém, co zůstatkem jim zbylo,
když je štěstí Turků podjařmilo.
Ale Srbi na Turky se sotí,
obě víry proti nim se rotí.
Nechtějí se od nich odtrhnouti,
chraň bůh! ale místo zaujmouti,
se kterého národům se vládne,
a to činění je nepořádné.
Na Srby má žaloba se vzvodí!
Kdo nám říši od nich osvobodí?«
Já se slova ujal: »Ku žalobě,
Mahmud-pašo, odpovídám tobě.
Vina li to, já tu nesu vinu,
přiznávám se k tomu ke zločinu.
Zločin li to, že jsem s Turky smířil
kraj, který se nepokojem vířil?
Získal jsem jej bez krve a vojny,
zisk li pro říši to není hojný?
Já jen Srby podrobil jsem caru!
Kydáš na mne hanu, voláš káru,
ale car mne odměňuje vděkem,
ochrání mne před falešným Řekem!«

Načež Mahmud: »Símě míru sily
ruce tvoje. Bodej nekosily
žatvu, která na té nivě vzrůstá,
kéž ta niva raději je pustá!
Pokoj máme po lidský věk celý,
Turci bojovati zapomněli,
Srbi zatím ve zbraních se cvičí,
ve příhodné chvíli Turky zničí.

převrat učiní zde ve Stambole,
všechny vyženou nás srbské hole.
Srbi po nás opanují pole.
Mehmeda si carem provolají,
Turkům jako Řekum jarmo dají.«
Slova tato cara probudila,
sebou zavrtěl a pravil zčila:
»Posynku můj, Mehmede, co slyším?
Viset budeš stromě na nejbližším,
pravda li je, co tu Mahmud praví!
Zítřejší tě slunce nepozdraví,
jestli nedáš řádné vysvětlení,
že to, co dí Mahmud, pravda není.
Mehmeda li viníš bez důkazu,
Mahmude, hej, běda tvému vazu!«

Mahmud zvolal: »Ne tak, velký pane!
Nedokazuj pravdy dokázané.
Otázku dám malou Mehmedovi,
nepravdou on na ni neodpoví.
Mehmede, proč nedobyl jsi Zety?
Před více než před třicíti lety
náš car mocný o ni usiloval,
proti Zetě tebe sobě choval,
dobrodiním tebe zahrnoval,
tys mu sliboval a přisliboval,
vojnu na Zetu jsi oddaloval.
Zeta pak je dosud nedobyta,
a ta skrvna hanby není smyta,
na čele lpí caru hanby skvrna,
že ta Zeta malá, nepatrná
odvahu se měřit měla s carem
a se může pochlubiti zdarem.«
»»Pravda,«« děl car, »»a mne dosud mrzí
odpor Zety neuctivý, drzý.

Nevím už, proč jsme ji nezlomili.
Ty to pověz, posynku můj milý!«
A já řekl: »Hrou by nedůstojnou
bylo, páni, najížděti vojnou
na malého příliš protivníka;
silného je nedůstojno býka,
aby se bil, junák, s malým ptákem
s ještě menší zbraní, se zobákem.
Zeta malá jest a velmi chudá,
jaké pak to sousto pro Mahmuda?
Caru carů na ní nezáleží.
Ať je volna — letí nebo běží!««
Mahmud na to: »Zeta sic je malá,
ale hanba veliká se stala:
když před carem všechny země klečí,
ona jeho odolala meči.
Mehmed má té hanby černé vinu,
třeba že se nepřiznává k činu.
Ale z osidla se skutečnosti
ani chytrý Mehmed nevyprostí.
Jistě není známo panu caru,
v jakém poměru byl ku Makaru.
V Makaru on rodného měl bratra,
jej chtěl vzvésti do vyššího patra,
neboť výše náměstek je boží,
nežli pastýř Zety na podnoží.«

Na to zaskuhral car vyděšeně
hlasem, který nezněl přirozeně;
kdo ctí koho, na hlase mu pozná,
jaká bouře v nitru zuří hrozná:
»S Makarem jste, Meho, o mne hráli?
Pověz, pravdu Mahmud povídá li!«
Co jsem na to carovi měl říci?
Rozžíti li měl jsem pravdy svíci?

Ne vždy, synu, mlčení je zlato.
Já ni stříbra slova nedal na to.
Cítil jsem, že stala se tu chyba.
Mlčel li jsem dříve jako ryba,
i dál mlčet budu, děj se co děj!
Mlčel jsem jak zarputilý zloděj,
když ho před kadiju dostavili,
ze zlého jej činu obvinili.
Mahmudovy oči jako v mlze
zastřely se, a on pravil slze:
»Care carů, otče náš a pane,
viz, jak slza lítosti mi kane!
Velitelem jsi nám zhovívavým,
laskav, milostiv jsi ku bezhlavým:
jen ty moudrý jsi, my všichni hloupí,
nevědomí jsme a bídní troupi.
Nic neujde tvému bystrozraku.
Ne div, padáme li do rozpaků,
stojíme li před tvou velebností.
Rozpaky nás teprve se zhostí,
když ty mluvit kážeš. Na popudu
závisí tvém, zdaž dál mluvit budu.«
»Pravdu li mi jednu Mehmed ztajil,
děl car, »všecko ostatní mi bájil.
Mahmude můj, celou pravdu zjeviž!
Zdaliž o mé žízni pravdy nevíš?«
Já jsem mlčel, Mahmud slovo vedl:
»Viz, můj pane, co jsi neprohledl!
Vím, že milovník jsi pravdy ryzí,
proto rukou smělou trhám přízi,
do které tě Srbi zamotali,
aby ve své zajetí tě vzali.
Nebožka tvá milá, krasavice
Jela, patří rodné do třetice,
která, vládnouc tebou, vládla říši.

Myslil jsi, že nikdo tobě bližší
není Jely sultany, a ona,
ptáček rajský tvůj, ta libovonná
kytička, ta tajné měla spády,
které za tvými se dály zády.«
»»Lež to!«« zaskuhral car rozhněvaně.
»Není poskvrnečky na sultaně,
na mé milé, nejmilejší Jele!
Na věrnosť žen oči mé jsou bdělé,
a jen věrnou zřely ji, a k sluchu
nic mi od bedlivých eunuchů
nepřišlo, co věrnosť poskvrňuje.
Ta lež trestu smrti zasluhuje!«
Mahmud se tou hrozbou nedal zmásti:
»Spádů s muži neměla, co krásti
věrnosť ženy pod krov přicházejí
manželův; v tom není vina její.
Vina je, že byla srozuměna
s bratry dvěma. Jela, tvoje žena,
byla rodná sestra Makarova,
byla rodná sestra Mehmedova.
A víc o tom nedím ani slova!
Ty sám, pane, posuď, ve svém domě
zda jsi zrádce neměl nevědomě,
sloužila li tobě láska ryzí,
nebo vodila tě ruka cizí,
byly li tvé skutky samostatné
a tvé kroky pevné nebo matné.
Po mém jsi byl v společnosti špatné.«
Starým vlkem postřeleným zavyl
car a jako umíraje pravil:
»Také Jela proti mně se spikla!
Hluboko mi v játra střela vnikla,
z rány té už není uzdravení,
světlo denní ve tmu se mi mění.

Jměte Mehmeda a do vězení,
uvrzte, až na dno do žaláře.
Pryč s ním, nevděčníkem, od mé tváře!«
Páni rádci státní nemeškali
a stráž ozbrojenou zavolali,
odsouzence pod závoru dali.

XXIV.

OTEC A SYN.

Mehmed poučuje svého syna o myšlence svého života; vv. 15745—15930; sultanu vrací vše, co od něho měl, a synu radí, kterak by bez boje spůsobil dobrý poměr mezi Zetou a Cařihradem; vv. 15931—15962; potomstvu svému odkazuje, aby se vrátilo k víře křesťanské, až Turci vykonají svůj úkol metly na křesťany a pozbudou moci: vv. 15963—15972; Mehmed vykonává na sobě carský ortel: vv. 15973—15976.

Všecko jsem ti vypověděl, synu.
Ty sám posuď, pro svoji li vinu
jsem tu, nebo jinou pro příčinu.
Chyba, že jsme neupřímní byli,
že jsme rodní caru zatajili,
nezískali pro své pro důvody;
ani caru, ani státu škody
nestrojili jsme; my chtěli spojit
Srby s Turky pevně, nerozdvojit.
Veliké se dílo nezdařilo,
a kde ono pochováno bylo,
tam i pro mou hrob je pro mrtvolu.
Polituj mne, synu, a spusť dolů.
Není pro mne žití bez myšlenky:
probořil se pode mnou led tenký

přízně carské a já pod ním tonu.
Nemám žalu, že jdu v stranu onu,
kde mne čeká věčný odpočinek.
Ale ty jsi, Achmede, můj synek
přemilý a v tebe naděj skládám.
V okamžiku smrti tebe žádám:
pokračuj v mém díle započatém,
v díle užitečném a mně svatém.
Od boha to najdou všechny děti,
které šlapou otců po závěti.
Caru to rci: slovo jeho svaté
vždy mně bylo, i v té chvíli klaté,
a když on mi oběsit se káže,
mne to přísnou povinností váže.
Sekera mne ťala při oddenku:
padám, ale padám za myšlenku
velikou, jež určila mi dráhu;
bez ní život byl by bez obsahu,
byl by prázdnou, zrna čistou pluchou,
ořechovou skořepinou hluchou.
Mně se vidí ta věc jednoduchou:
smrtí muže život nezaniká
myšlenky, jež měla bojovníka
nadšeného v něm, a děti
budou dál ten prapor zanášeti.
Já jsem myšlenky byl barjaktarem,
nesl jsem ji s úspěchem a zdarem;
na zlomeném nyní ležím znaku:
ty, můj synku, sahni po barjaku,
po otci jej dědíš po junáku.
Caru rci, že svým nic nenazývám,
na své jako na půjčku se dívám,
carem poskytnutou na zálohu;
poroučeje duši svoji bohu,
caru svoje statky odporoučím.

děkuji mu za vše a se loučím.
Co car otec dal své dceři věnem,
odevzdávám v počtu rozhojněném,
s sebou nebera ni oddrobinku
zlatou do věčného odpočinku.
Líbí li se caru, nechá si to:
ale vidím, že mu již mne líto,
z čehož soudím, že ti podaruje,
co tvůj otec jemu odkazuje.
Neváhej a rychle splň mou radu,
aby obešlo se bez úkladu
Řeků, kteří, o tom není sporu,
radit budou jmění ku záboru.
Nabídni se caru ke výpravě
proti Zetě, k čemuž jistě hravě
souhlas jeho dostaneš; on vděčen
bude, že mu chceš být užitečen
a že synek dohoniti spěje,
co mu zmeškal otec otáleje.
Vojska dá ti sultan vybraného,
vypraví tě jako vnuka svého,
a ty čestně ujdeš Řekům s očí
tam, kde úklady tě neotočí.
Po moři pluj do bílého Skadru,
Zetě, srbské statečnosti jádru,
však se nepřibližuj nepřítelem,
a se pro ni rozpal duší tělem.
Uvidíš tam za horou stát horu,
na ní každé vzdornou nepokoru,
ana stojí stráží; ve souboru
skupiny to tvrzí nedobytné;
o tarasy hor těch podblankytné
tvému dědu rozbila se lebka,
jež nebyla bavlnečka hebká,
která jenom lichotí a hladí:

a on musel ujít do pozadí,
malá jemu odolala Zeta,
caru, jenž slul podmanitel světa.
Ona trest je zemí na poberty,
ani ty s ní neprováděj žerty,
nebliž se jí s myslí loupežníka,
ani víry její protivníka;
jdi k ní jako syn jejího syna,
jemuž Zeta byla domovina;
mluv k ní svého otce řečí rodnou,
na skálu jí házej neúrodnou
símě úcty ke junáckým ctnostem,
vojnu vypovídej nepravostem,
a to zvláště vlastním ve táboře:
ctnosti málo, nectnosti je spoře
mezi lidmi bez rozdílu víry;
podle této, synu, měře míry,
ku víře buď Srbů snášelivý,
všemu lidu soudce spravedlivý,
křesťanovi jako moslemínu;
moslem jako křesťan lehne v klínu
země, jejíž břímě všem je stejné:
tělo nic, jen skutky dobrodějné
přijme bůh, jenž pro všechny jest jeden,
nikým nepodplacen, nepodveden.
Také svobodu nech Zetě zlatou;
nepohrdej chudou její chatou,
neboť ona každá svatostánek
svobody jest: každý holodránek
svobody tam vlasti své je knězem
a i obětí, jež pod železem
meče svého života se vzdává:
to jest Zety svoboda a sláva.
Tíže často hladu odolává.
Hlad se tobě bude nabízeti

za spojence, slibovati vzetí
hrdé Zety po nejvyšší horu
bez námahy, trudu, bez náporu;
ty však odpovídej hladu vrahu
tím, že na každičkém Zety prahu
pecen chleba denně dáš i sena
otep dobytku, než zazelená
dolina se i stráň novou vesnou,
mladá tráva prodere se těsnou
země rakvičkou, a bude trávy,
aby sytě napásli se bravi.
Co jí sám dáš, o tom Zetě říkej,
že je darem carským; tak ji zvykej
dobrodince spatřovati v caru,
jenž má hojnosť na rozdávku darů.
O zrno li na Zetě je bída,
peníz se tam jenom divem vídá.
Jestli Zeta v nouzi o chléb vězí,
v úplném je stále bezpenězí.
Dukát zřídka najít u hlavára,
u sprostného nenajde se para.
Přes úplný peněz nedostatek
varuj ty se nabízet jim vzatek!
Hrdi jsou a zlatem pohrdají,
za kaz ctnosti junácké je mají;
raděj nouzi trpí, hlavu dají,
než by junáctví své zaprodali.
Ty sám z té jsi krve; proto dbalý
ryzosti buď duše její; svodů
střez ji; patři její na svobodu
jako na bohatství, jehož dílec
jest i tvůj; ač na vid odrodilec
jako já, tvůj otec, přece duchem.
zálibu měj v lidu jednoduchém,
jemuž nerozumí, neocení.

kdo těch nerodných skal synem není.
Až uvidí, že car dary dává,
aniž díků za ně očekává,
Zeta, aby nezůstala dlužna,
jakož ukládá jí hrdosť mužná,
sama dárků nanese ti různých
pro cara, tož výrobečků nuzných
chatrčí svých, jako ovčí skůry,
hrudy sýra, vajíčka a kury,
loket sukna, stlučené kus plsti
a trav léků za několik hrstí.
Mahmud by z těch chudých podárečků
skroutil pevnou na jich dárce léčku,
řekl by, že chtějí uznávati
svoji odvislosť a dary daně platí;
ale ty k nim nepřicházej s falší
a měj na paměti cíle další.
Car mít bude z darů potěšení,
že jsou Zeťané již porobeni,
ty však, synu, přestaň na tom mále,
na svobodu Zety nejdi dále.
Car ti, vnuku svému, neublíží,
přízeň, u mne natrženou, sklíží,
dědičnosť ti uzná náměstnickou,
rád tomu, že sílu vulkanickou
krotíš mu, na živel na výbušný
bude laskavý a velkodušný.
Na tom základě i pro potomky
buduj své, a Stambol nevědomky
dopustí, že budete jak králi,
i vám bude svobodno v té dáli.

Dokud rod můj bude na paměti
míti moji radu ve závěti,
bude Turkům i křesťanům vážen.

ne li, bude do neslavy sražen.
A poslední slovo závěrečné.
Bůh jest jeden, jedno bozstvo věčné:
lidem zdá se po věky a věky,
že bůh jim je blízký, nedaleký,
že jest jejich a pro ně jest bohem.
To jest omyl. V uložení strohém
úkoly bůh lidem rozděluje,
lidi lidmi trestá, odměňuje.
Turkům dostalo se za úlohu
metlou trestající býti bohu,
trestající metlou na křesťany.
Přijde doba, kdy lid vytrestaný
polepší se, napraví své chyby
a dá bohu jedinému sliby
věrně cesty jeho ostříhati.
Tehdy panství křesťanů se vrátí,
z moci Turků budou vytrženi.
Turci jako pruty rozhozeni,
nespájené více metly svazkem,
nedržené v jedno ani vláskem.
Až dějiny dojdou k tomu bodu,
přikazuji dětem svého rodu,
aby k staré vrátily se víře;
nad tím bdíti budu, v zemi týře.
Dosti. Šero okénkem se dívá,
s minaretu hodža achšam zpívá.«
Naposled se muži políbili
rozstali se, spolu, rozloučili.

Na cáru, jenž za koberec sloužil
vězni, sedě v myšlenky se vhroužil
Mehmed paša, stíhal víry taje,
bohu koře se a rozjímaje.
Abdest vzal a poklonil se kaabě.

Na dvéře, aj, kdosi ťuká slabě!
»Kdo mne vyrušuje, kdo to ťuká?«
»»Pane pašo, má to byla ruka.««
praví aga nad žalářem; »»doba
poslední tu; pevně drží skoba.««

Mehmed zlatou šňuru přivazoval,
přivázav, se rychle pokřižoval;
tíha visícího k zemi tahla,
ale noha země nedosahla.

VYSVĚTLENÍ NEZNÁMÝCH SLOV.

Abdest, modlitebné umývaní mohamedánů.
Achšam, soumrak.
Aferim, výborně.
Aman, milosf, pardon.
Anterija, ženský kabát s otevřenými rukávy.
Ašik, zamilovaný.
Babo, babajko, otec, tatíček.
Barjak, barjaktar, prapor, praporečník.
Benátčan (žlutý), benátský dukát.
Bezenluk, náramky.
Bre, interj. ó, oj!
Buza, nápoj z kukuřičného chleba (rus. kvas).
Buzadži, srb. forma buzadžija, prodavač buzy.
Bula, turecká žena.
Čelebi, srb. forma čelebdja, mladý pán.
Čaúš, hlasatel ve vojště i při svatbě.
Dilber, spanilá.
Divan, rada, senát.
Deli, srb. forma delija, chrabrý, junák.
Duvak, závoj svatební.
Dymije, ženské spodky.
Dželat, kat.
Eski, starý.
Fanar, dvůr patriarší v Cařihradě.
Hanum, paní; spojuje se se jmenem.
Halva, koláč z pšeničné mouky, másla a medu (medovník).

Hekim, srb. forma ećim, lékař.
Izmećar, služebník.
Kaaba, posvátné místo v Mekce.
Kabuliti, slov. forma, voliti.
Kaduna, paní, matrona.
Kamilavka, vysoká čepice pravoslavných mnichů.
Kaluděr, z řečtiny, pravoslavný mnich.
Kef, srb. forma ćef, sladká zahálka, dolce far niente.
Kismet, osud (věčný).
Kurban, krvavá oběť.
Minder, polštář. Minderluk, polštáře.
Minďuša, náušnice.
Mukadem, jemný šálový pás.
Odaja, komnata.
Pejgamber, prorok, roz. Mohamed.
Sevdah, láska, milosť lásky.
Sofra, nízký, kulatý stůl, za nímž se sedí na zemi.
Svila, srb., také staročesky, hedvábí, kteréžto slovo je původu německého (Hedewebe).
Šašlyky, kousky skopového masa, pečené na rožni.
Šechislam, srbská staženina z šejk-ul-islam.
Šejtan, satan.
Šerbe, šerbet, medovina.
Šikli, zlatem vykládaný.
Trpeza = sofra.
Turbe, štíhlý kamenný náhrobek.
Zibun, svrchní ženský oděv.

TISKOVÉ CHYBY.

Na straně	vytištěno	místo
33 v. 765	smrtně	smrtnou
62 vypadl název zpěvu: **Před trhem na zajatce.**		
81 v. 2287	tizším	tišším
82 v. 2303	pěší	spěší
104 v. 3044	Allahová	Allahova
109 v. 3196	spí	spit
117 v. 3466	nádhernější	nádherněji
125 vypadl název zpěvu: **Sultana očekávají.**		
145 v. 3378	horlivěji	horlivě jí
166 v. 5046	teprve	teprv
208 v. 6387	zobcem vrhá	vrhá zobcem
281 v. 8742	pamětí	paměti
298 v. 9294	zděděných	zděděným
307 v. 9597	pazdějí	pazdeří
353 v. 11137	jenž mu	jemuž
360 v. 11336	lidé	lide
396 v. 12534	vášně	vášní
396 v. 12542 před slovem vyhlazuje, postav: z čela		
429 v. 13594	mé	své

OBSAH.

„HUSOVO DĚDICTVÍ",

vydavatelské a nakladatelské družstvo jihočeské je svépomocné sdružení, které si obralo též úkolem kulturní povznesení jižních Čech. Proto chce vydávati dobré knihy jihočeských rodáků, přesvědčeno, že lépe, hlouběji, blíže a jímavěji promluví k duši českého jich kraje. Také chce vydávati časové, poučné brožury a j.

Podílníkem může býti každý, kdo se ředitelstvu (Praha-Smíchov, Plzeňská 79) přihlásí a bude přijat. Přihlásiti se jest vlastně povinností každého rodáka jihočeského tím spíše, když podíl je toliko 100 Kč, takže je snadno v moci každého upsati několik podílův.

Práva a povinnosti členů určují §§ 3.—7. stanov:

§ 3. *Členové.* Členem společenstva může býti každá osoba svéprávná, osoba fysická nebo právnická, která a pokud bude ve společnosti ať duševně ať hmotně účastně činna, také veřejná korporace i společnost neb protokolovaná firma, která se písemně přihlásí za člena, podpíše členské závazné osvědčení a ředitelstvem za člena byla přijata. Zamítnutí děje se bez sdělení důvodů. — Písemnou přihláškou a podpisem členského osvědčení podrobují se členové veškerým ustanovením platných stanov. — Členové obdrží na obnos svých podílů podílové listy na jejich jméno znějící ve formě ředitelstvem stanovené.

§ 4. Členství se pozbývá: a) vystoupením ze společenstva, b) vyhlášením kuratelv na člena neb konkursu na jmění jeho neb jeho veřejného společníka, c) úmrtím člena anebo zánikem jeho právní existence, d) vyloučením člena. — Kdo ze společenstva chce vystoupiti, musí dáti ředitelstvu šestiměsíční výpověď doporučeným dopisem daným na poštu nejpozději 20. června s účinkem ke konci kalendářního roku. — Stejným způsobem může člen vypověděti jednotlivé podíly, hledě při tom k ustanovení § 9. — Převedení podílů na osoby jiné jest přípustné pouze za souhlasu ředitelstva a platí v případě tom všecka ustanovení vztahující se ku přijetí nových členů. — V případě úmrtí člena přecházejí společenské závazky na pozůstalou členku. Se svolením ředitelstva mohou se při projednávání pozůstalosti podíly zemřelého převésti na osobu jinou. — Ředitelstvo může členy vyloučiti ze společenstva: 1. nesplní-li člen přesně svých povinností ke společenstvu stanovami aneb smluvně převzatých, 2. dopustí-li se člen trestního skutku ze ziskuchtivosti, 3. poškodí-li člen hrubě zájmy společenstva anebo vystoupí-li nepřátelsky proti společenstvu anebo jeho orgánům.

§ 5. Tomu, kdož členem býti přestal, vyplatí se jeho podíl a případně to, co mu jinak z podniku společenstevního přísluší, avšak teprve po zániku ručení ve smyslu § 7. odst. 5. Na reservní a jiné fondy, jakož i na ostatní jmění společenstva nemá bývalý člen žádného nároku.

§ 6. *Práva a povinnosti členů.* Členové mají právo: 1. Hlasovati ve valných hromadách, voliti a býti volenu. 2. Požadovati súročení svých podílů po rozumu § 12. stanov.

§ 7. Povinnosti členů: 1. Každý člen musí míti alespoň jeden podíl. Podíl zní na jméno podílníkovo, činí Kč 100·— (jedno sto) a musí býti složen hotově alespoň do tří měsíců po zápise. Předsednictvo má právo poskytnouti členu výhodu měsíčního splácení po Kč 10·— v desíti měsících následujících dni přijetí. — 2. Člen jest povinen zaplatiti zápisné za každý podíl Kč 2·—, kterými hradí se zařizující výlohy. Zápisné později přistouplých členů připisuje se k úrokovému reservnímu fondu. — 3. Člen jest povinen plniti předpisy těchto stanov, jakož i usnesení na jejich základě učiněná. — 4. Členové ručí za závazky společenstva nejen svými podíly, nýbrž v případě likvidace a konkursu další sumou, rovnající se jednotlivé sumě jejich podílů a to bez ohledu na to, zda závazky společenstva vznikly před přístupem člena do společenstva či v době jeho členství. — 5. Každý člen, jehož členství ve společenstvu zaniklo, ručí vždy ještě po ukončení toho správního roku, ve kterém nastaly okolnosti, jež měly za následek zánik členství. Ode dne zániku členství, ode dne výpovědi a ode dne vyloučení nenáleží členu žádného vlivu na záležitosti společenstva.

